

A.Mustafayev, S.İbadullayeva

ŞAHDAĞ MİLLİ PARKI: FLORASI VƏ BİTKİLİYİ

Bakı – 2024

Elmi redaktor:

Elman Yusifov

Rəyçilər:

Fatmaxanım Nəbiyeva,

Naibə Mehdiyeva

A.Mustafayev, S.İbadullayeva. “Şahdağ Milli Parkı: Florası və Bitkiliyi”. Bakı: Savad, 2024, – 244 səh.

ISBN 978-9952-565-53-9

“Şahdağ Milli Parkı: Florası və Bitkiliyi” adlı kitab doktorant Arzu Bahadır oğlu Mustafayev və professor Səyyarə Cəmşid qızı İbadullayeva tərəfindən hazırlanmışdır. Kitab əsasən A.Mustafayevin botanika ixtisası üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyası üzrə çalışmalarının nəticələri əsasında tərtib edilmişdir. Eyni zamanda bu kitab hazırda yay-qış turizminin inkişafı üçün maraqlı mənbədir, belə ki əraziyə istər yerli, istərsə də xarici turistlər axın edir və oranın bitkilərinin tanınması çox vacibdir. Nəzərə alsaq ki Şahdağ MP florasında 31 növ sporlu və 1572 növ toxumlu (12 növ çılpaqtoxumlu, 1560 növ örtülütoxumlu, o cümlədən, 294 növ birləpəli, 1266 növ ikiləpəli) bitki yayılır və onun 277 növü endemiklərdir, onlardan 252 növü (91%) Qafqaz, 25 növü Azərbaycan endemikidir ki, bu da ərazi florasının 17,28%-ni təşkil edir. Təkcə bu rəqəm ərazi florasının nə qədər zəngin olmasının sübutudur. Şahdağ MP ərazisində nadir və itmək təhlükəsində olan növlər çoxdur, onlar UİCN meyarlarına uyğun- 26 növ həssas olanlar (VU), 14 növ təhlükəli vəziyyətə yaxın olanlar (NT), 8 növ nəslə kəsilmək təhlükəsində olanlar (EN), 2 növ isə kritik təhlükə həddində olanlar (CR) kateqoriyası üzrə qiymətləndirilmişdir. Kitab geniş publika üçün hazırlanmışdır.

© A.Mustafayev, 2024

© S.İbadullayeva, 2024

GİRİŞ

Müasir dövrdə dünyada baş verən iqlim katastrofları nəticəsində fauna və flora növləri durmadan azalır [13, 82]. Ona görə də dünyanın hər yerində olduğu kimi Azərbaycan Respublikasında da yeni qoruqlar, yasaqlıqlar və milli parklar yaradılır və bitkilərin, heyvanların qorunması qayğısına qalınır. Azərbaycanda xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin yaradılmasının bir əsrlik tarixi vardır. Qafqazda 1910-cu ildə K.S.Uvarovanın təşəbbüsünə əsasən ilk qoruq yaradılmışdır və ondan sonra bölgələrdə bir-neçə qoruq yaradılmış, lakin sonralar müxtəlif səbəblərdən, qoruqların bəziləri ləğv olunmuşdur. Akademik Həsən Əliyevin təşəbbüsü ilə 1969-cü ildə Göygöl dövlət təbiət qoruğu yenidən bərpa edildi. Ümummillə lider Heydər Əliyev ikinci dəfə hakimiyyətə gələndən sonra onun təşəbbüsü ilə Azərbaycan biomüxtəlifliyinin “Milli strategiyası” işlənib hazırlanmış, qoruqlar, yasaqlıqlar və milli parkların məsələsinə yenidən baxılmışdır.

Bioloji müxtəlifliyin qorunub saxlanılmasında xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin rolu əvəzəlməzdir. Məhz buna görə də 2003-cü ilədək Azərbaycanda bir milli park olmadığı halda, dövlətimizin böyük qayğısı sayəsində ötən dövr ərzində Respublikamızda 8 Milli Park (Akademik Həsən Əliyev adına Zəngəzur, Şirvan, Ağ göl, Hirkan, Altıağac, Abşeron, Şahdağ, Göygöl) və 4 Dövlət Təbiət Qoruğu (Şahbuz, Eldar Şamı, Bakı və Abşeron Yarımadasının Palçıq Vulkanları qrupu, Korçay) yaradılmışdır. Belə Parklardan biri də Şahdağ Milli Parkıdır (ŞMP). ŞMP-1 ərazisində yerləşən Qafqaz dağları, dünyanın bioloji müxtəlifliyi baxımından ən zəngin və eyni zamanda təhlükə altında olan ekoloji bölgələrdən biridir. Avropa-Sibir floristik bölgəsinin “Kolxida” seqmentində yerləşən Qafqaz, Qərbi Avrasiyada olan Üçüncü Dövrə aid meşələrin ən əhəmiyyətli sığınacaq və relikv sahəsidir. Bura eyni zamanda Üçüncü Dövrədən qalan yarpaqlı meşələrin yerləşdiyi regiondur. Ən böyük təbii yaşlı meşə ekosistemləri burada mövcuddur [WWF & IUCN,1994].

Ərazidə yüzlərlə bitki və heyvanat aləmi formalaşmış, onlarla nadir və reliktd bitkilər məskunlaşmışdır. ŞMP Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi nəzdində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 8 dekabr tarixli 2006-cı il 1814 nömrəli Sərəncamına əsasən yaradılmışdır [Azərbaycan Prezidenti İ.Əliyevin sərənc., 2006]. “Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektləri haqqında” Azərbaycan Respublikası qanununun tələblərinə əsasən Park ərazisində hər hansı təsərrüfat fəaliyyəti, o cümlədən otarılma, otlaq və biçənlərdən istifadə tamamilə qadağandır. Bu da ərazi florasında olan nadir bitki və heyvanat aləminin qorunması baxımından vacibdir.

Müasir dövrdə təbii ekolojiya və botanikanın inkişafı, təbii mühit komponentləri üzərində uzunmüddətli global və regional miqyasda proqnozlaşdırma və nəzarətin təşkili xüsusi yer tutur. Son zamanlar ətraf mühitin mühafizəsi, ekosistemlərin və təbii ehtiyatların qorunması yüksək səviyyədə artmışdır. Enerji daşıyıcılarının və xüsusilə də yanacaq növlərinin çatışmaması səbəbindən meşələrin qırılması, kənd təsərrüfatı heyvanlarının ərazilərdə plansız surətdə otarılması, təbiətə qarşı amansız antropogen təsirlərin nəticəsində torpaq-bitki örtüyünün pozulub dağılmasına, başqa sözlə deqradasiyasına səbəb olmuşdur. Xüsusilə, ağacların mebel və yanacaq materialı kimi istifadə edilməsi hesabına meşələrin talan edilməsi və landşaftların suqoruyucu rolunun pozulması nəticəsində eroziya prosesi güclənmişdir. Biomüxtəliflik Yeri üzərində mövcud olan genlərdən ekosistemə qədər bütün canlıların əmələ gətirdiyi müxtəlifliyin məcmusudur. Bioloji müxtəlifliyin qorunması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Bioloji Müxtəlifliyə dair Beynəlxalq Konvensiyaya qoşularaq, təhlükə altında olan növlərin təbii məskunlaşdığı ərazilərdə bərpası və onların reintroduksiyası üçün tədbirlər planı təsdiq etmişdir. Regionlar üzrə nadir və endemik bitkilərin yayıldığı ekosistemlərin müəyyənləşdirilməsi və qorunub saxlanılması vacib məsələlərdən biridir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 3 oktyabr 2016-cı il tarixli sərəncamı ilə bioloji müxtəlifliyin qorunmasına və davamlı

istifadəsinə dair "Milli strategiya" və "Fəaliyyət planı"nın təsdiq edilməsi torpaqların qorunması, onların münbitliyinin bərpası və artırılması, kənd təsərrüfatı bitkilərindən yüksək məhsuldarlığın əldə olunması kimi mühüm məsələlərin həll olunmasını mütəxəssislərdən tələb edir. Bu səbəbdən respublikanın flora və faunasının qorunub saxlanması, ətraf mühitdə və biosferdə baş verən antropogen dəyişmələrin öyrənilməsi və proqnozlaşdırılması sayəsində ekoloji monitorinqlərin keçirilməsi, mövcud təbii komplekslərin dəyişmədən qorunub gələcək nəsillərə çatdırılması üçün dövlət qoruqlarının, milli parkların yaradılması və bu sahələrə məxsus xüsusi iş rejiminə ciddi əməl edilməsi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. ŞMP-nin flora və bitkiliyinin öyrənilməsi və bütövlükdə ekosistemin müasir vəziyyətinin tədqiq edilərək salnaməsinin yazılması ən vacib məsələlərdən biridir. Belə ərazilərin ekoloji qiymətləndirilməsi çox vacib və aktual problemlərdən sayılır. ŞMP Azərbaycan Respublikasının daxilində Böyük Qafqaz botaniki-coğrafi rayonunda Qəbələ, Qusar, Quba, İsmayılı və Xaçmaz rayonlarının yuxarı dağ qurşaqlarının əhatəsində unikal bir hissəsi meşə, o cümlədən meşəətrafi otlaq və biçənəklərin əhatəsindədir. Ərazi milli park olmazdan əvvəl ekoloji və antropogen amillərin mənfi təsiri nəticəsində bitkilər aləmində kəskin azalmalar, deqradasiyalar baş vermiş, miqrasiyanın güclənməsi, növlərin say tərkibi, bolluğu və biokütləsini azalması, bəzi növlərin nadirləşərək məhv olması, fitosenozların botaniki tərkibi və quruluşunun dəyişməsi ilə diqqəti daha çox cəlb etmişdir. Beləliklə, ərazidə yeni landşaft formalaşmışdır ki, bu da əksər hallarda növ müxtəlifliyinin dəyişməsinə səbəb olur. Odur ki, relik, endemik, nadir və məhvolma təhlükəsi qarşısında olan növlərin yayıldığı ərazilərdə müntəzəm olaraq geobotaniki tədqiqatların aparılması vacib məsələlərdəndir.

Getdikcə intensivləşən qlobal iqlim dəyişiklikləri, biotik və abiotik amillərin təsirinin artması dünyada fauna və flora üçün ciddi ziyan vurur. Eyni zamanda insanların yaratdıqları iri həcmli sənaye mərkəzlərinin, su anbarlarının tikilməsi, qlobal layihələrin həyata keçirilməsi zamanı tədricən ətraf ekosistemlərdə nadirləşən

növlərin sayı artır. Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Beynəlxalq İttifaqın (IUCN) son versiyasına (2011, 9.0) uyğun olaraq tədqiqatçılar tərəfindən dünya florasında nadir və itmək riskində olan bitkilər öyrənilir. Rusiya, Orta Asiya, Qafqaz, Azərbaycan və bir sıra regionların artıq “Qırmızı kitab”larının yazılması istiqamətində əməli təkliflər irəli sürülmüş və kitablar işıq üzü görmüşdür [2013, 2023]. O cümlədən, Azərbaycanda alimlər IUCN kateqoriya və meyarları üzrə itməkdə olan bitkilərin qiymətləndirilməsi istiqamətində tədqiqat işləri həyata keçirmişlər [Babakişiyeva, İbdullayeva, 2019].

Biomüxtəlifliyin müxtəlif səbəblərdən azalması və bitkilərin, heyvanların itmək təhlükəsinə məruz qalması, səhrələşmə, o cümlədən quraqlıq və istiləşmə dünya birliyini ciddi narahat edir və ölkələrdə bunun qarşısını almaq üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilir. Bölgələrdə ekoloji tədqiqatlar alimlər tərəfindən aparılır. Lakin, konkret ərazilərin müasir flora və bitkiliyini tədqiq etmək, orada baş verən dəyişiklikləri müəyyənləşdirmək, ekoloji, antropogen və zoogen təsirlərə qarşı mübarizə aparmaqla mühafizəsini təşkil etmək də tədqiqatçılar qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biridir. Bu mövzu öz aktuallığı ilə dünya elm adamlarının diqqət mərkəzindədir.

Bütün bunları nəzərə alaraq Şahdağ Milli Parkının flora və bitkiliyinin ekoloji cəhətdən qiymətləndirilməsi üçün orqanizmlərin və ondan yüksək bioloji sistemlərin öz aralarında və ətraf mühitin cansız hissəsi ilə qarşılıqlı əlaqəsinin öyrənilməsini, yaranan disbalans nəticəsində ayrı-ayrı fərdlərin və ya bitki birliklərinin müasir vəziyyətinin, o cümlədən nadir və itmək təhlükəsinə məruz qalan növlərin öyrənilməsini aktual hesab etdik.

ŞAHDAĞ MİLLİ PARKININ İNKİŞAF TARİXİ: QISA İCMAL

Şah dağ Milli Parkı ərazisi biomüxtəliflik baxımından zəngin olduğu üçün, insan ehtiyacları balansını təmin etmək üçün müəyyənləşdirilmişdir. Yerli əhalinin və turistlərin rekreasiya tələbatlarının davamlı inkişafını ödəmək üçün, təbii sərvətlərdən gəlir mənbəyi kimi istifadə edilməsi çox əhəmiyyətlidir. Daş və ya taxta binalar, inzibati və informasiya binaları, təbiət muzeyləri də ərazidə geniş yer almaqdadır.

Bu zona infrastruktur və milli park vasitələrinin yerləşdikləri əraziləri əhatə edir. Bu zonanın məqsədi milli park və turizm infrastrukturunun inşaatı üçün torpaq və digər imkanları təmin etmək və ictimai-mədəni inkişaf üçün, o cümlədən yerli əhalinin iqtisadi və mədəni inkişafını dəstəkləmək və milli park üçün effektiv idarəetmə planı əsasında qurulmuşdur.

Məqsəd milli park ətrafında yaşayan yerli əhalinin gündəlik ehtiyaclarının qarşılınması üçün milli sərvətlərdən istifadə etməkdir. Bu ehtiyacları inşaat və yanacaq odun təmini, tikinti ağacı olmayan meşə məhsullarının və meyvələrin toplanması da daxildir.

ŞMP-nin endemik və təhlükə altında olmayan (İUCN və Azərbaycanın Qırmızı kitabına görə “DD və NT kateqoriyaları”), çox bol və geniş yayılmış növlərinin müşahidə edildiyi inkişaf zonası olaraq göstərilir.

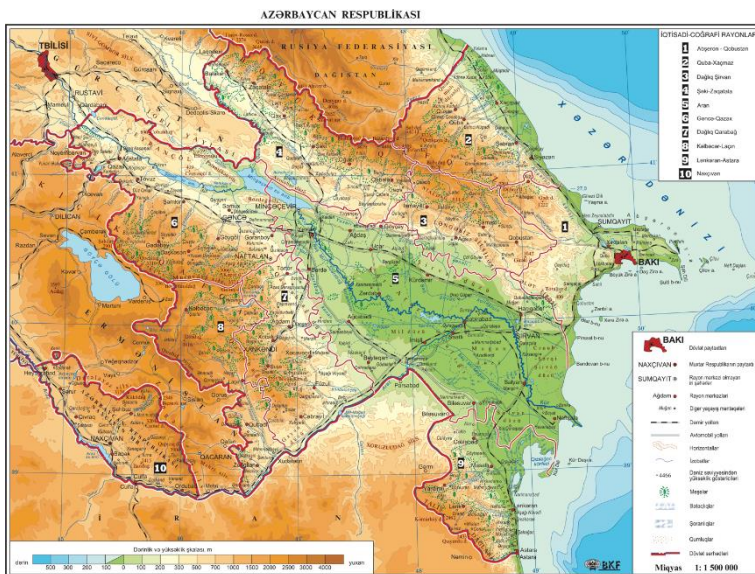
Qorunan ərazinin fəaliyyətini tənzimləmək üçün təsərrüfat zonası da yaradılmışdır. Bu mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq milli parkın daimi istifadəsində olan və aparılmış zonalaşmaya əsasən müəyyən edilmiş milli parkın məqsəd və məramlarına zidd olmayan məhdud təsərrüfat fəaliyyətinin aparıla biləcəyi ərazilər daxildir. Təsərrüfat zonasında milli parkın ehtiyac duyduğu zəruri biotexniki tədbirlərin aparılması üçün lazım olan dənli bitkilərin əkilməsi, təbii və ya yaxşılaşdırılmış biçənəklərdən istifadə ilə yanaşı milli park əməkdaşlarının maddi həvəsləndirilməsi tədbirləri üçün də istifadə etmək nəzərdə tutulmuşdur. Təsərrüfat

zonasında mal-qaranın saxlanması, qırıntı işlərinin aparılması və s. tədbirlər yolverilməzdir.

ŞMP -da inkişaf zonası biomüxtəliflik və insan ehtiyacları arasındakı balansı təmin etmək üçün müəyyənləşdirilmişdir. Yerli əhalinin və turistlərin tələbatını ödəmək üçün turizm, gəlir, təbii sərvətlərdən istifadə və istirahət fəaliyyətləri davam etdirilə bilən yolla inkişaf etdirilmişdir. Daş və ya taxta binalar, inzibati və informasiya binaları, təbiət muzeyləri də bu ərazidə yer almalıdır.

Şahdağın yerləşdiyi əsas ərazi Böyük Qafqaz dağlarında Qusar rayonu ərazisində, hündürlüyü d.s. 4243 metrdir. Bu dağ adının yaranması haqqında xalq rəvayətləri vardır, lakin tədqiqatçılara görə, bu oronimə yüksək, uca, hündür dağ olmasına görə Şah dağ, yəni "dağların şahı", "ən yüksəyi" anlamındadır. Şah sözü Azərbaycan toponimiyasında "hündür", "yüksək" mənasında işlənir. Azərbaycan ərazisində mövcud dağlardan ən hündür olmasına görə fərqlənən bu oronim tədqiqatçıların fikrini təsdiq edir. Bu dağın şərəfinə Şahdağ Milli Parkı yaradılmış və ona dağın adı verilmişdir.

Şahdağ BQ dağlarında Baş Qafqaz silsiləsinə paralel yan silsiləsidir, Azərbaycanda ən hündür nöqtəsi Şahdağ zirvəsidir. Yan silsiləsinin Azərbaycan Respublikası ərazisində ən yüksək hissəsi. Qusar çayının dərəsi ilə Qızılqaya platosundan ayrılır. Yura və Tabaşir sistemlərinin çöküntülərindən təşkil olunmuşdur. Alp və subalp çəmənliklərində, 1 kv. km-dən çox sahəsi olan buzlaqları var. Ərazisi ilkin olaraq 115,895 hektar təşkil etmişdir ki, bundan 21,014 hektar İsmayılı və Pırqulu DTQ, Quba, Qusar, Şamaxı və Oğuz rayonlarının 81,797 hektar inzibati ərazilərində olan dövlət meşə fondu torpaqları və 13,084 hektar həmin rayonların hüdudlarındakı yüksəkliklərdə yerləşən və istifadəsiz yaylaqlar təşkil edir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 8 iyul 2010-cu il tarixli, 193/S nömrəli Sərəncamı ilə Şahdağ Milli Parkının ərazisi 14,613.1 hektar genişləndirilərək 130,508.1 hektara çatdırılmışdır [az.wikipedia.org/wiki].

Şəkil 1. Böyük Qafqaz silsiləsi

Şahdağ Milli Parkının yaradılmasında məqsəd çoxlu sayda endemik və nəslə kəsilməkdə olan növlərin mühafizə olunmasıdır. O cümlədən, bu qoruq transsərhəd köçəri heyvanlar da daxil olmaqla, qlobal əhəmiyyətli dağ meşələri və yüksək dağlıq ərazilərdə yerləşən otlaq ekosisteminin bərpa, qorunması və idarə edilməsinə təminat verir. Burada elmi-tədqiqat işlərinin aparılması üçün daha əlverişli şəraitin yaradılması, eləcə də ətraf mühitin monitorinqi, əhalinin ekoloji cəhətdən maarifləndirilməsi və böyük turizm potensialı olan ərazidə ekoturizmin inkişafının təmin edilməsi də nəzərə alınmışdır.

Milli Parkın ərazisinin yerləşdiyi yüksəklik onun iqliminin müxtəlifliyinə, bitki örtüyünün torpaqlarının və heyvanlar aləminin zənginliyinə əsaslı təsir göstərmişdir. Buradakı meşələr zəngin, füsunkar və gözəl mənzərələr yaratmaqla məşhurdur.

Meşələrdə qarışıq halda göyrüş, qaraçöhrə, ağcaqayın, söyüd, qoz, gilə, alma, armud kimi ağaclar, dəmirqara, əzgil, yemişan, böyürtkan, itburnu, zirinc kimi kol bitkiləri yayılmışdır.

Qafqaz sıra dağlarını tədqiq etdikdən sonra, ərazinin zəngin florasını nəzərə alaraq Qafqaz muzeyinin təşkilatçısı və rəhbəri Qafqaz florası və bitki örtüyünün bilicisi Q.İ.Radde 1898-ci ildə Qafqaz bölgəsini botaniki-coğrafi vilayətinə ayrılmasını təklif etmişdir. Ondan sonra müxtəlif illərdə korifey botaniklər Qafqaz dağlarını, o cümlədən Böyük Qafqazı tədqiq etmiş, bir sıra növlərin yaranma mərkəzi olaraq Şahdağı göstərmişlər.

Şahdağ Milli Parkının heyvanat aləmi də çox zəngindir. Burada, quşlardan qırqovul, qaratomyuq, alabaxta, bildirçin, sarıköynək, çobanaldadan, ağacdələ, qarğa, məməlilərdən cüyür, çöl donuzu, qonur ayı, çaqqal, dovşan, dələ, canavar, tülkü, maral, yenot, qarapaça, meşə pişiyi, təkə, ayı, vaşaq, gəlincik, porsuq növlərinə təsadüf olunur.

Ərazidə adları Azərbaycan Respublikasının “Qırmızı Kitab”ına daxil edilmiş məməlilərdən vaşaq, köpgər, quşlardan turac, berkut, çöl qartalı növləri qorunur (**Şəkil 2**).

Şəkil 2. Şahdağ Milli Parkı ərazisində rast gəlinən nadir canlılardan: a - vaşaq (*Lynx lynx*), b – qaraquyruq gəlincik (*Mustela erminea*), nəcib maraq (*Cervus elaphus*), arıyeyən (*Pernis apivorus*).

Böyük Qafqazın Şahdağ platosu boyunca məskən salan xalqlar Şahdağ etnik qrupu və ya Şahdağ xalqlarının nümayəndəsi kimi fərqləndirilir. Sayca azlıq təşkil edən bu xalqlar tarixən Buduq, Cek, Əlik, Haput, Xınalıq, Qrız və Yergüc kəndlərində məskunlaşdıqları üçün müvafiq olaraq buduqlular, ceklilər, əliklilər, haputlular, xınalıqlılar, qrızlılar və yergüclülər adlanırlar. Əcdadları Qafqaz albanları ehtimal olunan bu yeddiliyin hər birinin özünə xas adət-ənənəsi, mədəniyyəti, hətta ayrıca dili mövcuddur. Onlar mənsub olduqları kəndin dilində danışırlar. Yəni hər kəndin özünün dili var.

Azərbaycan Respublikasında yaşayan şahdağlıların ümumi sayı 45 min nəfərdir. VII əsrə qədər atəşpərəst olmuş Şahdağ xalqlarının etnoqrafik xüsusiyyətlərinə nəzər saldıqda, onların Azərbaycanın digər xalqlarına, xüsusi ilə də Oğuz türklərinə xas xeyli oxşar cəhətlərə malik olmaqla yanaşı, həm də lokal xüsusiyyətlərini qoruyub saxladıklarını da müşahidə etmək mümkündür [www.azadliq.info/5821.html].

Şahdağ Qış-Yay Turizm Kompleksinin inşasına 2009-cu ilin sentyabrında başlanılmışdır. Prezident İlham Əliyevin Qusar rayonuna səfəri çərçivəsində bu möhtəşəm kompleksin təməlqoyma mərasimi keçirilmişdir. Prezident İlham Əliyevin birbaşa tapşırığı ilə Qusar şəhərindən 30 kilometr şimalda, rayonun Dağlıq Alayan kəndi ərazisində yerləşən Şahdağ Qış-Yay Turizm Kompleksində inşaat işləri yüksək standartlara uyğun olaraq həyata keçirilmişdir. ŞMP-nin ərazisində salınan bu kompleksin tikintisi Azərbaycanda dağ xizək və digər qış idman növləri ilə məşğul olmaq üçün geniş imkanlar yaradır. “Şahdağ” Turizm Mərkəzi 2012-ci ildə istifadəyə verilib. Mərkəz Azərbaycanın Böyük Qafqaz dağ silsiləsinin ətəyində, toxunulmayan ekoloji sistemi və zəngin flora və fauna ilə tanınan Şahdağ Milli Parkının yaxınlığında yerləşir.

ŞAHDAĞ MP-nın TORPAQ ÖRTÜYÜ VƏ ONLARIN FİZİKİ-KİMYƏVİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

İsmayilli rayonu -Karbonatlı qəhvəyi dağ-meşə torpaqlar (Calcic kastanozems)

İsmayilli rayonunun Şahdağ Milli Parkı ərazisinə aid olan karbonatlı qəhvəyi dağ-meşə torpaqları əsasən alçaq dağlıq ərazilərdə meşə altında və dağətəyi düzənliklərdə yayılmışdır. Dəniz səviyyəsindən 900 m hündürlükdə yerləşir. Əsas bitkiləri iydə, yemişan, ardıc, zoğal, əzgil, qisməndə palıd, vələs ağaclarıdır. Torpaq kəsimi dəniz səviyyəsindən 845 m hündürlükdə qoyulmuşdur. A₀ 0-2 sm meşə döşənəyi A₁ 2-30 sm çim qatı, müxtəlif ot örtüyü, ağır gillicəli, dənəvari, karbonatlı, humus axınları, kök və kökcüklər. A₂ 30-52 qonur – sarımtıl, kip, topavari, karbonatlı, kökcüklər. A₃ 52-73 sarı, humus axımları, kökcüklər, gilli axınlar, karbonatlı. B₂ 73-95 sarımtıl-qəhvəyi, karbonatlar azdır, kip, kökcüklər, struktursuz, B/C 95-120 karbonat axınları, rütubət, gilli struktursuz.

Bu torpaqlarda döşəmə xəzəl qatının alınlığa çox azdır (0-2 sm). Strukturu üst qatda dənəvari dərinliyə doğru isə qozvaridir. Rəngi qəhvəyi, qəhvəyi-qonur çalarlarda dəyişir.

Cədvəl 1.

Qranulometrik tərkibi

Sıra Nəsi	Kəsim Nəsi	Dərinlik sm-lə	Hiqroskopik nəmlik, %-lə	Hissəciklərin ölçüsü mm, miqdarı, %						Fiziki gil
				1-0,25	0,25-0,05	0,05-0,01	0,01-0,005	0,005-0,001	<0,001	
1	5	2-30	5,03	0,61	13,21	23,84	8,46	25,75	28,13	62,34
2		30-52	4,74	2,73	23,85	17,30	4,03	22,45	29,64	56,12
3		52-73	3,81	2,95	20,18	18,64	13,01	22,93	22,29	58,23
4		73-95	4,13	2,47	28,25	17,89	9,62	16,25	25,52	51,39
5		95-120	4,42	4,84	19,71	20,70	9,65	21,34	23,76	54,75

Torpağın qranulometrik tərkibi yüngül gilli, gillicəlidir. (50-60 %)

Şahdağ Milli Parkının karbonatlı qəhvəyi dağ-meşə torpaqlarının kimyəvi göstəriciləri təyin edilmiş, və 2 saylı cədvəldə əks olunmuşdur.

Cədvəl 2

Şahdağ Milli Parkının karbonatlı qəhvəyi dağ-meşə torpaqlarının kimyəvi göstəriciləri

Sıra №si	Kəsim №si	Dərinlik sm-lə	Humus %	Azot %	CO ₂ %	CaCO ₃ %	Udulmuş əsaslar (100 qr torpaqda) mq.ekv		Cəmi Ca+Mg mq.ekv	pH su məhlulunda
							Ca	Mg		
1	5	2-30	3,07	0,23	5,75	13,07	23,45	3,15	26,50	7,5
2		30-52	1,56	0,14	5,91	13,43	17,31	8,38	25,69	7,9
3		52-73	1,41	0,12	7,83	17,80	14,48	10,84	25,32	8,0
4		73-95	0,88	0,10	7,52	17,09	13,82	9,23	23,85	8,1
5		95-120	0,39	0,05	8,31	18,89	9,86	12,35	22,21	8,3

Torpaq profil boyu karbonatlıdır. HCl-un təsirindən qaynar. Bu torpaqlarda humusun miqdarı 0,38-3,07% arasında dəyişir. Karbonatlı qəhvəyi dağ-meşə torpaqlarda udulmuş əsasların cəmi 22,21-26,50 mq.ekv arasında dəyişir. Mühit reaksiyası zəif qələvidir. (pH= 7,5-8,3)

Şahdağ Milli Parkının tipik qonur dağ-meşə torpaqları (Dystric Cambisols) əsasən Şamaxı rayonu timsalında təyin edilmişdir.

Bu torpaqlar dağ-meşə torpaqlarının yarımtipi olub meşənin orta qurşağında, fıstıq və fıstıq-vələs meşələri altında inkişaf edir. Tipik qonur dağ-meşə torpaqları dəniz səviyyəsindən 900-2200 m yüksəklikdə yayılmışdır. Torpaq kəsimi dəniz səviyyəsindən 1500 m yüksəklikdə qoyulmuşdur. Bu ərazidə vələs, fıstıq, qismən palıd, kollardan əzgil, yemişan, zoğal ağacları vardır.

A₀ 0-4 sm yarıçürümüş döşənəkdir.

A₁ 4-12sm tünd –qonur-qaramtıl, dənəvarı, yumşaq, kök və kökcüklər.

A₂ 12-23 açıq rəngli, yumşaq kök və kökcüklər, dənəvari, yumşaq, təktək hallarda pas ləkələri, ağır gillicəli

B₁ 23-52 samanı sarımtıl, yumşaq, kök və kökcüklər, topavari, kiçik daşlar, ağır gillicəli.

B/C 52-93 qəhvəyi-qırmızımtıl, yumşaq, rəngarəng, kök və kökcüklər, iri və xırda daşlar.

Bu torpaq morfoloji xüsusiyyətlərinə görə çimli-meşə döşənəyi (A₀ 0-4 sm) altında tünd qonur-qaramtıl rəngli, dənəvari strukturalıdır. Şamaxı rayonu təmsalında Milli Parka aid olan tipik qonur dağ-meşə torpaqlarının qranulometrik tərkibi təyin edilmişdir (cədv.3) .

Cədvəl 3.

Tipik qonur dağ-meşə torpaqlarının (Dystric Cambisols) qranulometrik tərkibi (Şamaxı rayonu təmsalında 2014-cü il)

Sıra Nəsi	Kəsim Nəsi	Dərinlik sm-lə	Hiqros-kopik nəmlik, %-lə	Hissəciklərin ölçüsü mm, miqdarı %						Fiziki gil
				1-0,25	0,25-0,05	0,05-0,01	0,01-0,005	0,005-0,001	<0,001	
1	4	4-12	4,84	1,83	25,41	11,41	22,24	25,20	14,91	60,35
2		12-23	5,52	0,85	37,15	16,51	15,23	14,51	15,75	45,49
3		23-52	5,59	0,49	44,53	17,07	12,12	8,23	17,56	37,91
4		52-93	6,25	1,03	54,46	18,36	5,80	7,15	13,20	26,15

Tipik qonur dağ-meşə torpaqları qranulometrik tərkibinə görə gillicə və ağır gillicəlidir. Fiziki gil fraksiyası (0,01mm) 45-47%-dir (cədv.4).

Cədvəl 4.

Tipik qonur dağ-meşə torpaqların əsas kimyəvi göstəriciləri

Sıra Nəsi	Kəsim Nəsi	Dərinlik, sm-lə	Humus	Azot %	Udulmuş əsaslar (100 qr torpaqda) mq.ekv		Cəmi Ca+Mg mq.ekv	pH su məhlulunda
					Ca	Mg		
1	4	4-12	5,3	0,34	19,25	11,91	31,16	7,0
2		12-23	1,9	0,16	16,21	17,54	33,75	6,1
3		23-52	0,7	0,9	16,18	8,23	24,41	6,3
4		52-93	0,4	0,05	23,48	4,41	27,89	6,2

Tipik qonur dağ-meşə torpaqlarında Humusun miqdarı üst qat 5,3% olub, aşağı qatlara getdikcə azalır. Mühit reaksiyası zəif turş və neytraldır. Bu torpaqlar əsaslarla doymuş torpaqlardır. Udulmuş əsasların cəmi 100 qr torpaqda 33-27 mq.ekv. arasında dəyişir, kalsium kationları (Ca^{+2}) üstünlük təşkil edir.

Tünd-qonur dağ-meşə torpaqları (Cambisols) (Qusar rayonu timsalında).

Qonur dağ-meşə torpaqları dəniz səviyyəsindən 1500-200 m yüksəklikdəki sahəni əhatə edir. Burada əsasən tipik qonur dağ-meşə, tünd qonur dağ-meşə, əsaslarla doymuş qonur dağ-meşə.zəif inkişaf etmiş qonur dağ-meşə, çəmənləşmiş qonur dağ-meşə, bozqırlaşmış qonurdağ-meşə torpaq tipləri yayılmışdır. Tədqiqat tünd qonur dağ –meşə torpaqlarında aparılmışdır. Bu məqsədlə kəsim qoyulmuşdur:

A₀ 0-3 sm meşə döşənəyi (çürümüş və yarımçürümüş yarpaqlar);

A₁ 3-15 sm qəhvəyi qonur, yumşaq, qozvari, ağac kökləri, turşuda zəif qaynayır;

A₂ 15-29 sm qəhvəyi bozuntul, ağır gillicə, qozvari, bir qədər bərk, bitki kökləri qaynayır;

B 29-62 sm bozuntul-qonur, zəif qozvari,ağır gilli,ağac kökləri, çınqıl, qaynayır;

C 62-95 sm qəhvəyi qonur, qozvari-təpəvari, bərkimiş ağac kökləri, çınqıl, şiddətli qaynayır.

Cədvəl 5.

Qranulometrik tərkib (kəsim-1)

Sıra Nəsi	Dərinlik, sm	Hüqurosopik nəmlik, %	Hissəciklərin ölçüsü, mm,miqdarı, %						
				0,25-0,05	0,05-0,01	0,01-0,005	0,005-0,001	<	<
1	3-15	5,06	3.62	17.33	40.63	8.11	14.75	15.56	38.42
2	15-29	3,63	4.81	13.61	29.13	8.13	16.28	28.14	52.45
3	29-62	4,28	5.42	11.03	23.29	9.24	14.63	36.39	60.26
4	62-95	3.24	6.48	10.45	25.15	7.78	18.22	31.92	57.92

Torpaq ot kökləri və meşə xəzəlinin qarışığından formalaşmış çimli-meşə döşənəyi (A₀ 0-3 sm) altında qəhvəyi-qonur rənglidir. Bu torpaq əsasən fıstıq, vələs ağacları, qismən cır meyvə

ağacları (cır armud, alma, əzgil və s.) və kökləri altında geniş sahədə yayılmışdır.

Torpağın üst qatı yüngül gillicə, orta və aşağı qatları ağır gillicədir. Fiziki gil(<0.01 mm) üst qatda 38.42% olduğu halda, aşağı qatlarda 52.45-60.26% arasında olmuşdur. Bu qonur dağ-meşə torpaqlarına xas olan əlamətdir. Torpağın üst qatının yüngül gillicəli olması kəsim qoyulan sahənin relyefindən asılı olaraq yüksək sahələrdən oraya qum və ya toz hissəciklərinin yuyulub gəlməsidir.

Cədvəl 6.

Tünd qonur dağ-meşə torpaqların kimyəvi göstəriciləri

Sıra Nəsi	Dəriniik , nsm	Humus %	Azot%	Udulmuş əsaslar (100 qr torpaqda) mq.ekv		Cəmi Ca+Mg mq. ekv	pH
				Ca	Mg		
1	3-15	8.6	0.44	28.5	3.2	31.7	6.9
2	15-29	3.9	0.20	21.0	3.5	24.5	6.6
3	29-62	2.05	0.16	27.2	2.4	29.6	6.1
4	62-95	1.2	-	21.1	2.7	23.8	7.5

Üst qatda humusun miqdarı 8.6%.ümumi azot 0.44% olduğu halda, aşağı qatlarda humus və azot kəskin azalır. Torpağın mühit reaksiyası zəif turş və zəif qələvi mühitə (pH=6.1-7,5) malikdir. Bu torpaqlar kifayət qədər udma tutumuna (23,8-31,7) mq.ekv malik olub, üstünlüyü Ca^{+2} ionları təşkil edir.

Qəhvəyi dağ- meşə torpaqları (Kastanozems) (Quba rayonu təmsalında).

Qəhvəyi dağ-meşə torpaqları dəniz səviyyəsindən 1100-1500 m yüksəlikdə palıd.vələs və bunlarla qarışıq olan yemişan.qarağac.itburnu və s. alçaq boylu seyrək kol bitkiləri altında geniş ərazilərdə yayılmışdır. Bu torpaqların yuyulmuş və tipik yarımtipləri mövcuddur.

Tədqiqat məqsədi ilə torpaq kəsimi Quba rayonu ərazisində qəhvəyi dağ-meşə torpaqlarında qoyulmuşdur.

A₀0-1 sm üst kisəsi xəzəl, altı meşə döşənəyi;
A₁1-26 sm qaramtlı qəhvəyi, dənəvari-qozvari, ağır gilli, yumşaq, bitki və ağac kökləri, keçidi aydın, nəmli.turşu təsirindən qaynamır;
A₂26-51 smqəhvəyi, qozvari, gilli, yumşaq, ağac kökləri, nəmlidir, qaynamır, keçidi aydın;
B51-73 m açıq qəhvəyi, qozvari, gilli, yumşaq. qaynamır, keçidi aydın;
C73-91m açıq qəhvəyi-samanı .qozvari. gilli, ağac kökləri, əhəng-li suxurlar, qaynamır keçidi təcridən;
CD 91-`120m açıq samanı rəng,strukturuz, gillicə.suxur qırıntı-ları çoxdur, qaynamır.

Torpaq meşə xəzəlinin qarışığından formalaşmış çimli-meşə döşənəyi(A₀= 0-1 sm) altında qaramtlı qəhvəyi rəngdədir. Torpaq profili morfoloji baxımdan genetik qatların(A₁,A₂ ,B. C) aydın seçilməsi, dənəvari-qozvari strukturalı olması ilə səciyyələnir.

Cədvəl 7.

Qranulometrik tərkib

Sıra №si	Kəsim №si	Dərin-lik, sm	Hicrosopik nəmlik, %	Hissəciklərin ölçüsü, mm,miqdarı ,%						
				1-0,25	0,25-0,05	0.05-0,01	0,01-0.005	0,005-0,001	<	<
1	2	1-26	4.71	0.22	7.48	16.88	22.00	18.43	34.99	75.42
2		26-51	5.23	0.16	6.81	20.84	20.34	16.24	35.61	72.19
3		51-73	5.69	0.10	7.84	23.70	11.25	19.31	37.80	68.36
4		73-91	4.25	4.65	6.92	31.10	9.20	20.47	27.66	57.33
5		91-120	3.48	6.75	13.25	25.80	10.21	17.55	26.44	54.20

Qəhvəyi dağ-meşə torpaqlarının qranulometrik tərkibi gilli və ağır gillicəlidir. Torpağın üst qatlarında gil hissəciklərinin miqdarı (< 0,01 mm) 68.36-75.42% arasında dəyişir. Qəhvəyi dağ-meşə torpaqlarının gilli və ağır gillicəli olması möhkəmdənəvar və topavari –qozvari struktur yaradır.

Qəhvəyi dağ-meşə torpaqların kimyəvi göstəriciləri

Sıra Nəsi	Kəsim Nəsi	Dərinlik, sm	Humus %	Azot%	Udulmuş əsaslar (100 qr torpaqda) mq.ekv		Cəmi (Ca+ Mg)	pH su məhlul ulunda
					Ca	Mg		
1	2	1-26	7.2	0.38	40.8	2.6	43.4	7.6
2		26-51	4.3	0.23	39.6	1.8	41.4	7.4
3		51-73	2.6	0.18	41.2	1.6	42.8	7.3
4		73-91	1.2	0.11	23.7	2.8	26.5	7.4
5		91-120	-	-	-	20.4	1.9	22.3

Torpağın üst qatında humusun miqdarı 7.2% təşkil etdiyi halda, aşağı qatlara doğru azalır. 91-120 sm qatda humus yoxdur. Bu torpaqlar əsaslarla orta və yüksək dərəcədə doymuşdur. Üst qatlarda udulmuş əsasların cəmi 41.4-43.4 mq.ekv arasında olub, dərinə getdikcə azalır. Torpağın mühit reaksiyası zəif qələvidir (pH= 7.3-7.6)

Bozqırlaşmış dağ-qəhvəyi torpaqlar (kastonorems) (Qəbələ rayonu təmsalında)

Bozqırlaşmış dağ- qəhvəyi torpaqlar dəniz səviyyəsindən 700-1200 m yüksəklikdə inkişaf etməklə geniş əraziləri əhatə edir. Bu torpaqlar qəhvəyi dağ –meşə, dağ qara və dağ boz-qəhvəyi torpaqlar arasında keçid təşkil edir.

Bozqırlaşmış dağ-qəhvəyi torpaqlar əsasən alçaqboylu pələndər, yemişan, meyvə bitkilərindən alma, armud, qoz ağacları altında yayılmışdır.

Torpaq kəsimi sıx və hündür bitki örtüyü olan yamacda qoyulmuşdur.

A₁0-15 sm tünd qəhvəyi, ağır gillicəli, topavari–dənəvər strukturlu, yumşaq, sıx kök, bitki qırıntıları, məsamələr, nəm, aydın keçidli qaynamır.

A₂ 15-36sm tünd-qəhvəyi, ağır gillicəli qozvari-dənəvər, sıx kök, xırda daşlar nəm, qaynamır.

B₁36-51 sm açıq qəhvəyi, ağır gillicəli, xırda qozvari topavari, seyrək nazik köklər, xırda daşlar, az nəm, qaynamır.

B₂51-69 sm qonurumtul qəhvəyi, ağır gillicəli, zəif seçilən qozvari-topavari, seyrək nazik köklər az nəmli, qaynayır.

B/C 69-102 sm acıq qonur, ağır gillicəli, strukturu seçilmir, tək-tək nazik köklər, çox xırda suxur parçaları. az nəm, qaynayır

Bozqırlaşmış dağ qəhvəyi torpaqlar dənəvari-qozvari strukturlu tünd qəhvəyi rəngdədir.

Cədvəl 9.

Qranulometrik tərkib

Sıra №si	Kəsim №si	Dərnlk, sm	Hüqrosopik nəmlk, %	Hissəciklərin ölçüsü, mm, miqdarı, %						
				1-0,25	0,25-0,05	0,05-0,01	0,01-0,005	0,005-0,001	<	<
1	3	0-15	4,96	0,77	9,60	29,21	13,44	21,35	25,63	60,42
2		15-36	5,08	1,09	14,16	26,44	16,71	16,89	24,71	58,31
3		36-51	4,84	1,38	15,72	27,61	12,03	15,72	27,54	55,29
4		51-69	4,40	7,63	15,09	27,36	12,38	11,96	25,58	49,92
5		69-102	3,62	8,01	17,52	27,22	13,03	12,03	22,19	47,25

Bu torpağın üst qatlarında (0-15, 15-36 sm) fiziki gilini miqdarı (< 0,01 mm) 58,31-60,42%, lil fraksiyası (< 0,01 mm) 24,71-25,63% arasında dəyişir. Ağır gillicəli torpaqlardır.

Cədvəl 10.

Bozqırlaşmış dağ qəhvəyi torpağın kimyəvi göstəriciləri

Sıra №si	Kəsim №si	Dərnlk, sm	Humus %	Azot t%	Udulmuş əsaslar (100 qr torpaqda) mq.ekv		Cəmi Ca+Mg	pH su məhlululu nda
					Ca	Mg		
1	3	0-15	5,4	0,32	39,8	5,8	45,6	7,2
2		15-36	3,6	0,21	34,6	3,9	38,5	7,0
3		36-51	2,7	0,16	28,3	3,8	32,1	7,1
4		51-69	1,8	0,11	21,5	4,5	26,0	7,3
5		69-102	0,8	0,05	18,2	3,6	21,8	7,4

Üst qatda humusun miqdarı 3,6-5.4% təşkil etdiyi halda , alt qatlarda azalır (0.8-2.7). Bu torpaqlar kifayət qədər udma tutumuna (21,8-45.6 mq.ekv) malikdir. Torpağın mühit reaksiyası neytral və zəif qələvidir(pH= 7.0-7.4).

Torpaqların qranulometrik tərkibi Kaçinski, humus Tyurin, ümumi azot Tyurin, udulmuş əsaslar (Ca+Mg) Hedroys, hiqroskopik nəmlik-çəki, pH potensiometrlik üsulla təyin olunmuşdur.

Torpaq nümunələrinin analizində bizə yaxından köməklik göstərən Elm Təhsil Nazirliyi Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun əməkdaşlarına minnətdarlığımızı bildiririk.

ŞAHDAĞ MİLLİ PARKININ FLORA KONSPEKTİ

Ayrı-ayrı konkret ərazilərin florası tədqiq edilmədən onun mühafizə statuslu bitkilərini qorumaq, səmərəli istifadə etmək, ekolji, antropogen və zoogen amillərin mənfi təsirlərinə məruz qalan sahələrinə fitomeliorasiya yolu ilə yaxşılaşdırma tədbirlərinin həyata keçirilməsi çətinliklər törədir.

Şahdağ Milli Parkının ərazisinin öyrənilməsi məqsədilə aparılan tədqiqat işləri ekspedisiyalar və stasionar şəraitdə yerinə yetirilmişdir. Regiona edilmiş çoxsaylı ekspedisiyalar zamanı, herbari nümunələri toplanılmışdır. Obyektlərdə ildə üç dəfə yazda (aprel - mayda), payız və qışda (noyabr - dekabrda) çöl tədqiqat işləri aparılmışdır. Ərazinin taksonomik spektri tərtib edilmişdir.

Toplanmış herbari materiallarının təyininə “Флора Азербайджана” “Определитель растений Кавказа”, “Флора Кавказа” təyinedicilərindən istifadə edərək regionun florası müəyyən edilmişdir. Taksonların adı S.K.Çerepanova və “Конспект флоры Кавказа”, əsərlərinə görə həmçinin Rəsmi Beynəlxalq sistematikaya əsasən işlənmişdir. Akademik V.C.Hacıyevin Böyük Qafqazın yüksək dağlıq ərazilərinin öyrənilməsinə dair materiallardan istifadə edilmişdir.

Floristik tədqiqat işlərinin aparılması, regionun bitkiliyinin öyrənilməsi baxımından da olduqca vacibdir. Bu istiqamətdə aparılmış tədqiqat işlərinin analizi və ekspedisiyalar zamanı əldə edilmiş bitki nümunələrinin təyin edilməsi nəticəsində Şahdağ ərazisinin florası tam öyrənilmiş, sxematik təsviri işlənmiş və sistematik analizi verilmişdir (Cədvəl 1). Tədqiqat dövründə Şahdağ ərazisi florasındakı 1759 növdən ibarət ali bitkilərin sxematik təsviri işlənib hazırlanmışdır.

Sxemdən də görüldüyü kimi Şahdağ florasında 31 növ sporlu və 1572 növ toxumlu (12 növ çılpaqtoxumlu, 1560 növ örtülütoxumlu, o cümlədən, 294 növ birləpəli, 1266 növ ikiləpəli) bitki yayıldığı müəyyən edilmişdir.

Şahdağ MP florasının sistematik quruluşu

№	Bitkilərin şöbə və sinifləri	Fəsilələr		Cinslər		Növlər	
		Sayı	%-la	sayı	%-la	sayı	%-la
1	<i>Lycopodiophyta</i>	1	0,8	1	0,2	1	0,06
2	<i>Polypodiophyta</i>	11	9,2	17	3,1	24	1,5
3	<i>Bryophyta</i>	1	0,8	2	0,4	2	0,13
4	<i>Equisetophyta</i>	1	0,8	1	0,2	4	0,3
5	<i>Gnetophyta</i>	4	3,3	4	0,7	12	0,7
6	<i>Magnoliophyta</i>	102	85	532	95,5	1560	97,3
7	<i>Lycopodiopsida</i>	1	0,8	1	0,2	1	0,06
8	<i>Bryopsida</i>	1	0,8	2	0,4	2	0,13
9	<i>Equisetopsida</i>	1	0,8	1	0,2	4	0,3
10	<i>Ophioglossopsida</i>	2	1,7	2	0,4	2	0,13
11	<i>Polypodiopsida</i>	9	7,5	15	2,7	22	1,4
12	<i>Pinopsida</i>	3	2,5	3	0,5	10	0,6
13	<i>Chlamydosperamtopsida</i>	1	0,8	1	0,2	2	0,13
14	<i>Liliopsida</i>	23	19,2	105	18,9	294	18,3
15	<i>Magnoliopsida</i>	79	65,8	427	76,7	1266	79

Cədvəl 1-dən görüldüyü kimi regionda yayılmış bitkilər sporlular və toxumlular olmaqla əsas iki şöbədə, doqquz sinifdə (*Lycopodiopsida*, *Equisetopsida*, *Bryopsida*, *Ophioglossopsida*, *Polypodiopsida*, *Pinopsida*, *Chlamydosperamtopsida*, *Liliopsida* və *Magnoliopsida*) cəmlənmişdir. *Lycopodiopsida* 1 fəsilə (0,8%), 1 cins (0,2%) və 1 növlə (0,06%), *Chlamydosperamtopsida* 1 fəsilə (0,8%), 1 cins (0,2%) və 2 növlə (0,13%), *Bryopsida* 1 fəsilə (0,8%), 2cins (0,4%) və 2 növlə (0,13%), *Equisetopsida* 1 fəsilə (0,8%), 1 cins (0,2%) və 4 növlə (0,3%), *Ophioglossopsida* 2 fəsilə (1,7%), 2 cins (0,4%) və 2 növlə (0,13%), *Polypodiopsida* 9 fəsilə (7,5%), 15 cins (2,7%) və 22 növlə (1,4%), *Pinopsida* 3 fəsilə (2,5%), 3 cins (0,5) və 10 növlə (0,6%), *Liliopsida* 23 fəsilə (19,2%), 105 cins (18,9%) və 294 növlə (18,3%), *Magnoliopsida* isə 79 fəsilə (65,8%), 427 cins (76,7%) və 1266 növlə (79%) təmsil olunurlar. Cədvəldən aydın olur ki, ərazi florasında Maqnoliyaçiçəklilər şöbəsi üstünlük təşkil edir, xüsusilə də, iki-ləpəlilər sinfi. Şahdağ ərazisinin florasının formalaşmasında Aralıq dənizi, İran-Turan, Ön Asiya, Holarktik meşə, Palearktik və Qafqaz elementləri iştirak edir.

Regionda ibtidai sporelulardan mamırlar 1 fəsilə, 2 cins və 2 növ, ali sporelulardan Qatırquyruğukimilər 1 fəsilə, 1 cins, 4 növ, Plaunkimilər 1 fəsilə, 1 cins, 1 növ, Polipodiumkimilər 11 fəsilə, 17 cins, 24 növ olmaqla, ümumi floranın 1,9%-ni təşkil edirlər.

Şahdağ florasında yayılmış ali bitkilərin fəsilələr üzrə cins və növlərin yayılması öyrənilmiş və nəticələr cədvəl 2-də əks olunmuşdur.

Cədvəl 2.

ŞMP ərazisində yayılmış bitkilərin cins və növlərinin fəsilələr üzrə paylanması

№	Fəsilələr	Cinslər	%	Növlər	%
1.	<i>Orchidaceae</i> Juss.	16	2,9	29	1,8
2.	<i>Cyperaceae</i> Juss.	8	1,4	53	3,3
3.	<i>Poaceae</i> Barnhart	50	9,0	131	8,2
4.	<i>Ranunculaceae</i> Juss.	14	2,5	45	2,8
5.	<i>Caryophyllaceae</i> Juss.	21	3,6	66	4,1
6.	<i>Polygonaceae</i> Juss.	8	1,4	26	1,6
7.	<i>Brassicaceae</i> Burnett	35	6,3	71	4,5
8.	<i>Rosaceae</i> Juss.	25	4,5	101	6,3
9.	<i>Fabaceae</i> Lindl.	26	4,5	136	8,5
10.	<i>Apiaceae</i> Lindl.	35	6,3	58	3,6
11.	<i>Boraginaceae</i> Juss.	18	3,2	40	2,5
12.	<i>Scrophulariaceae</i> Juss.	12	2,2	58	3,6
13.	<i>Asteraceae</i> Dumort.	66	11,8	184	11,5
14.	<i>Lamiaceae</i> Lindl.	28	5,02	82	5,1
15.	<i>Qalan fəsilələr</i> 106	195	35,0	523	32,6
	Cəmi	557	100	1603	100

Cədvəldən göründüyü kimi Şahdağ florasında ali bitkilər üzrə əsas yeri Compositea (=Asteraceae) fəsiləsi 66 cins (11,8%), 184 növlə (11,5%), *Poaceae* fəsiləsi 50 cins (9,0%), 131 növlə (8,2%), *Brassicaceae* fəsiləsi 35 cins (6,3%), 71 növlə (4,5%), *Apiaceae* fəsiləsi 35 cins (6,3%), 58 növlə (3,6%), *Lamiaceae* fəsiləsi 28 cins (5,02%), 82 növlə (5,1%), *Fabaceae* fəsiləsi 26 cins (4,5%), 136 növlə (8,5%), *Rosaceae* fəsiləsi 25 cins (4,5%), 101 növlə (6,3%), *Caryophyllaceae* 21 cins (3,6%), 66 növlə (4,1%), *Boraginaceae* 18 cins (3,2%) 40 növlə (2,5%), *Orchidaceae* 16 cins (2,9%), 29 növlə (1,8%), *Ranunculaceae* 14 cins (2,5%), 45 növlə (2,8%), *Scrophulariaceae* 12 cins (2,2%),

58 növlə (3,6%), *Polygonaceae* 8 cins (1,4%), 26 növlə (1,6%), *Cyperaceae* 8 cins (1,4%), 53 növlə (3,3%) təmsil olunurlar. Qalan 106 fəsilə 1-7 cinsdən ibarət olmaqla region florasının 35% -ni təşkil edirlər.

Ərazi florasında rast gəlinən müxtəlif cinslərdə növlərin sayı da bərabər paylanmamışdır. Belə ki, növlərinin sayı 20-dən çox olan *Astragalus*, *Campanula* və *Carex* cinsləri 100 növlə ərazi florasının 6,23%-ni, növlərinin sayı 10-19 arasında dəyişən 20 cins isə 18,22%-ni (292 növ) təşkil edir (cədvəl 3).

Cədvəl 3.

Şahdağ MP florasında ən çox növə malik cinslər

№	Cinslər	Növlərin sayı	Ümumi sayə görə %-lə
1.	<i>Astragalus</i> L.	36	2,24
2.	<i>Campanula</i> L.	24	1,49
3.	<i>Allium</i> L.	14	0,87
4.	<i>Rosa</i> L.	19	1,18
5.	<i>Vicia</i> L.	19	1,18
6.	<i>Ranunculus</i> L.	15	0,94
7.	<i>Silene</i> L.	15	0,94
8.	<i>Cerastium</i> L.	11	0,69
9.	<i>Galium</i> L.	15	0,94
10.	<i>Rumex</i> L.	12	0,74
11.	<i>Carex</i> L.	40	2,49
12.	<i>Viola</i> L.	17	1,06
13.	<i>Sedum</i> L.	12	0,74
14.	<i>Saxifraga</i> L.	11	0,69
15.	<i>Veronica</i> L.	18	1,13
16.	<i>Poa</i> L.	15	0,94
17.	<i>Potentilla</i> L.	15	0,94
18.	<i>Alchemilla</i> L.	14	0,87
19.	<i>Medicago</i> L.	12	0,74
20.	<i>Lathyrus</i> L.	13	0,82
21.	<i>Geranium</i> L.	17	1,06
22.	<i>Cirsium</i> Hill	17	1,06
23.	<i>Festuca</i> L.	11	0,69
Cəmi:		392	24,45
Qalan 517cins		1211	75,55
Ümumi 540 cins		1603	100,0

Növlərin cinslər üzrə paylanması da müəyyən qanunauyğunluq aşdırılmışdır. Belə ki, ərazi florasında 20 cinsin hər birində 10-19 arasında növlər, 53 cinsin hər birində 5-9 növ, 175 cinsin isə hər birində 2-4 növ vardır. *Astragalus*, *Campanula* və *Carex* cinslərinin hər birində növlərin sayı orta qiymətdən yuxarıdır ki, bunlar da polimorf cinslərdir. Ərazi florasında 290 cins isə bir növlüdür.

Şahdağ MP ərazisində yayılmış növlərin həyati formaları və ekologiyası

Bitki örtüyünün ekoloji-fitosenoloji və bioekoloji xüsusiyyətlərinin aşdırılmasında bitki növlərinin həyati formalarına görə öyrənilməsinin mühüm əhəmiyyəti vardır. Belə ki, bitkilərin həyati formaları yer üzündə bərabər paylanmır. Hər bir iqlim zonası özünəməxsus həyat formalarının spektrinə malikdir. Bitkilərin morfoloji xüsusiyyətlərinə görə həyati formalarının təsnifatlaşdırılması onların bitdiyi mühitə uyğunlaşmalarını əks etdirir.

Tədqiq olunmuş ərazi florasında torpaq-ekoloji şəraitin indikatorluğu həyati formalar üzrə göstəriciləri müəyyən etməyə zəmin yaradır. Bu baxımdan ərazinin florasında bitki növlərinin həyati formaları biomorflar üzrə İ.Q.Serebyakov və J. Raunkier sisteminə əsaslanaraq təsnif edilmişdir (cədvəl 4).

Cədvəldən görüldüyü kimi Raunkier sisteminə görə floranın əsas hissəsini 986 növlə hemikriptofitlər, 306 növlə terofitlər təmsil edir ki, bu da floranın 80,6%-ni təşkil edir. Ərazidə fanerofitlər 174 növlə, kriptofitlər 88 növlə, xamefitlər 47, epilitlər 2 növ təmsil olunur. Serebyakov sisteminə görə isə çoxillik otlar 1031 növlə - 64,3%, birilliklər 266 növlə - 16,6 %, ikilliklər 77 növlə - 4,8%, kollar isə 96 növlə 6%, ağaclar 64 növlə – 3,9% üstünlük təşkil edirlər.

Şahdağ florası bitkilərinin həyati formaları

№	Həyati formalar	Növlərin sayı	Ümumi sayə görə %-lə
Raunkier sisteminə görə			
1	Fanerofitlər (Ph)	174	10,9
2	Hemikriptofitlər (Hk)	986	61,5
3	Terofitlər (Th)	306	19,1
4	Kriptofitlər (K)	88	5,5
5	Xamefitlər (Ch)	47	2,9
6	Epilif (El)	2	0,1
Cəmi		1603	100
Serebyakov sisteminə görə			
1	Ağaclar	64	3,9
2	Ağac/kollar (A/K)	10	0,6
3	Kollar	96	6
4	Yarım kollar	24	1,5
5	Kolcuqlar	5	0,3
6	Çoxilliklər	1031	64,3
7	İkiilliklər	77	4,8
8	Birilliklər	266	16,6
9	Bir/ikiilliklər	30	2
Cəmi		1603	100

Ümumiyyətlə, həyati forma bitkinin (fərdin) həyati boyunca xarici mühitlə uyğunlaşmış şəkildə mövcud olduğu formadır. Alyoxin (1944) hesab edir ki, "həyat forması - ətraf mühit şəraitinə uzun müddət adaptasiya edilməsinin nəticəsinin bitkilərin xarici görünüşü ilə ifadə olunmasıdır". Şennikova (1964) görə, "bitki növü, forma və ətraf mühitə uyğunlaşmasına görə, bir həyat formada birləşir". Ərazinin bitkilərinin ekoloji qruplar üzrə paylanma dinamikası Şennikov [151] metodu ilə həyata keçirilmiş, ekoloji və fitosenotik tədqiqatlarda bitkilərin müxtəlif rütubətlənmə dərəcəsinə malik yaşayış yerləri, mövsüm və gün ərzində işığın, istiliyin və rütubətin təsiri nəzərə alınaraq təsnif edilmişdir. Alınan nəticələr cədvəl 5-də əks olunmuşdur.

Cədvəldən göründüyü kimi kserofitlər 473 növlə (29,5%) region florasında üstünlük təşkil edirlər. Mezofitlər 438 növlə - 27,3%, mezokserofitlər 434 növlə - 27,1%, kseromezofitlər 196 növlə - 12,2% təmsil olunurlar.

Cədvəl 5.

**Şahdağ MP ərazisi bitkilərinin ekoloji qruplar
(Şennikov, 1964) üzrə paylanması**

№	Ekoloji qruplar	Növlərin sayı	%-la
1	Kserofitlər	473	29,5
2	Kseromezofitlər	196	12,2
3	Mezofitlər	438	27,3
4	Mezokserofitlər	434	27,1
5	Hidromezofit	24	1,5
6	Hidrofit	32	2
7	Hiqrofit	5	0,3
8	Halokserofit	1	0,1
Cəmi		1603	100

Şahdağ MP ərazisi florasının coğrafi təhlili

Növdaxili ən kiçik taksonların coğrafi mövqeyi və nadir növlərin (relikt, endemik) yayılma mərkəzi haqqında məlumat verən, floristik coğrafi tədqiqatlar bitki örtüyünün mühafizəsində əsas rol oynayır. Bitkilərin coğrafi yayılması onun məskunlaşdığı yerin müasir və tarixi keçmişinin fiziki-coğrafi şəraiti ilə sıx bağlıdır.

Ərazi florasının coğrafi təhlili coğrafi element və onların aid olduqları areal tiplərinin təyin olunması növlərin yayılma və əmələ gəlmə mərkəzlərinin müəyyən olunması baxımından olduqca mühümdür. Bu cür tədqiqatlar həmçinin, növlərin genetik mənşəyinin müəyyən olunmasına da imkan verir.

Aparılan tədqiqatlar zamanı son nomenklaturalara, xüsusilə də, N.N Portenierin botaniki-coğrafi rayonlaşmada fitoxorionlara

əsaslanan metodiki baxışlarına diqqət yetirilmiş və A.A.Qross-heymin «Анализ флоры Кавказа», «Флора Кавказа» əsərlərindən istifadə etməklə regionun florası coğrafi təhlil olunmuşdur.

2012-2022-ci illərdə toplanılmış herbari materiallarına və ədəbiyyat mənbələrinə əsasən Şahdağ ərazisinin florası üçün qədim, boreal, bozqır, kserofil, səhra, qafqaz, adventiv – genetik; kosmopolit– zonal areal tipi müəyyən olunmuşdur.

Ərazi florasında yayılan bütün növlərin coğrafi arealına görə tipləri, sinifləri və qrupları müəyyənləşdirilmiş və cədvəl 6-da əks olunmuşdur.

Cədvəl 6.

Şahdağ florasındakı növlərin coğrafi areal tipləri, sinifləri və qruplarına görə tərkibi

Areal tipləri	Növlər	%-lə	Siniflər	%-lə	Qruplar	%-lə
Qədim	24	1,5	2	13,3	6	14
Boreal	538	33,6	3	20	7	16,3
Bozqır	48	3	3	20	8	18,6
Kserofil	571	35,6	3	20	16	37,2
Səhra	17	1,1	2	13,3	3	7
Qafqaz	329	20,5	1	6,7	2	4,7
Adventiv	21	1,3	1	6,7	1	2,2
Kosmopolit	14	0,9	-	-	-	-
Müəyyən olunmayan	41	2,5	-	-	-	-
Cəmi :	1603	100	15	100	43	100

Regionun coğrafi-arealoji təhlili göstərir ki, Şahdağ ərazisinin florası boreal və kserofil tiplərin üstünlüyü ilə formalaşmışdır. Kserofil areal tipli növlər region florasının demək olar ki, çox hissəsini 571 növlə (35,5%), boreal areal tipi 538 növlə (33,6%), qafqaz areal tipi 329 növlə (20,5%) təşkil edir. Bozqır areal tipi 48 növlə (3%) təmsil olunurlar. Müəyyən olunmayan areal tipi 41 növlə (2,5), qədim areal tipi 24 növlə (1,5%), adventiv 21 növlə (1,3%), səhra areal tipi 17 növlə (1,1%) və kosmopolit areal tipi isə 14 (0,9%) növlə təmsil olunurlar.

Ərazidə qədim areal tipində relikt bitkilərə aid 24 növə (*Bromus tectorum* L., *Chenopodium foliosum* Aschers, *Ch. vulvaria* L., *Krascheninnikovia ceratoides* (L.) Gueldents., *Rumex scutatus* L., *Platanus orientalis* L., *Juglans regia* L., *Viola sieheana* W.Becker, *Datisca cannabina* L., *Thymelaea passerina* (L.) Coss. et Germ. və b.) rast gəlinir.

Daha çox növlə təmsil olunan kserofil areal tipinin 3 sinfində (Aralıq dənizi, Ön Asiya, Mərkəzi Asiya) 9 əsas və 7 keçid qrupları cəmlənir. Əksər növlər Ön Asiya (69 növ), Aralıq dənizi (74 növ), İran-Turan (53 növ), Atropatan (38 növ), İran (34 növ) və Aralıq dənizi-İran-Turan (33 növ) qrupları üzrə paylanmışdır. Səhra areal tipinin Turan qrupu üzrə *Lonicera iberica* Bieb., *Viburnum opulus* L., *Adonis aestivalis* L. növ, Şərqi Zaqafqaziya qrupu *Nonea rosea* (Bieb.) Link, *Acer cappadocicum* Gled., *A. hyrcanum* Fisch. Et C.A.Mey., *Lonicera iberica* Bieb., *Papaver arenarium* Bieb., *Melandrium latifolium* (Poir.) Maire, *Sclerochloa dura* (L.) Beauv növü ilə, Saxaro-İran qrupu isə *Lepidium sativum* L.növülə təmsil olunur. Qafqaz areal tipi bir sinif və 2 qrup üzrə 329 növü əhatə edir ki, bunlardan *Callicephalus nitens*, *c X. cylindraceum*, *Centaurea behen*, *Achillea tenuifolia* növləri daha çox yayılmışdır. Kosmopolit areal tipi cəmi 41 növlə - *Cerastium glomeratum* Thuill., *Triglochin palustre* L., *Botrychium lunaria* (L.) Sw., *Ophioglossum vulgatum* L., *Poa palustris* L., *P. caucasica* Trin., *P. annua* L., *Sonchus oleraceus* L., *Veronica biloba* Schreb. , *Lemna minor* L., *L. trisulea* L.və b. təmsil olunurlar. Regionun bozqır areal tipinə aid olan *Sisymbrium altissimum* növü Pontik-Sarmat, *Stipa lessingiana* növü Pannon-Sarmat, *Phlomis pungens* Şərqi Aralıq dənizi–Pontik keçid qrupuna, *Eremopyrum triticeum*, *Catabrosella humilis*, *Ceratocarpus arenarius*, *Atriplex cana* növü isə Sarmat əsas qrupuna daxildir. Növlərin sayına görə ikinci yeri tutan boreal areal tipində əsas yeri 142 növlə Palearktik, 176 növlə Avropa areal elementləri tutur. Region florasında Holarktik 87 növlə, Qərbi Palearktik 65 növlə təmsil olunur. Beləliklə, Şahdağ ərazisinin bitkiliyi bir tərəfdən Ön Asiya, Aralıq dənizi, İran, Turan kserofil elementləri, digər tərəfdən isə

Palearktik, Avropa, Holarktik boreal elementləhrinin hesabına formalaşmışdır. Atropatan və Qafqaz elementli yerli borogen növlər də ərazi florasının formalaşmasında mühüm rol oynayırlar.

Endemizm floranın orjinallığının əsas göstəricisidir. Endemik bitkilərin hərtərəfli öyrənilməsi hər şeydən əvvəl floranın, taksonun, əmələ gəlməsini, regionun tarixini, bitkiliyinin formalaşmasını, inkişafını və təkamülünü düzgün izah etməyə imkan verir. Digər tərəfdən isə bitkilərin təbii genofondunun qorunmasında, onların gələcək nəsillərə olduğu kimi çatdırılmasında, qoruq və yasaqlıqların, botanika bağlarının, dendroloji parkların təşkilində mühüm rol oynayır.

Şəkil 3. Şahdağ milli parkının dağlıq relyefi

Botaniki coğrafiyada ərazi florasının endemizminin öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Müəyyən ərazidə yayılmış endemik və reliktnövlərin miqdarının çoxluğu həmin floranın spesifikliyinin və orjinallığının əsas göstəricisidir. Həmçinin bu ərazinin digər ərazilərdən fərqlənməsinin sübutudur. Endemik taksonların tərkibinin öyrənilməsi nəticəsində floranın formalaşma qanunauyğunluğu, filogenetik vəziyyəti, xoroloji və eko-fitosenoloji xüsusiyyətləri, həmçinin genezisini aydınlaşdırır. Endemiklər -

yayılması müəyyən ərazi daxilində məhdudlaşan müxtəlif rənqələrin taksonları kimi başa düşülür [A.İ.Tolmaçev, 1074]. Endem taksonların coğrafi yayılması müxtəlif ola bilər. Arealı tədqiq olunan ərazinin sərhədlərindən kənara çıxan, müəyyən ərazi ilə məhdudlaşmayan növlər subendem kimi adlandırılır [Holub, Jirasek, 1967]. Azərbaycan və Qafqaz bitki örtüyünün endemik və reliktd bitkiləri bir çox alimlər tərəfindən tədqiq edilmişdir. Q.F.Axundov Azərbaycan florası üçün 240 endemik növ haqqında məlumat vermişdir. A.A.Qrossheymin “Qafqaz florasının analizi” əsərində Qafqaz florasında 1153 endemik növün olmasını qeyd etmişdir. Son illərdə Azərbaycanın endemik bitkilərinin öyrənilməsi istiqamətində aparılmış tədqiqatlar nəticəsində endemik növlərin bəziləri subendem kimi qiymətləndirilmişdir.

Şahdağ MP florasının xüsusi statuslu növləri

Şahdağ ərazisinin bitki örtüyünün tərkibində müxtəlif floristik elementlərə aid olan endemik və reliktd bitkilərə rast gəlinir. Ərazi florasında 277 endemik bitki növü yayılmışdır [Флора Азербайджана, 1950-1961] ki, onlardan 252 növü (91%) Qafqaz, 25 növü Azərbaycan endemikidir (cədvəl 7). Bu da ərazi florasının 17,28%-ni təşkil edir.

Cədvəl 7.

Şahdağ florasındakı endemiklərin göstəriciləri

Endemiklərin şərti işarələri	Endemiklərin Arealı	Növlərin sayı	Ümumi sayə görə %-lə
○	Qafqaz	252	91
●	Azərbaycan	25	9
Cəmi:		277	100,0

Endemizim nisbətən kiçik sahə ilə də xarakterizə oluna bilər. Azərbaycan endemikləri arasında Qafqaz qrupu elementləri 9 növlə üstünlük təşkil edir, palearktik, iran-turan, atropatan və aralıq dənizi elementləri hər biri 2 növ, adventiv, holarktik, kiçik asiya, pontik, qafqaz-orta asiya, şimali iran elementləri isə çox azdır

(hərəsi 1 növ), bir növün isə arealı məlum deyil. Onlar əsasən Şahdağ ərazisinin meşələrində, meşəkənarı senozlarında, subalp, alp və subnival qurşaqlarında yayılmışlar. Azərbaycan endemiklərinə *Astragalus lunatus* Pall., *Erodium schemachense* Grossh., *Stachys pauli* Grossh., *Iris lycotis*, *Asperula hirsutiusscula* Pobed., *Rosa azerbaijhanica* Novopokr. et Rzazade, *Silene caespitosa* Stev., *Delphinium arcuatum* L., *Astragalus kubensis* Grossh., *A.caspicus* Bieb., *Alchemilla amicta*Juz., *Angelica sachokiana* (Karjag.) M.Pimen. et V.Tichomirov, *Seseli cuneifolium*Bieb., *Euphrasia karjagini* Kem.-Nath., *Nepeta supina* Stev., *N.cyanea*Stev., *Pimpinella aromatica*Bieb., *Galium vartanii* Grossh. və b. növlər aiddir. Qafqaz endemlərindən isə *Thesium procumbens* C.A.Mey., *Sedum involucratum* Bieb., *Gagea chanae* Grossh., *Sorbus caucasica* Zinserl., *Haplophyllum villosum* (Bieb.) G. Don fil., *Alchemilla epipsila* Juz., *Trinia leiogona* (C.A.Mey.) B.Fedtsch., *Pulsatilla albana* (Stev.) Bercht. et J.Presl., *Malabaila sulcata* Boiss., *Scabiosa owerini* Boiss., *Delphinium flexuosum*Bieb., *Draba siliquosa* Bieb., *Astragalus polyphyllus* Bunge., *Cephalaria media* Litv., *Tanacetum leptophyllum* (Stev.ex Bieb.) Sch.Bip., *Carduus seminudus* Bieb., *Dracocephalum botryoides* Stev., *Veronica minuta* C.A.Mey., *Campanula caucasica* Bieb., *Înula orientalis* Lam., *Psephellus daghestanicus* Sosn. in Grossh., *Serratula caucasica* Boiss., *Anthemis fruticulosa* Bieb., *Thymus collinus* Bieb., *Ziziphora puschkinii* Adams və başqa növləri sadalamaq olar. Qafqaz endemləri daha çox qafqaz, ön asiya, kiçik asiya, palearktık, atropatan, iran, aralıq dənizi, avropa elementləri üzrə yayılmışdır.

Azərbaycan və qonşu ölkələrin florasının analizi istiqamətində aparılan son araşdırmaların təhlili göstərir ki, Şahdağ ərazisi florasında 13 azərbaycan endeminə və 96 subendem növlərə rast gəlinir. Beləki, Azərbaycan florasında qeyd edilən bəzi növlər artıq subendem səviyyəsinə salınmışdır. Bu subendemlər eyni zamanda Qafqaz endemləri hesab edilir və ilk dəfə Azərbaycandan təsvir olunan növlərdir (cəđ. 8).

Şahdağ ərazi florasının endemik və subendem növləri

Endemiklər	<p><i>Seseli cuneifolium</i>Bieb <i>Psephellus kobstanicus</i> (Tzvelev) Wagenitz <i>Silene caespitosa</i> Stev. <i>Astragalus biebersteinii</i> Bunge <i>A.kubensis</i> Grossh. <i>Erodium schemachense</i> Grossh. <i>Stachys pauli</i> Grossh. <i>Alchemilla amicta</i> Juz. <i>Asperula hirsutiusscula</i> Pobed. <i>Euphrasia karjaginii</i> Kem.-Nath. <i>Rosa azerbaijdzhanica</i> Novopokr. et Rzazade <i>Hypericum theodorii</i>Woronow <i>Rosa abutalybovii</i>Gadzhieva</p>
Subendemlər	<p><i>Allium saxatile</i> Bieb. <i>A. szovitsii</i> Regel <i>Angelica sachokiana</i> (Karjag.) M.Pimen. et V.Tich. <i>Cachrys microcarpa</i>Bieb. <i>Carum carvi</i> L. <i>Malabaila sulcata</i> Boiss. <i>Pimpinella aromatica</i> Bieb. <i>Symphyloma graveolens</i> C.A. Mey. <i>Hedera pastuchowii</i> Woron. <i>Anthemis fruticulosa</i>Bieb. <i>Cirsium macrocephalum</i> C.A. Mey. <i>C. rhizocephalum</i>C.A.Mey. <i>C.szovitsii</i> (C.Koch.) Boiss. <i>C.strigosum</i> (Bieb.) Fisch. <i>C. lappaceum</i> (Bieb.) Fisch. <i>Cladochaeta candidissima</i> (Bieb.) DC. <i>Cousinia cynaroides</i> (Bieb.) C.A. Mey. <i>C.macrocephala</i> C.A. Mey. <i>Kemulariella rosea</i> (Stev. ex Bieb.) Tamamsch. <i>Senecio grandidentatus</i> Ledeb. <i>S. kubensis</i> Grossh. <i>Serratula caucasica</i> Boiss. <i>Stemmacantha pulchra</i> (Fisch. et C.A.Mey.) Dittrich <i>Picris strigosa</i> Bieb. <i>Podospermum canum</i> C.A. Mey. <i>Tanasetum meyerianum</i> Sosn. <i>Nonea alpestris</i> (Stev.) G.Don.f. <i>Onosma levinii</i> T.N.Pop. <i>Trigonocaryum involucratum</i> (Stev.) Kusn. <i>Draba mollissima</i>Stev. <i>D.incompta</i> Stev.</p>

	<p> <i>Pseudovesicaria digitata</i> (C.A. Mey.) Rupr. <i>Isatis latisiliqua</i> Stev. <i>Iris lycotis</i> Woronow <i>Campanula meyeriana</i> Rupr. <i>C. stevenii</i> Bieb. <i>C. caucasica</i> Bieb. <i>C. ciliata</i> Stev. <i>Silene caucasica</i> Boiss. <i>S. lacera</i> (Stev.) Sims <i>Gypsophila capitata</i> Bieb. <i>G. szovitsii</i> Fisch. et C.A.Mey. ex Fenzl <i>Beta macrorrhiza</i> Stev. <i>Merendera eichleri</i> (Regel) Boiss. <i>Sedum obtusifolium</i> C.A. Mey. <i>S. subulatum</i> (C.A. Mey.) Boiss. <i>S. stevenianum</i> Rouy et Camus <i>Carex caucasica</i> Stev. <i>C. phyllostachys</i> C.A.Mey. <i>C. acrifolia</i> V.Krecz. <i>Euphorbia iberica</i> Boiss. <i>Astragalus eugenii</i> Grossh. <i>A. humilis</i> subsp. <i>thedodori</i> (Grossh.) Hashim. <i>A. caspicus</i> Bieb. <i>A. cuscutae</i> Bunge <i>A. onobrychioides</i> Bieb. <i>A. denudatus</i> Stev. <i>A. macrocephalus</i> Willd. <i>A. polyphyllus</i> Bunge. <i>A. sanguinolentus</i> Bieb. <i>Vicia loiseleurii</i> (Bieb.) Litv. <i>Vavilovia formosa</i> (Stev.) Fed. <i>Medicago caucasica</i> Vass. <i>M. glutinosa</i> Bieb. <i>Quercus macranthera</i> Fisch. et C.A. Mey. ex Hohen. <i>Gentianella umbellata</i> (Bieb.) Holub <i>Erodium fumaroides</i> Stev. <i>Ornithogalum sintenisii</i> Freyn <i>Nepeta supina</i> Stev. <i>N. cyanea</i> Stev. <i>Betonica nivea</i> Stev. <i>Salvia verbascifolia</i> Bieb. <i>Scutellaria oreophila</i> Grossh. <i>Dracocephalum botryoides</i> Stev. <i>Gagea alexeenkoana</i> Micz. <i>Poa meyeri</i> Trin. ex Roshev. <i>Delphinium tomentellum</i> N. Busch <i>Pulsatilla albana</i> (Stev.) Bercht. et J.Presl. </p>
--	---

	<i>Ranunculus crassifolius</i> (Rupr.) Grossh. <i>Sorbus caucasica</i> Zinserl. <i>Rosa alexeenkoi</i> Crep. ex Juz. <i>R. sachokiana</i> P.Jarosch. <i>R. sosnowskyi</i> Chrshan. <i>R. komarovii</i> Sosn. <i>Galium brachyphyllum</i> Roem. Et Schult. <i>Haplophyllum villosum</i> (Bieb.) G. Don fil. <i>Salix kuznetzowii</i> Laksch. ex Goerz <i>Thesium procumbens</i> C.A.Mey. <i>Saxifraga pseudolaevis</i> Oetting. <i>Valerianella amblyotis</i> Fisch. et C.A.Mey. <i>Valeriana cardamines</i> Bieb. <i>Scrophularia variegata</i> Bieb. <i>Veronica peduncularis</i> Bieb. <i>V. petraea</i> (Bieb.) Stev. <i>V. minuta</i> C.A.Mey. <i>V. crista-galli</i> Stev.
--	--

Şahdağ ərazisində yayılmış *Iris lycotis*, *Angelica sachokiana*, *Tanacetum meyerianum* (= *Pyrethrum meyerianum*), *Serratula caucasica*, *Cirsium strigosum*, *Nepeta supina*, *N. cyanea*, *Astragalus caspicus*, *A. denudatus*, *Pimpinella aromatica*, *Rosa azerbaidzhanica* qonşu ölkələrin floralarında da rast gəldiyi üçün subendem səviyyəsinə salınmışdır. Belə ki, *Delphinium arcuatum* L., *Helichrysum plinthocalyx* (C.Koch.) Sosn., *Galium vartanii* Grossh., *Astragalus lunatus* Pall. “Flora Azerbaydjana” əsərində Azərbaycan endemiki kimi göstərsə də, bəzi ədəbiyyatlar bu növləri nə endemik olaraq, nə də subendem olaraq göstərməmişdir [Əsgərov, 2016]. Beləliklə, ədəbiyyat mənbələrinin araşdırılması və öz tədqiqatlarımız əsasında müəyyən olunmuşdur ki, Şahdağ MP ərazisində 14 növ Azərbaycan endemiki, 263 növ Qafqaz endemiki yayılmışdır.

Relikt növlər keçmişdə daha geniş yayılmış, lakin müasir dövrdə məhdud birərazidə qorunub saxlanılan bitkilərdir. Ərazi florasının inkişaf tarixinin müəyyən olunması baxımından reliktnövlərin və onların müxtəlif coğrafi elementlər üzrə paylanması-

nın təhlili aparılmışdır. Müəyyən olunmuşdur ki, Şahdağ florasında 24 relik növ yayılmışdır. Ərazidə relik növlərdən: *Mespilus germanica* L., *Parietaria elliptica* C.Koch, *Datisca cannabina* L., *Viola sieheana* W.Beck., *Platanus orientalis* L., *Juglans regia* L., *Rumex scutatus* L., *Krascheninnikovia ceratoides* (L.)Gueldents., *Chenopodium foliosum* Aschers., *Orobanche purpurea* Jacq. Sojak, *Thymus nummularius* Bieb., *Juncus effusus* L., *Rhynchocorys elephas* (L.) Griseb. və b. müxtəlif qruplaşmaların tərkibində rast gəlinir. Ümumiyyətlə, Şahdağ ərazisinin bitkiliyində endem və relik növlər əsasən çəmən bitkiliyində subasar və çala (sucaq) çəmənlərdə, cilli-taxıllı-paxlalı-müxtəlifotlu alp çəmənliyində, qaya-töküntü bitkiliyində və kollu müxtəlifotlu bitkiliyin tərkibində yayılmışlar.

Şahdağ ərazisinin nadir bitkiləri

Son illərdə məhdud areallı itmək üzrə olan nadir növlərin biomüxtəlifliyinin qorunması məqsədilə geniş elmi-tədqiqat işləri aparılır. İndiyədək görülən işlərdən fərqli olaraq, nadir və məhv olmaq üzrə olan növlərin qiymətləndirilməsi ilk öncə regionlar üzrə, daha sonra respublika səviyyəsində, ən nəhayətində isə Beynəlxalq səviyyədə aparılır. Bu məqsədlə 1989-cü ildə Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Beynəlxalq İttifaq (IUCN) yaradılmışdır ki, Azərbaycanda da bu ittifaqın Qırmızı siyahısının meyarlarına uyğun olaraq nadir növlərin mühafizə statusu müəyyənləşdirilmişdir (“Qırmızı kitab”, 2013, 2023).

Hazırda nadir növlərin mühafizə statusunu müəyyənləşdirmək üçün beynəlxalq miqyasda qəbul edilmiş aşağıdakı kateqoriya və kriteriyalardan istifadə olunur.

Extinct (EX) - məhv olmuş

Extinct in the Wild (EW) - təbiətdə məhv olmuş

Critically Endangered (CR) - kəskin (kritik) təhlükə həddində olan

Endangered (EN) - təhlükə həddində olan

Vulnerable (VU) - təhlükə görə bilən (həssas olan)

Near Threatened (NT) - təhlükəli həddə yaxın olan

Least Concern (LC) - az təhlükəli (təhdid altında) həddə olan

Data Deficient (DD) - az öyrənilmiş (məlumat çatışmamazlığı)

Not Evaluated (NE) - Dəyərləndirilməyənlər

CR, EN və VU kateqoriyalarına daxil olmaq üçün qəbul edilən əlavə (qoşma) kriterilər aşağıdakılardan ibarətdir:

CR-kateqoriyası üçün-təbiətdə çox qısa bir müddətdə məhv olma təhlükəsi altında olan bitkilər haqqında aşağıdakı kriterilərə görə qərar verilə bilər.

A-populyasiyalarda aşağıdakı təhlükələr sonda azalırsa, 10 il içində aşağıdakı səbəblər populyasiyada onların 80% məhv olmasını ehtimal edir:

a-yaşama şəraitinin dəyişməsi və növün qorunma dərəcəsinin azalması;

b-mühüm və potensial bir toplanma təhlükəsi altında olması;

c-bir taksonun başqasını sıxışdırması, hibridləşmə, xəstəlik, toxum verməmə, kirlənmə, rəqabət aparanların və parazitlərin təsiri altında olması;

B-bitkilərin cəm yayılma sahəsi 100 km²-dən, tək yayılma sahəsi isə 10 km²-dən az, çox parçalanmış və ya tək bir lokal sahədən məlumdursa;

EN kateqoriyası üçün-yuxarıda göstərilən təhlükələrin yüksək riski altında olub, son 10 il içində və ya 3 nəsildə populyasiyalarının 50 % azalacağı düşünülürsə; yayılma sahəsi 5000 km² və ya tək bir sahədə 500 km²-ə qədər olan, sayı 2500 qədər və ya ən çox 5 lokal sahədən məlumdursa;

VU kateqoriyası üçün-yuxarıda göstərilən təhlükələr qarşısında olan, son 10 il və ya 3 nəsil içində populyasiyalarının 20 % nisbətində azalacağı düşünülmən; yayılma sahəsi 10 lokal sahədən çox olmayan və ərazisi 20000 km², yetkin fərd sayı 10000 dən az, və ya ərazi araşdırmaları müddətində 100 il içində populyasiyalarında 10 % azalma olduğu düşünülmən növlər.

Nadir bitkilərin meyarlara görə qiymətləndirilməsi ən kiçik taksonomik vahidə görə də aparıla bilər. Bu zaman coğrafi və ya siyasi ərazi nəzərə alınmaqla, qiymətləndirilən taksonun yabarı floradakı yayılma diapazonu əsas götürülərək, populyasiyaların vəziyyəti qiymətləndirilməlidir. Hər bir takson bütün meyarlara qarşı qiymətləndirilməli və müvafiq təhlükə səviyyəsinə uyğunlaşdırılmalıdır. Ümumiyyətlə, meyarlara görə qiymətləndirilmə yalnız şəxsi ekspedisiyalar görə yox, həmçinin mövcud elmi materiallarla uyğunlaşdırılaraq, floradan dəqiqləşdirilməli və digər mütəxəssislərlə də konsultasiyalar keçirməklə icra edilməlidir. Beləki, əraizdə aparılan floristik tədqiqatlar zamanı nadir və məhvolma təhlükəsi qarşısında qalan növlərin arealları və bioekoloji xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilmiş, azsaylı, arealları daralan və məhvolma təhlükəsi qarşısında qalan taksonlar seçilmiş, ərazinin müxtəlif sahələrindən herbari materialları toplanılmışdır. Nadir və itmək üzrə olan növlərin müasir vəziyyətinin qiymətləndirilməsi üçün bütün deyilənlər və “Qırmızı kitabın” son nəşri nəzərə alınaraq, areal xəritələri ərazi üzrə tərtib edilmişdir.

Beləliklə, tədqiq etdiyimiz ərazidə nadirləşməsi və ya itməsi müəyyənləşdirilmiş 50 növün Beynəlxalq Siyahının meyar və alt-meyarlarına uyğun olaraq, 4 kateqoriya üzrə qiymətləndirilməsi aparılmışdır (cədv. 9).

Şahdağ ərazisinin nadir və itmək üzrə olan növlərinin İUCN Qırmızı siyahısına görə qiymətləndirilməsi (“Qırmızı kitab”, 2013)

№	Növün adı	İUCN	Populyasiyaların təbiətdəki vəziyyəti	Məhdudlaşdırıcı amillər
1.	<i>Woodsia alpina</i> (Bolt) S.F.Gray	NT	Az sayda, məhdud əraziləri	Nadir növdür. Antropogen amillər, ətraf mühit amillərinə həssaslığı, arealın çox məhdud olması
2.	<i>Juniperus foetidissima</i> Willd.	NT	Mənfi təsirlərə daha çox məruz qalan geniş yayılma əraziləri	Nadir növdür. Mal qaranın otarılması, yanğınlar, sistemsiz kəsilmə, təbii bərpanın zəif getməsi
3.	<i>Colchicum speciosum</i> Stev.	VU D2	Az sayda, olduqca həssas növdür	Nadir növdür. dekorativ bitki kimi əhali tərəfindən yığılması, zoogen təsirə məruz qalması.
4.	<i>Gagea glacialis</i> C.Koch	NT	Az sayda	Nadir növdür. Dekorativ bitkidir. Antropogen və zoogen amillərin təsirində azalma təhlükəsinin yaranması.
5.	<i>Dactylorhiza flavescens</i> (C.Koch) Holub	NT	Ölkə üzrə müxtəlif ərazilərdə rast gəlinmə də, populyasiyalarının sayında azalma müşahidə edilir.	Nadir növdür. dekorativ bitkidir. İqlim və antropogen amillər.
6.	<i>Herminium monorchis</i> (L.) R.Br.	VU D2	Yeganə yayılma ərazisində (Şahdağ) az sayda	Nadir növdür. İqlim dəyişkənliyi, otarılma və tapdalanma
7.	<i>Himantoglossum formosum</i> (Stev.) C.Koch	EN A2acd+3bc; C1	Çox nadir, itmə təhlükəsi altındadır.	Nadir, relik növdür və Qafqaz endemidir. otarılma, tapdalanma və xüsusi yaşayış mühitinə tələbkar olması.
8.	<i>Limodorum abortivum</i> (L.) Sw.	VU D2	Yaşadığı ərazinin məhdudlaşması, populyasiya daxilində fərdlərin sayının azalması	Nadir növdür. Meşələrin qırılması nəticəsində yaşayış mühitinin pozulması və ətraf mühit amillərinə qarşı həssas olması
9.	<i>Orchis ustulata</i> L.	CR B1 ab(iii,v) + 2ab (v)	Olduqca az sayda, yeganə lokaliteti müşahidə edilir.	Nadir növdür. Dekorativ bitkidir. Əhali tərəfindən toplanılması, digər mənfi təsirlərə məruz qalması.

10.	<i>Crocus adami</i> J.Gay	VU B1ab(iii,i v) + 2ab(iii)	Populyasiyanın fraqmentləşmiş sahə- sinin və yaşayış mü- hitinin keyfiyyətinin davam edən azalması müşahidə edilir.	Nadir növdür. Dekorativ bitkidir. Antropogen amillər, yaşayış mühitinə xüsusi tələbkar olması.
11.	<i>Crocus speciosus</i> Bieb.	VU B1ab(iii) + 2ab(iii)	Fraqmentləşmiş sahənin və yaşayış mühitinin keyfiyyəti- nin azalması hesabı- na populyasiyanın davam edən azalması	Nadir növdür. Dekorativ, ədviiyyətli və dərman bitkisi kimi yığılması.
12.	<i>Gladiolus imbricatus</i> L.	VU A2c	Populyasiyalarında 30% azalma müşahidə olunur.	Nadir növdür. Dekorativ bitkidir. Antropogen və zoogen təsirlərə məruz qalır. Əhali tərəfindən intensiv yığılması, otarılma və tapdalanma nəticəsində yayılma sahəsi məhdudlaşır.
13.	<i>Iris caucasica</i> Stev.	NT	Geniş yayılma ərazisinin olmasına baxmayaraq, əhali tərəfindən intensiv toplanması gələcəkdə azalma təhlükəsini yaradır.	Nadir növdür. Dekorativ bitkidir. Qafqaz endemidir. Əsas məhdudlaşdırıcı amil antropogen təsirdir.
14.	<i>Galanthus causicus</i> (Baker) Grossh.	EN B1ab(i,ii, v)c(i,ii,iii) + 2b(i)c	Populyasiyası nadirdir. Fraqmentləşmiş sahənin və yaşayış mühitinin keyfiyyə- tinin davamlı surətdə azalması müşahidə olunur.	Nadir növdür. Dekorativ bitkidir. Qafqaz endemidir. dekorativ bitki kimi yığılması, otların biçilməsi, mal-qaranın otarılması.
15.	<i>Aquilegia olympica</i> Boiss.	NT	Populyasiyanın bərçasında mənfi təsirlərdən asılılığı müşahidə edilir, azalma tendensiyası- na meyillidir.	Nadir növdür. Dekorativ bitki kimi əhali tərəfindən yığılması, tapdalanma, otarılma və iqlim amillərinə həssaslığı
16.	<i>Aconitum nasutum</i> Fisch. ex Reichenb.	EN A2c+3c	Məhdudlaşdırıcı amillərin təsirinə məruz qalması po- pulyasiyanın azal- masına səbəb olur.	Nadir növdür. Dərman bitkisidir. Antropogen amillər.

17.	<i>Pulsatilla albana</i> (Stev.) Bercht. et Persl.	NT	Hal hazırda populyasiyaları sabitdir, yalnız areallarının qismən daralması müşahidə edilir.	Nadir növdür. Dekorativ bitkidir. Zəhərli olduğundan mal-qara tərəfindən yeyilmir, lakin systemsiz otarılma zamanı tapdalanma və ekstremal iqlim şəraiti nəticəsində yaşama ərazisi məhdudlaşır
18.	<i>Ranunculus arachnoideus</i> C.A.Mey.	VU A2c+3c	Təbii ehtiyatı azdır. Populyasiyanın vəziyyətinin və təbii bərpanın ətraf mühitin dəyişən amillərindən asılılığı müşahidə edilir.	Nadir növdür. Ətraf mühit amillərinə qarşı həssas olması, qısa vegetativ dövr keçərək, özünübərpanın zəif getməsi
19.	<i>Corydalis alpestris</i> C.A.Mey.	VU D2	Populyasiyanın vəziyyətinin və təbii bərpanının ətraf mühiti amillərinin dəyişməsindən və antropogen təsirlərdən asılılığı müşahidə edilir.	Nadir növdür. Antropogen amillər və iqlim dəyişmələri.
20.	<i>Dianthus ruprechtii</i> Schischk.	VU D2	Populyasiyanın sayı azalır, yaşama ərazisi məhdudlaşır, antropogen amillər azalma təhlükəsini azaldır.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Otarılma, tapdalanma və biçənək.
21.	<i>Gypsophila capitata</i> Bieb.	EN B1ab(iii) + 2ab(iii)	Növləri azalır, yayılma ərazisi məhdudlaşır.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. İqlim və antropogen amillər yaşayış ərazisini deqradasiyasına səbəb olmuşdur.
22.	<i>Betula raddeana</i> Trautv.	VU C2a(ii)	Populyasiyası azalır, yaşama ərazisi məhdudlaşır, azalma tendensiyası müşahidə olunur.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Dekorativ bitkidir. Antropogen və təbii amillər əsas məhdudlaşdırıcı amillərdir.
23.	<i>Pterocarya pterocarpa</i> (Michx.) Kunth. ex İljinck	VU D2	Populyasiyanın sayı azalır, yaşama ərazisi məhdudlaşır	Nadir növdür. Dekorativ və dərman bitkisi. Antropogen amillər növün azalmasının kəskin şəkildə sürətləndirir.

24.	<i>Pyrola rotundifolia</i> L.	CR B1ab(i,ii,iii,iv,v)	Populyasiyanın sayı tədricən azalır, ətraf mühit amilərinin mənfi təsirinə həssaslığı müşahidə edilir.	Nadir növdür. Antropogen amillər, xüsusi yaşayış mühitinə tələbkar olması.
25.	<i>Primula algida</i> Adams.	VU A2c+3c	Yayılma ərazisi məhdudlaşmış, populyasiyada azalma müşahidə olunur.	Nadir növdür. Dekorativ bitkidir. Yay otlaqlarının sistemli otarılması, xüsusi mühitə tələbkarlıq və dəyişən iqlim amillərinə qarşı həssaslığı
26.	<i>Primula ruprechtii</i> Kusn.	VU A2c+3c	Yayılma ərazisi məhdudlaşmış, populyasiyada azalma müşahidə olunur.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Mal-qaranın otarılması nəticəsində tapdalanma, dekorativ bitki kimi yığılması
27.	<i>Viola caucasica</i> Kolen.	EN B2ab(ii,iii,iv)	Populyasiyanın təbii bərpası azalır, yaşama ərazisi məhdudlaşır.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Əhali tərəfindən bəzək bitkisi kimi yığılması və populyasiyanın azsaylı olması
28.	<i>Salix kuznetzowii</i> Laksch. ex Goerz	VU D2	Təbii bərpası azalır, yeganəlokalitetində mənfi iqlimə və antropogen təsirlərə həssaslıq müşahidə olunur.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. antropogen amillərin məhdudlaşdırıcı təsiri və iqlim dəyişikliyi.
29.	<i>Alcea kusariensis</i> (İljin) İljin	EN B1ab(v) + B2ab(v)	Populyasiyanın sayı azdır	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Dekorativ və dərman bitkisi kimi əhali tərəfindən yığılması, otarılma.
30.	<i>Saxifraga adenophora</i> C.Koch	EN B2ab(i,ii,iii,iv)	Populyasiyaları məhdudlaşdırır, azalma müşahidə edilir.	Nadir növdür. Yaşama ərazisinin deqradasiyası, populyasiyanın zəif bərpası və antropogen amillər.
31.	<i>Alchemilla grossheimii</i> Juz.	NT	Populyasiyada azalma müşahidə edilir.	Nadir növdür. Dərman bitkidir. Əhali tərəfindən aparılan intensiv otarılma, tapdalanma və populyasiyanın zəif təkrarlanması
32.	<i>Pyracantha coccinea</i> M.Roem.	VU B1ab(iii) + 2ab(iii)	Populyasiyanın sayı azalır, yaşama ərazisi məhdudlaşır.	Nadir növdür. Dekorativ, dərman və bal verən bitkidir. Antropogen amillər
33.	<i>Rosa azerbaijhanica</i> Novop. et Rzazade	EN B2ab(ii,iii,iv,v)	Yaşama ərazisi məhdudlaşır, nəslin kəsilmə təhlükəsi yaranır.	Azərbaycan endemi və nadir növdür. Dərman bitkisi kimi əhali tərəfindən çiçəklərinin və meyvələrinin yığılması.

34.	<i>Sorbus aucuparia</i> L. (<i>Sorbus caucasigena</i> Kom.)	VU A2c+3cd	Populyasiyanın sayı azalır, yaşama ərazisi məhdudlaşır.	Nadir növdür. Dərman bitkisi kimi əhali tərəfindən həddindən artıq toplanılması və kolların qırılması.
35.	<i>Astragalus kubensis</i> Grossh.	VU D2	Populyasiyanın sayının azalması sürətlənmişdir	Azərbaycan endemi və nadir növdür. antropogen təsirlərdən və torpaqlarda gedən eroziya nəticəsində populyasiyaların sayı azalmışdır.
36.	<i>Parnassia palustris</i> L.	NT	Populyasiyalarda təbii bərpanın mənfi təsirlərin dəyişilmələrindən asılılığı müşahidə olunur. Azalmaya meyillidir.	Nadir növdür. Antropogen amillər və iqlim amillərinə həssaslığı
37.	<i>Carum caucasicum</i> (Bieb.) Boiss.	NT	Məhdud ərazilərdə yayılan azsaylı populyasiyalara malikdir.	Nadir növdür. Mənfi iqlimə həssaslığı müşahidə olunur.
38.	<i>Symphyloloma graveolens</i> C.A.Mey.	NT	Azsaylı populyasiyalarında təbii bərpanın iqlim amillərinin mənfi təsirlərindən asılılığı müşahidə olunur.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. ətraf mühit amillərinə həssaslıq, otarılma və yayıldığı ərazilərin deqradasiyası
39.	<i>Asyneuma campanuloides</i> (Bieb. ex Sims.) Bornm.	NT	Populyasiyalarda təbii bərpanın mənfi təsirlərdən asılılığı müşahidə olunur. Azalmaya meyillidir.	Nadir növdür. Antropogen amillər və iqlim amillərinə həssas növdür.
40.	<i>Cladochaeta candidissima</i> (Bieb.) DC.	VU A2c+3c; B1ab(i,iii, iv)	Antropogen amillər və sel daşqınları populyasiyaların sürətli azalmasına səbəb olmuşdur.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Kortəbii otarılma və dərman bitkisi kimi istifadə olunması, əsasən selbasar çay Nadir növdür. yataqlarında yayılması
41.	<i>Pyrethrum carneum</i> Bieb.	VU A2c+3c	Populyasiyalara az rast gəlinir.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Dərman və dekorativ bitkidir. Antropogen amillərin bitkinin özünü bərpasına mane olması (ot çalımı aparıldığı üçün bitki toxumlama fazasına çata bilmir).
42.	<i>Pyrethrum coccineum</i>	VU A2c+3cd	Populyasiyalarına az rast gəlinir.	Nadir növdür. Dərman və dekorativ bitkidir. antropogen amillərin təsirdən bitkinin

	(Willd.) Worosch.			toxumlama fazasına çata bilməməsi.
43.	<i>Atropa caucasica</i> Kreyer	VU B1b(i, iii)	Populyasiyaların sayı azdır, mənfi təsirlər itmə təhlükəsi vardır.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Dərman bitkisi kimi yığılması, tapdalanma, meşə yanğınları və sellər
44.	<i>Cynoglossum holosericeum</i> Stev.	VU A2c + 3c	Məhdud ərazilərdə yayılmış populyasiyaları mənfi iqlim təsirindən azalmaqdadır.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Dərman bitkisidir. Dəyişkən iqlim amillərinə həssaslığı, sayının azlığı və areallarının ekstremal iqlim şəraitli ərazilərdə olması.
45.	<i>Trigonocaryum involucratum</i> (Stev.) Kusn.	VU A2c + 3c	Populyasiyaların təbii bərpasının zəif olması və sayının azalması müşahidə edilir.	Nadir növdür. Antropogen amillər, sel daşmaları və eroziya proseslərinin güclü olması.
46.	<i>Scrophularia minima</i> Bieb.	NT	Az sayda populyasiyalarına rast gəlinir.	Nadir növdür. Qafqaz endemikidir. Antropogen amillər, ekstremal iqlim şəraitində yayılması, kəskin iqlim dəyişkənliyinə həssaslığı
47.	<i>Veronica minuta</i> C.A.Mey.	NT	Populyasiyaların təbii bərpası azalır, ətraf mühitin mənfi təsirlərinə həssaslıq müşahidə olunur.	Nadir növdür. Qafqaz endemidir. Qısa veqetativ dövrə malik olduğundan özünü bərpa zəif gedir.
48.	<i>Cetraria islandica</i> (L.) Ach. (Lichen Islandicus L.)	VU A2c +3c	Azdır, miqdarı və arealı tükənmək üzrədir	Nadir növdür. Qədimdən xalq təbabətində dərman bitkisi kimi istifadə olunur. Antropogen amillər (intensiv otarılma və tapdalanma) və dağ çəmənlərinin məhimsənilməsi
49.	<i>Usnea florida</i> (L.) F.M.Wigg.	VU D2	Populyasiyaları azalmaqdadır.	Nadir növdür. Xalq təbabətində və tibbdə dərman bitkisi kimi istifadə olunur. Antropogen amillər və iqlim təsirlərindən növün itmə təhlükəsi yarana bilər.
50.	<i>Lobaria pulmonaria</i> (L.) Hoffm.	VU D2	Populyasiyaları azalmaqdadır.	Nadir növdür. Dərman bitkisidir. Antropogen amillər və iqlim təsirlərindən növün itmə təhlükəsi yarana bilər.

Ümumiyyətlə, Şahdağ ərazisində 26 növ həssas olanlar (VU), 14 növ təhlükəli vəziyyətə yaxın olanlar (NT), 8 növ nəslə kəsilmək təhlükəsində olanlar (EN), 2 növ isə kritik təhlükə həddində olanlar (CR) kateqoriyası üzrə qiymətləndirilmişdir.

Centaurea kobstanica Tzvel. növü VU/D2 kateqoriya və kriteriyası üzrə qiymətləndirilmiş [Mycaev və b.], yalnız tədqiqat ərazisi üçün göstərilməmişdir. Lakin Şahdağ ərazisində lokaliteti tərəfimizdən müəyyən olunmuşdur.

Anthemis triumfetti (L.) All.(=*A.sachokiana* Sosn.ex Grossh.)(VU/D2), *Rosa abutalybovii* Gadzhieva (VU/D2) və *Hypericum theodorii* Woronow (EN/B1ab(v)+2ab(v)) qiymətləndirilmiş və Şahdağ Milli Parkı ərazisi üçün göstərilmişdir.

Müxtəlif illərdə *Centaurea kobstanica*, *Anthemis sachokiana*, *Rosa abutalybovii* və *Hypericum theodorii* növləri respublika ərazisində Beynəlxalq Siyahıya uyğun qiymətləndirilmiş olsa da, “Qırmızı kitab”ın yeni nəşrinə əlavə edilməmişdir. Bu növlərin Azərbaycanın qırmızı siyahısına əlavə edilməsi tövsiyə olunur.

**Şahdağ MP-nın flora konspekti və növlərin bioekoloji
xüsusiyyətləri**

S. №	Cins, növ və fəsilələrin latınca-azərbaycanca adları	Həyat formaları		Ekoloji qrupları Şemri-kova görə (1964)	Spor əmələ-gətirmə, çiçəklənmə, meyvə və toxumvermə	Yayıldığı hündürlük qurşaqları	Coğrafi elementləri (sınıf və qruplar)	Areal tipləri Lazarenko (1946) və Qrosqeymə (1936) görə
		Serebyakova görə (1964)	Raunkiera görə (1934)					
I. Dicranaceae Schimp.-Dikrankimilər								
1.	<i>Dicranella heteromalla</i> Hedw. Schimp.- Müxtəlif tərəfli dikranella	Ç.ot	Epil it	Ks	III-XI	A- OD	Holarktik meşə	Boreal
2.	<i>Dicranum polisetum</i> Sw.-Çoxqolcuqlu dicran	Ç.ot	Epif it	Ks	IX- XI(XII)	YD- Sub.	Holarktik meşə	Boreal
II. Fissidentaceae Schimp.-Fissidentkimilər								
3.	<i>Fissidens adianthoides</i> Hedw.-Adiantşəkilli fissidens	Ç.ot	Epil it	Mz Ks	IX- XI(XII)	YD	Holarktik meşə	Boreal
4.	<i>F. bryoides</i> Hedw.- Parlaq f.	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	IX-XI (XII)	YD- Sub.	Holarktik meşə	Nemoral
5.	<i>F. grandifrons</i> Brid- İriyarpaqlı f.	Ç.ot	Epil it	Ks	IX-XI (XII)	Sub.- Alp	Holarktik meşə	Boreal
6.	<i>F. taxifolius</i> Hedw- Tikanyarpaq f.	Ç.ot	Epil it	Ks	IX-XI (XII)	YD	Holarktik meşə	Nemoral
III. Encalyptaceae Schimp.-Enkaliptiyakimilər								
7.	<i>Encalypta ciliata</i> Hedw.-Kırpikli enkalipt	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	VI-VII (VIII)	O- YD	Aralıq d.- Pontik	Arid
8.	<i>E. streptocarpa</i> Hedw.- Qapaqlımeyvəli e.	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	VI-VII (VIII)	O- YD	Arktik	Arkto-alp
9.	<i>E. vulgaris</i> Hedw.-Adi e.	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	VI-VII (VIII)	YD- Sub.	Aralıq d.- Pontik	Arid
IV. Pottiaceae Schimp.-Pottiakimilər								
10.	<i>Weissia controversa</i> Hedw.-Yaşılmtıl veysiya	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	VI-VI I(VIII)	O- YD	Aralıq d.- Pontik	Arid

11.	<i>Eucladium verticillatum</i> (Brid.) Bruch ex Schimp. in B.S.G.-Düyünlü eukladi	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	VI-VII (VIII)	AO-YD	Aralıq d.-Pontik	Arid
12.	<i>Trichostomum crispulum</i> Bruch in F. Muell.-Qıvrılmış trixostom	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	III-IV (V)	AD	Holarktik meşə	Boreal
13.	<i>Tortella inclinata</i> (Hedw. f.) Limpr.-Əyilmiş tortella	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	VI-VII (VIII)	O-YD	Holarktik dağ	Montan
14.	<i>T. tortuosa</i> Hedw Limpr.-Qıvrım t.	Ç.ot	Epi ge y	Ks Mz	VI-VII (VIII)	YD	Arktik	Arkto-Alp
15.	<i>Barbula unguiculata</i> Hedw.-Dırnaqarpaq barbula	Ç.ot	Epi ge y	Ks Mz	IX-XI(XII)	O-YD	Aralıq d.Pontik	Arid
16.	<i>Phascum cuspidatum</i> Hedw.-İtiuc lu fask	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	III-VII (VIII)	A-OD	Holarktik meşə	Nemoral
17.	<i>Tortula subulata</i> Hedw.-Bizşəkili tortula	Ç.ot	Epif it	Ks Mz	VI-VII(VIII)	OD	Aralıq d.-Pontik	Arid
V. <i>Grimmiaceae</i> Arnott-Qrimmiakimilər								
18.	<i>Grimmia ovalis</i> Hedw. Lindb.-Oval qrimmia	Ç.ot	Epi ge y	Ks Mz	III-IV (V)	AO-YD	Arktik	Arkto-Alp
19.	<i>G. pulvinata</i> Hedw. Sm.-Yastıqşəkili q.	Ç.ot	Epi ge y	Ks Mz	III-VII (VIII)	YD-Sub.	Holarktik meşə	Boreal
20.	<i>Schistidium apocarpum</i> Hedw. Bruch ex Schimp. in B.S.G.-Apokarp sxistidi	Ç.ot	Epil it	Ks	III-IV(V)	Sub.-Alp	Holarktik meşə	Nemoral
21.	<i>Niphotrichum ericoides</i> Brid. Bedn-Ochyra & Ochyra -Tükcüklü rakomitr	Ç.ot	Epi ge y	Ks Mz	III-IV(V)	AO-YD	Holarktik meşə	Boreal
22.	<i>Bucklandiella microcarpos</i> f. <i>afoninae</i> (Frisvoll) Bedn.-Ochyra & Ochyra -Kiçik qutucuqlu r.	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	III-IV(V)	YD-Alp	Holarktik meşə	Boreal
VI. <i>Funariaceae</i> Schwaegr. in Willd.-Funariyakimilər								
23.	<i>Physcomitrium pyriforme</i> Hedw. Hampe.-Armudabənzer Fiskomitri	Ç.ot	Epi ge y	Ks	III,IV (V)	YD, Sub.-Alp	Kosmopolit	Kosmopolit
VII. <i>Bryaceae</i> Schwaegr. in Willd.-Briakimilər								
24.	<i>Pohlia cruda</i> Hedw Lindb.-Göyümtül pohliya	Ç.ot	Epi ge y	Ks Mz	VI-VII (VIII)	O-YD	Holarktik meşə	Boreal

25.	<i>P. nutans</i> Hedw.Lindb.- Burulmuş p.	Ç.ot	Epi gey	Mz	VI-VII (VIII)	AD	Holarktik meşə	Boreal
26.	<i>Rhodobryum roseum</i> (Hedw.) Limpr.- Rozetşəkilli rodobrium	Ç.ot	Epi gey	Ks	IX-XI (XII)	A- OD	Holarktik meşə	Nemoral
VIII. <i>dorthotrichaceae</i> Arnott-Ortotrixostomkimilər								
27.	<i>Leüinskya speciosa</i> (<i>Nees</i>)-Yaraşıqlı o	Ç.ot	Epil it	Ks	X	YD- Sub.	Holarktik meşə	Nemoral
28.	<i>O. strangulatum</i> P. Beauv-Zolaqlı o.	Ç.ot	Epil it	Mz Ks	VI	O- YD	Holarktik meşə	Nemoral
IX. <i>Amblystegiaceae</i> G. Roth-Ambilisteqiyakimilər								
29.	<i>Campilium</i> <i>chrysophyllum</i> (Brid.) J. Lange-Qızılparlaq kampili	Ç.ot	Epi gey	Ks Mz	VI- VII(VIII)	OD	Holarktik meşə	Nemoral
30.	<i>C. hispidulum</i> (Brid.) Mitt.-Codtüküklü k.	Ç.ot	Epi gey	Ks	VI-VII (VIII)	AD	Holarktik meşə	Boreal
31.	<i>Leptodictyum riparium</i> (Hedw.) Warnst.-Sahil leptodikti	Ç.ot	Epi gey	Hd	VI-VII (VIII)	AO- YD	Holarktik meşə	Boreal
32.	<i>Conardia compacta</i> (G. Müll.) Robins.-Yığcam konardi	Ç.ot	Epi gey	Mz Ks	VII	O- YD	Holarktik meşə	Boreal
X. <i>Brachytheciaceae</i> G. Roth-Braxitesiakimilər								
33.	<i>Brachythecium albicans</i> (Hedw.) Schimp. in B.S.G.- Ağımtılboz braxitesi	Ç.ot	Epi gey	Mz Ks	III-IV (V)	OD	Holarktik meşə	Boreal
34.	<i>B. mildeanum</i> Schimp. ex Milde- Milde b.	Ç.ot	Epi gey	Mz Ks	III-IV(V)	OD	Avroasiya	Boreal
35.	<i>B. populeum</i> (Hedw.) Schimp. in B.S.G.- Tozcuqlu b.	Ç.ot	Epi gey	Mz Ks	III-IV(V)	AD	Holarktik meşə	Boreal
36.	<i>Rhynchostegium</i> <i>riparioides</i> (Hedw.)Cardot.-Quru platihipnidi	Ç.ot	Epil it	Ks	IX- XI(XII)	A- OD	Hipoarktik dağ	Montan
XI. <i>Hypnaceae</i> Schimp.-Hipniyakimilər								
37.	<i>Ptilium crista-</i> <i>castrensis</i> (Hedw.) De Not.-Daraqvari ptli	Ç.ot	Epi gey	Mz Ks	VI-VII (VIII)	A- OD	Holarktik meşə	Nemoral
XII. <i>Tetraphidaceae</i> Schimp.-Tetrafidiyakimilər								
38.	<i>Tetraphis pellucida</i> Hedw.-Parlaq tetrafis	Ç.ot	Epil it	Ks Mz	III-VII (VIII)	AD	Holarktik meşə	Boreal
XIII. <i>Polytrichaceae</i> Schwaegr in Willd.-Politrixostomumkimilər								

39.	<i>Polytrichastrum alpinum</i> (Hedw.) G.L. Sm.-Alp politraxstrı	Ç.ot	Epil it	Ks	VIII	OD-Sub.	Holarktik meşə	Boreal
40.	<i>Pogonatum aloides</i> (Hedw.) Beauv.-Aloyeəbənzər poqanat	Ç.ot	Epil it	Mz Ks	IX-XI (XII)	OD	Holarktik meşə	Boreal
XIV. <i>Equisetaceae</i> Michx. ex DC.-Qatırquyuğu kimilər								
41.	<i>Equisetum arvense</i> L.-Çöl qatırquyuğu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	III-IV	Düz.-Sub.	Holarktik meşə	Boreal
42.	<i>E. palustre</i> L.-Bataqlıq q.	Ç.ot	Hk	Hd	V-VI	O-YD	Holarktik meşə	Boreal
43.	<i>E. ramosissimum</i> Desf.-Budaqlı q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII (VIII)	D-OD	Aralıq d. Holarktik	Boreal
XV. <i>Pteridaceae</i> Reichenb.-Pteridikimilər								
44.	<i>Hemionitis persica</i> (Bory)-İran xeilantəsi	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	A-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
XVI. <i>Aspleniaceae</i> Newm.-Qamçılıcakimilər (Aspleniumkimilər)								
45.	<i>Asplenium septentrionale</i> (L.) Hoffm.-Şimal qamçılıca	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII	AD-Sub.	Holarktik dağ	Boreal
46.	<i>A. trichomones</i> L.-Tüklü q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	A-OD	Holarktik dağ	Boreal
47.	<i>A. adiantum-nigrum</i> L.-Qara q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII	A-OD	Orta Avropa d.	Boreal
48.	<i>Ceterax officinarum</i> Willd.-Dərman setaraxı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII (IX)	AD-Sub.	Aralıq dınizi	Kserofil
XVII. <i>Dryopteridaceae</i> R.-C. Ching-Ayıldöşəyikimilər								
49.	<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh.-Kövrək qouqluca	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII	O-YD	Palearktik meşə	Boreal
50.	<i>Polystichum lonchitis</i> (L.) Roth.-Nizəvari cərgəvər	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	Sub.-Alp	Holarktik dağ	Boreal
51.	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott-Erkək ayıldöşəyi	Ç.ot	Hk	Mz	VIII-IX	D-YD	Holarktik meşə	Boreal
XVIII. <i>Cupressaceae</i> S.F. Gray-Sərvkimilər								
52.	<i>Juniperus communis subsp. hemisphaerica</i> (J. et C. Presl) Nym.= <i>J. hemisphaerica</i> -Alçaqboylu ardıc	K	Ph	Mz Ks	VII-VIII	Sub.-Alp	Ön Asiya dağlıq	Kserofil
53.	<i>J. exselsa subsp. polycarpus</i> C. Koch Takht.= <i>J. polycarpus</i> .-Çoxmeyvəli a.	A	Ph	Mz Ks	VII-VIII	AD	Ön Asiya	Kserofil

54.	<i>J. foetidissima</i> Willd.- Ağriyli a.	A	Ph	Mz Ks	VII-VIII	A- OD	Şərqi-Aralıq d.	Kserofil
XIX. <i>Ephedraceae</i> Dumort.-Acılıqkimilər (Efedrakimilər)								
55.	<i>Ephedra aurantiaca</i> Takht. et Pachom.- Çəhrayı acılıq	K	Ph	Ks	VI	D- AD	Sarmat	Bozqır
56.	<i>E. procera</i> Fisch. ex C.A. Mey.-Boylu a.	K	Ph	Mz Ks	VI	A- OD	Şə.Aralıq d. İran	Kserofil
XX. <i>Berberidaceae</i> Juss.-Zirincimilər								
57.	<i>Leontice minor</i> Boiss.(<i>L. armeniaca</i> Belanger)-Kıçık dombalankök	Ç.ot	Hk	Ks	III-V	AD	İran	Kserofil
58.	<i>Berberis vulgaris</i> L.- Adi zirinc	K	Ph	Ks	V-V(VI)	D- OD	Avropa	Boreal
59.	<i>B. orientalis</i> Schneid.- Şərq z.	K	Ph	Ks	V-V(VI)	OD	Avropa	Boreal
60.	<i>B. densiflora</i> Boiss. et Buhse-Sıxçıçək z.	K	Ph	Ks	IV-V	OD	Ön Asiya	Kserofil
61.	<i>B. iberica</i> Stev. et Fisch. ex DC.-Gürcü z.	K	Ph	Ks	IV-V	OD	Şə.Qafqaz- Şi.İran	Kserofil
XXI. <i>Ranunculaceae</i> Juss.-Qaymaqçiçəklikimilər								
62.	<i>Caltha polypetal</i> Hochst.-Çoxləçəkli calta	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	Sub- Alp	Kıçık Asiya- Qafqaz	Kserofil
63.	<i>Nigella oxyspetala</i> Boiss.-İtiləçək qara çörəkotu	I	Th	Mz	V-VI	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
64.	<i>N. orientalis</i> L.-Şərq q. ç.	I	Th	Mz	V-VI	AD	Ön Asiya	Kserofil
65.	<i>N. segetalis</i> Bieb.-Şum q. ç.	I	Th	Mz	VI-VII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
66.	<i>Delphinium consolida</i> subsp. <i>divaricatum</i> (Ledeb.) A.Nyár. -Kotul əsbəçiçəyi (üsgüyotu)	I	Th	Mz Ks	(V)VI- VIII(IX)	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
67.	<i>Delphinium ajacis</i> L.- Şərq ə.	I	Th	Ks	V-VII (VIII)	D- OD	Aralıq dən.- İran	Kserofil
68.	<i>Delphinium persicum</i> (Boiss.) Schroding.-İran ə.	I	Th	Ks	VI-VII (VIII)	D- AD	İran	Kserofil
69.	<i>Delphinium rugulosum</i> (Boiss.) Schroding.- Qarışq ə.	I	Th	Ks	V;V-VI	OD	İran-Turan	Kserofil
70.	<i>Delphinium</i> <i>brunonianum</i> Royle - Ağriyli mahnıççiçək	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII-IX	Alp	İran	Kserofil

71.	<i>Delphinium pallidiflorum</i> Freyn - Naxçıvan m.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VI-VIII	OD	İran	Kserofil
72.	<i>D. szowitsianum</i> Boiss.-Sovis m.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VIII;VII -IX	OD-Sub.	İran	Kserofil
73.	<i>Delphinium flexuosum</i> var. <i>buschianum</i> (Grossh.) Pars-Buş m.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Sub.	Atropatan	Kserofil
74.	<i>D. cyphoplectrum</i> Boiss.-Qozbel m.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	AÖD-Sub.	Şimali İran	Kserofil
75.	<i>Delphinium schmalhauseni</i> Albov Conrath-Frein m.	Ç.ot	Hk	Mz	(VI)VII- VIII(IX)	OD-Sub.	Ön Asiya	Kserofil
76.	<i>Clematis orientalis</i> L.-Şərq ağəsməsi	K	Ph	Mz	VII-VIII	D- AOD	Şə.Aralıq d.- İran-Turan	Kserofil
77.	<i>Aconitum nasutum</i> Fisch. ex Reichenb.-Burunlu akonit	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
78.	<i>A. confertiflorum</i> (DC.) Gayer-Sixçişək a.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	YD	Qərbi Palearttik	Boreal
79.	<i>Pulsatilla violacea</i> Rupr.-Bənövşəyi güləbətın	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	D- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
80.	<i>P. armena</i> (Boiss.) Rupr.-Erməni g.	Ç.ot	Hk	Mz	V	YD	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
81.	<i>Ranunculus falcatus</i> L.-Ayparaşəkili buynuzbaş	I	Th	Ks Mz	III-V(VI)	D- AD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
82.	<i>Ranunculus testiculatus</i> (Crantz) Bess.-Düzbuynuz b.	I	Th	Ks	III-V	Düz.	İran-Turan	Kserofil
83.	<i>Ranunculus ficarioides</i> (Bory et Chaub.) Halacsy-Həqiqi fikaria	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V	YD- Alp	Şə.Aralıq d.Ön Asiya d.	Kserofil
84.	<i>Ranunculus kochii</i> Ledeb. -Dəstə f.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	O- YD	İran dağlıq	Kserofil
85.	<i>Ranunculus strigillosus</i> Boiss. et Huet-Qıllı qaymaqçişək	Ç.ot	Hk	Hd	VII-VIII	Sub- Alp	İran dağlıq	Kserofil
86.	<i>R. sceleratus</i> L.-Zəhərli q.	I	Th	Hd	IV-X	D- OD	Holarktik	Boreal
87.	<i>R. repens</i> L.-Sürünən q.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VIII;V- IX	D- YD	Holarktik	Boreal
88.	<i>R. caucasicus</i> Bieb.-Qafqaz q.	Ç.ot	Hk	Mz	(V)VI;VI II	OD- Alp	Qafqaz	Qafqaz
89.	<i>R. kotschyi</i> Boiss.-Koçi q.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI;VI VII	A- OD	İran	Kserofil

90.	<i>Ranunculus dissectus</i> subsp. <i>Szowitzianus</i> Boiss. Elenevsky & Derv.-Sok. -Soviç q.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	Sub.-Alp	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
91.	<i>R. oreophilus</i> Bieb.-Dağ q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII; VII-IX	Sub.-Alp	Kiçik Asiya-Qafqaz	Kserofil
92.	<i>Ranunculus polyanthemus</i> L.-Meyer q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	D-OD	Holarktik	Boreal
93.	<i>R. grandiflorus</i> L. (<i>R. elegans</i> C. Koch)-İriçiçək q.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI; VII-VIII	OD-Sub.	Kolxid	Qədim
94.	<i>R. napellifolius</i> DC.-Acı q.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	YD-Sub.	Kiçik Asiya d.	Kserofil
95.	<i>R. oxyspermus</i> Willd.-Sivrimeyvə q.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	IV-V; V-VI	D-ÖOD	Şə. Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
96.	<i>R. brachylobus</i> Boiss. et Hohen.-Qısadilim q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	Alp-Sub.	Ön Asiya dağ.	Kserofil
97.	<i>R. arvensis</i> L.-Çöl q.	I	Th	Ks	V-VI; V-VII	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
98.	<i>R. aucheri</i> Boiss. <i>R. elburusensis</i> Boiss.-Oşe q.	Ç.ot	Hk	Ks	V; V-VI	OD	Şimali İran	Kserofil
99.	<i>Ranunculus lateriflorus</i> DC Ovcz.-Yançiçək buşia	I	Th	Hd	IV-V	D-OD	Aralıq dənizi	Kserofil
100.	<i>Thalictrum sultanabadense</i> Stapf-Sultanabad qaraqaytaran	Ç.ot	Hk	Ks Mz	IV-V	O-YD	İran dağlıq	Kserofil
101.	<i>T. foetidum</i> L.-İyli q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	O-YD	Holarktik	Boreal
102.	<i>T. minus</i> L.-Kiçik q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	D-YD	Holarktik	Boreal
103.	<i>Adonis aestivalis</i> L.-Yay xoruzgülü	I	Th	Ks	IV-VI	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
104.	<i>Adonis aestivalis</i> L.-Binert x.	I	Th	Ks	IV-VI	D-AD	Turan	Səhra
105.	<i>A. flammea</i> Jacq.-Aovlu x.	I	Th	Ks	IV-V	OD	Aralıq dənizi	Kserofil
106.	<i>A. parviflora</i> Fisch. ex DC.-Xırdaçiçək x.	I	Th	Ks	V-VI	D-OD	Turan	Səhra
XXII. Papaveraceae Juss.-Laləkimilər (Xaş-xaşkimilər)								
107.	<i>Glaucium corniculatum</i> (L.) J. Rudolph-Buynuzlu buynuzlalə	I	Th	Mz Ks	V-VII	OD	Aralıq dənizi-İran	Kserofil
108.	<i>G. elegans</i> Fisch. et C.A. Mey.-Zərif b.	I	Th	Ks	V-VI	OD	İran-Turan	Kserofil

109.	<i>Roemeria refracta</i> DC.- Əyrim romeria	I	Th	Ks	V-VI	OD	İran-Turan	Kserofil
110.	<i>Papaver dodecandrum</i> (Forssk Medik.- Bənövşəyi r.	I	Th	Ks	V-VI	OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
111.	<i>Papaver orientale</i> L.- Şərq lələsi	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	O- YD	Ön Asiya	Kserofil
112.	<i>Papaver armeniacum</i> L. DC.-Qafqaz l.	II	Hk	Mz Ks	V-VI	O- YD	İran	Kserofil
113.	<i>P. persicum</i> Lindl.- İran l.	II	Hk	Mz Ks	VI-VII	O- YD	Atropatan	Kserofil
114.	<i>P. armeniacum</i> (L.) DC. (<i>P. urbanianum</i> Fed.)- Erməni l.	II	Hk	Ks	V-VI	OD	Kiçik Asiya	Kserofil
115.	<i>Roemeria ocellata</i> Woronow Banfi, Bartolucci, J.-M.Tison & Galasso -Gözcüklü l.	I	Th	Ks	V-VI	AD	Turan	Səhra
116.	<i>P. dubium</i> L.-Şübhəli l.	I	Th	Ks	VI	OD	Atlan.-Aralıq d.	Boreal
117.	<i>P. arenarium</i> Bieb.- Qumluq l.	I	Th	Ks	V-VI	D- AOD	Şə. Zaqafqaziya	Səhra
118.	<i>P. minus</i> (Boiv.) Meikle (<i>P. belangeri</i> Boiss.)- Kiçik l.	I	Th	Ks	V-VI	A- OD	İran	Kserofil
119.	<i>P. macrostomum</i> Boiss. et Huet-İriqutucuqlu l	I	Th	Mz Ks	V-VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
120.	<i>Papaver rhoeas</i> L. - Oxşar l.	I	Th	Ks	V-VI	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
121.	<i>P. bipinnatum</i> C.A. Mey.-İkiqat lələkvarpaqlı l.	I	Th	Ks	V-VI	OD	Şimali-İran	Kserofil
XXIII. <i>Hypecoaceae</i> Willk. et Lange-Dəlilərəkimiilər								
122.	<i>Hyecoum pendulum</i> L.-Sallaqmeyvə dəlilərə	I	Th	Mz Ks	V-VI	OD	Aralıq d.- İran	Kserofil
XXIV. <i>Fumariaceae</i> DC.-Şəhtərəkimiilər								
123.	<i>Corydalis persica</i> Cham. et Schlecht.-İran mahmızlaləsi	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V	Alp	Atropatan	Kserofil
124.	<i>C. erdelii</i> Zucc. (<i>C.</i> <i>rutifolia</i> Sibth. et Smith)-Erdeli m.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V	OD	Kiçik Asiya	Kserofil
125.	<i>C. alpestris</i> C.A. Mey.- Alp m.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI	YD	Qafqaz	Qafqaz
126.	<i>Fumaria schleicheri</i> Soy.-Willem.-Şleyxer şəhtərəsi	I	Th	Ks	III-VI	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal

127.	<i>F. vaillantii</i> Loisel.- Vaylant ş.	I	Th	Ks	III-VI	D- OD	Aralıq d. İrən- Turan	Kserofil
128.	<i>F. asepala</i> Boiss.- Kasacıqsız ş.	I	Th	Ks	IV-V	OD	Ön Asiya	Kserofil
XXV. <i>Caryophyllaceae</i> Juss.-Qərənfilçiçəklilikimilər								
129.	<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.-Orta cincilim	I, II	Th	Ks	IV-IX	Düz. -Sub.	Palearktik	Boreal
130.	<i>S. persica</i> Boiss.-İrən c.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	YM- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
131.	<i>Dichodon cerastoides</i> (L.) Reichenb.- Üçerkəkciqli dixodon	Ç.ot	Hk	Mz	VI-IX	Alp	Arktik- Holarktik	Boreal
132.	<i>D. viscidum</i> (Bieb.) Holub-Yapışqanlı d.	I	Th	Mz	IV-V	D- AD	Aralıq d.- Pontik	Bozqır
133.	<i>Cerastium perfoliatum</i> L.-Saplağsız dəlicincilim	I	Th	Ks	IV-VI	D- AD	Aralıq d.İrən- Turan	Kserofil
134.	<i>C. davuricum</i> Fisch. ex Spreng.-Daur d.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-IX	OD- Alp	Şərqi Palearktik	Boreal
135.	<i>C. dichotomum</i> L.- Haçalı d.	I	Th	Ks	IV-VII	AD	Şə.Aralıq d.İrən-Turan	Kserofil
136.	<i>C. inflatum</i> Gren.- Şişkin d.	I	Th	Ks	IV-VI	A- OD	İrən-Turan	Kserofil
137.	<i>C. purpurascens</i> Adams-Qırmızımtıl d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-IX	Sub.- Alp	Ön Asiya	Kserofil
138.	<i>Cerastium fontanum</i> <i>subsp. vulgare</i> (Hartm.) Greuter & Burdet- Sümürgəvari d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-IX	AD	Palearktik	Boreal
139.	<i>C. szowitzii</i> Boiss.- Soviç d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	Sub.- Alp	Erməni-İrən d.	Kserofil
140.	<i>C. kasbek</i> Parrot- Kazbek d	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Alp	Dağstan	Qafqaz
141.	<i>Holosteum umbellatum</i> L.-Çətirli sümürgə	I	Th	Ks	III-VI	D- OD	Atlantik- Aralıq d.-İrən- Turan	Boreal
142.	<i>Holosteum umbellatum</i> <i>subsp. glutinosum</i> (M.Bieb.) Nyman.- Yapışqanlı s.	I	Th	Ks	III-VI	D- OD	İrən-Turan	Kserofil
143.	<i>Sagina procumbens</i> L.- Nəm mamırotu	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	OD- Alp	Arktik-Qərbi Palearktik	Boreal
144.	<i>Bufoia parviflora</i> Griseb.-Xırdaçiçək bufon	I, II	Th	Ks	VI-VIII	D- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
145.	<i>Lepyrodiclis</i> <i>holosteoides</i> C.A. Mey. Fenzl-Bərk şumotu	I	Th	Mz	V-VI	D- OD	İrən-Turan	Kserofil

146	<i>Minuartia hamata</i> Mattf.-İspaniya gümüşotu	I	Th	Ks	IV-V	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
147	<i>Minuartia oreina</i> (Mattf.) Schischk.-Dağ cinotu	I	Th	Mz Ks	VI-VII (VIII)	Sub- Alp	Ön Asiya	Kserofil
148	<i>M. hybrida</i> (Vill.) Schischk.-Hibrid c.	I	Th	Ks	(IV) V- VI	D- AD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
149	<i>M. meyeri</i> (Boiss.) Bornm.-Meyer ç.	I	Th	Ks Mz	V	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
150	<i>M. sclerantha</i> (Fisch et C.A. Mey.) Thell.- Sərtçək c.	I	Th	Ks Mz	V	D- AOD	Şi. İran- Türkmən	Kserofil
151	<i>M. dianthifolia</i> (Boiss.) Hand.-Mazz.- Qərənfilyarpaq c.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	Alp	Ön Asiya	Kserofil
152	<i>Minuartia kashmirica</i> Mattf.-Zolaqlı c.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	Sub- Alp	Şimali İran	Kserofil
153	<i>M. imbricata</i> (Bieb.) Woronow-Kirəmitvari c.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII	Sub- Alp	Qafqaz	Qafqaz
154	<i>M. micrantha</i> Schischk.-Xırdaçək c.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-IX	OD	Kiçik Asiya	Kserofil
155	<i>M. woronowii</i> Schischk.-Voronov c.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	OD	Şi.İran(ATropa- tan)	Kserofil
156	<i>M. aizoides</i> (Boiss.) Bornm.-Aizon c.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Sub- Alp	Ön Asiya dağ.	Kserofil
157	<i>Arenaria serpyllifolia</i> L.-Kəklkotuyarpaq qumluca	I	Th	Mz Ks	IV-VI	Düz- Sub.	Erməni.- Atropatan	Kserofil
158	<i>A. rotundifolia</i> Bieb.- Girdəyarpaq q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	Sub- Alp	Kiçik Asiya- Qafqaz d.	Kserofil
159	<i>Eremogone</i> <i>gypsophiloides</i> (L.) Fenzl-Süpürgəyarpaq eremoqon	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	OD	Erməni-Şimali İran	Kserofil
160	<i>E. dianthoides</i> (Smith) İkonn.-Qərənfilvari e.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	YD- Sub.	Erməni.- Atropatan	Kserofil
161	<i>E. szowitsii</i> (Boiss.) İkonn-Soviç e.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	OD	Atropatan	Kserofil
162	<i>E. graminea</i> (C.A. Mey.) C.A. Mey.- Taxılyarpaq e.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	OD	Atropatan	Kserofil
163	<i>Scleranthus uncinatus</i> Schur-Qarmaqlı sərtək	I	Th	Ks	V-VII	A- YD	Şi.Aralıq d.- Ön Asiya	Kserofil
164	<i>Spergularia diandra</i> (Guss) Boiss.- İkierkəkciqli cincilə	I	Th	Ks	V-VIII	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil

165.	<i>Telephium imperati</i> subsp. <i>Orientele</i> Nyman Boiss.-Şərq telefiumu	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	A- OD	Şə. Aralıq d.- İran	Kserofil
166.	<i>Paronychia kurdica</i> Boiss.-Kürd yerköpüyü	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
167.	<i>Herniaria caucasica</i> Rupr.-Qafqaz herniyarı	Y/K	Ch	Ks	VII-VIII	Sub.- Alp	Qafqaz- Mər.Asiya	Qafqaz
168.	<i>H. glabra</i> L.-Hamar h.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	D- YD	Qərbi Palearktik	Boreal
169.	<i>H. hirsuta</i> L.-Tükcüklü h.	I	Th	Ks Mz	IV)V-V	D- AD	Aralıq d. İran- Turan	Kserofil
170.	<i>H. incana</i> Lam.-Çal h.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VIII	AOD- Sub.	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
171.	<i>Agrostemma githago</i> L.-Əkin aqrostemması (Qara çörəkotu)	I	Th	Ks	VI-VIII	D- OD	Palearktik	Boreal
172.	<i>Pleconax subconica</i> (Friv.) Sourkova-Sivri plekonaks	I	Th	Ks	IV-V	D- ÖD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
173.	<i>P. coniflora</i> (Nees ex Oth) Sourkova- Konuşçiçək p.	I	Th	Ks	IV-V	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
174.	<i>P. conoidea</i> (L.) Sourkova-Konusvari p.	I	Th	Mz Ks	(IV)V- VI(VII)	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
175.	<i>Oberna wallichiana</i> (Klotzsch) İkonn.- Vallix obernası	I	Th	Mz	(VI)VII- VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
176.	<i>Silene chlorifolia</i> Smith- Yaşılıyarpaq qoyunqulağı	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI(VII)	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
177.	<i>S. ruprechtii</i> Schischk.- Ruprext q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII (IX)	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
178.	<i>S. odontopetala</i> Fenzl (S. raddeana Trautv.)- Radde q.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VII-VIII	Alp	Erməni	Kserofil
179.	<i>S. spergulifolia</i> (Willd.) Bieb.-Enliqanatyarpaqlı q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI (VII)	A- OD Sub.	Erməni-Şi. İran	Kserofil
180.	<i>S. sisianica</i> Boiss. et Buhse-Sisyan q.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII (VIII)	OD- Sub.	Şim.- Atropatan	Kserofil
181.	<i>S. caucasica</i> (Bunge) Boiss.-Qafqaz q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	Alp	Dağıstan	Qafqaz
182.	<i>S. tatjanae</i> Schischk.- Tatyana q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	OD	Atropatan	Kserofil
183.	<i>S. meyeri</i> Fenzl ex Boiss. et Buhse-Meyer q.	Ç.ot	Hk	Mz K	VI-VII	OD	Şimali İran	Kserofil

184.	<i>S. italica</i> (L.) Pers.-İtaliya q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
185.	<i>S. commelinifolia</i> Boiss.-Kamelinyarpaq q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	A- OD	Ermənistan- İran	Kserofil
186.	<i>S. iberica</i> Bieb.-Gürcü q.	I, II	Th	Ks Mz	V- VI(VII)	A- OD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
187.	<i>S. dianthoides</i> Pers.-Qərənfilvari q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	Sub- Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
188.	<i>S. lasiantha</i> C. Koch-Tüklüçiçək q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	Sub- Alp	Erməni.- Atropatan	Kserofil
189.	<i>S. marshallii</i> C.A. Mey.-Marşal q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
190.	<i>S. bupleuroides</i> L.-Dəyirmiyarpaq q.	Ç.ot	Hk	Ks	(VI)V II- VIII	O- YD	Şimali İran	Kserofil
191.	<i>S. cyri</i> Schischk.-Kür q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-V(VI)	D- AOD	Xəzərətrafı	Qədim
192.	<i>S. viscosa</i> (L.) Pers.-Yarışqanlı q.	II	Hk	Mz Ks	V- VI (VII)	D- OD	Pontik-Sarmat	Bozqır
193.	<i>S. eremitica</i> Boiss.-Səhra q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	A- OD	Atropatan	Kserofil
194.	<i>Melandrium latifolium</i> (Poir.) Maire-Enliyarpaq toxluqulağı	II,Ç. ot	Hk	Mz	IV- VII;V- VIII	Düz. -Sub.	Şərqi Zaqafqaziya	Səhra
195.	<i>Gypsophila bicolor</i> (Freyn et Sint.) Grossh.-İkirəng çoğan	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII (VIII)	D- AD	İran-Turan	Kserofil
196.	<i>G. szovitsii</i> Fisch. et C.A. Mey. ex Fenzl-Soviç ç.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	D- AD	Atropatan	Kserofil
197.	<i>Gypsophila nabelekii</i> Schischkin.-Lipski ç.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	YD	Atropatan	Kserofil
198.	<i>G. aretioides</i> Boiss.-Fındıqvari ç.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	A- OD	Şimali İran	Kserofil
199.	<i>G. elegans</i> Bieb.-Zərif ç.	I	Th	Ks	V-VII	D- YD	Qafqaz	Qafqaz
200.	<i>G. heteropoda</i> Freyn et Sint.-Müxtəlifayaqlı ç.	I	Th	Ks	V-V(VI)	D- AD	Şim. İran- Turan	Kserofil
201.	<i>Pseudosaponaria pilosa</i> (Huds.) İkonn. (<i>Gypsophila porrigenis</i> (L.) Boiss.)-Tüklü yalançısaponaria	I	Th	Mz	V-VI	D- AD	Ön Asiya	Kserofil
202.	<i>Petrorhagia nanteuilii</i> (Burnat) P.W.Ball & Heywood-Zoğlu kolrauşiya	I	Th	Ks	V-VII	D- OD	Atlantik- Avropa	Boreal
203.	<i>Acanthophyllum pungens</i> (Bunge) Boiss.-Pırtdaş tikanyarpaq	Y/K	Ch	Ks	VI-VII (VIII)	AD	İran	Kserofil

204.	<i>A. mucronatum</i> C.A. Mey.-İtiuc t.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	A-OD	Atropatan	Kserofil
205.	<i>Allochrysa versicolor</i> (Fisch. et C.A.Mey.) Boiss.-Alabəzək alloxruza	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	A-OD	Atropatan	Kserofil
206.	<i>Vaccaria hispanica</i> (Mill.) Rauschert-İspan vakkariası	I	Th	Mz Ks	VI-VII	Düz.-Sub.	Aralıq d. Palearktik	Boreal
207.	<i>Dianthus cretaceus</i> Adams-Təbaşir qərənfil	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	Sub.-Alp	Qafqaz	Qafqaz
208.	<i>D. calocephalus</i> Boiss.-Bəzək q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII (VIII)	Sub.	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
209.	<i>D. libonatis</i> Labill.-Livan q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	A-OD	Ön Asiya	Kserofil
210.	<i>D. crinitus</i> Smith-Kilkəli q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII (VIII)	OD-Sub.	Ön Asiya	Kserofil
211.	<i>D. crossopetalus</i> (Fenzl ex Boiss.) Grossh.-Məxmərləçək q.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	A-OD	Atropatan	Kserofil
212.	<i>D. orientalis</i> Adams-Şərq q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	OD-Sub.	Erməni-Şi. İran	Kserofil
213.	<i>D. cyri</i> Fisch. et C.A. Mey.-Kür q.	I	Th	Mz Ks	VI-VII	D-AD	Şə. Aralıq d.-İran	Kserofil
214.	<i>D. tabrisianus</i> Bien. ex Boiss.-Təbriz q.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII	A-OD	İran	Kserofil
215.	<i>D. raddeanus</i> Vierh.-Radde q.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Sub.	Ön Asiya	Kserofil
216.	<i>D. bicolor</i> Adams (<i>D. preobrashenskii</i> Klok)-İkirəng q.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	O-YD	Şi. Qafqaz-Pontik	Bozqır
217.	<i>D. floribundus</i> Boiss.-Çoxçiçək q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII (VIII)	A-OD	Atropatan	Kserofil
218.	<i>Dianthus pachygonus</i> (Fisch. & C.A.Mey.) - Qalıntilli Petrorhagiya	I	Th	Ks	V-VI	AD	Ön Asiya	Kserofil
219.	<i>Dianthus recticaulis</i> Ledeb. -Alp p.	II	Hk	Ks	V-VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
220.	<i>Saponaria viscosa</i> C.A. Mey.-Yapışan sabunotu	I	Th	Ks	V	OD	Atropatan	Kserofil
221.	<i>S. orientalis</i> L.-Şərq s.	I	Th	Ks	V-VIII	OD	Şə. Aralıq d.-Ön Asiya	Kserofil
222.	<i>Dianthus nudiflorus</i> Griff.-Sərt iynəotu	I	Th	Mz Ks	V-VI	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
XXVI.Amaranthaceae Juss.-Pəncərkimilər								
223.	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.-Qara pəncər	I	Th	Ks	VI-VIII	D-OD	Adventiv	Adventiv

224.	<i>A. albus</i> L.-Ağ pəncər	I	Th	Mz	V (VI)-IX	D-AD	Adventiv	Adventiv
XXVII. <i>Chenopodiaceae</i> Vent.-Tərəçiçəklilər								
225.	<i>Hablitzia tamnoides</i> Bieb.-Tomusvari yalansarmaşiq	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	A-OD	Qafqaz	Qafqaz
226.	<i>Dysphania botrys</i> L.-İyli tərə	I	Th	Ks	V)VI;VI-I-IX	A-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
227.	<i>Ch. foliosum</i> Aschers.-Yarpaqlı t.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI-VIII	D-YD	Palearktik	Boreal
228.	<i>Ch. polyspermum</i> L.-Çoxtoxumlu t.	I	Th	Mz	VI-VII;VIII-XI	D-AD	Qərbi Palearktik	Boreal
229.	<i>Ch. album</i> L.-Ağımıl t.	I	Th	Mz	V-VII;VII-X	D-OD	Kosmopolit	Kosmopolit
230.	<i>Ch. vulvaria</i> L.-Üfunətli t.	I	Th	Ks	V-VII;VII-IX	D-OD	Aralıq d.-Avropa	Boreal
231.	<i>Ch. urbicum</i> L.-Şəhər t.	I	Th	Mz	VIII-IX;IX-X	D-OD	Palearktik	Boreal
232.	<i>Spinacia tetrandra</i> Stev.-Dörderkəkəkikli spanaq	I	Th	Mz Ks	III-V	D-AD	Atropatan	Kserofil
233.	<i>Atriplex tatarica</i> L. (A. arazdajjanica Kapell.)-Tatar sirkəni	I	Th	Mz Ks	VII-IX;IX-X	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
234.	<i>A. turcomanica</i> (Moq.) Boiss.-Türkmən s.	Y/K	Ch	Mz Ks	VII-VIII;IX-X	D-ÖD	Şimali İran	Kserofil
235.	<i>Halimione verrucifera</i> (Bieb.) Aell.-Saqqallı halimion	Y/K	Ch	Ks	VIII-IX;X	D-AD	İran-Turan	Kserofil
236.	<i>Krascheninnikovia ceratoides</i> (L.) Gueldenst. (Eurotia ceratoides (L.) C.A. Mey.)-Boz kraşennikoviya	Y/K	Ch	Ks	VII-VIII;IX-X	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
237.	<i>Ceratocarpus arenarius</i> L.-Qumluq buynuzluşu	I	Th	Ks Mz	V-VII	D-OD	Sarmat	Bozqır
238.	<i>C. urticulosus</i> Bluk. (C. turkestanicus Sav.-Rycz.)-Türküstan b.	I	Th	Ks	V-VII	A-OD	İran-Turan	Kserofil
239.	<i>Camphorosma lessingii</i> Litv.-Lessinq kafrotu	Y/K	Ch	Mz Ks	V-IX	D-AD	İran-Turan	Kserofil
240.	<i>Pandertia pilosa</i> Fisch. et C.A. Mey.-Tüklü panderiya	I	Th	Mz Ks	V	A-OD	Ön Asiya	Kserofil

241.	<i>P. turkestanica</i> İljin- Türkmənistan p.	I	Th	Ks	VI	D- AD	Turan	Səhra
242.	<i>Bassia hyssopifolia</i> (Pall.) O. Kuntze- İssopolit bassiyası	I	Th	Ks Mz	V-X	Düz.	Şə. Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
243.	<i>Kochia prostrata</i> (L.) Schrad.-Sərilən əzğən	Y/K	Ch	Ks	V-XI	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
244.	<i>K. scoparia</i> (L.) Schrad.-Səmağacı ə.	I	Th	Mz	VI-X	Düz.	Aralıq dənizi	Kserofil
245.	<i>Kalidium caspicum</i> (L.) Ung.-Sternb.-Xəzər sarıbaşı	Kc	Ch	Ks Mz	V-X(XI)	D- ÖD	Turan	Səhra
246.	<i>Halostachys belangeriana</i> (Moq.) Botsch. (H. caspica (Pall.) C.A. Mey.)- Belanger saksaulu, şahsevdisi	K	Ph	Ks	VII- X(XI)	Düz.	İran-Turan	Kserofil
247.	<i>Halocnemum strobilaceum</i> (Pall.) Bieb.-Yoğunlaşmış sarazan, qarışoran	K	Ph	Mz Ks	V-XI	Düz.	Şərqi Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
248.	<i>Suaeda microphylla</i> Pall.-Xırdayarpaq çərən	Kc	Ph	Ks	V-X	Düz.	İran-Turan	Kserofil
249.	<i>S. altissima</i> (L.) Pall.- Hündür ç.	I	Th	Ks	V-X	D- AD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
250.	<i>S. confusa</i> İljin- Müxtəlif ç.	I	Th	Mz Ks	IV-XI	D- ÖD	Turan	Səhra
251.	<i>Suaeda maritima</i> (L.) Dumort.-Yatıq ç.	I	Th	Ks	V-IX	Düz.	Turan	Səhra
252.	<i>S. dendroides</i> (C.A. Mey.) Moq.-Ağacvari ç.	Kc	Ch	Ks	V-XI	Düz.	Xəzərətrafi	Qədim
253.	<i>S. heterophylla</i> (Kar. et Kir.) Bunge- Müxtəlifarpaq ç.	I	Th	Ks	V-IX	AD	İran-Turan	Kserofil
254.	<i>Climacoptera crassa</i> (Bieb.) Botsch.-Ətli klimakopter	I	Th	Ks	IV-V;IX- X	Düz.	Xəzərətrafi	Qədim
255.	<i>Halothamnus glaucus</i> (Bieb.) Botsch. (Salsola glauca Bieb.)- Mavi halotamnus	Y/K	Ch	Ks	IV-IX	D- AD	İran	Kserofil
256.	<i>Salsola dendroides</i> Pall.-Ağacvari şoran	Y/K	Ch	Ks	V-XI	D- AD	İran-Turan	Kserofil
257.	<i>Salsola kali</i> L. (S. pestifer Nels.)- Avstraliya ş.	I	Th	Ks	VI-X	D- ÖD	Aralıq d. Palearktik	Boreal
258.	<i>S. cana</i> C. Koch-Boz ş.	Y/K	Ch	Ks	X-XI	Düz.	Atropatan	Kserofil

259.	<i>S. tamamschjanae</i> İljin-Tamamşıyan ş.	I	Th	Ks	IX-X	Düz.	Atropatan	Kserofil
260.	<i>S. soda</i> L.-Sodalı ş.	I	Th	Ks	VII-IX	Düz.	Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
261.	<i>S. nitraria</i> Pall. (<i>S. macera</i> Litv.)-Şorgilə ş.	I	Th	Ks	VIII-IX	Düz.	Atropatan	Kserofil
262.	<i>S. ericoides</i> Bieb.-Çərən, Şahsevdi ş.	Kc	Ch	Ks	V-X	D-AD	Şə. Zaqafqaziya	Səhra
263.	<i>S. nodulosa</i> (Moq.) İljin-Gəngiz, dağ ş.	Kc	Ch	Ks	VII-VIII;IX-X	D-AD	Qərbi Xəzərətrafi	Qədim
264.	<i>S. futilis</i> İljin-Kövrək ş.	Y/K	Ch	Ks	V-X	AD	Atropatan	Kserofil
265.	<i>S. stellulata</i> Korovin.-Ulduzvari ş.	Y/K	Ch	Ks	V-X	Düz.	Şi. İran-Türkmən	Kserofil
266.	<i>S. camphorosma</i> İljin-Kamforalı ş.	Y/K	Ch	Ks	VI-X	D-DƏ	Atropatan	Kserofil
267.	<i>Noaea mucronata</i> (Forssk.) Aschers. et Schweinf.-Sivriuc noya	Y/K	Ch	Ks Mz	V-X	D-OD	Şərqi Aralıq d.-İran	Kserofil
268.	<i>Seidlitzia florida</i> (Bieb.) Bunge-Çiçəkli şoravcə	I	Th	Ks	V-XI	AD	İran	Kserofil
269.	<i>Petrosimonia brachiata</i> (Pall.) Bunge-Budaqlı qışotu	I	Th	Ks Mz	IV-X	D-AD	Şə. Aralıq d.-Sarmat	Bozqır
270.	<i>Girgensohnia oppositiflora</i> (Pall.) Fenzl-Qarşiyarpaqlı Qırqensonia	I	Th	Ks	VI-VII	Düz.	İran-Turan	Kserofil
271.	<i>Anabasis aphylla</i> L.-Yarpaqsız öldürgən	K	Ph	Ks Mz	V-X(XI)	Düz.	İran-Turan	Kserofil
272.	<i>Halanthium rarifolium</i> C. Koch-Seyrəkyarpaq duzçiçək	I	Th	Ks	V-VIII(IX)	AD	Atropatan	Kserofil
XXVIII. Polygonaceae Juss.-Qırxbuğumkimilər								
273.	<i>Oxyria digyna</i> (L.) Hill-Hündür turşməzə (turşəng)	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII;IX	Alp	Ararat-Palearktik	Boreal
274.	<i>Rumex acetosella</i> L.-Turşəng əvəlik	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	O-YD	Paleoarktik	Boreal
275.	<i>R. acetoselloides</i> Bal.-Turşəngvari ə.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	D-OD	Şərqi-Ön Asiya	Kserofil
276.	<i>R. acetosa</i> L. -Adi ə.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	O-YD	Paleoarktik	Boreal
277.	<i>Rumex tuberosus</i> L. Köküyumrulu ə.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI(VII)	D-OD	Şə. Aralıq d.-Ön Asiya	Kserofil
278.	<i>Rumex scutatus subsp. hastifolius</i> (M.Bieb.) Borodinas.-Qalxanvari ə.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	O-YD	Ön Asiya	Kserofil

279.	<i>R. crispus</i> L.-Qumral ə.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	D-OD	Paleoarktik	Boreal
280.	<i>R. patientia</i> L.-Şomu ə.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	Sub.	Şərqi-Aralıq d.	Kserofil
281.	<i>R. angustifolius</i> Campd.-Daryarpaq ə.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	YD	Ön Asiya dağ.	Kserofil
282.	<i>R. alpestris</i> Jacq. (<i>R. arifolius</i> All.)-Enliyarpaq ə.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	YD-Sub. Alp	Aralıq dən.dağ.	Kserofil
283.	<i>R. alpinus</i> L.-Alp ə.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Sub.-OD	Avropa	Boreal
284.	<i>Atraphaxis angustifolia</i> Jaub. et Spach-Daryarpaq dövəqıran	Kc	Ch	Ks	IV-V;V-VIII	AD	Atropatan	Kserofil
285.	<i>A. spinosa</i> L.-Tikanlı dövəqıran	K	Ph	Ks	V-VI;VI-VIII	D-OD	Kiçik Asiya-İran-Turan	Kserofil
286.	<i>Polygonum alpestre</i> C.A. Mey.-Alp qırxbuğumu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-IX	O-YD	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
287.	<i>P. luzoides</i> Jaub. et Spach-İşiqotuvəri q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	OD	Ön Asiya dağ.	Kserofil
288.	<i>P. paronychioides</i> C.A. Mey.-Dırnaqcıqlı q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-IX	OD	İran-Mər. Asiya d.	Kserofil
	<i>P. aviculare</i> L.-Quş q. (yolotu)	I	Th	Mz Ks	V-X	D-YD	Holarktik	Boreal
289.	<i>P. bellardii</i> All. (<i>P. tıflisiense</i> Kom.)-Bellard q.	I	Th	Ks	V-VII	OD	Ön Asiya	Kserofil
290.	<i>P. argyrocoleon</i> Steud. ex G. Kunze-Gümüşü q.	I	Th	Mz	VII-IX	D-AD	İran-Turan	Kserofil
291.	<i>P. polycnemoides</i> Jaub. et Spach-Dağ q.	I	Th	Ks Mz	VI-VIII	A-OD	Kiçik Asiya-İran	Kserofil
292.	<i>P. patulum</i> Bieb.-Mail q.	I	Th	Mz	V-X	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
293.	<i>Fallopia convolvulus</i> (L.) A. Love-Sarmaşan falopiya	I	Th	Mz	VII-IX	D-OD	Palearktik	Boreal
294.	<i>Persicaria alpina</i> Gross. -Alp akonoqonu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	YD, Sub. Alp	Palearktik dağ.	Boreal
295.	<i>Persicaria lapathifolia</i> (L.) S.F. Gray (<i>Polygonum nodosum</i> Pers.)-Düyünlü qırmızıbaş	I	Th	Mz	VI-IX	D-OD	Palearktik	Boreal
296.	<i>P. hydropiper</i> L. -Su qırmızıbaşı (Su bibəri)	I	Th	Hd	VII-VIII	D-OD	Palearktik	Boreal

297.	<i>Persicaria bistorta</i> Samp. (<i>Polygonum carneum</i>)- Ətrəng bistort	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	YD	Ön Asiya dağ.	Kserofil
XXIX. <i>Plumbaginaceae</i> Juss.-Qursunçığayikimilər								
298.	<i>Plumbago europaea</i> L.- Avropa qursunçığəyi	Ç.ot	Hk	Ks	VII-IX; VIII-X	D-YD	Aralıq dən. İran	Kserofil
299.	<i>Acantholimon glumaceum</i> (Jaub. et Spach) Boiss.-Zarlı tıstıt	K	Ph	Ks	VI-VII (VIII)	YD-Sub-Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
300.	<i>A. bracteatum</i> (Girard) Boiss.-Çiçəkaltılıqlı t.	K	Ph	Ks	V-VII	O-YD	Şimali İran	Kserofil
301.	<i>A. araxanum</i> Bunge-Araz t.	K	Ph	Ks	VI-VII	A-YD	Atropatan	Kserofil
302.	<i>A. caryophyllaceum</i> Boiss.-Qərənfil t.	K	Ph	Ks	VI-VII	OD	Kiçik Asiya- Ön Asiya	Kserofil
303.	<i>A. armenum</i> Boiss. et Huet-Erməni t.	K	Ph	Ks	V-VII	A-OD	Kiçik Asiya	Kserofil
304.	<i>A. hohenackeri</i> (Jaub. et Spach) Boiss.-Hohenaker t.	K	Ph	Ks	(V)VI-VIII	O-YD	Şimali İran	Kserofil
305.	<i>A. karelinii</i> (Stschehl.) Bunge-Karelin t.	K	Ph	Ks	V-VI	AD	Atropatan	Kserofil
306.	<i>A. quinquelobum</i> Bunge-Besdilim t.	K	Ph	Ks	V-VI	AD	Şimali İran	Kserofil
307.	<i>A. sahendicum</i> Boiss. et Buhse-Sahend t.	K	Ph	Ks	VI-VII	Sub-Alp	Şimali İran	Kserofil
308.	<i>Limonium fischeri</i> (Trautv.) Lincz.-Fişer dövəyağı	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI	AD	Şimali İran	Kserofil
309.	<i>L. carnosum</i> (Boiss.) O. Kuntze-Ətli d.	Y/K	Ch	Ks	VII-X; VIII-X	AD	Atropatan	Kserofil
XXX. <i>Platanaceae</i> T. Lestib.-Çınarkimilər								
310.	<i>Platanus orientalis</i> L.-Şərq çınarı	A	Ph	Mz	IV	Düz.-OD	Qədim-Şə. Aralıq d.	Qədim
XXXI. <i>Fagaceae</i> Dumort.-Fıstıqkimilər								
311.	<i>Quercus macranthera</i> Fisch. et C.A. Mey. ex Hohen.-Şərq palıdı	A	Ph	Mz	VI-VII	O-YD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
XXXII. <i>Betulaceae</i> C.F. Gray-Tozağacıkimilər								
312.	<i>Betula pendula</i> Roth-Əyilən tozağacı	A	Ph	Mz	V-V;VI-VIII	YM-Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
313.	<i>Carpinus betulus</i> L. (<i>C. caucasica</i> Grossh.)-Tozağacıvari vələs	A	Ph	Mz	III-IV	D-OD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
XXXIII. <i>Juglandaceae</i> DC. ex Perleb-Qozkimilər								

314.	<i>Juglans regia</i> L.-Yunan qozu	A	Ph	Mz Ks	IV-V; (VIII)IX	A- OD	Qədim Şə. Aralıq d.	Qədim
XXXIV. <i>Hypericaceae</i> Juss.-Dazıkimilər								
315.	<i>Hypericum perforatum</i> L.-Zəif dazı	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII; VII-IX	AD- Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
316.	<i>H. formosissimum</i> Takht.-Gözəl d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	OD	Atropatan	Kserofil
	<i>H. scabrum</i> L.-Kələkötür d.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII; VII-VIII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
317.	<i>H. hirsutum</i> L.-Sərttüklü d.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII;IX	A- OD	Avropa	Boreal
318.	<i>H. venustum</i> Fenzl-Qəşəng d.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	OD	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
319.	<i>H. lydiium</i> Boiss.-Lidiya d.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VII;VIII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
320.	<i>Hypericum helianthemoides</i> (Spach) Boiss. – Atropatan d.	Kc	Ch	Mz	VII-VIII	OD	Atropatan	Kserofil
321.	<i>H. linarioides</i> Bosse (<i>H. polygonifolium</i> Rupr.)-Zolaqlı d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII; VIII-IX	OD	Ön Asiya Qafqaz d.	Kserofil
XXXV. <i>Primulaceae</i> Vent.-Novruzçiçəyikimilər								
322.	<i>Primula veris</i> subsp. <i>Macrocalyx</i> Bunge-İrəkacəqlı novruzçiçəyi	Ç.ot	Hk	Mz	IV(V)- VI;V-VI	AD- Sub.	Mərkəzi Asiya	Kserofil
323.	<i>P. algida</i> Adams-Soyuq n.	Ç.ot	Hk	Mz	V,VI-VII	Sub.- Alp	Qafqaz-Kiçik Asiya	Kserofil
324.	<i>P. auriculata</i> Lam.-Qanadəcəqlı n.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII	Sub.- Alp	Ön Asiya dağ.	Kserofil
325.	<i>Androsace kozo-poljanskii</i> Ovcz.-Koso-Polyanski dəlikçiçək	Ç.ot	Hk	Ks	IV-VIII	Sub.- Alp	Holarktik dağ.	Boreal
326.	<i>A. armeniaca</i> DUBY-Ərməni d.	II	Hk	Ks Mz	V-VI	Sub.- Alp	Ərmənistan	Kserofil
327.	<i>Androsace intermedia</i> Ledeb. -Radde d.	II	Hk	Ks	VI-VIII	Alp	Qafqaz	Qafqaz
328.	<i>A. maxima</i> L. (<i>A. turczaninovii</i> Freyn)-Böyük d.	I	Th	Ks	IV-V	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
329.	<i>Lysimachia punctata</i> L.-Dəstəyarpaq qoyunboğan	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	YD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
330.	<i>Lysimachia maritima</i> (L.) Galasso, Banfi & Soldano.-Sahil qaranqışotu	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI	OD	Holarktik	Boreal

331.	<i>Lysimachia arvensis</i> (L.) U.Manns & Anderb...-Əkin anaqallisi	I	Th	Mz	IV-VIII	OD	Holarktik	Boreal
332.	<i>Lysimachia foemina</i> (Mill.) U.Manns & Anderb. (<i>A. caerulea</i> Schreb.)-Fomin a.	I	Th	Ks	V-VIII	D-OD	Holarktik	Boreal
XXXVI. <i>Violaceae</i> Batsch –Bənövşəkimilər								
333.	<i>Viola arvensis</i> Murr.-Çöl bənövşəsi	I, II	Th	Mz Ks	IV- VI(VIII)	Sub.	Avropa	Boreal
334.	<i>V. odorata</i> L.-Ətirli b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	III- VI(V); VI	OD (oazi s)	Avropa	Boreal
335.	<i>V. alba</i> Bess.-Ağ b.	Ç.ot	Hk	Mz	III- VI;V(VI)	OD	Pannon	Bozqır
336.	<i>V. rupestris</i> F.W. Schmidt-Qaya b.	Ç.ot	Hk	Mz	V- VII;VII- VIII	O- YD	Palearktik	Boreal
337.	<i>V. occulta</i> Lehm.-Gizli b.	I	Th	Ks Mz	IV-V;V- VI	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
338.	<i>V. kitaibeliana</i> Schult.-Kitaybel b.	I	Th	Ks Mz	IV-VII	OD	Aralıq d. Pontik	Bozqır
339.	<i>V. hortensis</i> DC.-Bağ b.	Ç.ot	Hk	Ks	III- VI;VI- VII	D- OD	Evksin	Qədim
XXXVII. <i>Reaumuriaceae</i> Ehrenb. ex Lindl.-Keçialaçıkimilər								
340.	<i>Reaumuria persica</i> (Boiss.) Boiss.-İran keçialaçısı	Y/K	Ch	Ks	VI- VII;VIII- IX	AD	İran	Kserofil
341.	<i>R. cistoides</i> Adams (<i>R. hypericoides</i> Willd.)-Dəstəli k.	Y/K	Ch	Ks	V-VII	Düz.	İran-Qafqaz	Kserofil
XXXVIII. <i>Tamaricaceae</i> Link.-Yulğunkimilər								
342.	<i>Tamarix meyeri</i> Boiss.-Meyer yulğunu	K	Ph	Mz	IV- V(IX,X)	D- ÖAD	Şimali İran	Kserofil
343.	<i>T. kotschyi</i> Bunge-Koçi y.	K	Ph	Mz Ks	IV-V	AD	İran	Kserofil
344.	<i>Tamarix smyrnensis</i> Bunge-Hohenaker y.	K	Ph	Mz Ks	IV)V-V	D- AOD	Qafqaz-Turan	Kserofil
345.	<i>Myricaria bracteata</i> Royle (<i>M. alopecuroides</i> Schrenk)-Dəstəli çayyovşanı	K	Ph	Mz Ks	V-VIII	AD- Sub.	Orta Asiyanın cən.	Kserofil
XXXIX. <i>Salicaceae</i> Mirb.-Söyüdkimilər								
346.	<i>Salix caprea</i> L.-Keçi söyüdü	K/A	Ph	Mz	III-IV	Düz. -Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal

347.	<i>S. aegyptiaca</i> L. (<i>S. phlomoides</i> Bieb.)-Şişkinli s.	K	Ph	Ks	IV-V	D-OD	Qafqaz	Qafqaz
348.	<i>S. wilhelmsiana</i> Bieb.-Vilhelm s.	K	Ph	Mz	V	D-OD	İran-Turan	Kserofil
349.	<i>S. triandra</i> L.-Üçerkəkciqli (Ağçubuq) s.	K	Ph	Mz	IV-V	D-OD	Palearktik	Boreal
350.	<i>S. alba</i> L.-Ağ s.	A	Ph	Mz	IV	D-AOD	Palearktik	Boreal
351.	<i>S. excelsa</i> S.G. Gmel. (<i>S. australior</i> Anderss)-Hündür s.	A	Ph	Mz	III-IV	D-AOD	İran-Turan	Kserofil
352.	<i>Populus euphratica</i> Olivier (<i>P. transcucasica</i> Jarm. ex Grossh.)-Cənubi Qafqaz qovağı	A	Ph	Mz Ks	IV	AD	Şimali İran	Kserofil
353.	<i>P. canescens</i> (Ait.) Smith (<i>P. hybrida</i> Bieb.)-Bozumtul q.	A	Ph	Ks	III-IV	D-OD	Qafqaz	Qafqaz
354.	<i>P. tremula</i> L.-Titrək q.	A	Ph	Ks	III-IV	A-OD	Palearktik	Boreal
355.	<i>P. nigra</i> L.-Qara q.	A	Ph	Mz	III-IV	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
356.	<i>P. schischkinii</i> Grossh.-Şişkin q.	A	Ph	Mz	III-IV	D-OD	Ön Asiya	Kserofil
357.	<i>P. gracilis</i> Grossh.-Qələmə q.	A	Ph	Mz	III-IV	D-YD	M.O.	M.O.
XL. <i>Cucurbitaceae</i> Juss.-Balqabaqkimilər								
358.	<i>Bryonia alba</i> L.-Ağ küstüşəm	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII; VIII-IX	D-YD	Avropa	Boreal
359.	<i>Bryonia cretica</i> subsp. <i>dioica</i> (Jacq.) Tutin-İkiyüzlü k.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII; VI-IX	OD	Şərqi Avropa Qafqaz-Orta Asiya	Boreal
XLI. <i>Datisceae</i> R. Br ex Lindl.-Dələçətənəkimilər								
360.	<i>Datisca cannabina</i> L.-Kənaf dələçətənə	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII; VIII-IX	AD-Sub.	Qəd.Aralıq d. Mər.Asiya	Qədim
XLII. <i>Capparaceae</i> Juss.-Kəvərkimilər								
361.	<i>Capparis spinosa</i> var. <i>herbacea</i> (Willd.) Fici.-Otvəri kəvər	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII	D-AD	Şə. Aralıq d. İran	Kserofil
XLIII. <i>Brassicaceae</i> Burnett-Kələmçiçəklilər								
362.	<i>Lepidium lacerum</i> C.A. Mey.-Yarıq bozalaq	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	Duz.	İran	Kserofil
363.	<i>L. lyratum</i> L.-Udvəri b.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	A-OD	Ön Asiya	Kserofil

364.	<i>L. sativum</i> L.-Vəzəri b.	I	Th	Mz	IV-V;V-VI	D-OD	Saxaro-Sindi	Səhra
365.	<i>L. perfoliatum</i> L.-Oxlu b.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V-VI	D-AD	Ön Asiya	Kserofil
366.	<i>L. vesicarium</i> L.-Qovuqlu b.	I	Th	Mz Ks	V-VI;V-VI	D-AD	Şimali İran	Kserofil
367.	<i>Lepidium cartilagineum</i> Thell.-Qalınarpaq b.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI(VII)	Düz.	Turan	Səhra
368.	<i>Lepidium draba</i> (L.) Desv.-Yastı kardariya	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;V-VI	D-AD	Aralıq dənizi	Kserofil
369.	<i>Lepidium chalapense</i> L.-Oxşar k.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII;VI-IX	D-YD	Şimali İran	Kserofil
370.	<i>Isatis karjaginia</i> Schischk.-Karyagin rəngotu	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	OD	Atropatan	Kserofil
371.	<i>Isatis cappadocica</i> subsp. <i>subradiata</i> (Rupr.) P.H.Davis.-Şüalı r.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;V-VI	A-OD	Ön Asiya	Kserofil
372.	<i>Isatis zarrei</i> Al-Shehbaz, Moazzeni & Mumm.-Pullu r.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI-VII	A-OD	Atropatan	Kserofil
373.	<i>İ. brachycarpa</i> C.A. Mey.-Qısameyvə r.	II	Hk	Ks	VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
374.	<i>İ. buschiana</i> Schischk. (<i>İ. glauca</i> (Auch.) Boiss.)-Buş r.	II	Hk	Ks	V-VI	AD	Ön Asiya	Kserofil
375.	<i>İ. bungeana</i> Seidl.-Bunqe r.	II	Hk	Ks	VII-VIII	YD	Ön Asiya	Kserofil
376.	<i>Isatis armena</i> L.-Erməni böyrəkmeşəsi	I	Th	Ks	IV-V;V-VI	Ö-OD	İran-Turan	Kserofil
377.	<i>Isatis glastifolia</i> (Fisch. & C.A.Mey.) Al-Shehbaz, Moazzeni & Mumm.-Rəngotuyarpaq b.	I	Th	Ks	IV-V(VI);V-VI	A-OD	Atropatan	Kserofil
378.	<i>Noccaea vesicaria</i> (L.) Al-Shehbaz -Torlu şaqıldaqmeyvə	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI-VIII	O-YD	Kiçik Asiya	Kserofil
379.	<i>Aethionema virgatum</i> (Boiss.) Hedge.-Soviç pulcuqluotu	Y/K	Ch	Ks	V-VI;VI	AD	Atropatan	Kserofil
380.	<i>Aethionema grandiflorum</i> Boiss. & Hohen.-Zərif p.	Y/Kc	Ch	Ks	V-VI	A-OD	Ermənistan-İran	Kserofil

381.	<i>A. diastrophis</i> Bunge- Qırıqlı p.	Y/K	Ch	Ks	V- VI;VII- VIII	A- YD	Atropatan	Kserofil
382.	<i>A. edentulum</i> N. Busch- Dişsiz p.	Y/K	Ch	Ks	V;VII- VIII	OD	Atropatan	Kserofil
383.	<i>A. fimbriatum</i> Boiss.- Kəkilli p.	Y/K	Ch	Ks	VIII	YD	Atropatan	Kserofil
384.	<i>A. arabicum</i> (L.) Lipsky-Ərəb p.	I	Th	Mz Ks	V-VI;VI (VII)	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
385.	<i>Aethionema cordatum</i> Boiss.-Ürəkyarpaq p.	Y/K	Ch	Mz Ks	V-VI;VI VII	OD	Kiçik Asiya	Kserofil
386.	<i>Iberidella trinervia</i> (DC.) Boiss.-Üçdamarlı iberidella	Y/K	Ch	Ks	V-VI;VI VII	A- OD	Atropatan	Kserofil
387.	<i>Aethionema carneum</i> B.Fedtsch.-Ətrəng kampiloptera	I	Th	Ks	V(VI);V- VI	D- OD	Şərqi Aralıq d.-İran	Kserofil
388.	<i>Thlaspi arvense</i> L.-Çöl yarğanotu	I	Th	Ks	V-V;VI- VIII	D- YD	Palearktik	Boreal
389.	<i>Noccaea rostrata</i> (N.Busch) Al-Shehbaz. (<i>Thlaspi rostratum</i> N. Busch)-Buynuzcuqlu atropateniya	Y/K	Ch	Ks	IV;V-VI	OD	Atropaton	Kserofil
390.	<i>Neurotropis platycarpa</i> (Fisch. et C.A. Mey.) F.K. Mey. (<i>Thlaspi platycarpum</i> F.)-Yastımeyvə neurotropis	I	Th	Mz	V-VI	O- YD	Kiçik Asiya	Kserofil
391.	<i>N. szowitsiana</i> (Boiss.) F.K. Mey.-Sovis n.	I	Th	Mz	V- VI;VII- VIII	OD	Atropatan	Kserofil
392.	<i>Noccaea perfoliata</i> Al- Shehbaz L.- Dəlinmişyarpaqlı kiçik yarğanotu	I	Th	Ks Mz	IV-V;V- VI	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
393.	<i>Hymenolbus</i> <i>procumbens</i> (L.) Fourr.- Yatan çoxtoxumluot	I	Th	Ks	III-V;V- VI	D- AD	Turan	Səhra
394.	<i>Noccaea tatiānae</i> (Bordz.) F.K. Mey. (<i>Carpoceras tatiānae</i> E. Bordz)- Tatian nokkası	I	Th	Mz	IV-V;VI- VII	YD	Atropatan dağ.	Kserofil
395.	<i>Alliaria petiolata</i> (Bi- eb.) Cavara et Grande (<i>A. officinalis</i> Andrž)- Dərman sarımsaqotu	II	Hk	Mz Ks	IV-V;VI- VIII	OD	Palearktik	Boreal

396.	<i>Sisymbrium loeselii</i> L.- Lezel şüvələri	II	Hk	Mz	IV-IX	A- YD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
397.	<i>S. irio</i> L.-İrio ş.	II	Hk	Mz	IV-V;V- VII	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
398.	<i>S. altissimum</i> L.-Boylu ş.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VII	D- OD	Pontik-Sarmat	Bozqır
399.	<i>Neotorularia torulosa</i> (Desf.) Hedge et J. Leonard-Qabarıqlı yeni məməsi	I	Th	Mz Ks	IV-V	D- ÖD	Şərqi Aralıq d.-İran-Turan	Kserofil
400.	<i>N. contortuplicata</i> (Steph.) Hedge et J. Leonard-Buruncuqlu m.	I	Th	Mz Ks	III-IV;V	D- ÖD	Turan	Səhra
401.	<i>Murbeckiella huetii</i> (Boiss.) Rothm. (Phryne huetii (Boiss.) Schulz.)-Huet murbeskiella	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VII;VIII	YD	Qafqaz	Qafqaz
402.	<i>Olimarabidopsis pumila</i> (Stephan) Al-Shehbaz, O'Kane & R.A.Price - Tükləməyə kəsəkotu	I	Th	Mz Ks	III-IV;V- VI	D- ÖD	Ön Asiya	Kserofil
403.	<i>A. thaliana</i> (L.) Heynh.- Talya k.	I	Th	Mz Ks	III- IV;IV-V	OD	Qərb Palearttik	Boreal
404.	<i>Camelina laxa</i> C.A. Mey.-Seyrək köhrənot	I	Th	Mz Ks	IV-V;VI- VII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
405.	<i>C. rumelica</i> Velen.- Ağrəng k.	I	Th	Mz Ks	IV-V;VI- VII	OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
406.	<i>C. sativa</i> (L.) Crantz (C. caucasica (Sinsk.) Vass.)-Əkin k.	I	Th	Mz	V-V;VI- VII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
407.	<i>Sinapis arvensis</i> L.-Çöl xardalı, istiot	I	Th	Mz	V-VI;VI- VII	OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
408.	<i>Eruca vesicaria</i> (L.) Cav. -Əkin indausu	I	Th	Mz	IV-V;V- VII	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
409.	<i>Raphanus raphanistrum</i> L.-Çöl turpçası	I	Th	Mz	V-VI;VI- VII	Düz.	Avropa-Aralıq d.	Boreal
410.	<i>Cymatocarpus</i> <i>grossheimii</i> N. Busch- Qrosssheym sərbəstmeyvəsi	I	Th	Ks	V-VII	DƏ	Atropatan	Kserofil
411.	<i>Descurainia sophia</i> (L.) Webb ex Prantl-Sofiya dekuranı	I	Th	Ks	VI- VII;VIII	D- OD	Palearttik	Boreal
412.	<i>Brassica rapa</i> L.-Çöl kələmi	I	Th	Mz Ks	IV- VII;V- VIII	Düz. -Sub.	Mərkəzi Asiya	Kserofil

413.	<i>Erucastrium armoracioides</i> (Czern. ex Turcz.) Cruchet (Brassica elongata Ehrh.)-Xardalvari kirpikli indau	II	Hk	Ks Mz	V-VI;VI-VII	A-OD	Pontik Ön Asiya	Bozqır
414.	<i>Crambe aculeolata</i> (N. Busch.) Czerniak.-Qarmaqlı qatran	II	Hk	Ks	V-VI	OD	Atropatan	Kserofil
415.	<i>C. orientalis</i> L.-Şərq q.	Ç.ot	Hk	Ks	V(VII);VI-I-VII	D-OD	Ön Asiya	Kserofil
416.	<i>C. juncea</i> Bieb.-Cıgvari q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	OD	İberiya	Qafqaz
417.	<i>Conringia orientalis</i> (L.) Dumort.-Şərq konringiası	I	Th	Ks	V-VI;V-VII	D-YD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
418.	<i>C. clavata</i> Boiss.-Sancaqlı k.	I	Th	Ks	V-VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
419.	<i>C. planisiliqua</i> Fisch. et C.A. Mey.-Yastımeyvə k.	I	Th	Mz Ks	V-VI	OD	İran-Turan	Kserofil
420.	<i>Rapistrum rugosum</i> (L.) All.-Qırışlıqlı şalgam (turşəng)	I	Th	Ks	IV-V;V-VI	D-OD	Aralıq dənizi	Kserofil
421.	<i>Cardamine uliginosa</i> Bieb.-Bataqlıq ürəkotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI-VIII	O-YD	Ön Asiya	Kserofil
422.	<i>Barbarea plantaginea</i> DC.-Bağayarpağı vəzərək	II	Hk	Mz	V-VI;VI-VII	YD	Ön Asiya	Kserofil
423.	<i>B. stricta</i> Andrz.-Sıx v.	II	Hk	Mz	V-VI;VI(VII)	A-OD	Qərb Palearktik	Boreal
424.	<i>B. vulgaris</i> R. Br. (B. arcuata Rchb.)-Adi v.	II	Hk	Mz	IV-VI;VI-VII	D-OD	Avropa	Boreal
425.	<i>B. minor</i> C. Koch-Kiçik v.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI;VI-VIII	YD	Kiçik Asiya	Kserofil
426.	<i>Arabis carduchorum</i> Boiss. (A. armena N. Busch)-Ürəkvari ərəbotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI-VII	O-YD	Atropatan	Kserofil
427.	<i>A. caucasica</i> Schlecht.-Qafqaz ə.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	AD	Kiçik Asiya	Kserofil
428.	<i>A. recta</i> Vill.-Düz ə.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V-VI	OD	İran-Turan	Kserofil
429.	<i>Turritis glabra</i> L.-Hamar göyməkotu	II	Hk	Ks	V-VI;VI-VII	D-OD	Palearktik	Boreal

430.	<i>Nasturtium officinale</i> R. Br.-Dərman qıjısı	Ç.ot	Hk	Hd	V- VII;VII- VIII	OD	Avropa	Boreal
431.	<i>Rorippa austriaca</i> (Crantz) Bess.-Avstriya acıqşəppəyi	I	Th	Hd	V-VI;VI- VII	OD	Avropa	Boreal
432.	<i>Draba bryoides</i> DC.- Mamırvari yastıqotu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-VIII	Sub- Alp	Qafqaz	Qafqaz
433.	<i>D. bruniifolia</i> Stev.- Kırpıyarpaq y.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VII;VII	Sub- Alp	Qafqaz	Qafqaz
434.	<i>D. polytricha</i> Ledeb.- Çoxkırpikli y.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-VIII	Sub- Alp	Ön Asiya	Kserofil
435.	<i>D. siliquosa</i> Bieb.- Buynuzlu y.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-VIII	Sub- Alp	Ön Asiya	Kserofil
436.	<i>D. huetii</i> Boiss.-Huet y.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
437.	<i>Physoptychis caspica</i> (Habl.) V. Boczantzeva (Ph. gnaphalodes) (DC) Boiss.-Xəzər bozqovqacı	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-VIII	Alp	İran	Kserofil
438.	<i>Fibigia macrocarpa</i> (Boiss.) Boiss.- İrimeyvə fibigia	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI- VII	OD	Kiçik Asiya	Kserofil
439.	<i>Brachypus suffruticosus</i> (Vent.) V.I.Dorof. - Yarımkol f.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI- VII	A- OD	İran	Kserofil
440.	<i>Alisum persicum</i> Boiss. (A. muelleri Boiss.)-İran çuğundurotu	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VI-VIII	A- OD	İran	Kserofil
441.	<i>A. tortuosum</i> Waldst et Kit. ex Willd.-Qıvrım ç.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII; VI-IX	D- YD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
442.	<i>Odontarrhena</i> <i>gehamensis</i> (Fed.) D.A.German.-Hegem ç.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII	YD	Şimali İran	Kserofil
443.	<i>Odontarrhena alpestris</i> Ledeb.-Divar ç.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	YD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
444.	<i>A. szovitsianum</i> Fisch. et C.A. Mey.-Soviç ç.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
445.	<i>A. strictum</i> Willd.-Düz ç.	I	Th	Ks	V;VI-VI	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
446.	<i>A. hirsutum</i> Bieb.- Kələkötür ç.	I	Th	Mz Ks	IV-V	D- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
447.	<i>A. stapfii</i> Vierh. (A. buschianum Grossh.)- Staf ç.	I	Th	Ks	V-VI	A- OD	Atropatan	Kserofil

448.	<i>A. dasycarpum</i> Steph.- Tüklümeyvə ç.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	A- OD	İran-Turan	Kserofil
449.	<i>Alyssum alyssoides</i> L.- Kasalı ç.	I	Th	Ks	IV-VI;V- VIII	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
450.	<i>A. turkestanicum</i> Regel et Schmalh. (A. desertorum Stapf)- Türküstan ç.	I	Th	Mz Ks	III- IV;IV-V	A- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
451.	<i>Meniocus linifolius</i> (Steph.) DC.-Kətan yastumeyvə	I	Th	Mz Ks	III-IV;V- VI	D- OD	İran-Turan	Kserofil
452.	<i>Clypeola jonthlaspi</i> L.- Yarğan mərcəkisi	I	Th	Mz Ks	III- IV;IV-V	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
453.	<i>Myagrum perfoliatum</i> L.-Dəlinmişyarpaq şiçanotu	I	Th	Ks	IV-V;VI (VIII)	D- OD	Avropa-Kiçik Asiya	Boreal
454.	<i>Euclidium syriacum</i> (L.) R. Br.-Suriya daşmeyvəsi	I	Th	Mz Ks	IV-V	D- OD	Şə.Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
455.	<i>Litwinowia tenuissima</i> (Pall.) Woronow ex Pavl.-Zərif Litvinoviya	I	Th	Mz Ks	IV;V	A- OD	Turan	Səhra
456.	<i>Neslia paniculata</i> (L.) Desv.-Süpürgə neslia	I	Th	Ks	IV-V;V- VI	D- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
457.	<i>N. apiculata</i> Fisch et C.A. Mey.-Sivriuc n.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	D- OD	Aralıq d.- Turan	Kserofil
458.	<i>Zuvanda meyeri</i> (Boiss.) Askerova (Malcolmia meyeri Boiss.-Meyer züvandası)	I	Th	Ks	V(VI);V- VII	D- OD	İran	Kserofil
459.	<i>Pseudanastatica dichotoma</i> .-Haçalı yalançıanastas	I	Th	Ks	IV;V	AD	Atropatan	Kserofil
460.	<i>Bunias orientalis</i> L.- Şərq təpəotu	I	Th	Mz	IV-V;VI- VII	AD- Sub.	Aralıq dənizi	Kserofil
461.	<i>Leptaleum filifolium</i> (Willd.) DC.-Sapvari leptaleum	I	Th	Ks	III- IV;IV-V	AD	İran-Turan	Kserofil
462.	<i>Strigosella africana</i> (L.) Botsch. (Malcolmia africana (L.) R.Br.)-Afrika striqosellası	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	D- AOD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
463.	<i>S. intermedia</i> (C.A. Mey.) Botsch. (Malcolmia taraxacifolia Balb.)-Orta s.	I	Th	Ks	IV-V;V- VI	A- OD	Turan	Səhra

464.	<i>Hesperis matronalis</i> L.- Gecəbənövşəsi gecəgülü	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	Düz. -Sub.	Aralıq d. Avropa	Boreal
465.	<i>H. persica</i> Boiss.-İran g.	Ç.ot	Hk	Ks	V(VI);V- VIII	A- OD	İran	Kserofil
466.	<i>Sterigmostemum acanthocarpum</i> Fisch. et C.A. Mey.- İynəmeyvə steriqma	I	Th	Ks	IV-V;VI- VII	A- OD	İran	Kserofil
467.	<i>S. incanum</i> Bieb. (S. torulosum (M.B.) Stapf)-Təpəcikli s.	I	Th	Ks Mz	IV-V;V- VI	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
468.	<i>S. tomentosum</i> (Willd.) Bieb.-Keçətük s.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	OD	İran-Turan	Kserofil
469.	<i>Goldbachia torulosa</i> DC.-Təpəcikli qoldbaxia	I	Th	Ks Mz	V;V- VI(VII)	D- OD	İran-Turan	Kserofil
470.	<i>Sterigmostemum elichrysfolium</i> (DC.) D.A.German & Al- Shehbaz Quruyarpaq anxoni	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI;VI- VII	Sub- Alp	Ön Asiya	Kserofil
471.	<i>Erysimum crassipes</i> Fisch. & C.A.Mey. - Yoğunayaq isitməotu	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VII- VIII	OD	Ön Asiya	Kserofil
472.	<i>E. collinum</i> (Bieb.) Andrz.-Təpəvari i.	II	Hk	Ks	V-VI;VI- VII	Ö- OD	İberiya	Qafqaz
473.	<i>E. repandum</i> L.- Gəmirilmiş i.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
474.	<i>E. leucanthemum</i> (Stheph.) B. Fedtsch. (E. passgalense Boiss.)-Ağçiçək i.	II	Hk	Mz Ks	V-VI	A- OD	İran-Turan	Kserofil
475.	<i>E. subulatum</i> J. Gay (E. persicum Boiss.)-İran i.	II	Hk	Ks	V-VI	A- OD	İran	Kserofil
476.	<i>E. szowitsianum</i> Boiss.- Soviç i.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VII;VI- VIII	Sub.	Şimali İran	Kserofil
477.	<i>E. gelidum</i> Bunge- Soyuq i.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI;VI- VII	Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
478.	<i>E. pulchellum</i> (Willd.) J. Gay-Qəşəng i.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VIII	Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
479.	<i>E. chazarjurti</i> N. Busch-Xəzəryurd i.	II	Hk	Ks	VIII	Sub.	Atropaton	Kserofil
480.	<i>E. brachycarpum</i> Boiss.-Qısameyvə i.	II	Hk	Ks	VI	YD	Atropaton	Kserofil
481.	<i>E. lilacinum</i> Steinb- Bənövşəyi i.	II	Hk	Ks	VII	YD	Atropaton	Kserofil

482.	<i>Matthiola farinosa</i> Bunge ex Boiss.- Buassiyə şəbbugülü	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;VI- VII	OD	M.O.	M.O.
483.	<i>Chorispora tenella</i> (Pall.) DC.-Zərif alakülüngü	I	Th	Mz Ks	(III)IV;(I V)V	D- AD	İran-Turan	Kserofil
484.	<i>Ch. iberica</i> (Bieb.) DC.- Gürcü a.	I	Th	Ks Mz	III- IV(V);V	D- AD	Atropatan, Ş. Zaqafqaziya	Kserofil
485.	<i>Peltariopsis</i> <i>planisiliqua</i> (Boiss.) N. Busch- Yastıbuynuzmeyvə qalxanlıt	II	Hk	Ks	V-VI;VI- VI	O- YD	Atropatan	Kserofil
486.	<i>P. grossheimii</i> N. Busch-Grossheyım q.	II	Hk	Ks	IV-V;V- VI	AD	Atropatan	Kserofil
XLIV. Resedaceae DC. ex S.F. Gray-Rezedakimilər								
487.	<i>Reseda lutea</i> L.-Sarı rezeda	II	Hk	Mz Ks	V-VIII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
488.	<i>R. microcarpa</i> Muell.- Arg.-Xırdameyvə r.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	OD	Atropatan	Kserofil
489.	<i>R. phyteuma</i> L.-Fitueum r.	I	Th	Ks	VI	OD	Aralıq dənizi	Kserofil
XLV. Cistaceae Juss.-Çobanqarğısıkimilər								
490.	<i>Helianthemum</i> <i>salicifolium</i> (L.) Mill.- Söyüdyarpaq çobanqarğısı	I	Th	Ks	IV-V	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
491.	<i>H. ledifolium</i> (L.) Mill.- Yemotuyarpaq ç.	I	Th	Mz Ks	V-(V)VI	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
492.	<i>H. lasiocarpum</i> Jacques et Herincq-Tüklü ç.	I	Th	Ks	IV- V;V(VI)	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
XLVI. Malvaceae Small-Əməkəməkikimilər								
493.	<i>Malva sylvestris</i> L.- Meşə əməkəməkisi	I	Th	Ks	V-VI;VI- XI	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
494.	<i>M. neglecta</i> Wallr.-Alaq ə.	I	Th	Ks	V-VI;VI- XI	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
495.	<i>Alcea flavovirens</i> (Boiss. et Buhse) İljin- Yaşılısarımtıl gülxətimi	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-VIII	OD	Ön Asiya	Kserofil
496.	<i>A. rugosa</i> Alef.-Qırışq g.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII; VII-X	D- OD	Pontik-Sarmat	Bozqır
497.	<i>A. tabrisiana</i> (Boiss. et Buhse) İljin-Təbriz g.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII; VII-IX	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
498.	<i>Malva setigera</i> K.F.Schimp. & Spenn.- Sarıarpaq bəlgəmotu	I	Th	Mz Ks	V- VII;VI- VIII	OD	Aralıq dənizi	Kserofil
499.	<i>A. cannabina</i> L.- Çətənəvari b.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- X;VII-X	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil

500.	<i>A. officinalis</i> L.-Dərman b.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-IX	Düz.	Qərbi Palearktik	Boreal
501.	<i>A. armeniaca</i> Ten.-Erməni b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-IX;VII-X	OD	Kiçik Asiya	Kserofil
502.	<i>Malvella sherardiana</i> (L.) Jaub. et Spach-Jerard köməci	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII;VI-X	D-AD	Aralıq dənizi	Kserofil
503.	<i>Malva thuringiaca</i> Vis.-Turungə xətimi	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII;VIII-IX	A-OD	Pannon	Bozqır
504.	<i>Hibiscus syriacus</i> L.-Suriya hibiskusu	K	Ph	Mz	VI-IX;IX-X	D-OD	Zaqafqaziya	Səhra
505.	<i>H. trionum</i> L.-Üçər h.	I	Th	Mz	VI-VIII;VII-X	Düz.	Şə. Aralıq d.-İran	Kserofil
XLVII. Ulmaceae Mirb.-Qaraağackimilər								
506.	<i>Ulmus minor</i> Mill.-Kiçik qaraağac	A	Ph	Mz	III-IV;IV-V	Düz.-YD	Aralıq d. Avropa	Kserofil
507.	<i>Celtis tournefortii</i> Lam.-Turnefor dağdağanı	A	Ph	Mz Ks	III-IV;IX-X	AD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
508.	<i>C. caucasica</i> Willd.-Qafqaz d.	A	Ph	Mz Ks	III-IV;IX-X	A-OD	İran- Turan	Kserofil
XLVIII. Moraceae Link-Tutkimilər								
509.	<i>Morus alba</i> L.-Ağ tut	A	Ph	Mz	V-VI	D-OD	Şərqi Asiya	Kserofil
510.	<i>M. nigra</i> L.-Qara t., xar t.	A	Ph	Mz	V-VI	D-AD	Ön Asiya	Kserofil
511.	<i>Ficus carica</i> L.-Adi əncir	A	Ph	Mz Ks	IV-V;VI-VII	DƏ	Ön Asiya	Kserofil
XLIX. Cannabaceae Martinov-Kənafkimilər								
512.	<i>Cannabis sativa</i> L.-Əkin kənafi	I	Th	Mz	VI-VII	OD	Şərqi Asiya	Kserofil
513.	<i>C. ruderalis</i> Janisch.-Alaq k.	I	Th	Mz	VI-VII	D-AD	M.O.	M.O.
L. Urticaceae Juss.-Gicitkankimilər								
514.	<i>Urtica dioica</i> L.-İkievli gicitkan	Ç.ot	Hk	Ks	V-IX	D-YD	Qərbi Palearktik	Boreal
515.	<i>U. urens</i> L.-Dalar g.	I	Th	Mz	V-X	D-OD	Avropa	Boreal
516.	<i>Parietaria judaica</i> L.-Yəhudi parietaria (qayaotu)	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	D-YD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
517.	<i>Parietaria debilis</i> G.Forst.-Xırdaçiçək p.	I	Th	Mz Ks	V-IX	OD	Şərqi Palearktik	Boreal
LI. Euphorbiaceae Juss.-Süddüyənkimilər								
518.	<i>Anrdachne buschiana</i> Pojark.-Buş andraxnesi	Y/K	Ch	Ks	IV-X	AD	Şimali İran	Kserofil
519.	<i>Andrachne telephioides</i> L.-Girdəyarpaq a.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	D-AD	Mərkəzi Asiya	Kserofil

520.	<i>Euphorbia stricta</i> L.- Şüv süddüyanı	I	Th	Ks	V-VII; VI-VIII	D- OD	Avropa	Boreal
521.	<i>E. orientalis</i> L.-Şərç s.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-IX	OD	Ön Asiya	Kserofil
522.	<i>E. humifusa</i> Schlecht.- Yatıq s.	I	Th	Mz Ks	V-VIII	AD	Adventiv	Adventiv
523.	<i>E. condylocarpa</i> Bieb.- Çixıntılımeyvəli s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	IV-V;V- VI	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
524.	<i>E. heteradena</i> Jaub. et Spach (<i>E. ispahantica</i> Boiss.)- Müxtəlifdişçikli s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	OD	İran	Kserofil
525.	<i>E. grossheimii</i> Prokh.- Grossheym s.	I	Th	Ks	V-VI	AD	Atropatan	Kserofil
526.	<i>Euphorbia</i> <i>marschalliana</i> subsp. <i>marschalliana</i> .-Voronov s.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V	OD	Şimali İran	Kserofil
527.	<i>E. iberica</i> Boiss.-Gürcü s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- VI;VII- VIII	Düz. -Sub.	Qafqaz	Qafqaz
528.	<i>E. azerbaijdzhanica</i> Bordz.-Azərbaycan s.	I	Th	Ks	IV-V	AD	Atropatan	Kserofil
529.	<i>E. arvalis</i> Boiss. et Heldr.-Əkin s.	I	Th	Mz Ks	V-VI	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
530.	<i>E. szovitsii</i> Fisch. et C.A. Mey.-Soviç s.	I	Th	Mz Ks	IV;V-VI	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
531.	<i>E. chamaesyce</i> L.-Qısa s.	I	Th	Mz Ks	VI-XI	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
532.	<i>Euphorbia granulata</i> Forssk.-Türkmən s.	I	Th	Mz Ks	V-X	AD	İran	Kserofil
533.	<i>E. helioscopia</i> L.- Günəbaxan s.	I	Th	Ks	V-VI;V- VII	D- OD	Palearktik	Boreal
534.	<i>E. segueriana</i> Neck.- Sequyer s.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;V- VI	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
535.	<i>E. boissieriana</i> (Woronow) Prokh.- Buassy s.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VII;VI- VIII	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
536.	<i>E. falcata</i> L.-Oraqvari s.	I	Th	Ks	V-VII;V- VIII	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
537.	<i>E. nutans</i> Lag.-Əyilmiş s.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-IX	YD	Adventiv	Adventiv
538.	<i>E. indica</i> Lam.-Hind s.	I	Th	Mz	V-VIII	OD	Adventiv	Adventiv
539.	<i>E. eriophora</i> Boiss.- Tüklü s.	I	Th	Mz Ks	V	AD	Ön Asiya	Kserofil
540.	<i>Chrozophora tinctoria</i> (L.) A.Juss.-Yeruşəlim lakmusotu	I	Th	Ks	VI-X	D- AD	Aralıq dənizi- İran	Kserofil

LII. <i>Thymelacaceae</i> Juss.-Canavargiləsikimilər								
541.	<i>Daphne mucronata</i> Royle-İtiüclü canavargiləsi	Kc	Ch	Ks	V-VI; VII-VIII	OD	İran	Kserofil
542.	<i>D. kurdica</i> (Bornm.) Bornm.-Kürd c.	Kc	Ch	Ks	V-VI; VII-VIII	OD- Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
543.	<i>Thymelaea passerina</i> (L.) Coss. et Germ.-Adi timela	I	Th	Mz Ks	V- VI;VII- IX	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
544.	<i>Diarthron vesiculosum</i> (Fisch. et C.A. Mey. ex Kar. et Kir.) C.A. Mey.- Qovuqlu diatron	I	Th	Mz Ks	V-VII(X)	AD	İran-Turan	Kserofil
545.	<i>Stelleropsis magakjani</i> (Sosn.) Pobed- Maqakyan cincilimcəsi	Y/K	Ch	Ks	V-VI	Sub.	M.O.	M.O.
LIII. <i>Crassulaceae</i> J. St.-Hil.-Dovşankələmikimilər								
546.	<i>Sedum hispanicum</i> L.- İspaniya dovşankələmi	I	Th	Mz Ks	VI-VII	O- YD	Aralıq dənizi	Kserofil
547.	<i>S. pentapetalum</i> Boriss.-Beşləçəkli d.	I	Th	Ks	VI-VII	O- YD	Ön Asiya	Kserofil
548.	<i>S. corymbosum</i> Grossh.- Qalxanvari d.	I	Th	Ks	V-VI;VI- VII	OD	Şimali İran	Kserofil
549.	<i>Petrosedum subulatum</i> (C.A.Mey.) Afferni - Biz d.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-VIII	Subn ival	Qafqaz-Kiçik Asiya	Kserofil
550.	<i>Phedimus spurius</i> (M.Bieb.) t Hart - Qarşıyarpaq d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	O- YD	İran-Qafqaz	Kserofil
551.	<i>S. tenellum</i> Bieb.-Nazik d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VII;VII- VIII	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
552.	<i>S. gracile</i> C.A. Mey.- Zərif d.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Sub.- Alp	Qafqaz-Kiçik Asiya	Kserofil
553.	<i>S. album</i> L.- Ağ d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII; VII-IX	O- YD	Avropa	Boreal
554.	<i>S. annuum</i> L.-Birillik d.	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	O- YD	Avropa	Boreal
555.	<i>Macrosepalum tetramerum</i> (Trautv.) Palanov (<i>Sedum tetramerum</i> Trautv.)- Dördləçəkli iribaş	I	Th	Ks	IV-V;V- VI	D- AD	Turan	Səhra
556.	<i>Prometheum pilosum</i> (Bieb.) H. Ohba(<i>Sedum pilosum</i> M.B.)- Tükcüklü prometye	II	Hk	Mz Ks	VII;VIII	O- YD	Kiçik Asiya Qafqaz	Kserofil

557.	<i>P. sempervivoides</i> (Fisch. ex Bieb.) H. Ohba (<i>Sedum sempervivoides</i> Fisch.)-Həmişəyaşıl p.	II	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	O- YD	Kiçik Asiya	Kserofil
558.	<i>Hylotelephium caucasicum</i> (Grossh.) H. Ohba (<i>Sedum caucasicum</i> (Grossh.) A. Bor.-Qafqaz d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	A- OD	Qafqaz-Kiçik Asiya	Kserofil
559.	<i>Rosularia elymaitica</i> (Boiss. et Hausskn.) Berger-Elimani çətirciyi	II	Hk	Mz Ks	V-VI	OD	İran	Kserofil
560.	<i>R. sempervivum</i> (Bieb.)Berger-Həmişəyaşıl ç.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	O- YD	Ön Asiya	Kserofil
561.	<i>R. persica</i> (Boiss.) Berger-İran ç.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	A- OD	İran	Kserofil
562.	<i>Rosularia sempervivum</i> subsp. <i>persica</i> (Boiss.) Eggl.-Kökrəng ç.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	A- OD	Erməni.- Atropatan	Kserofil
563.	<i>Sempervivum caucasicum</i> Muirhead.-Qafqaz qayaotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	O- YD	Kiçik Asiya	Kserofil
LIV. <i>Saxifragaceae</i> Juss.-Daşdələnkimilər								
564.	<i>Saxifraga juniperifolia</i> Adams.-Ardıçyarpaq daşdələn	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	YD	Qafqaz	Qafqaz
565.	<i>S. moschata</i> Wulf.-İyli d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	Sub- Alp	Avropa dağlıq	Boreal
566.	<i>S. sibirica</i> L.-Sibir d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII	YD- Alp	Ön Asiya dağ.	Kserofil
567.	<i>Saxifraga moschata</i> Wulfen -Pont d.	Ç.ot	Hk	Mz	VII	Alp	Qafqaz	Qafqaz
568.	<i>S. exarata</i> Vill.-Kövrək d.	Ç.ot	Hk	Mz	VII	Alp- Sub.	Avropa dağlıq	Boreal
569.	<i>Saxifraga paniculata</i> Mill. -Kolenat d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VII;VII- VIII	Sub- Alp	Qafqaz	Qafqaz
LV. <i>Grossulariaceae</i> DC.-Rusalçasikimilər								
570.	<i>Ribes biebersteinii</i> Berl. ex DC.-Biberşteyn qaraqatı	K	Ph	Mz Ks	V-VI;VI- VII	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
571.	<i>R. orientale</i> Desf.-Şərq q.	K	Ph	Ks Mz	V-VI;VI- VII	O- YD	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
LVI. <i>Rosaceae</i> Juss.-Gülçiçəklilikimilər								
572.	<i>Spiraea crenata</i> L.-Dişli topulqa	K	Ph	Mz	V-V;VII	YD- Sub.	Pontik-Sarmat	Səhra

573.	<i>S. hypericifolia</i> L.- Daziyarpaq t.	K	Ph	Mz	V-VI; VII-VIII	YD- Sub.	Qafqaz dağlıq	Kserofil
574.	<i>Cotoneaster melanocarpus</i> Fisch. ex Blytt-Qarameyvə Dovşanalması	K	Ph	Ks Mz	VI;VIII- IX(X)	A- YD	Palearktik	Boreal
575.	<i>C. integerrimus</i> Medik.- Tamkənarıyarpaq d.	K	Ph	Ks Mz	VI-VIII	YD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
576.	<i>C. suavis</i> Pojark.- Salxımçıçək d.	K	Ph	Ks	V-VI;VI	O- YD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
577.	<i>Pyrus caucasica</i> Fed.- Qafqaz armudu	A	Ph	Ks	IV- V;VIII- IX	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
578.	<i>P. communis</i> L.-Adi a.	A	Ph	Mz Ks	IV- V;VIII- IX	O- YD	Avropa	Boreal
579.	<i>P. syriaca</i> Boiss.-Suriya a.	A	Ph	Ks	IV-VIII	OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
580.	<i>P. pseudosyriaca</i> Gladkova-Yalançı Suriya a.	A	Ph	Ks Mz	IV- V;VIII- IX	YD	Atropatan	Kserofil
581.	<i>P. nutans</i> Rubtz.-Sallaq a.	A	Ph	Ks	IV-VIII	YD	Qaradaq	Qədim
582.	<i>P. georgica</i> Kuth.- Gürcü a.	A	Ph	Ks	IV- V;VIII- IX	YD	İberiya	Qafqaz
583.	<i>P. salicifolia</i> Pall.- Söyüdyarpaq a.	A	Ph	Ks	IV-IX	DƏ- OD	Şərqi Qafqaz	Kserofil
584.	<i>OP. megrica</i> Gladkova- Mehri a.	A	Ph	Ks Mz	IV-V; VIII-IX	YD	Atropatan	Kserofil
585.	<i>Malus orientalis</i> Uglitzk.-Şərq alması	A	Ph	Ks	IV- V;VIII-X	A- YD	Qafqaz-Kiçik Asiya	Kserofil
586.	<i>Sorbus aucuparia</i> L.- Buasye quşarmudu	A/K	Ph	Ks Mz	V-VI;IX	YM- Sub.	Kiçik Asiya	Kserofil
587.	<i>S. graeca</i> (Spach) Lodd. ex Schauer-Yunan q.	A/K	Ph	Ks Mz	V-VI; VIII-IX	YM- Sub.	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
588.	<i>S. persica</i> Hedl.-İran q.	A	Ph	Ks	V-VI;IX	O- YD	İran-Mər. Asiya d.	Kserofil
589.	<i>Mespilus germanica</i> L.- Alman əzgili	K	Ph	Ks	IV-V;X- XI	D- OD	Qədim Şə. Aralıq d.	Qədim
590.	<i>Crataegus meyeri</i> Pojark.-Meyer yemişanı	A/K	Ph	Ks Mz	V;IX-X	O- YD	Ön Asiya	Kserofil
591.	<i>C. caucasica</i> C. Koch- Qafqaz y.	A	Ph	Ks Mz	V-X	OD	Şi. Atropatan	Kserofil
592.	<i>C. pseudoheterophylla</i> Pojark.-Yalançı müxtəlifarpaq y.	A/K	Ph	Ks Mz	VI-IX	O- YD	Ön Asiya	Kserofil

593.	<i>C. orientalis</i> Pall. ex Bieb.-Şərqi y.	A	Ph	Ks	VI(VII); X-X	AO-YD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
594.	<i>Rubus caesius</i> L.-Bozumtul böyürtkən	K	Ph	Mz Ks	VI-VIII; VII-X	D-OD	Qərbi Palearktik	Boreal
595.	* <i>Fragaria vesca</i> L.-Meşə çiyləyi	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI; VI-VII	A-OD	Holarktik	Boreal
596.	<i>Potentilla lomakinii</i> Gross.-Lomakin qaytarması	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	YD	Şi. Atropatan	Kserofil
597.	<i>P. argentea</i> L.-Gümüşi q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
598.	<i>Rosa canina</i> L.-İt itburnusu	K	Ph	Mz Ks	V-VI(VII)	A-OD	Qərbi Palearktik	Boreal
599.	<i>R. tomentosa</i> Smith-Keçətüklü i.	K	Ph	Ks Mz	VI-VII	OD	Avropa	Boreal
600.	<i>Potentilla inclinata</i> Vill.-Bozumtul q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
601.	<i>P. pimpineloides</i> L.-Cirəyoşsar q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	YD	Qafqaz-Erməni.	Boreal
602.	<i>P. recta</i> L.-Düz q.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VIII	A-OD	Qərbi Holarktik	Boreal
603.	<i>Potentilla recta</i> subsp. <i>obscura</i> (Willd.) Arcang. -Qaramtlı q.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VII	D-OD	Şərqi Avropa-Qafqaz	Boreal
604.	<i>P. pedata</i> Willd. ex Hornem.-Yumrukök q.	C.ot	Hk	Ks	VI-VII	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
605.	<i>P. supina</i> L.-Alçaq q.	I	Th	Mz	VI-VII	D-AOD	Palearktik	Boreal
606.	<i>P. argaea</i> Boiss. et Bal.-Arqey q.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	Sub-Alp	Ön Asiya	Kserofil
607.	<i>P. cryptophila</i> Bornm.-Kaha q.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VII	Sub-Alp	İran dağlıq	Kserofil
608.	<i>P. szovitsii</i> Th. Wolf-Soviç q.	C.ot	Hk	Ks	VI-VII	OD	Şi. Atropatan	Kserofil
609.	<i>Potentilla crantzii</i> (Crantz) Fritsch.-Soyuq q.	C.ot	Hk	Ks	VI-VIII	OD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
610.	<i>P. crantzii</i> (Crantz) G. Beck ex Fritsch-Qrant q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	Sub-Alp	Holarktik	Boreal
611.	<i>Potentilla humifusa</i> D.F.K.Schldl. - Vəziliyarpaq q.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	A-OD	Ön Asiya	Kserofil
612.	<i>Sibbaldia parviflora</i> Willd.-Yarıçilpaq sabbaldiya	Ç.ot	Hk	Mz	VI; VI-VII(VIII)	Sub-Alp	Ön Asiya	Kserofil
613.	<i>S. parviflora</i> Willd.-Xırdaçiçək s.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-VIII	Alp-Sub.	Mər. Asiya dağ.	Kserofil

614.	<i>Geum urbanum</i> L.- Şəhər çinqilotu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-VIII	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
615.	<i>G. rivale</i> L.-Çay ç.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI;VI- VII	OD- YD	Holarktik	Boreal
616.	<i>Filipendula vulgaris</i> Moench-Adi quşqonmaz	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VIII	D- YD	Qərbi Palearktik	Boreal
617.	<i>F. ulmaria</i> (L.) Maxim.- Qaraağacıarpaq q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
618.	<i>Alchemilla sericea</i> Willd.-İpəyi şirpəncəsi	Ç.ot	Hk	Ks	VI;VIII (IX)	Alp	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
619.	<i>A. sericata</i> Reichenb. ex Bus.-Ürəkvari ş.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VIII	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
620.	<i>A. erythropoda</i> Juz.- Qırmızıayaq ş.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	Sub.- Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
621.	<i>A. grossheimii</i> Juz.- Qrossheyim ş.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	Sub.- Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
622.	<i>A. persica</i> Rothm. (A. oxysepala Juz.)-İran ş.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-IX	Sub.- Alp	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
623.	<i>A. epipsila</i> Juz.- Ustütüksüz ş.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VII-VIII	Sub.	Şi. Atropatan	Kserofil
624.	<i>A. smirnovii</i> Juz.- Smirnov ş.	Ç.ot	Hk	Mz Hq	VI-VIII	Sub.	Şi. Atropatan	Kserofil
625.	<i>A. retinervis</i> Bus.-Torlu ş.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Alp	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
626.	<i>Agrimonia eupatoria</i> L.-Avropa kücotu	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI;VI- VII	OD	Ön Asiya	Kserofil
627.	<i>Sanguisorba minor</i> <i>subsp. balearica</i> (Nyman) Muñoz Garm. & C.Navarro - Çoxqardaş başlot	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	A- YD	Aralıq dənizi	Kserofil
628.	<i>P. lasiocarpum</i> Boiss. et Hausskn.- Tüklümeyvə b.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VII;VII	YD	İran	Kserofil
629.	<i>R. corymbifera</i> Borkh.- Qalxancıqlı i.	K	Ph	Mz Ks	VI(VII)	A- OD	Avropa	Boreal
630.	<i>R. teberdensis</i> Chrshan.-Teberda i.	K	Ph	Ks	VI	YD	Qafqaz	Qafqaz
631.	<i>R. orientalis</i> Dupont ex Ser. (R. atropatana D. Sosn.)-Şərq i.	K	Ph	Ks	VI-VII	OD- Sub.	Atropatan	Kserofil
632.	<i>R. brotherorum</i> Chrshan.-Broterus i.	K	Ph	Ks	VI-VII	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
633.	<i>R. tomentosa</i> Smith- Keçətüklü i.	K	Ph	Ks Mz	VI-VII	OD	Avropa	Boreal
634.	<i>R. floribunda</i> Stev.- Sıxçiçəkli i.	K	Ph	Ks Mz	VI-VII	AD- Sub.	Avropa-Aralıq d.	Boreal

635.	<i>R. tuschetica</i> Boiss.- Tuşet i.	K	Ph	Ks	VI-VII	Sub- Alp	Cən. Palearktik	Boreal
636.	<i>R. pulverulenta</i> Bieb.- Qoxulu i.	K	Ph	Ks	(VI)VII	OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
637.	<i>R. nisami</i> Sosn.-Nizami i.	K	Ph	Mz Ks	VII(VIII)	OD	M.O.	M.O.
638.	<i>R. sachokiana</i> P. Jarosch.-Saxoki i.	K	Ph	Mz Ks	VII	A- YD	Albaniya	Qafqaz
639.	<i>R. marschalliana</i> Sosn.- Marşal i.	K	Ph	Mz Ks	(VI)VII	OD	Evqafqaz	Qafqaz
640.	<i>R. karjaginii</i> Sosn.- Karyagin i.	K	Ph	Ks Mz	VI-VII	Sub.	Atropatan	Kserofil
641.	<i>R. zangezura</i> P. Jarosch.-Zəngəzur i.	K	Ph	Ks Mz	VII	A- OD	Atropatan	Kserofil
642.	<i>R. iberica</i> Stev. ex Bieb.-Gürücü i.	K	Ph	Mz Ks	(V)VI	A- OD	Kiçik Asiya Qafqaz	Kserofil
643.	<i>R. sosnovskyana</i> Tamamsch.-Sosnovski i.	K	Ph	Ks Mz	VI-VII	YD	M.O.	M.O.
644.	<i>R. buschiana</i> Chrshan.- Buş i.	K	Ph	Ks	VI-VIII	YD	Qafqaz	Qafqaz
645.	<i>R. rapinii</i> Boiss. et Bal.- Rapin i.	K	Ph	Ks	V-VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
646.	<i>R. haemisphaerica</i> Herrm.-Yarımkürə i.	K	Ph	Mz	VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
647.	<i>R. pimpinellifolia</i> L.- Cirəyarpaq i.	K	Ph	Ks Mz	V-VI	A- YD	Cən. Palearktik	Boreal
648.	<i>R. boissieri</i> Crep.- Buassy e.	K	Ph	Mz	VII	Sub.	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
649.	<i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.-Alça gavalı	A	Ph	Mz	III- IV;VII- VIII	A- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
650.	<i>P. domestica</i> L.-Ev gavalısı	A	Ph	Mz	IV-V;VI- VII	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
651.	<i>Prunus fenziiana</i> Fritsch -Fenzil badamı	A	Ph	Ks Mz	IV-IX	OD	Ön Asiya	Kserofil
652.	<i>Prunus nairica</i> Fed. et Takht.-Nair b.	K	Ph	Ks	IV-IX	A- OD	Atropatan	Kserofil
653.	<i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.-Adi ərək	A	Ph	Mz	III- IV;VI- VII	D- OD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
654.	<i>Armeniaca-prunus</i> <i>dasyacarpa</i> (Ehrh.) Cinovskis- Tüküklü alça-ərək	A	Ph	Mz	IV;VI- VII	D- OD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
655.	<i>Padellus mahaleb</i> (L.) Vass.-Mahalleb meşə albalısı	K	Ph	Mz Ks	VI-VIII	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil

656.	<i>Prunus avium</i> L.-Quş albalısı (Gilas)	A	Ph	Ks Mz	IV-V;VI	A- OD	Avropa	Boreal
657.	<i>Prunus albicaulis</i> Koehne ex Bornm.-Araz a.	K	Ph	Ks	V;VI-VII	A- OD	Erməni.- Atropatan	Kserofil
658.	<i>Prunus microcarpa</i> C.A.Mey.-Xırdameyvə a.	K	Ph	Ks Mz	IV-VI	A- OD	İran	Kserofil
659.	<i>Prunus incana</i> (Pall.) Batsch -Boz a.	K	Ph	Ks Mz	V;VI- VII(VIII)	A- OD	Ermənistan- İran	Kserofil
600.	<i>Prunus cerasus</i> L.-Gilənar a.	A	Ph	Mz	IV-V;VI- VII	A- OD	Avropa	Boreal
LVII. <i>Lythraceae</i> J. St.-Hil.-Ağlarotkimilər								
601.	<i>Lythrum salicaria</i> L.-Söyüdyarpaq ağlarot	Ç.ot	Hk	Mz	VI-IX	D- YD	Palearktik	Boreal
LVIII. <i>Onagraceae</i> Juss.-Onaqrakimilər								
602.	<i>Epilobium hirsutum</i> L.-Tüklü onaqra	Ç.ot	Hk	Hd	VI- X;VII-X	D- OD	Palearktik	Boreal
603.	<i>E. parviflorum</i> Schreb.-Azçiqək o.	Ç.ot	Hk	Hd	V-VIII; VI-X	OD	Avropa	Boreal
604.	<i>E. montanum</i> L.-Dağ o.	Ç.ot	Hk	Hd	VI- VIII;VII- VIII	A- OD	Palearktik	Boreal
605.	<i>E. tetragonum</i> L.-Dörderkəkçikli o.	Ç.ot	Hk	Hd	VI-IX; VII- IX(X)	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
606.	<i>Epilobium roseum</i> subsp. <i>subsessile</i> (Boiss.) P.H.Raven - Damarlı o.	Ç.ot	Hk	Hd	V- VII;VI- VIII	Sub.	Şərqi Palearktik	Boreal
607.	<i>Epilobium angustifolium</i> L.-Daryarpaq ivançay	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII;VIII- IX	YD- Sub.	Holarktik	Boreal
LIX. <i>Fabaceae</i> Lindl.-Paxlakimilər								
608.	<i>Sophora alopecuroides</i> L. Tülküquyuq yalançısafora	Ç.ot	Hk	Mz	V- VII;VI- VII	D- AD	Ön Asiya	Kserofil
609.	<i>Argyrobium roseum</i> var. <i>subuniflorum</i> Boiss. Güldəfnəvari argirolobium	Y/K	Ch	Ks	IV-VI;VI	AD	İran	Kserofil
610.	<i>Ononis arvensis</i> L.-Əkin ononisi (paxlakolu)	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII;VIII	D- OD	Palearktik	Boreal
611.	<i>Ononis spinosa</i> subsp. <i>antiquorum</i> (L.) Arcang.-Qədim o.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VIII;VIII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil

612.	<i>O. intermedia</i> C.A. Mey. ex Rouy-Orta o.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	AD	Cənubi Avropa	Boreal
613.	<i>Trigonella strangulata</i> Boiss.-Təsbehvari güldəfnə	I	Th	Mz Ks	IV-V;V-VI	AD	Ön Asiya	Kserofil
614.	<i>T. spuruneriana</i> Boiss.-Düyümlü g.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V-VI	AD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
615.	<i>T. striata</i> L. fil.-İncə g.	I	Th	Ks	IV-V;VI	OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
616.	<i>Trigonella stellata</i> Forssk..-Torlu g.	I	Th	Ks	IV-V;VI	A-OD	M.O.	M.O.
617.	<i>Medicago medicaginoides</i> (Retz.) E.Small.-Əsmə g.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V-VI	D-OD	Sarmat	Bozqır
618.	<i>T. astroides</i> Fisch. et C.A. Mey.-Ulduzvari g.	I	Th	Ks	IV-V;V-VI	AD	Ön Asiya	Kserofil
619.	<i>T. monantha</i> C.A. Mey.-Birçiçəkli g.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V-VI	A-OD	Ön Asiya	Kserofil
620.	<i>Medicago orthoceras</i> (Kar. & Kir.) Trautv.-Düzbuynuz g.	I	Th	Ks	IV-V;V-VI	D-OD	Sarmat (Turan)	Bozqır
621.	<i>Medicago monspeliaca</i> (L.) Trautv.-Monpeli g.	I	Th	Ks	IV-V;V-VI	D-AD	Aralıq dənizi	Kserofil
622.	<i>T. coerulescens</i> (Bieb) Halasy-Göyümtül g.	I	Th	Ks	IV-V;V-VI	D-OD	Qərbi Aralıq d.	Kserofil
623.	<i>T. gladiata</i> Stev. ex Bieb.-Qılınçı g.	I	Th	Ks	IV-V;V-VI	D-OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
624.	<i>T. foenum-graecum</i> L.-Şəmbələ	I	Th	Mz	IV-V;VI	A-OD	Aralıq dənizi	Kserofil
625.	<i>Medicago lupulina</i> L.-Xamırmaya qarayonca	I,II	Th	Ks	IV-VII	D-OD	Palearktik	Boreal
626.	<i>Medicago × varia</i> Martyn.-Qafqaz q.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII	D-OD	Atropatan	Kserofil
627.	<i>Medicago lessingii</i> Fisch. & C.A.Mey. ex Kar..-Mavi q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII; VIII-IX	D-AD	Sarmat	Bozqır
628.	<i>M. truncatula</i> Gaerthn.-Dəmiralkanvari q.	I	Th	Mz Ks	IV-VI	D-OD	Aralıq dənizi	Kserofil
629.	<i>M. rigidula</i> (L.) All.-Qaba q.	I	Th	Ks	IV-VI	D-OD	Aralıq dənizi	Kserofil
630.	<i>M. minima</i> (L.) Bartalini-Balaca q.	I	Th	Ks	IV-V	D-OD	Aralıq d.-Ön Asiya	Kserofil
631.	<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Pall.-Dərman xəşənbülü	II	Hk	Ks	V-VI;VI-IX	D-OD	Qərbi Palearktik	Boreal
632.	<i>M. albus</i> Medik.-Ağ x.	II	Hk	Mz Ks	VI-IX	D-OD	Palearktik	Boreal
633.	<i>M. neapolitanus</i> Ten.-Neapol x.	I	Th	Ks Mz	V-VI	D-AD	Aralıq dənizi	Kserofil

634.	<i>M. wolgicus</i> Poir.- Volqa x.	II	Hk	Mz Ks	VI-VII	Düz.	Pontik-Sarmat	Bozqır
635.	<i>Amoria bordzilowskyi</i> (Grossh.) Roskov- Bordzilov amoriyası	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VII	Sub- alp	Kiçik Asiya	Kserofil
636.	<i>Medicago brachycarpa</i> Fisch. ex M.Bieb - Gödəkmeyvə melilotoides	I	Th	Mz Ks	IV-V;VI	AD	Kiçik Asiya	Kserofil
637.	<i>Trifolium ambiguum</i> M.Bieb.-Şübhəli a.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-VIII	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
638.	<i>Trifolium repens</i> L.-Ağ a.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VII; VII-VIII	D- YD	Palearktik	Boreal
639.	<i>Trifolium hybridum</i> L. - Çəhrayı a.	Ç.ot	Hk	Mz	V-IX	OD	Avropa	Boreal
640.	<i>Trifolium fragiferum</i> var. <i>fragiferum</i> -Bonan a.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
641.	<i>Trifolium tumens</i> Steven ex M.Bieb. - Şişkin a.	Ç.ot	Hk	Mz	V-V;VI- VII	D- OD	Kolxid-Hirkan	Qədim
642.	<i>Trifolium campestre</i> Schreb.-Tarla xrisaspi	I	Th	Mz Ks	V-VI;VI- VII	D- YD	Avropa	Boreal
643.	<i>Trifolium spadiceum</i> L. -Tündşabalıdı x.	I	Th	Mz	VI-VII	YD- Alp	Qərbi Palearktik	Boreal
644.	<i>Trifolium trichocephalum</i> Bieb.- Başıtüklü yonca	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	Sub- Alp	Qafqaz	Qafqaz
645.	<i>T. caucasicum</i> Tausch- Qafqaz y.	Ç.ot	Hk	Ks	V;VI-VII	D- OD	Qafqaz-Kiçik Asiya	Kserofil
646.	<i>T. canescens</i> Willd. - Bozumtul y.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	Sub- Alp	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
647.	<i>T. phleodes</i> Pourr.-Tarla y.	I	Th	Mz	V-VI;VI- VII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
648.	<i>T. medium</i> L.-Orta y.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VII- VIII	YD	Qərbi Palearktik	Boreal
649.	<i>T. alpestre</i> L.-Alp y.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	O- YD	Avropa	Boreal
650.	<i>T. pratense</i> L.-Çəmən y.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	Düz. -Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
651.	<i>T. fontanum</i> Bobr.- Bulaq y.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	Sub	Evqafqaz	Qafqaz
652.	<i>T. arvense</i> L.-Qumlaq y.	I	Th	Ks	V-VI	O- YD	Qərbi- Palearktik	Boreal
653.	<i>Lotus corniculatus</i> L.- Buynuzlu qurdotu	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI- VIII	D- OD	Qərbi- Palearktik	Boreal

654.	<i>L. tenuis</i> Waldst. et Kit. ex Willd.-Nazik q.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VII; VII-IX	D- AOD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
655.	<i>L. caucasicus</i> Kuprian. ex Juz.-Qafqaz q.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-IX	D- YD	Balkan-Kiçik Asiya	Kserofil
656.	<i>L. gebelia</i> Vent.-Qebeli q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI- VIII	OD	Ön Asiya	Kserofil
657.	<i>Halimodendron halodendron</i> (Pall.) Voss.-Gümüşü çingil	K	Ph	Mz Ks	VI- VII;X-XI	AD	İran-Turan	Kserofil
658.	<i>Caragana grandiflora</i> (Bieb.) DC.-İriçiçək xostək	K	Ph	Mz Ks	(IV)V- VI;VII	AD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
659.	<i>Astragalus tribuloides</i> Delile-Çəngəli paxladən	I	Th	Ks	III-IV	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
660.	<i>A. asterias</i> Stev ex Ledeb. (A. cruciatus Link.)-Xaççiçək p.	I	Th	Ks	IV	D- AD	Aralıq dənizi	Kserofil
661.	<i>A. ammophilus</i> Kar. et Kir.-Qumluq p.	I	Th	Ks	IV-V	AD	İran-Turan	Kserofil
662.	<i>A. psiloglottis</i> Stev ex DC.-Çılpaqdıl p.	I	Th	Ks	IV-V	AD	Şərqi Avropa, Qafqaz- Or.Asiya	Boreal
663.	<i>Astragalus crenatus</i> Schult. -Qırısqılıq p.	I	Th	Ks	IV-IV-V	AD	Cənubi İran- Turan	Kserofil
664.	<i>A. campylorrhynchus</i> Fisch. et C.A. Mey.- Xortumlu p.	I	Th	Ks	IV-V	AD	Cənubi İran	Kserofil
665.	<i>A. commixtus</i> Bunge- Yalan p.	I	Th	Ks	III-V; IV-VI	A- OD	Cənubi İran- Turan	Kserofil
666.	<i>A. cancellatus</i> Bunge- Çərçivəli p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
667.	<i>Astragalus guttatus</i> Banks & Sol.-Zolaqlı p.	I	Th	Ks	IV-V;V- VI	D- OD	Turan	Səhra
668.	<i>A. hamosus</i> L. (A. brachyceras Ledeb.)- Buyuz p.	I	Th	Ks	IV-V;V- VI	AD	Cənubi İran- Turan	Kserofil
669.	<i>A. cicer</i> L.-Noxudvari p.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VII;VII	OD	Avropa	Boreal
670.	<i>A. saganlugensis</i> Trautv.-Sağanluq p.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VII;VII- VIII	YD	Ermənistan- İran	Kserofil
671.	<i>A. macrostachys</i> DC.- İrisünbül p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
672.	<i>A. takhtadzhianii</i> Grossh.-Taxtacan p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	OD	M.O.	M.O.
673.	<i>A. paradoxus</i> Bunge.- Parodoksəl p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	AD	Atropatan	Kserofil

674.	<i>A. alpinus</i> L.-Alp p.	Ç.ot	Hk	Mz	VI	Alp	Holarktik	Boreal
675.	<i>A. glycyphylloides</i> DC.- Şirinyarpaqvəri p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
676.	<i>A. fabaceus</i> Bieb.- Paxlavari p.	Ç.ot	Hk	Ks	IV- V;(V)VI	OD	Şimali İran	Kserofil
677.	<i>A. pinetorum</i> Boiss.- Əyri p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	O- YD	Ermənistan- İran	Kserofil
678.	<i>Astragalus beckerianus</i> Trautv-Tikanlı p.	K	Ph	Ks	VI-VII	YD	M.O.	M.O.
679.	<i>Astragalus macrocephalus</i> subsp. <i>finitimus</i> (Bunge) D.F.Chamb -Axır p.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VII- VIII	DƏ- YD	İran	Kserofil
680.	<i>Astragalus echinops</i> Aucher ex Boiss.-Regel p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI;VII- VIII	OD	Atropatan	Kserofil
681.	<i>A. falcatus</i> Lam.- Çinmeyvə p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- VI;VIII	A- YD	İran-Turan	Kserofil
682.	<i>Astragalus lineatus</i> Lam. -Gözlərdə p.	Ç.ot	Hk	Ks	VIII	Alp	Şimali İran	Kserofil
683.	<i>Astragalus stevenianus</i> DC.-Kox p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VII	D- OD	M.O.	M.O.
684.	<i>A. shelkovnikovii</i> Grossh.-Şelkovnikov p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	AD	Atropatan	Kserofil
685.	<i>A. sevangensis</i> Grossh.- Sevan p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VII;VIII	O- YD	Şimali Atropan	Kserofil
686.	<i>A. arguricus</i> Bunge- Arqur p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VII	OD	Şimali İran	Kserofil
687.	<i>A. ordubadensis</i> Grossh.-Ordubad p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	A- OD	Atropatan	Kserofil
688.	<i>A. candolleanus</i> Boiss.- Dekondol p.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;VI	AD	Şimali İran	Kserofil
689.	<i>A. prilipkoanus</i> Grossh.-Prilipko p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VII	OD	Atropatan	Kserofil
690.	<i>A. argyroides</i> G. Beck ex Stapf-Gümüşi p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	AD	Atropatan	Kserofil
691.	<i>A. conspicuus</i> Boriss.- Görkəmli p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	A- OD	M.O.	M.O.
692.	<i>A. aduncus</i> Willd.- Qarmaqvəri p.	Ç.ot	Hk	Ks	IV- VI;VII	AD	Ön Asiya	Kserofil
693.	<i>A. uraniolimneus</i> Boiss.-Göl p.	Kc	Ch	Mz	VII	YD	Şimali İran	Kserofil
694.	<i>A. persicus</i> Fisch. et C.A. Mey. ex Bunge- İran p.	Kc	Ch	Ks	VII	OD	Şimali İran	Kserofil
695.	<i>Astragalus lagopoides</i> Lam. -Dovşanquyruğu p.	Kc	Ch	Ks	VII	OD	Erməni-Şi. İran	Kserofil

696.	<i>A. odoratus</i> Lam.-Ətirli p.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	A-OD	Kiçik Asiya	Kserofil
697.	<i>A. hajastanus</i> Grossh.-Ermənistan p.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	OD	Atropatan	Kserofil
698.	<i>Astragalus onobrychis</i> L. -Göyca p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	O-YD	Şimali İran	Kserofil
699.	<i>A. incertus</i> Ledeb.-Məchul p.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VII-VIII; VIII-IX	Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
700.	<i>Astragalus fragrans</i> Willd.-İyli p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- VI;VII- VIII	O-YD	Kiçik Asiya	Kserofil
701.	<i>Astragalus monspessulanus</i> L.-Südotuvari p.	Ç.ot	Hk	Mz	V- VI;VII- VIII	Alp-Sub.	Kiçik Asiya-Qafqaz	Kserofil
702.	<i>Astragalus latifolius</i> Lam.-Xoy p.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;VI	OD	Ermənistan-İran	Kserofil
703.	<i>A. robustus</i> Bunge-Bərk p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VII	OD	Atropatan	Kserofil
704.	<i>A. cornutus</i> Pall.-Buynuzlu p.	Kc	Ch	Mz Ks	V-VII	O-YD	Sarmat	Bozqır
705.	<i>A. viridis</i> Bunge-Yaşıl p.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-VIII	OD	Atropatan	Kserofil
706.	<i>A. compactus</i> Willd.-Sıx p.	Kc	Ch	Ks	VI-VII	OD	Ermənistan dağ.	Kserofil
707.	<i>Astracantha oleifolia</i> (DC.) Podlech-Zeytunyarpaq astrakanta	Kc	Ch	Mz Ks	VI-VII	OD	Ermənistan-İran	Kserofil
708.	<i>Astragalus microcephalus</i> Willd. - Xırdabaşlıqlı a.	Kc	Ch	Ks	VI-VII	D-OD	Ermənistan-İran	Kserofil
709.	<i>Astragalus micropterus</i> Fisch. -Düzyarpaq a.	Kc	Ch	Ks	VI-VII	O-YD	Şimali İran	Kserofil
710.	<i>A. karjaginii</i> (Boriss.) Podlech-Karyagin a.	Kc	Ch	Ks	VII-VIII	OD	Şimali İran	Kserofil
711.	<i>Astragalus polyanthus</i> subsp. <i>vedicus</i> (Takht.) Zarre -Vedi a.	Kc	Ch	Ks	VI-VII	OD	Atropatan	Kserofil
712.	<i>A. karabaghensis</i> (Bunge) Podlech-Qarabağ a.	Kc	Ch	Ks	V-VI	A-OD	Şimali İran	Kserofil
713.	<i>Astragalus aureus</i> Willd-Sarı-qırmızı a.	Kc	Ch	Ks	VIII	YD	M.O.	M.O.
714.	<i>Astragalus microcephalus</i> Willd-Qüdrət a.	I	Th	Ks	III-IV	D-OD	M.O.	M.O.
715.	<i>Astragalus compactus</i> Lam.-Zalım a.	Kc	Ch	Ks	VII	Sub.	Erməni-İran	Kserofil

716.	<i>Oxytropis savellanica</i> Bunge-Savellan itiqayıǵı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	(VII) VIII	Alp	Şimali İran	Kserofil
717.	<i>O. pilosa</i> (L.) DC.- Tüklü i.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI VIII	A- YD	Qərbi Palearktik	Boreal
718.	<i>O. karyaginii</i> Grossh.- Karyagin i.	Ç.ot	Hk	Ks	V(VI); VI(VII)	A- OD	Atropatan	Kserofil
719.	<i>Glycyrrhiza echinata</i> L.-Kələkötür biyan	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VII-VIII	AD	Avropa	Boreal
720.	<i>G. glabra</i> L.-Tüksüz b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-IX	D- ÖD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
721.	<i>Hedysarum formosum</i> Fisch. et C.A. Mey. ex Basin.- Göyçək köpükotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VI-VII	Ö- AD	Şimali İran	Kserofil
722.	<i>H. ibericum</i> Bieb.- Gürü k.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
723.	<i>H. elegans</i> Boiss. et Huet-Zərif k.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	OD	Ermənistan dağ.	Kserofil
724.	<i>H. sericeum</i> Bieb.-İpək k.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI VII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
725.	<i>H. wrightianum</i> Aitch. et Baker (H. vegetius (Trautv) B. Fedtsch.)-Boylu k.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI VII	A- OD	İran	Kserofil
726.	<i>Coronilla varia</i> L.-Ala sekurigera	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	A- YD	Avropa	Boreal
727.	<i>Onobrychis cyri</i> Grossh.-Kür esparseti	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VI-VII	OD	Evksin (Şi.Qaf.İberiy a)	Qafqaz
728.	<i>O. cornuta</i> (L.) Desv.- Buynuzcuqlu e.	Kc	Ch	Mz	V-VI; VII	OD- Sub.	Ön Asiya	Kserofil
729.	<i>Onobrychis montana</i> subsp. cadmea (Boiss.) P.W.Ball.-Kadmiy e.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	YD	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
730.	<i>O. hajastana</i> Grossh.- Ermənistan e.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI;VI VII	OD	Atropatan	Kserofil
731.	<i>O. transcaucasica</i> Grossh.-Cənubi Qafqaz e.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- VI;VII- VIII	OD	Ön Asiya	Kserofil
732.	<i>O. subcaulis</i> Boiss.- Qısagövdə e.	I	Th	Ks	IV-V	D- AD	Atropatan	Kserofil
733.	<i>O. heterophylla</i> C.A. Mey.-Müxtəlifarpaq e.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	OD	Şimali İran	Kserofil
734.	<i>O. buhseana</i> Bunge- Buze e.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	A- OD	M.O.	M.O.
735.	<i>O. atropatana</i> Boiss.- Azərbaycan e.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VII	A- OD	Atropatan	Kserofil

736.	<i>O. radiata</i> (Desf.) Bieb.-Şüalı e.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	İberiya	Qafqaz
737.	<i>O. michauxii</i> DC.-Mişo e.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Atropatan	Kserofil
738.	<i>Alhagi persarum</i> Boiss. et Buhse-İran yağtikanı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	AD	İran	Kserofil
739.	<i>A. pseudalhagi</i> (Bieb.) Fisch.-Adi yağtikanı	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	D- AOD	Kiçik Asiya- Turan	Kserofil
740.	<i>Cicer anatolicum</i> Alef.- Anadolu noxudu	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VII;VII- VIII	O- YD	Kiçik Asiya	Kserofil
741.	<i>Vicia hyrcanica</i> Fisch. et C.A. Mey.-Hirkan İrgəsi	I	Th	Mz	V-V; VI	A- OD	İran	Kserofil
742.	<i>V. balansae</i> Boiss.- Balanz l.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII;VIII	O- YD	Kolxid- Qafqaz d.	Qədim
743.	<i>V. pannonica</i> Crantz- Pannon l.	I	Th	Mz Ks	V-VI; VII	OD	Pannon	Bozqır
744.	<i>V. angustifolia</i> Reichard -Daryarpaq l.	I	Th	Ks	V;V-VI	A- OD	Avropa	Boreal
745.	<i>V. lutea</i> L.-Sarımtıl l.	I	Th	Mz	V-VI	D- AD	Aralıq d.- Avropa	Boreal
746.	<i>V. grandiphora</i> Scop.- İriççək l.	I	Th	Mz	V	OD	Qafqaz	Qafqaz
747.	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>cordata</i> (Wulfen ex Hoppe) Batt. -Ürəkvari l.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
	<i>V. cappadocica</i> Boiss. et Bal.-Təklələk l.	I	Th	Ks	V;V-VI	OD	Şimali İran	Kserofil
748.	<i>Vicia tenuifolia</i> subsp. <i>subalpina</i> (Grossh.) Zernov -Qrossheym l.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	YD, Sub- Alp	Qafqaz	Qafqaz
749.	<i>Vicia tenuifolia</i> subsp. <i>tenuifolia</i> -Zərif l.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI;VII- VIII	O- YD	Balkan-Kiçik Asiya	Kserofil
750.	<i>Vicia monantha</i> subsp. <i>monantha</i> .-Bozumtul l.	I	Th	Mz Ks	IV-V; IV-VI	AD	Turan	Səhra
751.	<i>V. hirsuta</i> (L.) S.F. Gray-Tükcüklü l.	I	Th	Mz Ks	V	OD	Qərbi Palearttik	Boreal
752.	<i>V. ervilia</i> (L.) Willd.- Fransa l.	I	Th	Ks	V-VIII	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
753.	<i>V. sativa</i> L.-Əkin l.	I,II	Th	Ks	V;V-VI	D- OD	Avropa	Boreal
754.	<i>V. peregrina</i> L.-Gəlmə l.	I	Th	Mz Ks	IV;V-VI	OD	Aralıq dənizi	Kserofil
755.	<i>V. narbonensis</i> L.- Narbon l.	I	Th	Ks	IV-V;V- VII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil

756.	<i>V. nissoliana</i> L. (<i>V. variegata</i> Willd.)- Nissolian lərgə	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	YD- Sub.	Şi.İran Erməni	Kserofil
757.	<i>V. variabilis</i> Freyn et Sint.-Dəyişkən l.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI;VI	A- YD	Ön Asiya	Kserofil
758.	<i>V. varia</i> Host. (<i>V. dasycarpa</i> Ten.)-Ala l.	I	Th	Mz	V-IX	A- OD	Avropa, Aralıq d.	Boreal
759.	<i>V. ciceroidea</i> Boiss. (<i>V. rafigae</i> S. Tam.)- Noxudvari l.	Ç.ot	Hk	Ks	VII;VII- VIII	YD	Şimali İran	Kserofil
760.	<i>V. abbreviata</i> Fisch. ex Spreng.-Kəsik l.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI;VI- VII	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
761.	<i>Lathyrus aphaca</i> L.- Azyarpaq gülüləcə	I	Th	Ks	V-VIII; VI-IX	D- AD	Aralıq d. Atlantik	Boreal
762.	<i>L. cicera</i> L.-Qırmızı g.	I	Th	Mz	IV-V;V- VI	D- AD	Aralıq dənizi	Kserofil
763.	<i>L. chloranthus</i> Boiss.- Sarı-göy g.	I	Th	Ks	V-VII; VII-VIII	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
764.	<i>L. hirsutus</i> L.-Kələ- kötür g.	I	Th	Mz	V-VI; VII-VIII	D- OD	Aralıq d.- Avropa	Boreal
765.	<i>L. tuberosus</i> L.- Köküyümü g.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-VIII	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
766.	<i>L. miniatus</i> Bieb. ex Stev.-Kiçik g.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
767.	<i>L. inconspicuus</i> L.- Görkəmsiz g.	I	Th	Mz Ks	V-VI	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
768.	<i>L. pratensis</i> L.-Çəmən g.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VII;VIII	O- YD	Palearktik	Boreal
769.	<i>L. incurvus</i> (Roth) Roth-Əyri g.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VIII-IX	D- AD	Pontik	Bozqır
770.	<i>L. pallescens</i> (Bieb.) C. Koch-Ağaran g.	Ç.ot	Hk	Mz	V	OD	Pontik	Bozqır
771.	<i>L. cyaneus</i> (Stev.) C. Koch-Mavi g.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VIII	Sub.- Alp	Qafqaz-Kicik Asiya	Kserofil
772.	<i>L. atropatanus</i> (Grossh.) Sirj.- Azərbaycan g.	Ç.ot	Hk	Mz	VII	YD	Atropatan	Kserofil
773.	<i>Lathyrus formosus</i> (Steven) Kenicer-Gözəl vaviloviya	Ç.ot	Hk	Ks	VII	Alp	Ön Asiya dağ.	Kserofil
774.	<i>Lens ervoides</i> (Brign.) Grande-Şaxəli mərci	I	Th	Ks Mz	V-VI; VI	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
775.	<i>L. orientalis</i> (Boiss.) Schmalh.-Şərq m.	I	Th	Ks	(IV)V; VI	A- OD	Şə. Aralıq d.- İran	Kserofil
LX. <i>Aceraceae</i> Juss.-Ağcaqayınkimilər								
776.	<i>Acer monspessulanum</i> subsp. <i>ibericum</i> (M.Bieb. ex Willd.)	A	Ph	Mz Ks	IV- V;VII- VIII	A- YD	Şə. Zaqafqaziya	Səhra

	Yalt.-Gürgüstan ağcaqayını								
777.	<i>A. campestre</i> L.-Çöl a.	A	Ph	Mz Ks	IV-V; VIII-IX	A- YD	Orta Avropa	Boreal	
LXI. <i>Rutaceae</i> Juss.-Sədokimilər									
778.	<i>Haplophyllum kowalenskyi</i> Stschehl.-Kovalenski sədovəri	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	A- OD	Atropatan	Kserofil	
779.	<i>H. schelkovnikovii</i> Grossh.-Şolkovnik s.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	Düz.	Atropatan	Kserofil	
780.	<i>H. villosum</i> (Bieb.) G. Don fil.-Tüklü s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VII-VIII	D- OD	Şərqi Zaqafqaziy	Səhra	
781.	<i>Dictamnus albus</i> L.-Qafqaz Alışanı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VII-VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz	
LXII. <i>Anacardiaceae</i> Lindl.-Sumaxkimilər									
782.	<i>Rhus coriaria</i> L.-Aşı sumacağı	K	Ph	Mz Ks	V, VII- IX, X	OD	Aralıq d.Ön Asiya	Kserofil	
LXIII. <i>Linaceae</i> DC. ex Perleb-Zəyərkimilər									
783.	<i>Linum nervosum</i> Waldst. et Kit.-Damarlı zəyərek	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VIII	YD	Pannon-Pontik	Bozqır	
784.	<i>L. subbiflorum</i> Juz.-İkiçiçək z.	Ç.ot	Hk	Mz	VII	Alp	Atropatan	Kserofil	
785.	<i>L. austriacum</i> L.-Avstria z.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI(V); VI-VII	D- OD	Pannon-Pontik	Bozqır	
786.	<i>L. tenuifolium</i> L.-Nazikyarpaq z.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	OD	Aralıq dənizi	Kserofil	
787.	<i>L. alexeenkoanum</i> E. Wulf-Aleksenko z.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII; VII-VIII	Ö- OD	Ön Asiya	Kserofil	
788.	<i>L. hypericifolium</i> Salisb.-Dazıarpaq z.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VIII	Sub- Alp	Qafqaz-Kiçik Asiya	Kserofil	
LXIV. <i>Geraniaceae</i> Juss.-Ətirşahçiçəklilər									
789.	<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L □ Her.-Sikuta durnaotu	I	Th	Ks	V;V-VI	D- OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil	
790.	<i>Erodium laciniatum</i> (Cav.) Willd. -Sərtüklü d.	I	Th	Ks	IV-V	OD	Turan (Xəzərətəraf)	Səhra	
791.	<i>E. oxyrhynchum</i> Bieb.-Şişburun d.	I	Th	Ks	IV-V;V- VI	OD	İran-Turan	Kserofil	
792.	<i>E. hoefftianum</i> C.A. Mey.-Geffit d.	I	Th	Ks	IV-V	OD	Pontik-Sarmat	Bozqır	
793.	<i>E. turkmenum</i> (Litv.) Grossh.-Türkmən d.	I	Th	Ks	V-VI	OD	Turan	Səhra	
794.	<i>Geranium collinum</i> Steph.-Təpəcik ətirşah	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-VIII	O- YD	Mərkəzi Asiya	Kserofil	
795.	<i>Geranium pyrenaicum</i> Burm.f.-Tüksüz ə.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII; VI-XI	OD- Sub.	Ön Asiya-Qafqaz	Kserofil	

796.	<i>G. molle</i> L.-Zərif ə.	I, II	Th	Ks Mz	IV-V;V- VI	D- OD	Aralıq d.- Avropa	Boreal
797.	<i>G. rotundifolium</i> L.- Girdəyarpaq ə.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	OD	Aralıq d.- Avropa	Boreal
798.	<i>G. divaricatum</i> Ehrh.- Dağınq ə.	I	Th	Mz	V-VI;V- VII	OD	Avropa	Boreal
799.	<i>G. tuberosum</i> L.- Yumrulu ə.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	IV-V;V- VI	OD	Aralıq dənizi	Kserofil
800.	<i>G. linearilobum</i> DC.- Xətvaribövlümlü ə.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	IV-V;V- VI	OD	Sarmat-Turan	Bozqır
LXV. <i>Biebersteiniaceae</i> Endl.-Biberşteynkimilər								
801.	<i>Biebersteinia multifida</i> DC.-Çoxbövlümlü biberşteyin	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V	AD	İran	Kserofil
LXVI. <i>Zygophyllaceae</i> R. Br.-Həlməkimilər								
802.	<i>Zygophyllum fabago</i> L.- Adi həlməl	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VIII-X	OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
803.	<i>Z. atriplicoides</i> Fisch. et C.A. Mey.- Sirkənvəri h.	K	Ch	Ks	IV- V;(V)VI	OD	İran	Kserofil
804.	<i>Tribulus terrestris</i> L.- Yatağan dəmirtikan	I	Th	Mz Ks	IV- V;V(VII)	A- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
LXVII. <i>Peganaceae</i> Tiegh. ex Takht.-Üzərrikkimilər								
805.	<i>Peganum harmala</i> L.- Adi üzərrik	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- VI;VII- VIII	Düz.	Şə.Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
LXVIII. <i>Nitrariaceae</i> Bercht. et J. Presl.-Şorğiləkimilər								
806.	<i>Nitraria schoberi</i> L.- Şober şorğiləsi	Kc	Ch	Ks	V- VII)VIII	AD	İran-Turan	Kserofil
LXIX. <i>Polygalaceae</i> Hoffmanns. et Link -Südotukimilər								
807.	<i>Polygala anatolica</i> Boiss. et Heldr.- Anadolu südotu	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI	YD- Sub.	Kiçik Asiya	Kserofil
808.	<i>P. hohenackeriana</i> Fisch. et C.A. Mey.- Hohanekker s.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;V- VI	OD	İran	Kserofil
809.	<i>Polygala supina</i> Schreb.-Adraxnovəri s.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VII (VIII)	Sub.- Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
LXX. <i>Celastraceae</i> R. Br.-Gərməşovkimilər								
810.	<i>Euonymus verrucosa</i> Scop.-Saqqalcıqlı gərməşov	K	Ph	Mz Ks	V,VI;VII I-X	A- OD	Avropa-Kiçik Asiya	Boreal
811.	<i>E. latifolia</i> (L.) Mill.- Enliyarpaq g.	K	Ph	Mz Ks	V- VI;VIII- IX	A- YD	Avropa-Kiçik Asiya	Boreal
LXXI. <i>Parnassiaceae</i> Martinov.-Ağtərkimilər								
812.	<i>Parnassia palustris</i> L.- Bataqlıq ağtərəsi	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	YD	Holarktik	Boreal

LXXII. <i>Santalaceae</i> R. Br.-Kətəvkimilər								
813.	<i>Thesium szowitzii</i> A. DC.-Soviç kətəvi	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	A-OD	Atropatan	Kserofil
814.	<i>Thesium linophyllum</i> L.-Budaqlı k.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	D-OD	Qərbi Palearktik	Boreal
LXXIII. <i>Rhamnaceae</i> Juss.-Murdarçakimilər								
815.	<i>Rhamnus pallasii</i> Fisch. et C.A. Mey.-Pallas murdarçası	Kc	Ch	Mz Ks	IV-V; VII-IX	OD	Erməni.-Atropatan	Kserofil
816.	<i>Rh. spathulifolia</i> Fisch. et C.A. Mey.-Barmaqyarpaq m.	Kc	Ch	Mz Ks	(IV)V-VI; VII	OD	M.O.	M.O.
817.	<i>Paliurus spina-christi</i> Mill.-Adi qarətikan	Kc	Ch	Ks	V-VI; VIII-X	A-OD	Aralıq dənizi	Kserofil
LXXIV. <i>Elaeagnaceae</i> Juss.-İydəkimilər								
818.	<i>Hippophae rhamnoides</i> L.-Murdarçayabənzər çaytikanı	K	Ph	Mz	(III)IV-V; IX-X	YD	Qərbi Palearktik	Boreal
819.	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.-Daryarpaq iydə	A	Ph	Mz	V-VI; IX	A-OD	Aralıq d.Mər. Asiya	Kserofil
820.	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.-Şərq i.	K	Ph	Mz	V-VI; IX-X	D-OD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
LXXV. <i>Cornaceae</i> Dumort.-Zoğalkimilər								
821.	<i>Cornus sanguinea</i> subsp. <i>australis</i> (C.A.Mey.) Jáv.-Cənub qaramurdarçası	K	Ph	Mz	V, VI-IX	OD	Ön Asiya	Kserofil
LXXVI. <i>Apiaceae</i> Lindl.-Kərəvüzkimilər								
822.	<i>Astrantia maxima</i> Pall.-Böyük titrəmərçan	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	Sub.-Alp	Kiçik Asiya-Qafqaz	Kserofil
823.	<i>Eryngium caucasicum</i> Trautv.-Qafqaz zimbirtikanı	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VIII-IX	A-OD	Qafqaz	Qafqaz
824.	<i>E. campestre</i> L.-Çöl z.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VIII-IX	OD	Aralıq d. Avropa	Boreal
825.	<i>E. billardieri</i> Delaroché (<i>E. nigromontanum</i> Boiss.)-Billardi z.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VIII-IX	D-OD	Şimali İran	Kserofil
826.	<i>E. wanaturii</i> Woronow-Vanatur z.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VIII-IX	D-OD	Ermənistan d.	Kserofil
827.	<i>Echinophora orientalis</i> Hedge et Lamond-Tükyarpaq tikanburun	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII; IX	A-OD	İran-Kiçik Asiya	Kserofil
828.	<i>Chaerophyllum bulbosum</i> L. (<i>Ch. caucasicum</i> (Fisch.) Schischk.)-Soğanaqlı cacıx	II	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	A-OD	Qərbi Palearktik	Boreal

829.	<i>Ch. aureum</i> L. (<i>Ch. maculatum</i> Willd.)- Qızılı c.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII(IX)	O- YD	Cənubi Avropa	Boreal
830.	<i>Ch. crinitum</i> Boiss.- Uzunbük c.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	OD	İran	Kserofil
831.	<i>Ch. macrospermum</i> (Willd. ex Spreng.) Fisch. et C.A. Mey.- İrimeyvəli c.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII;VIII	O- YD	Ön Asiya	Kserofil
832.	<i>Anthriscus cerefolium</i> (L.) Hoffm.-Uzunburun dişəvər	I	Th	Mz Ks	V-VI;VI- (VII)	OD	Avropa	Boreal
833.	<i>A. sylvestris</i> L.-Meşə d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VII(VIII)	YD	Qərbi Palearktik	Boreal
834.	<i>Scandix pecten-veneris</i> L.-Tilli oxçətir	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI(VII)	A- OD	Aralıq d. Avropa	Boreal
835.	<i>S. iberica</i> Bieb.-Gürcü o.	I	Th	Ks	V-VI;VI- VII	OD	Ön Asiya	Kserofil
836.	<i>S. stellata</i> Banks et Soland.-Ulduzvari o.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	OD	Aralıq d.-İran	Kserofil
837.	<i>S. aucheri</i> Boiss.-Oşe o.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V	OD	İran	Kserofil
838.	<i>Astrodaucus orientalis</i> (L.) Drude-Şərq istişətri	II	Hk	Ks Mz	VI-VII; VII-VIII	A- OD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
839.	<i>A. persicus</i> (Boiss.) Woron.-İran i.	II	Hk	Ks	V- VII;VI- VII	OD	İran	Kserofil
840.	<i>Lisaea heterocarpa</i> (DC.) Boiss.- Müxtəlifmeyvə lizeya	I	Th	Mz	V-VI;VI- VII	OD	Atropatan	Kserofil
841.	<i>Fuernrohria setifolia</i> C. Koch-Qılyarpaq fuernrohria	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	YD- Sub.	Ermənistan d.	Kserofil
842.	<i>Smyrniun perfoliatum</i> L.-Dəlınmişyarpaq oxlivə	II	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	OD	Aralıq dənizi	Kserofil
843.	<i>Conium maculatum</i> L.-Ləkəli badyan	II	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
844.	<i>Bilacumarina microcarpa</i> (Bieb.) M. Pimen et V. Tichomirov-Kiçiktoxum at boyanası	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	OD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
845.	<i>Bifora radians</i> Bieb.- Şüalı dağ keşnişi	I	Th	Mz Ks	V-VI;VI- VII	A- OD	Pannon- Qafqaz	Bozqır
846.	<i>Turgenia latifolia</i> (L.) Hoffm.-Enliyarpaq turgen	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	OD	Aralıq d.Qərbi Palearktik	Boreal

847.	<i>Caucalis platycarpus</i> L. (<i>C. lappula</i> (Web.) Grande)-Yastımeyvə ilişən	I	Th	Mz	IV-V;V- VII	A- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
848.	<i>Bupleurum rotundifolium</i> L.-Dəyirmiyarpaq öküzboğan	I	Th	Ks Mz	VI-VII; VII-VIII	AD- Sub.	Orta Avropa	Boreal
849.	<i>B. polyphyllum</i> Ledeb.- Çoxyarpaq ö.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
850.	<i>B. exaltatum</i> Bieb.- Hündür ö.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Ön Asiya- Mərkəzi Asiya	Kserofil
851.	<i>B. gerardii</i> All.- Dəyişkən ö.	I	Th	Mz Ks	VI- (VI)VII	OD	Aralıq dənizi	Kserofil
852.	<i>Szovitsia callicarpa</i> Fisch. et C.A. Mey.- Yaxşımeyvə Soviç	I	Th	Ks	V-VI;VI- VII	Düz.	Atropatan	Kserofil
853.	<i>Aphanopleura trachysperma</i> Boiss.- Kələkötürmeyvə afanoplevrə	I	Th	Ks	V-VI;VI	Düz.	Atropatan	Kserofil
854.	<i>Bunium elegans</i> (Fenzl) Freyň-Zərif buncətiri	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	A- YD	Ön Asiya dağ.	Kserofil
855.	<i>B. paucifolium</i> DC.- Azyarpaq b.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VIII; VII-IX	A- YD	Şimali İran	Kserofil
856.	<i>B. microcarpum</i> (Boiss.) Freyn et Sint.- Burjo b.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VIII; VI-VIII	AO- YD	Kiçik Asiya	Kserofil
857.	<i>B. cylindricum</i> (Boiss. et Hohen.) Drude.- Slindrik b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V;V-VI	A- OD	İran	Kserofil
858.	<i>Trinia leiogona</i> (C.A. Mey.) B. Fedtsch.- Hamarmeyvə trin	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI	OD	Kiçik Asiya- İran	Kserofil
859.	<i>Falcaria vulgaris</i> Bernh.-Adi qazayağı	II	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	A- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
860.	<i>Daucus carota</i> L.- Yabanı kök	II	Hk	Mz Ks	VI- X;XII-X	A- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
861.	<i>Zeravschania paucira- diata</i> (Tamamsch.) M. Pimen. (Peucedanum pauciradiata Ta- mamsch.)-Azşualı zə- rəfşan	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VII; VII-VIII	D- OD	Atropatan	Kserofil
862.	<i>Torilis leptophylla</i> (L.) Reichenb. fil.- Nazıkyarpaq torilis	I	Th	Mz	V,VI- V)VI,VI I	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
863.	<i>T. arvensis</i> (Huds.) Link-Çöl t.	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil

864.	<i>Torilis africana</i> Spreng.-Müxtəlifyarpaqlı t.	I	Th	Mz	V-VI; VI-VII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
865.	<i>Pimpinella aurea</i> DC.-Qızılı yalançı cirə	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI- VII;VIII	A- OD	İran	Kserofil
866.	<i>P. saxifraga</i> L.-Daşdələn y. c.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII;VIII	Sub.- Alp	Qərbi Palearktik	Boreal
867.	<i>P. rhodantha</i> Boiss.-Açıqrəng y. c.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	Sub.	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
868.	<i>P. peucedanifolia</i> Fisch. ex Ledeb.-Acımtıl y. c.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VII-VIII; VIII	YD	Atropatan	Kserofil
869.	<i>P. anthriscoides</i> Boiss.-Dişəvər y. c.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII	OD- Sub.	M.O.	M.O.
870.	<i>Pimpinella tragium</i> subsp. <i>pseudotragium</i> (DC.) V.A.Matthews.-Qatışıq y. c.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII; VIII	OD	Atropatan	Kserofil
871.	<i>Berula erecta</i> (Huds.) Cov.-Düz berula	Ç.ot	Hk	Hd	VI-VII; VII-VIII	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
872.	<i>Johneria paucijuga</i> (DC.) Hoffm.-Azyrpaqciqlı iorenia	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI; VI(VII)	AD	İran	Kserofil
873.	<i>Seseli transcaucasicum</i> (Schishk.) M. Pimen. et Sdobnina-Zaqafqaziya incəətiri	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII;VIII- IX	O- YD	Qərbi Palearktik	Boreal
874.	<i>S. peucedanoides</i> (Bieb.) K.-Pol.-Aztük i.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
875.	<i>Cymbocarpum anethoides</i> DC. ex C.A. Mey.-Şüyüdvəri topmeyvə	I	Th	Ks Mz	V-VI;VI- VII	A- OD	Şimali İran	Kserofil
876.	<i>Ferula persica</i> Willd.-İran ilankölgəsi	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;VI	D- AD	İran	Kserofil
877.	<i>F. szowitziana</i> DC.-Sovis i.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;V- VI(VII)	AD	Atropatan	Kserofil
878.	<i>F. rigidula</i> DC.-Sərt i.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-VIII	A- OD	Şimali İran	Kserofil
879.	<i>Ferulago setifolia</i> C. Koch-Sərtıarpaq ferulnik	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	OD	Kiçik Asiya	Kserofil
880.	<i>Ferula glabrifolia</i> M.Panahi, Piwczynski, Puchalka & Spalik Çılpaq dorema	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	AD	Atropatan	Kserofil
881.	<i>Dichoropetalum seseloides</i> (C.A.Mey.) Pimenov & Kljuykov.-Azyrpaq dağətəri	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VII-VIII; VIII-IX	A- OD	Hirkan	Qədim

882.	<i>Pastinaca armena</i> Fisch. et C.A. Mey.- Erməni xıması	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII; VII-VIII	O- YD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
883.	<i>Chamaesciadium</i> <i>acaule</i> (Bieb.) Boiss.- Gövdəsiz zirəvər	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII	Alp- Sub.	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
884.	<i>Prangos acaulis</i> (DC.) Bornm.-Gövdəsiz çəşir	Ç.ot	Hk	Ks	V-V; V- VI	D- AD	Atropatan	Kserofil
885.	<i>P. ferulacea</i> (L.) Lindl.- Adi ç.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V- VI;VII- VIII	O- YD	Şə. Aralıq d.- Ön Asiya	Kserofil
886.	<i>P. uloptera</i> DC.-Qıvrım ç.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI; VII-VIII	A- OD	İran	Kserofil
887.	<i>Prangos pabularia</i> Lindl.-Büküklü ç.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI;VI- VIII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
888.	<i>Carum caucasicum</i> (Bieb.) Boiss.-Qafqaz zirəsi	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VII;VIII	Sub.- Alp	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
889.	<i>C. carvi</i> L.-Adi z.	II,Ç. ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	Sub.- Alp	Palearktik	Boreal
890.	<i>Zosimia orientalis</i> Hoffm.-Şərq atıl-batılı	Ç.ot	Hk	Ks	(IV)V; (V)VI	D- OD	Şə. Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
891.	<i>Malabaila sulcata</i> Boiss.-Şırımlı malabayla	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V;(V) VI(VII)	OD	Kiçik Asiya	Kserofil
892.	<i>M. dasyantha</i> (C.Koch) Grossh.-Tüklüçiçək m.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	AD	Atropatan	Kserofil
893.	<i>Angelica purpurascens</i> (Ave-Lall.) Gilli- Çəhrayı tütəkotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	Sub.	Kiçik Asiya d.	Kserofil
894.	<i>Grammasciadium</i> <i>daucoides</i> DC.-Kökvari qalxanək	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI;VI- VII	OD	Ermənistan dağ.	Kserofil
895.	<i>G. platycarpum</i> Boiss. et Hausskn.-Oraqmeyvə karaopodium	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VII- VIII	O- YD	İran	Kserofil
896.	<i>Echinophora</i> <i>sibthorpiana</i> Guss.- Sibtorp tikanburunu	Ç.ot	Hk	Ks	VIII-X	D- AD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
897.	<i>Heracleum trachyloma</i> Fisch. et C.A. Mey.- Sərtkənarıarpaq Baldirğan	II	Hk	Mz	VI-VIII; VII-VIII	OD- Sub.	Şimali Atropatan	Kserofil
898.	<i>Wendia pastinacifolia</i> (K.Koch) Grossh. - Sürtükyarpaq b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI;VII	O- YD	Şi. Atropatan	Kserofil
LXXVII. <i>Viburnaceae</i> Raf.-Başınağacikimilər								

899.	<i>Viburnum lantana</i> L.- Dağ başınağacı	K	Ph	Mz Ks	V-VI; VIII-IX	AD- Sub.	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
900.	<i>H. pastinacifolium</i> C. Koch-Sürtükarpaq b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI;VII	O- YD	Şi. Atropatan	Kserofil
LXXVIII. <i>Sambucaceae</i> Batsch ex Borkh.-Kəndalaşkimilər								
901.	<i>Sambucus ebulus</i> L.- Otvari kəndələş	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII; VIII-X	D- OD	Şə. Avropa- Qafqaz- Orta Asiya	Boreal
LXXIX. <i>Caprifoliaceae</i> Juss.-Doqquzdonkimilər								
902.	<i>Lonicera iberica</i> Bieb.- Gürcü doqquzdonu	K	Ph	Mz Ks	V;VII-IX	A- YD	Qafqaz	Qafqaz
903.	<i>L. bracteolaris</i> Boiss. et Buhse-Çiçəkaltlıqlı d.	K	Ph	Mz Ks	V-VI; VII-VIII	OD	Turan	Səhra
LXXX. <i>Valerinaceae</i> Batsch-Pişikotukimilər								
904.	<i>Valerianaella uncinata</i> (Bieb.) Dufr.-Qarmaqlı valerianotu	I	Th	Mz Ks	IV-VI;V- VII	A- OD	İran-Turan	Kserofil
905.	<i>V. diodon</i> Boiss.- İkiqatdışlı v.	I	Th	Mz Ks	V-VI	Düz. - Dağ.	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
906.	<i>V. oxyrrhyncha</i> Fisch. et C.A. Mey.-İtiburun v.	I	Th	Mz Ks	IV-VI	A- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
907.	<i>V. sclerocarpa</i> Fisch. et C.A. Mey.-Sərtmeyvə v.	I	Th	Ks	IV-V;V- VI	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
908.	<i>V. cymbocarpa</i> C.A. Mey.-Piləktum v.	I	Th	Mz Ks	IV-V;V- VI	A- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
909.	<i>V. plagiostephana</i> Fisch. et C.A. Mey.- Çəpdağ v.	I	Th	Ks	IV-V;V- VI	A- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
910.	<i>V. amblyotis</i> Fisch. et C.A. Mey.-Küt v.	I	Th	Ks	IV-V;V	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
911.	<i>V. cornata</i> (L.) DC.- Taclı v.	I	Th	Ks	V;V-VI	Ö- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
912.	<i>V. dufresnia</i> Bunge- Dufren v.	I	Th	Ks	IV-V;V	AD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
913.	<i>V. dentata</i> (L.) Poll.- Dişli v.	I	Th	Ks	IV-V; V-VII	Düz. -Sub.	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
914.	<i>Valeriana alliarifolia</i> var. <i>tiliifolia</i> (Troickij) V.E.Avet...-Cökəyarpaq pişikotu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-IX	YD- Alp	Qafqaz	Qafqaz
915.	<i>V. sisymbriifolia</i> Vahl- Şüvəryanarpaq p.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VII; VII-VIII	AD- Sub.	Kiçik Asiya	Kserofil
916.	<i>V. leucophaea</i> DC.- Külrəng p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI;VI- VII	Alp- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
917.	<i>V. alliarifolia</i> Adams- Sarınsaqyarpaqlı p.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII-IX	Sub.	Qafqaz	Qafqaz

918.	<i>Centranthus longifolius</i> Stev.-Uzunçiçək kentrantus	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	OD	Qafqaz	Qafqaz
LXXXI. <i>Dipsacaceae</i> Juss.-Fırçaotukimilər								
919.	<i>Pterocephalus plumosus</i> (L.) Coult.- Lələkvəri qanadsəbət	I	Th	Mz Ks	V-VI; VI-VII	OD	Ş.Avropa-Qaf. -Orta Asiya	Boreal
920.	<i>Cephalaria procera</i> Fisch. et Ave-Lall.- Hündür qantəpər	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
921.	<i>C. kotschyi</i> Boiss. et Hohen.-Koçi q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
922.	<i>C. nachiczewanica</i> Bohr.-Naxçıvan q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI	Sub.	Ön Asiya	Kserofil
923.	<i>C. armeniaca</i> Bordz.- Erməni q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	O- YD	M.O	M.O
924.	<i>C. syriaca</i> (L.) Schrad. ex Roem et Schult.- Suriya q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-IX	OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
925.	<i>Scabiosa argentea</i> L.- Gümüşü skabioza	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII; VII-VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
926.	<i>S. persica</i> Boiss.-İran s.	I	Th	Mz Ks	V-VI;VI- VII	Ö- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
927.	<i>S. bipinnata</i> C. Koch- İkiqatılələkvəri s.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII; VIII-IX	OD- Sub	Qafqaz	Qafqaz
928.	<i>Lomelosia micrantha</i> (Desf.) Greuter & Burdet Xırdaçiçək s.	I	Th	Mz Ks	(IV)V- VII; (V)VI- VIII	A- OD	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
929.	<i>L. rotata</i> Bieb.-Başciqlı skabioza	I	Th	Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
930.	<i>L. olivieri</i> Coult.-Olivi s.	I	Th	Mz Ks	V-VII;V- VII	A- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
931.	<i>S. columbaria</i> L.- Göyərçin s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- VII(VIII) ; VI(VIII)	D- OD	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
932.	<i>Dipsacus strigosus</i> Willd. ex Roem. et Schult.-Biztük Fırçaotu	II Ç.ot	Hk	Ks	VI;VII- VIII(IX)	A- OD	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
933.	<i>D. laciniatus</i> L.- Dilimyarpaq f.	II Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII; VIII-IX	OD	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
LXXXII. <i>Campanulaceae</i> Juss.-Zəngçiçəklikimilər								

934.	<i>Campanula rapunculoides</i> L.- Yoğunkök zəngçiçəyi	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII; VII-IX	AD	Avropa	Boreal
935.	<i>C. bononiensis</i> L.- Bolons z.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	A- OD	Avropa	Boreal
936.	<i>C. sclerotricha</i> Boiss.- Sərttük z.	II	Hk	Mz Ks	VII	AD	Qafqaz	Qafqaz
937.	<i>C. stevenii</i> Bieb.-Steven z.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VII;VIII	Alp- Sub.	Kiçik Asiya	Kserofil
938.	<i>C. propinqua</i> Fisch. et C.A. Mey.-Qohum z.	I	Th	Mz Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
939.	<i>Campanula stevenii</i> subsp. beauverdiana (Fomin) Rech.f. & Schiman-Czeika -Bover z.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
940.	<i>C. petrophila</i> Rupr.- Qayalıq z.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII,VIII- VIII,IX	Sub.- Alp	M.O.	M.O.
941.	<i>C. bayerniana</i> Rupr. in Bull.-Bayerin z.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
942.	<i>C. tridentata</i> Schreb.- Üçdişli z.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	Alp	Qafqaz	Qafqaz
943.	<i>Campanula saxifraga</i> subsp. aucheri (A.DC.) Ogan...Oşe z.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	Alp- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
944.	<i>C. armena</i> Stev.-Erməni z.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI,VIII- VIII,IX	YM- Sub.	M.O.	M.O.
945.	<i>C. daralaghezica</i> (Grossh.) Kolak. et Serdjukova-Dərələyəz z.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII,VIII- VIII,IX	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
946.	<i>C. zangezura</i> (Lipsky) Kolak. et Serdjukova- Zəngəzur z.	Ç.ot	Hk	Ks	VII,VIII- VIII,IX	OD- Sub.	M.O.	M.O.
947.	<i>C. karakuschensis</i> Grossh.-Qaraquş z.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	OD	Qafqaz	Qafqaz
948.	<i>Michauxia laevigata</i> Vent.-Hamar keçiməməsi	II	Hk	Ks	VI-VII; VII-VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz
949.	<i>Asyneuma campanuloides</i> (Bieb. ex Sims) Börnm.- Zəngçiçəyinəoxşar azuneuma	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VII-IX	Sub.	Şərqi Avropa	Boreal
950.	<i>A. amplexicaule</i> (Willd.) Hand.-Mazz.- Gövdəniqucaqlayan a.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	YD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz

951.	<i>Asyneuma canescens</i> subsp. <i>canescens</i> .- Söyüdvəri a.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VII	OD- Sub.	M.O.	M.O.
952.	<i>A. rigidum</i> (Willd.) Grossh.-Bərk a.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	YM- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
953.	<i>A. pulchellum</i> (Fisch. et C.A. Mey) Bormm.- Gözəl a.	II	Hk	Ks	VI-VII; VII-VIII	OD- Sub.	Orta Asiya	Kserofil
LXXXIII. <i>Asteraceae</i> Martinov-Asterkimilər								
954.	<i>Eupatorium</i> <i>cannabinum</i> L.- Kənafvəri eupator	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII-IX	Düz. -Sub.	Aralıq dənizi	Kserofil
	<i>Aster alpinus</i> L.-Alp asteri	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VII-VIII; VIII-IX	Sub.- Alp	Sarmat	Bozqır
955.	<i>Conyza canadensis</i> (L.) Cronq.-Kanada konizası	I,II	Th	Mz Ks	V-VIII (IX)	D- AD	M.O.	M.O.
956.	<i>Erigeron orientalis</i> Boiss.-Şərq xırdalaçəyi	II	Hk	Mz Ks	VI-VIII; VII-IX	OD- Sub.	Ön Asiya	Kserofil
957.	<i>E. venustus</i> Botsch.- Qəşəng x.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
958.	<i>E. uniflorus</i> L.-Birsəbət x.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII; VIII-IX	Alp	Şə. Avropa Qafqaz	Boreal
959.	<i>E. alpinus</i> L.-Alp x.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII-IX	Alp- Sub.	Şə. Avropa Qafqaz	Boreal
960.	<i>E. caucasicus</i> Stev.- Qafqaz x.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
961.	<i>Bombycilaena erecta</i> (L.) Smoljian.- Düzqalxan bombikilean	I	Th	Mz Ks	V-VI	D- OD	M.O.	M.O.
962.	<i>Filago germanica</i> (L.) Huds. Adi güllüçə	I	Th	Ks	V-VIII	OD	M.O.	M.O.
963.	<i>F. arvensis</i> L.-Çöl k.	I	Th	Ks	V-VIII	A- OD	Holarktik	Boreal
964.	<i>F. pyramidata</i> L. (<i>F.</i> <i>spathulata</i> Presl)- Pramidaşəkilli k.	I	Th	Ks	V-V; V- VI	D- AD	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
965.	<i>Gnaphalium supinum</i> L.-Yerəyatıq quruca	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VIII	Alp	Adventiv	Adventiv
966.	<i>İnula britannica</i> L.- Britaniya andız	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII	A- OD	Adventiv	Adventiv
967.	<i>İ. aspera</i> Poir.-Dağımçı a.	Ç.ot	Hk	Mz	VI.VII;V II-IX	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
968.	<i>İ. mariae</i> Bordz.- Mariya a.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VIII	Sub.	M.O.	M.O.
969.	<i>İ. montbretiana</i> DC.- Monbrə a.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
970.	<i>İ. auriculata</i> Boiss. et Bal.-Qulaqvəri a.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz

971.	<i>İ. oculus-christi</i> L.- Gözvari a.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VII-IX	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
972.	<i>İ. acaulis</i> Schott et Kotschy ex Boiss.- Gövdəsiz a.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII	YD	Qafqaz	Qafqaz
973.	<i>Pulicaria dysenterica</i> (L.) Bernh. (<i>P.</i> <i>uliginosa</i> Stev. ex DC.)- Dizenteriya pulicariyası	Ç.ot	Hk	Mz	VII- X(XI); VIII- X(XI)	D- OD	Şə.Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
974.	<i>Xanthium strumarium</i> L.-Adi pıtraq	I	Th	Mz	VI-VIII; VII-X	D- AD	Avropa	Boreal
975.	<i>X. spinosum</i> L.-Tikanlı p.	I	Th	Mz	VII- IX;VIII- X	D- AD	M.O.	M.O.
976.	<i>Helianthus annuus</i> L.- Adi günəbaxan	I	Th	Mz	VII-VIII; VIII-X	D- YD	M.O.	M.O.
977.	<i>Bidens tripartita</i> L.- Üçbölümlü yatıq qahqal	I	Th	Ks	VII-VIII; VIII-X	D- OD	Adventiv	Adventiv
978.	<i>Galinsoga parviflora</i> Cav.-Xırdaçiçək qalınsıqa	I	Th	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	OD	M.O.	M.O.
979.	<i>Cota altissima</i> L-Uca sığırözü	I	Th	Mz Ks	V- VII;VI- VIII	D- OD	M.O.	M.O.
980.	<i>Cota tinctoria</i> (L.) J.Gay.-Boya s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII; VII-IX	A- OD	Şərqi Avropa	Boreal
981.	<i>Cota triumfetti</i> (All.) J.Gay.-Sərt s.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII-IX	YM- Sub.	Şə. Avropa Qafqaz	Boreal
982.	<i>A. dumetorum</i> Sosn.- Kolvari s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII; VII-VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
983.	<i>A. candidissima</i> Willd. ex Spreng.-Parlaq s.	I	Th	Ks	IV- VI;VI- VII	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
984.	<i>A. cotula</i> L.-Pisiy s.	I	Th	Mz Ks	V- IX;VII- IX	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
985.	<i>Anthemis cretica subsp.</i> <i>iberica</i> (M.Bieb.) Grierson H-Gürcü s.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII; VIII-IX	Alp	Qafqaz	Qafqaz
986.	<i>Achillea nobilis</i> L.- Nəcib boymadərən	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII; VIII-IX	Düz. -Sub.	Avropa	Boreal
987.	<i>A. wilhelmsii</i> C. Koch (<i>A. santolina</i> L.)- Vilhelms b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- VI;VII- VIII	OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
988.	<i>A. millefolium</i> L.-Adi b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-IX;VI- X	OD- Sub.	Avropa dağlıq	Boreal
989.	<i>A. filipendulina</i> Lam.- Topulqayarpaq b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-IX; VIII-IX	A- OD	Şərqi Avropa	Boreal

990.	<i>A. bibersteinii</i> Afan.- Biberstein b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VI-IX	D- YD	Şərqi Avropa- Qafqaz-Ön Asiya	Boreal
991.	<i>A. setacea</i> Waldst. et Kit.-Sörttiklü b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- IX;VII- X	AD- Sub.	Avropa	Boreal
992.	<i>A. vermicularis</i> Trin.- Soxulcanvari b.	Y/K	Ch	Ks	V-VII; VII-IX	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
993.	<i>A. tenuifolia</i> Lam.- Nazikyarpaq b.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII; VIII-X	AD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
994.	<i>Tripleurospermum inodorum</i> (L.) Sch.Bip. -İyisiz xamemelum	I	Th	Mz Ks	VI-IX; VII-X	D- ODS ub.	Adventiv	Adventiv
995.	<i>T. disciforme</i> (C.A. Mey.) Sch. Bip.- Diliksiz x.	II Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VI-VIII	OD- Sub.	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
996.	<i>T. transcasicum</i> (Manden.) Pobed.- Zaqafqaziya x.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII- VIII	Alp- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
997.	<i>T. karjagii</i> (Manden. et Sof.) Pobed.- Karyagin x.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
998.	<i>T. caucasicum</i> (Willd.) Hayek-Qafqaz x.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	Alp- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
999.	<i>Tanacetum zangezuricum</i> Chandjian.-Komarov birəotu	Y/K	Ch	Ks	VI-VII; VII- VIII	Alp	Qafqaz	Qafqaz
1000	<i>Tanacetum kotschyi</i> (Boiss.) Grierson.- Koçi b.	Y/K	Ch	Mz Ks	VI;VI- VII	Alp	Qafqaz	Qafqaz
1001	<i>P. parthenifolium</i> Willd.-Qızıarpaq b.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI- VIII; VIII	OD	M.O.	M.O.
1002	<i>P. ordubadense</i> Manden.-Ordubad b.	Y/K	Ch	Ks	VI;VI- VII	Alp	M.O.	M.O.
1003	<i>Tanacetum polycephalum subsp.duderanum</i> (Boiss.) Podlech.- Saysızıarpaq b.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1004	<i>Tanacetum balsamita</i> L.-Balzami b.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VIII; VIII-IX	Sub- Alp	Atropatan	Kserofil
1005	<i>T.coccineum</i> (Willd.) Worosch.-Çəhrayı b.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII	Sub.	M.O.	M.O.

1006	<i>T. punctatum</i> (Desr.) Bordz. ex Grossh.- Xallı b.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII;IX	YD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1007	<i>Tanacetum parthenium</i> (L.) Sch.Bip..-Sevan b.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VIII	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
1008	<i>P. uniflora</i> (L.) M. Dittrich-Birçiçək b.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VII- VIII	A- OD	M.O.	M.O.
1009	<i>Senecio vernalis</i> Waldst. et Kit.-Yaz xaçgülü	I	Th	Mz Ks	IV-VII; V-IX	Düz. -Sub.	Avropa	Boreal
1010	<i>S. taraxacifolius</i> (Bieb.) DC.- Acıqovuyarpaq x.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
1011	<i>S. racemosus</i> (Bieb.) DC.-Salxımvari x.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII- VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1012	<i>S. othonnae</i> Bieb.- Otto x.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	YM- Sub.	Ermənistan	Kserofil
1013	<i>S. grandidentatus</i> Ledeb.-İridişli x.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VII-IX	D- OD	Atropatan	Kserofil
1014	<i>Dipterocome pusilla</i> Fisch. et C.A. Mey.- Xırda dipterocoma	I	Th	Ks	V;V-VI	Düz	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1015	<i>Gundelia tournefortii</i> L.-Turnefor qundeliyası	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VII- VIII	OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1016	<i>Echinops sphaerocephalus</i> L.- Girdəbaş toppuztikan	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VII-IX	D- OD	Adventiv	Adventiv
1017	<i>Echinops ossicus</i> K.Koch -Halat t.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII; VIII-IX	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
1018	<i>E. pungens</i> Trautv.- Tikanlı t.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VIII-IX	Ö- OD	Qafqaz	Qafqaz
1019	<i>E. polygamus</i> Bunge (<i>E. grossheimii</i> İljin)- Çoxerkənikli t.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	AD	Qafqaz	Qafqaz
1020	<i>E. orientalis</i> Trautv.- Şərq t.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	D- AOD	Qafqaz	Qafqaz
1021	<i>Xeranthemum squarrosus</i> Boiss.- Dağınıq süpürgəotu	I	Th	Ks	VI- VIII; VII- VIII	D- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz

1022	<i>X. longepapposum</i> Fisch. et C.A. Mey.- Uzunköküllü s.	I	Th	Ks	VII	A- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1023	<i>Chardinia orientalis</i> (L.) O. Kuntze-Şərq şardeniası	I	Th	Mz Ks	IV- V;V- VI(VII)	OD	M.O.	M.O.
1024	<i>Carduus seminudus</i> Bieb.-Yarımqılpaq şeytanqanqalı	II	Hk	Ks	V- VI;VI (VII)	D- OD	M.O.	M.O.
1025	<i>Carduus nutans</i> <i>subsp. leiophyllus</i> (Petrovič) Stoj. & Stef.-Termer ş.	II	Hk	Ks Mz	VI-VII; VII- VIII	Ö- OD	Adventiv	Adventiv
1026	<i>C. onopordioides</i> Fisch. ex Bieb.- Bizsəbət ş.	II	Hk	Mz Ks	IV- V(VI); V-VI	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1027	<i>C. adpressus</i> C.A. Mey.-Sıx ş.	II	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1028	<i>C. arabicus</i> Jacq. (<i>C.</i> <i>albidus</i> M. B.)-Ərəb ş.	I	Th	Mz	IV-V; V-VI	D- OD	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
1029	<i>C. nervosus</i> C. Koch- Damarlı ş.	I	Th	Mz	IV-V; V-VI	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1030	<i>Cirsium vulgare</i> (Savi) Ten.-Adi qanqal	II	Hk	Mz Ks	VI-IX	Düz. -Sub.	Adventiv	Adventiv
1031	<i>C. szovitsii</i> (C. Koch) Boiss.-Soviç q.	II	Hk	Mz Ks	VII-IX	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
1032	<i>C. tomentosum</i> C.A. Mey.-Keçətük q.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII	Alp- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1033	<i>Cirsium</i> <i>leucocephalum</i> Willd Spreng.-Anatoli q.	Ç.ot	Hk	Ks	VIII-IX	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1034	<i>C. turkestanicum</i> (Regel) Petrak (<i>C.</i> <i>schelkownikowii</i> Petrak)-Türkmznistan q.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-IX	Sub.- Alp	M.O.	M.O.
1035	<i>C. aduncum</i> Fisch. et C.A. Mey. ex DC.- Qarmaqlı q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1036	<i>C. bracteosum</i> DC.- Çiçəkaltılıqlı q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1037	<i>Cirsium</i> <i>sorocephalum</i> Fisch. & C.A.Mey.-Topa q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz

1038	<i>C. tricholoma</i> Fisch. et C.A. Mey.- Tüklüzeh q.	II	Hk	Mz Ks	VII- VIII	Sub.	M.O.	M.O.
1039	<i>Cirsium alatum</i> S.Gmel Bobrov.- Bataqlıq q.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	Düz. - Dağ.	M.O.	M.O.
1040	<i>C. ciliatum</i> (Murr.) Moench-Kirpikli q.	II	Hk	Mz Ks	VIII-IX	Düz. -Sub.	Şə. Avropa- Qafqaz-Qə. Sibir	Boreal
1041	<i>C. echinus</i> (Bieb). Hand.-Mazz.-İynəli q.	II	Hk	Mz Ks	(V)VI; VII- VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1042	<i>C. rhizocephalum</i> C.A. Mey.- Kökbaşcıqlı q.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	Sub.- Alp.	M.O.	M.O.
1043	<i>C. arvense</i> (L.) Scop.-Çöl q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- VIII;X- VI	OD- Sub.	Aralıq dənizi	Kserofil
1044	<i>C. hydrophilum</i> Boiss.-Rütübətsevən q.	II	Hk	Mz	VII- VIII	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1045	<i>Picnomon acarna</i> (L.) Cass.-Six piknomon	I	Th	Mz Ks	VI-VII (IX)	D- OD	Ş.Avropa-Qaf. -Orta Asiya	Boreal
1046	<i>Onopordum acanthium</i> L.-Adi çaqqalqanqalı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VII- VIII	D- OD	M.O.	M.O.
1047	<i>Crupina vulgaris</i> Cass.-Adi krupina	II	Hk	Mz Ks	V-VIII; VI-IX	D- OD	Ş.Avropa-Qaf. -Orta Asiya	Boreal
1048	<i>C. crupinastrum</i> (G. Moris) Vis.- Krupinastr k.	I	Th	Mz Ks	V-VIII; VI-IX	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
1049	<i>Serratula coriacea</i> Fisch. et C.A. Mey.- Dəriyarpaq qıfsəbət	Ç.ot	Hk	Ks	VIII- IX; VIII-X	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1050	<i>S. radiata</i> (Waldst. et Kit.) Bieb.-Şüalı q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
1051	<i>S. haussknechtii</i> Boiss. (S. transcaucasica (Bornm) Sosn. Ex Grossh.)-Haussknext q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI	A- OD	M.O.	M.O.
1052	<i>Klasea serratuloides</i> (DC.) Greuter & Wagenitz Oraqvari q.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1053	<i>Centaurea macrocep- hala</i> Muss.Puschk. ex Willd.-İrisəbət grosşeymiya	Ç.ot	Hk	Mz	(VI)VII -VIII; VIII-IX	Sub.	Qafqaz	Qafqaz

1054	<i>Centaurea gabrieljanæ</i> Greuter -Biberstein xartolepisi	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII-IX	OD-Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1055	<i>Ch. pterocaula</i> (Trautv.) Gzer.-Qanatgövdə x.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; VIII-IX	OD	Qafqaz	Qafqaz
1056	<i>Callicephalus nitens</i> (Bieb.) C.A. Mey.-Parlaq kallisefalus	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	A-OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1057	<i>Psephellus pulcherrimus</i> (Willd.) Wagenitz.-Gözəl etiopappus	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-VIII; VIII-IX	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1058	<i>Centaurea spectabilis</i> (DC.) Sch.Bip.-Parlaq tomantea	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII (VIII); VII-IX	OD	Qafqaz	Qafqaz
1059	<i>T. phaeopappa</i> (DC.) Takht. ex Czer.-Tutqunkəkilli t.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII	A-OD	Qafqaz	Qafqaz
1060	<i>Stizolophus balsamita</i> (Lam.) Cass. ex Takht.-Balzamlı stizolofus	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	A-OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1061	<i>Acroptilon repens</i> (L.) DC.-Sürünən kəkrə	Ç.ot	Hk	Ks	V-X; VI-XI	D-AD	M.O.	M.O.
1062	<i>Centaurea depressa</i> Bieb.-Six güləvər	I	Th	Ks Mz	V-VII	A-OD	Şə. Avropa-Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
1063	<i>C. solstitialis</i> L.-Günəbaxanvari g.	I	Th	Mz Ks	VI-VIII; VII-IX	D-OD	M.O.	M.O.
1064	<i>C. iberica</i> Trev. ex Spreng.-Gürcü g.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII; VIII-IX	D-OD	Şə. Avropa-Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
1065	<i>C. rhizantha</i> C.A. Mey.-Köküçiçəkli g.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII; VIII-IX	Sub.	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1066	<i>C. polypodiifolia</i> Boiss.-Çoxayaqcıqlı g.	Ç.ot	Hk	Ks	VII-VIII; VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1067	<i>C. behen</i> L.-Behen g.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-IX; VII-IX	OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1068	<i>Psephellus leuzeoides</i> (Jaub. & Spach) Wagenitz.-Levzəoxşar g.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII; VII-IX	Sub.-Alp	Qafqaz	Qafqaz

1069	<i>C. fischeri</i> Schlecht.- Fişer g.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI- VIII; VII-IX	Sub- Alp	Qafqaz	Qafqaz
1070	<i>C. acmophylla</i> Boiss.-Tikanyarpaq g.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII-IX	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
1071	<i>C. aggregata</i> Fisch. et C.A. Mey.-Topa g.	Ç.ot	Hk	Ks	VII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1072	<i>C. squarrosa</i> Willd.- Dağınıq g.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VII-IX	D- YD	Kiçik Asiya	Kserofil
1073	<i>C. sosnowskyi</i> Grossh.-Sosnovskiya g.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII-IX	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1074	<i>C. glehnii</i> Trautv.- Qlen g.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII- VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1075	<i>C. ossethica</i> Sosn.- Osetin g.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII- VIII	OD	Şə.Avropa- Qafqaz	Boreal
1076	<i>C. pseudoscabiosa</i> Boiss. et Buhse-Çətir g.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1077	<i>C. carduiiformis</i> DC.- Qançalaoxşar g.	Ç.ot	Hk	Ks	VII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1078	<i>Psephellus</i> <i>xanthocephalus</i> <i>subsp.</i> <i>xanthocephaloides</i> (Tzvelev) Greuter.- Saribaşcıq g.	Ç.ot	Hk	Ks	(V)VI- VII	Düz.	Qafqaz	Qafqaz
1079	<i>Carthamus lanatus</i> L.-Tüklü ulaxqanqalı	I	Th	Mz	V-VIII; VII-IX	D- AD	M.O.	M.O.
1080	<i>C. glaucus</i> Bieb.-Çal u.	I	Th	Ks	VI-VII; VII-IX	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1081	<i>C. oxyacanthus</i> Bieb.-Şiştikan u.	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	D- AD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1082	<i>Centaurea benedicta</i> L.-Adi yatıqanqal	I	Th	Mz	V-VI	D- OD	Şərqi Avropa- Qafqaz- Qə.Sibir	Boreal
1083	<i>Cichorium intybus</i> L.-Adi kasnı	I	Th	Mz	V-VI	D- OD	M.O.	M.O.
1084	<i>Cichorium pumilum</i> Jacq-Vəzili k.	I	Th	Ks Mz	V-VI; VI	D- OD	Qafqaz	Qafqaz

1085	<i>Lapsana communis</i> L.-Adi ziyilsəbət	I	Th	Mz	VI- VIII; VII-IX	A- OD, Sub.	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
1086	<i>Leontodon hispidus</i> L.-Tüklü külbaba	Ç.ot	Hk	Mz	VII-IX; VII-X	AD, Sub.- Alp	Ön Asiya	Kserofil
1087	<i>Koelipinia linearis</i> Pall.-Xətvari kəlpiniya	I	Th	Ks	IV-V; V-VI	D- AD	Aralıq d.- Turan	Kserofil
1088	<i>Hedypnois rhaodioides</i> L. F.W.Schmidt.-Krit hedipnoisi	I	Th	Mz Ks	IV-V; V-VI	D- AD	Aralıq d.	Kserofil
1089	<i>Picris pauciflora</i> Willd.-Azçiçək kəkravari	I	Th	Ks	IV- V;V-VI	D- ÖD	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
1090	<i>P. hieracioides</i> L.- Qırğıotuvari k.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Kiçik Asiya	Kserofil
1091	<i>Tragopogan reticulatus</i> Boiss. et Huet-Torvari yemlik	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI; VI-VIII	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
1092	<i>T. sosnowskyi</i> Kuth.- Sosnovski y.	II	Hk	Ks	IV-V; VI-VII	YD	Ermənistan	Kserofil
1093	<i>T. coloratus</i> C.A. Mey.-Rəngli y.	II	Hk	Ks	V- VI;VI- VII	YD	Qafqaz	Qafqaz
1094	<i>T. krascheninnikovii</i> S. Nikit.- Kraşennikov y.	II	Hk	Ks	IV- V;V- VII	OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1095	<i>T. latifolius</i> Boiss.- Enliyarpaq y.	II	Hk	Mz	V- VI;VI- VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1096	<i>T. acanthocarpus</i> Boiss.-Tikanmeyvə y.	II	Hk	Ks	VI-VII; VII-IX	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
1097	<i>T. buphthalmoides</i> (DC.) Boiss.- Pambıqtük y.	II	Hk	Ks	V- VI;VI- VIII	O- YD	Kiçik Asiya	Kserofil
1098	<i>T. pterocarpus</i> DC. (<i>T. nachitschevanicus</i> Kuthath.)- İrimeyvə y.	II	Hk	Ks	V- VI;VI- VII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1099	<i>Scorzenera laciniata</i> L.-Xətli təkəsəqqalı	II	Hk	Mz Ks	IV- VI;V- VII	Düz. -Sub.	Avropa	Boreal
1100	<i>Podospermum armeniaceum</i> Boiss. & A.Huet.-Pallas t.	Ç.ot	Hk	Ks	IV- VI;V- VII	A- YD	M.O.	M.O.

1101	<i>Podospermum canum</i> C.A.Mey.-Baz t.	I	Th	Mz Ks	(III)IV (VII); V-VII	D- OD	Şərqi Avropa- Qafqaz-Qə. Sibir	Boreal
1102	<i>S. bicolor</i> Freyn et Sint.-İkirəng t.	Ç.ot	Hk	Ks	(V)VI; VI-VII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1103	<i>S. rigida</i> Auch. ex DC.-Sərt t.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VII- VIII	OD- Sub.	Ermənistan	Kserofil
1104	<i>S. latifolia</i> (Fisch. et C.A. Mey.) DC.- Enliyarpaq t.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VII;VII -VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1105	<i>S. leptophylla</i> (DC.) Grossh.-Nazikyarpaq t.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	(IV)V; V-VI	AOD -Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1106	<i>S. parviflora</i> Jacq.- Xırdaçiçək t.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI	D- OD	M.O.	M.O.
1107	<i>S. papposa</i> DC.- Kəkilli t.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	AD	Qafqaz	Qafqaz
1108	<i>S. ramosissima</i> DC.- Budaqlı t.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	AD	Qafqaz	Qafqaz
1109	<i>S. czerepanovii</i> R. Kam. (<i>S. lanata</i> (L.) Hoffm.)-Çerepanov t.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	IV-V;V (VI)	D- AD	M.O.	M.O.
1110	<i>Taktajaniantha</i> <i>pusilla</i> (Pall.) Nazarova-Xırda taxtacanianta	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;V	AD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1111	<i>Lactuca serriola</i> L.- Kompas südləmə	I, II	Th	Mz Ks	VI- VIII; VIII-XI	D- OD	M.O.	M.O.
1112	<i>L. georgica</i> Grossh.- Gürcü südləməsi	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI;VII- VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1113	<i>Crepis foetida</i> subsp. <i>rhoadifolia</i> (M.Bieb.) Celak.- Laləyarpaq tayaotu	I	Th	Ks Mz	IV- VII;V- VIII	Düz. -Sub.	M.O.	M.O.
1114	<i>C. pulchra</i> L.-Gözəl t.	I	Th	Mz	(IV)V- VI; (V) VI- VII	D- AD	Şə. Avropa- Qafqaz -Ön Asiya	Boreal
1115	<i>C. pannonica</i> (Jacq.) C. Koch-Pannonika t.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII; (VII) VIII	AD- Sub.	Şərqi Avropa- Qafqaz-Qə. Sibir	Boreal
1116	<i>Tanacetum</i> <i>millefolium</i> (L.) Tzvel.-Adi dağtərxunu	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VII; VIII-IX	OD- Sub.	Adventiv	Adventiv

1117	<i>T. canescens</i> DC.-Çald. d.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VI- VII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1118	<i>T. tabrisianum</i> (Boiss.) Sosn. et Takht.-Təbriz d.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VI	OD	Qafqaz	Qafqaz
1119	<i>T. tenuissimum</i> (Trautv.) Grossh.- Zərif d.	Ç.ot	Hk	Ks	V	OD	Qafqaz	Qafqaz
1120	<i>Artemisia absinthium</i> L.-Acı yovşan	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI- VIII; VIII-IX	Düz. -Sub.	Holarktik	Boreal
1121	<i>A. lerchiana</i> Web. (A. fragrans Willd.)- Lerxian y.	Ç.ot	Hk	Ks	IX-X; X-XI	D- OD	Adventiv	Adventiv
1122	<i>A. vulgaris</i> L.-Adi y.	Ç.ot	Hk	Mz	VIII- IX;IX- X	Düz. -Sub.	Palearktik	Boreal
1123	<i>A. armeniaca</i> Lam.- Ermənistan y.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Şərqi Avropa- Qafqaz-Qə. Sibir	Boreal
1124	<i>A. chamaemelifolia</i> Vill.- Sığırğözyarpaqlı y.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1125	<i>A. splendens</i> Willd.- Parlaq y.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VIII-IX	Sub- Alp	M.O.	M.O.
1126	<i>A. spicigera</i> C. Koch- Sünbülvari y.	Ç.ot	Hk	Ks	VIII- IX;IX- XI	A- OD	M.O.	M.O.
1127	<i>Tussilago farfara</i> L.- Adi dövə dabani	Ç.ot	Hk	Mz Ks	III- IV;V- VI	D- OD	M.O.	M.O.
1128	<i>Hieracium</i> <i>umbellatum</i> L.-Çətiri qırğıotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-IX	AD- Sub.	Adventiv	Adventiv
1129	<i>H. cincinatum</i> Fries- Qıvrım q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-IX	OD- YD	Qafqaz	Qafqaz
1130	<i>Pilosella officinarum</i> Vaill.-Tüklü q.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	Sub.	Avropa	Boreal
1131	<i>H. akinfiewii</i> (Woronow et Zahn) Akinfiev q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII	O- YD	M.O.	M.O.
1132	<i>Pilosella procera</i> F.W.Schultz & Sch.Bip.-Hündürboy q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	A- OD	Adventiv	Adventiv

1133	<i>H. macrotrichum</i> Boiss.-Balansae q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	O- YD	M.O.	M.O.
1134	<i>Pilosella echioides</i> F.W.Schultz & Sch.Bip.-Tüküklü q.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	OD	Adventiv	Adventiv
1135	<i>H. lasiothrix</i> (Naeg. et Peter) Juxip- Saçvari q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1136	<i>Pilosella hypeurya</i> (Peter) Soják - Parlaqtük q.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	OD- Sub.	M.O.	M.O.
1137	<i>Oligochaeta</i> <i>divaricata</i> (Fisch. et C.A. Mey. C. Koch- Dağınıq oligoxeta	I	Th	Mz Ks	V- VII;VI- VIII	D- AD	Qafqaz	Qafqaz
1138	<i>Cousinia</i> <i>daralaghezica</i> Takht.-Dərələyəz kuziniya	Ç.ot	Hk	Ks	VI	OD	Qafqaz	Qafqaz
1139	<i>C. microcephala</i> C.A. Mey.-Xırdabaş k.	Ç.ot	Hk	Ks	(V)VI; (VI)VII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1140	<i>C. macroptera</i> C.A. Mey.-İriqanad k.	II	Hk	Ks	V(VI); VI(VII)	D- AD	Qafqaz	Qafqaz
1141	<i>C. iljinii</i> Takht.-İljin k.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII	AD	Qafqaz	Qafqaz
1142	<i>C. lomakinii</i> C. Winkl.-Lomakin k.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	AD	Qafqaz	Qafqaz
1143	<i>C. armena</i> Takht.- Erməni k.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	AD	Qafqaz	Qafqaz
1144	<i>C. macrocephala</i> C.A. Mey.-İribaş k.	II	Hk	Mz Ks	VI- VIII;VI II-IX	Ö- OD	Qafqaz	Qafqaz
1145	<i>C. purpurea</i> C.A. Mey. ex DC.-Çəhrayı k.	II	Hk	Ks	VII- VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1146	<i>Jurinea pulchella</i> (Fisch. ex Hornem.) DC.-Qəşəng yastıbaş	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1147	<i>J. elegans</i> (Stev.) DC. (J. armeniaca Sosn.)-Zərif y.	Ç.ot	Hk	Ks	(V)VI	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1148	<i>J. spectabilis</i> Fisch. et C.A. Mey.- Görkəmli y.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII; VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz

1149	<i>Jurinea moschus</i> <i>subsp. pinnatisecta</i> Boiss. Greuter - Gövdəsiz y.	Ç.ot	Hk	Mz	V- VI;VI- VII	Alp	Qafqaz	Qafqaz
1150	<i>Helichrysum</i> <i>plicatum</i> DC.-Qatlı quruçiçək	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1151	<i>H. pallasii</i> (Spreng.) Ledeb.-Pallas q.	Y/K	Ch	Ks	VII-IX; VIII-IX	Alp	Qafqaz	Qafqaz
1152	<i>H. graveolens</i> (Bieb.) Sweet.-İyli q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII- VIII	Sub.	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
1153	<i>H. rubicundum</i> (C. Koch) Bornm.- Dalğalı q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII; VIII-IX	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
1154	<i>H. callichrysum</i> DC.- Gözəlqızılı q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1155	<i>Arctium lappa</i> L.-İri atpıtrağı	II	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	OD- Sub.	M.O.	M.O.
1156	<i>A. tomentosum</i> Mill. (<i>A. transcausicum</i> Sosn.)-Keçətüklü a.	II	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	Düz- Sub.	M.O.	M.O.
1157	<i>Doronicum</i> <i>macrophyllum</i> Fisch. ex Hornem.-İriyarpaq Doronicum	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VII(VII I); VII-IX	YD	Qafqaz	Qafqaz
1158	<i>D. oblongifolium</i> DC.-Uzunsovyarpaq d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VIII; VII-IX	Alp- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1159	<i>Taraxacum stevenii</i> DC.-Steven acıqovuğu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-IX	Sub.- Alp	Qafqaz	Qafqaz
1160	<i>T. desertorum</i> Schischk.-Səhra a.	Ç.ot	Hk	Ks	III-IV; IV-V	D- AD	Pontik	Bozqır
1161	<i>T. prilipkoi</i> Czer. (T. praticolum Schischk.)-Prilipko a.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	III- IV;IV- VI	D- OD	M.O.	M.O.
1162	<i>T. stenolepium</i> Hand.-Mazz.- Darpulcuq a.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1163	<i>T. tenuisectum</i> Somm. et Levier- Nazikyarılmış a.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VIII; VII- VIII	Sub.- Alp	M.O.	M.O.
1164	<i>T. montanum</i> (C.A. Mey.) DC.-Dağ a.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VIII-X	D- OD	Qafqaz-Ön Asiya	Qafqaz

1165	<i>Sonchus transcaasicus</i> Nevski-Kaspi südotu	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	Ö-AD	Qafqaz-Ön Asiya	Qafqaz
1166	<i>S. asper</i> (L.) Hill- Kələkötül s.	I	Th	Mz	IV- VIII; V-IX	D- OD	M.O.	M.O.
1167	<i>Lactuca undulata</i> Ledeb.-Dalğalı südləmə	I	Th	Ks	IV;V- VI	OD	Aralıq d.- Turan	Kserofil
1168	<i>Lactuca viminea</i> (L.) J.Presl & C.Presl - Çubuqvari scariola	II	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Qafqaz-Qərbi Sibir-Ön Asiya	Qafqaz
1169	<i>Lactuca orientalis</i> Boiss. -Şərq s.	Y/K	Ch	Ks	VI-VII; VIII	OD	Ön Asiya	Kserofil
1170	<i>Carlina vulgaris</i> L.- Adi yumaqotu	II	Hk	Mz Ks	VII- VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Holarktik	Boreal
1171	<i>Amberboa glauca</i> (Willd.) Grossh.-Göy amberboa	I, II	Th	Ks	IV- VI;V- VI	DƏ- OD	Qafqaz	Qafqaz
1172	<i>A. nana</i> (Boiss.) İljin- Yatıq a.	I	Th	Ks	IV-V; V-VI	Ö- AOD	Ön Asiya	Kserofil
1173	<i>Reichardia dichoto- ma</i> Freyn-açabudaq reyxardiya	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	AD- Sub.	M.O.	M.O.
1174	<i>Lactuca hispida</i> DC.Qılıtklü sefəlorinçus	II	Hk	Mz Ks	V(VI)- VI(VII)	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1175	<i>Lactuca microcephala</i> DC.- Kripiçnikov s.	II	Hk	Mz	V- VI;VI- VII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1176	<i>Lactuca tuberosa</i> Jacq.-Qaya streptoramfus	Ç.ot	Hk	Ks	V-IV; VI-VII (VIII)	A- OD	M.O.	M.O.
1177	<i>Cicerbita persica</i> Beauverd.-İran s.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VI-VII	OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1178	<i>Cymbolaena griffithii</i> (A. Gray) Wagenitz- Uzunyarpaq simbalena	I	Th	Mz Ks	V-VI	AD	M.O.	M.O.
1179	<i>Echinops acantholepis</i> Jaub. & Spach.- Şərq topyarpağı	I	Th	Ks	VI(VII)	D- AD	Ön Asiya	Kserofil
LXXXIV. <i>Rubiaceae</i> Juss.-Boyaqotukimilər								
1180	<i>Plocama szowitzii</i> DC M.Backlund & Thulin.-Soviç qailoniya	Y/K	Ch	Ks	VI- VIII; VII- VIII	D- AD	Qafqaz	Qafqaz

1181	<i>Crucianella exasperata</i> Fisch. et C.A. Mey.-Kələkötür xaçəvər	I	Th	Ks	VI-VII; VII-VIII	OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1182	<i>C. chlorostachys</i> Fisch. et C.A. Mey.-Yaşılısünbül x.	I	Th	Mz Ks	V- VI;VI- VII	OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1183	<i>C. gilanica</i> Trin.-Gilan x.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VI-VIII	A- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1184	<i>Asperula glomerata</i> (Bieb.) Griseb.-Sıx çətiryarpaq	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	D- OD	Qafqaz	Qafqaz
1185	<i>A. molluginoides</i> (Bieb.) Reichenb.-Yumşaqvari ç.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1186	<i>A. prostrata</i> (Adams) C. Koch-Sərilən ç.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	O- YD.	Qafqaz	Qafqaz
1187	<i>A. setosa</i> Jaub. et Spach-Sərttük ç.	I	Th	Ks	V- VI;VII	D- OD, Sub	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1188	<i>Galium spurium</i> L.-Yalançı dilqanadan	I	Th	Ks	IV-VIII	D- OD	Adventiv	Adventiv
1189	<i>G. humifusum</i> Bieb. (Dağımçıq d.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	D- AOD	Şərqi Avropa- Qafqaz-Orta Asiya	Boreal
1190	<i>G. ghilanicum</i> Stapf (<i>G. transcaucasicum</i> Stapf)-Gilan d.	I	Th	Mz Ks	IV-V	D- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1191	<i>G. chloroleucum</i> Fisch. et C.A. Mey.-Yaşılımtıl d.	I	Th	Ks	VI	D- AD	Qafqaz	Qafqaz
1192	<i>Galium setaceum</i> Lam.-Dekan d.	I	Th	Ks	IV-VIII	AD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1193	<i>G. verticillatum</i> Danth.-Dəstəyarpaq d.	I	Th	Ks	IV-V	D- OD	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
1194	<i>G. tricornutum</i> Dandy-Üçbuynuz d.	I	Th	Ks	IV-VIII	Düz. -Sub.	Şərqi Avropa- Qafqaz-Orta Asiya	Boreal
1195	<i>G. tenuissimum</i> Bieb.-Nazik d.	I	Th	Ks	V-VIII	D- OD	Şərqi Avropa- Qafqaz-Orta Asiya	Boreal
1196	<i>G. anfractum</i> Somm. et Levier-Qıvrımlı d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	Alp- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1197	<i>Galium verum subsp. verum.</i> -Rus d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	D- OD	Adventiv	Adventiv
1198	<i>G. hyrcanicum</i> G.A. Mey.-Hirkan d.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz

1199	<i>G. aparine</i> L.-İlişkən d.	I	Th	Mz	VI-IX	Düz.	Adventiv	Adventiv
1200	<i>G. verum</i> L.-Həqiqi d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-IX	OD	Adventiv	Adventiv
1201	<i>G. czerepanovii</i> Pobed.-Çerepanov d.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	AD	M.O.	M.O.
1202	<i>G. consanguineum</i> Boiss.-Maymegan d.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII	Alp.	M.O.	M.O.
1203	<i>Galium megalanthum</i> Boiss -Temesy-Hamaryarpaq d.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-IX	Alp	M.O.	M.O.
1204	<i>Cruciata laevipes</i> Opiz-Xaçvari dilqanadan	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	Sub.	M.O.	M.O.
1205	<i>C. articulata</i> (L.) Ehrend.-Üzüvlü d.	I	Th	Ks	III-V;VI	O-YD	M.O.	M.O.
1206	<i>C. pedemontana</i> (Bell.) Ehrend.-Piomont d.	I	Th	Mz Ks	IV-VI; VII	Sub.	M.O.	M.O.
1207	<i>Cruciata taurica</i> subsp. <i>taurica</i> .-Tach d.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V;VII-VIII	OD	M.O.	M.O.
1208	<i>Rubia tinctorum</i> L. (<i>R. iberica</i> (Fisch. ex DC.) C. Koch)-Gürcü boyaqotu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-VIII	D-OD	Şərqi Avropa-Qafqaz-Orta Asiya	Boreal
1209	<i>R. rigidifolia</i> Pojark.-Sərtıarpaq b.	Kc	Ch	Ks	VI	A-OD	Ermənistan	Kserofil
1210	<i>Callipeltis cucullaria</i> (L.) Stev.-Bükülmüş kallipeltis	I	Th	Ks	IV-V; V-VII	A-OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1211	<i>Leptunis trichodes</i> (J. Gay) Schischk.-Tükvari leptunis	I	Th	Ks	IV-V; V-VII	AD	Atropatan	Kserofil
LXXXV. <i>Gentianaceae</i> Juss.-Acıçiçəkkimilər								
1212	<i>Gentiana cruciata</i> L.-Xaçvari acıçiçək	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII;VII I	OD-Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
1213	<i>Gentiana verna</i> subsp. <i>pontica</i> (Soltok.) Hayek.-Pont a.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII; IX	Alp-Sub.	Ön Asiya dağ.	Kserofil
1214	<i>G. septemfida</i> Pall.-Yeddidilim a.	Ç.ot	Hk	Mz	VII-VIII; IX-X	Sub.-Alp	Qafqaz	Qafqaz
1215	<i>G. gelida</i> Bieb.-Soyuğadavamlı a.	Ç.ot	Hk	Mz	VIII-IX; IX-X	O-YD	Ön Asiya	Kserofil

1216	<i>Gentiana verna</i> subsp. <i>pontica</i> (Soltok.) Hayek.- Göyümtül a.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V- IX;XI	Sub.- Alp	Mər. Asiya dağ.	Kserofil
1217	<i>Centaurium</i> <i>erythraea</i> Rafn-Çətri qızılçətri	I,II	Th	Mz	V- VIII;VI -X	Düz.- Sub.	Avropa Aralıq d.	Boreal
1218	<i>C. tenuiflorum</i> (Hoffm. et Link) Fritsch-Nazikçiçək q.	I	Th	Mz	VI-X	Düz.- AD	Aralıq dənizi	Kserofil
1219	<i>C. pulchellum</i> (Sw.) Druce-Qəşəng q.	I	Th	Mz Ks	V- VII;VI- X	D- YD	Palearktik	Boreal
1220	<i>Swertia iberica</i> Fisch et C.A. Mey.-Gürcü svertia	Ç.ot	Hk	Mz	VII- IX;XI	Sub.- Alp	Ermənistan- İran	Kserofil
LXXXVI. <i>Apocynaceae</i> Juss.-Kəndirkimilər								
1221	<i>Vinca herbacea</i> Waldst. et Kit.-Otvari qifotu	Ç.ot	Hk	Mz	(IV)V- VII	AD	Şə. Aralıq d.- Pontik	Bozqır
1222	<i>Apocynum venetum</i> subsp. <i>sarmatiense</i> (Woodson) ined. - Sarmat kəndir	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	AD	Şə. Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
LXXXVII. <i>Asclepiadaceae</i> Borkh.-Quduzotukimilər								
1223	<i>Vincetoxicum</i> <i>fuscatum</i> (Hornem.) Endl.-Kiçik yapışqanotu	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII; VII- VIII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1224	<i>V. funebre</i> Boiss. et Kotschy Pobed.- Dəfinəotu y.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VII;VII	YD	Şi. İran- Qafqaz	Kserofil
1225	<i>Cynanchum acutum</i> L.-Şiş sinanxiom	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VIII-X	D- ÖAO D	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
LXXXVIII. <i>Solanaceae</i> Juss.-Badımcançiçəklilikimilər								
1226	<i>Solanum nigrum</i> L.- Qara qaragilə	I	Th	Mz Ks	V-XI (XII)	OD	Palearktik	Boreal
1227	<i>Solanum dulcamara</i> L -İran q.	K, Y/K	Ch	Mz Ks	V-VIII; VII-XI	D- OD	Şərqi Aralıq d.- Ön Asiya	Kserofil
1228	<i>Alkekengi</i> <i>officinarum</i> Moench- Adi yergiləsi.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII; VI-IX	D- OD	Cənubi Avropa	Boreal
1229	<i>Hyoscyamus niger</i> L.-Qara batbat	II	Hk	Ks	IV- VII;V- VIII	D- OD	Palearktik	Boreal

1230	<i>H. reticulatus</i> L.- Torlu b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	IV-VII; VI-VIII	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
1231	<i>H. pusillus</i> L.-Kiçik b.	I	Th	Mz Ks	IV-VI; V-VII	D- OD	Iran-Turan	Kserofil
1232	<i>Datura stramonium</i> L.-Adi dəlibəng	I	Th	Ks	VI-IX; VII-X	D- DƏ	Qərbi Palearttik	Boreal
1233	<i>Lycium ruthenicum</i> Murr.-Rusiya itüzümü	K	Ph	Ks	V-VII; VIII-XI	Düz.	Turan	Səhra
LXXXIX. Convolvulaceae Juss.-Sarmaşıqkimilər								
1234	<i>Convolvulus arvensis</i> L.-Çöl sarmaşığı	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	D- OD	Qərbi Palearttik	Boreal
1235	<i>C. pilosellifolius</i> Desr.-Çalağan s.	Ç.ot	Hk	Mz	VI,VIII -II,IX	AD	Şə.Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
1236	<i>C. lineatus</i> L.- Daryarpaq s.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VII;VII I	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
XC. Cuscutaceae Dumort.-Qızılsarmaşıqkimilər								
1237	<i>Cuscuta europaea</i> L.- Avropa qızılsarmaşiq	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VI-VIII	OD	Qərbi Palearttik	Boreal
1238	<i>C. epithymum</i> (L.) L.- Kəkotu q.	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	OD	Aralıq d.-Qə. Palearttik	Boreal
1239	<i>C. kotschyana</i> Boiss.- Koçi q.	I	Th	Mz Ks	V-VI; VII- VIII	OD	İran	Kserofil
1240	<i>C. monogyna</i> Vahl- Birsütuncuq q.	I	Th	Mz Ks	VI- VIII; VII-X	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1241	<i>C. planiflora</i> Ten. (<i>C.</i> <i>cupulata</i> Engelm.)- Yastıarpaq q.	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VI-VIII	D- OD	Palearttik	Boreal
1242	<i>C. lupuliformis</i> Krock.-Maya q.	I	Th	Mz Ks	VII- VIII	OD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
XCI. Boraginaceae Juss.-Sümürğənkimilər (Göyzəbənkimilər)								
1243	<i>Heliotropium</i> <i>europaeum</i> L.- Avropa heliotrope	I	Th	Mz Ks	V-VIII; VI-IX	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1244	<i>H. szovitsii</i> (Stev.) Bunge-Sovis h.	I	Th	Ks	V-VIII	AD	Atropatan	Kserofil
1245	<i>H. tzvelevii</i> T.N. Pop. (<i>H. kowalenskyi</i> Szegl.)-Tzvelev h.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	AD	Atropatan	Kserofil
1246	<i>H. ellipticum</i> Ledeb.- Ellipsisvari h.	I	Th	Mz Ks	V-VII	D- OD	Şə. Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
1247	<i>Cynoglossum</i> <i>creticum</i> Mill.- Naxışlı köpəkdiliotu	I,II	Th	Mz	V-VII; VI-VIII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil

1248	<i>C. officinale</i> L.- Dərman k.	II	Hk	Mz	V-VI; VII	OD	Holarktik	Boreal
1249	<i>Paracaryum strictum</i> (C. Koch) Boiss.-Düz parakarium	II	Hk	Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Ermənistan dağ.	Kserofil
1250	<i>P. laxiflorum</i> Trautv.- Seyrəkçiçək p.	II	Hk	Mz Ks	V-VI; VII	OD	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
1251	<i>Pseudoheterocaryum szovitsianum</i> Fisch. & C.A.Mey.Kaz.Osaloo &Saadati.-Sərt heterokarium	I	Th	Ks	IV-V	D- OD	İran-Turan	Kserofil
1252	<i>Pseudoheterocaryum macrocarpum</i> Zakirov Kaz.Osaloo&Saadati -İrimeyvə h.	I	Th	Ks	IV-V	AD	İran-Turan	Kserofil
1253	<i>Pseudoheterocaryum szovitsianum</i> Fisch. & C.A.Mey.- Sovis h.	I	Th	Ks	IV-V	D- AD	İran-Turan	Kserofil
1254	<i>Lappula patula</i> (Lehm.) Menyharth- Əyilmiş yapşaq	I	Th	Mz Ks	IV-V	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1255	<i>L. spinocarpus</i> (Forssk.) Aschers.- Tikanmeyvə y.	I	Th	Ks	IV-V; V-VI	D- AOD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1256	<i>L. sinaica</i> (DC.) Aschers. ex Scheweinf.-Sinay y.	I	Th	Ks	IV-V; V-VI	A- OD	İran	Kserofil
1257	<i>L. sessiliflora</i> (Boiss.) Gurke- Otraqçiçək y.	I	Th	Ks	IV- V;V-VI	D- AD	Ön Asiya	Kserofil
1258	<i>L. barbata</i> (Bieb.) Guerke-Saqqallı yapşaq	I,II	Th	Mz Ks	V-VII; VI-VIII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1259	<i>Asperugo procumbens</i> L.- Sürtük asperuqa	I	Th	Mz	IV-V; V-VII	D- OD	Palearktik	Boreal
1260	<i>Symphytum caucasicum</i> Bieb.- Qafqaz xəndəkotu	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI; VI-VII	D-O- YD	Qafqaz	Qafqaz
1261	<i>S. asperum</i> Lepech.- Bərk x.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VIII; VII- VIII	O- YD	Qafqaz- Kolxid	Qədim
1262	<i>Anchusa azurea</i> Mill.-İtaliya anxura	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII; VI-IX	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil

1263	<i>Lycopsis orientalis</i> L.-Şərq əyriçiçək	I	Th	Mz Ks	IV-VI; VI-VII	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1264	<i>Nonea lutea</i> (Desr.) DC.-Sarı noneya	I	Th	Mz	IV-V; V-VI	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1265	<i>N. caspica</i> (Willd.) G. Don fil.-Xəzər n.	I	Th	Mz Ks	IV- V;V-VI	D- AOD	Sarmat-Turan	Bozqır
1266	<i>N. rosea</i> (Bieb.) Link-Çəhrayı n.	I	Th	Mz Ks	IV-V; V-VI	D- AD	Şə. Zaqafqaziya	Səhra
1267	<i>N. pulla</i> DC.- Tündqonur n.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V- VI;VI- VIII	O- YD	Pontik-Sarmat	Bozqır
1268	<i>Myosotis sparsiflora</i> Pohl-Yalançıqohum uhutmaməni	I	Th	Mz	IV-V; V-VI	OD	Palearktik	Boreal
1269	<i>Myosotis laxa subsp.</i> <i>caespitosa</i> (Schultz) Hyl. ex Nordh. - Çimli u.	Ç.ot	Hk	Mz Hd	V-VII	D- OD	Holarktik	Boreal
1270	<i>M. alpestris</i> F. W. Schmidt-Alp u.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI; VI-VII	Alp	Holarktik dağ	Boreal
1271	<i>M. arvensis</i> (L.) Hill.-Çöl u.	II	Hk	Mz	V- VI;VI- VII	A- OD	Holarktik	Boreal
1272	<i>M. heteropoda</i> Trautv.- Müxtəlifsaplaqlı u.	I	Th	Mz Ks	IV- V;V-VI	A- OD	M.O.	M.O.
1273	<i>M. ramosissima</i> Rochel ex Schult. (<i>M. collina</i> Hoffm.)- Budaqlı u.	I	Th	Ks Mz	IV- V;V-VI	D- OD	Palearktik	Boreal
1274	<i>M. micrantha</i> Pall. ex Lehm.-Xırdaçiçəkli u.	I	Th	Ks	IV-V; V-VI	D- OD	Holarktik	Boreal
1275	<i>M. sylvatica</i> Ehrh. ex Hoffm.-Meşə u.	II,Ç. ot	Hk	Mz Ks	V-VIII; VI-VIII	AD- Sub.	Palearktik	Boreal
1276	<i>Lythospermum</i> <i>oficinale</i> L.-Dərman səfərotu	Ç.ot	Hk	Mz	V;VI- VII	D- OD	Holarktik	Boreal
1277	<i>Buglossoides</i> <i>arvensis</i> (L.) Johnst.- Çöl buglossoidesi	I	Th	Mz Ks	IV-V; V-VI	D- OD	Aralıq d. Palearktik	Boreal
1278	<i>Onosma gracilis</i> Trautv.-Zərif onosma	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VII- VIII	A- OD	Atropatan	Kserofil
1279	<i>O. sericea</i> Willd.- İpəyi o.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	D- OD	Atlantik Şimali İran	Boreal

1280	<i>O. setosa</i> Ledeb. (<i>O. armeniaca</i> Klok. ex M. Pop.)-Tüklü o.	II	Hk	Mz Ks	V-VII; VI-VII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1281	<i>O. caucasica</i> Levin ex M. Pop.-Qafqaz o.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VI-VIII	A- OD	Qafqaz- Anadolu	Qafqaz
1282	<i>O. microcarpa</i> Stev. ex DC.-Kiçiktum o.	II	Hk	Ks	V- VI;VI- VIII	A- OYD	Ön Asiya	Kserofil
1283	<i>O. tenuiflora</i> Willd. (<i>O. rupestre</i> M.B.)-Nazikyarpaq o.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII	D- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1284	<i>H. szovitsianum</i> (Fisch. et C.A. Mey.) A. DC.-Sovis h.	I	Th	Ks	IV-V	D- AD	İran-Turan	Kserofil
1285	<i>Echium bibersteinii</i> (Lacaita) Dobroc.-İtaliya göyək	II	Hk	Ks	VI- VIII; VII-IX	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1286	<i>Pontechium maculatum</i> (L.) Böhle & Hilger.-Qırmızı g.	II	Hk	Mz Ks	V-VIII; VII-IX	A- OD	Pannon- Qafqaz	Bozqır
1287	<i>E. vulgare</i> L.-Adi g.	II	Hk	Ks	VI-VII; VIII-IX	A- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1288	<i>Arnebia decumbens</i> (Vent.) Coss. et Kral.-Sürtük arbeiya	I	Th	Ks	(III)IV- V;IV-V	D- AD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1289	<i>A. minima</i> Wettst.-Lentyarpaq a.	I	Th	Ks	IV-V	AD	Şə. Aralıq d.- Cən. İran	Kserofil
1290	<i>Caccinia macranthera</i> (Banks et Soland.) Brand-Böyüktozcuqlu kaççın	Ç.ot	Hk	Ks	IV; V-VI	D- OD	İran	Kserofil
1291	<i>Moltkia coerulea</i> (Willd.) Lehm.-Abı moltkiya	Y/K	Ch	Ks	V-VI; VI-VII	DƏ- AOD	Ön Asiya	Kserofil
1292	<i>Cerintho minor</i> L.-Kiçik qovotu	I	Th	Mz Ks	VI-VIII	D- YD	Aralıq d.- Avropa	Kserofil
1293	<i>Alkanna orientalis</i> (L.) Boiss.-Şərq alkannası	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	A- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
1294	<i>Rindera lanata</i> (Lam.) Bunge-Tüklü rindera	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VI- VII	O- YD	Ön Asiya dağ.	Kserofil
1295	<i>Solenanthus stamineus</i> (Desf.) Wettst.-Erkəkcikli boruçiçək	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VII- VIII	OD- Sub.	Ön Asiya dağ.	Kserofil

1296	<i>S. circinnatus</i> Ledeb.-Qıvrım b.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI; VII	OD	İran-Turan	Kserofil
1297	<i>Rochelia cardiosepala</i> Bunge.- Ürəkvarikasacıqlı roxeliya	I	Th	Ks	V-VI	A- OD	İran-Turan	Kserofil
1298	<i>R. disperma</i> (L. fil.) C. Koch-İkitum r.	I	Th	Mz Ks	V-VI	A- OD	Aralıq dən.- İran	Kserofil
1299	<i>R. retorta</i> (Pall.) Lypsky.-Əyilmiş r.	I	Th	Mz Ks	IV-V	D- AD	Orta Asiya	Kserofil
XCII. Oleaceae Hoffmanns. et Link-Zeytunkimilər								
1300	<i>Ligustrum vulgare</i> L.-Adi birgöz	K	Ph	Mz	V-VI; VIII-IX	D- OD	Avropa	Boreal
1301	<i>Chrysojasminum fruticans</i> (L.) Banfi.- Kolvari yaşəmən	K	Ph	Mz Ks	V-VI; VIII-IX	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1302	<i>Fraxinus exelsior</i> L.- Hündür göyrüş	A	Ph	Mz	IV-V; VII- VIII	D- OD	Avropa	Boreal
1303	<i>Fraxinus angustifolia subsp. oxycarpa</i> (M.Bieb. ex Willd.) Franco & Rocha Afonso.-Şişmeyvə g.	A	Ph	Mz	IV- V;VII- X	A- OD	Şə.Aralıq d.Kiçik Asiya	Kserofil
1304	<i>F. angustifolia</i> Vahl- Ensizyarpaq g.	A/K	Ph	Mz	V;VII- VIII	OD	Aralıq dənizi	Kserofil
XCIII. Scrophylariaceae Juss.-Keçiqulağıkimilər								
1305	<i>Verbascum pyramidatum</i> Bieb.- Piramidavari keçiqulağı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII-IX	AD- Sub.	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
1306	<i>V. songaricum</i> Schrenk-Cunqar k.	II	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	A- YD	İran-Mər. Asiya dağ.	Kserofil
1307	<i>V. speciosum</i> Schrاد.-Parlaq k.	II	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	O- YD	Pannon-Kiçik Asiya	Bozqır
1308	<i>V. cheiranthifolium</i> Boiss.-Sədbəriyarpaq k.	II	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	O- YD	Ön Asiya	Kserofil
1309	<i>V. georgicum</i> Benth.- Gürcü k.	II	Hk	Mz	VI-VII; VII-IX	O- YD	Ermənistan dağ.	Kserofil
1310	<i>V. erivanicum</i> E.Wulf-İrəvan k.	II	Hk	Ks	V-VI; VI-VII	AD	Atropatan	Kserofil
1311	<i>V. gossypinum</i> Bieb.- Pambıqlı k.	II	Hk	Mz Ks	V- VI;VI- VII	O- YD	Şimali İran- Qafqaz	Kserofil

1312	<i>V. szovitsianum</i> Boiss.-Sovis k.	II	Hk	Ks	VI-VIII	AD	Atropatan	Kserofil
1313	<i>V. saccatum</i> C. Koch-Kisəvari k.	II	Hk	Mz Ks	V(VI); VI-VII	A- OD	Şimali İran	Kserofil
1314	<i>V. oreophilum</i> C. Koch-Dağlıq k.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	OD	Erməni-Şi. İran	Kserofil
1315	<i>V. flavidum</i> (Boiss.) Freyn et Bormm.-Sarımtıl k.	II	Hk	Mz Ks	(V)VI; (VI)VII	OD- Sub.	Balkan-Kiçik Asiya	Kserofil
1316	<i>V. nudicaule</i> (Wydł.) Takht. (Celsia nudicaule (Wydł.) B. Fedtsch)-Buzlaq k.	Ç.ot	Hk	Ks	V(VI); VI-VII	A- OD	Şimali İran	Kserofil
1317	<i>V. suworowianum</i> (C.Koch) O. Kuntze-Suvarov k.	II	Hk	Ks	V(VI); VI-VII	D- ÖD	Şimali İran	Kserofil
1318	<i>V. orientale</i> (L.) All.-Şərq k.	I	Th	Mz Ks	V-VI	OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
1319	<i>Linaria simplex</i> (Willd.) DC.-Sadə qurdotu	I	Th	Ks	VII- VIII	D- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1320	<i>L. grandiflora</i> Desf.-İriçəçək q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII-IX	O- YD	Ön Asiya	Kserofil
1321	<i>L. schelkownikowii</i> Schischk.-Şelkovnikov q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII;VI II-IX	O- YD	Şi. Atropatan	Kserofil
1322	<i>L. kurdica</i> Boiss. et Hohen.-Kürd q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VIII-IX	OD	Erməni. Şi. İran	Kserofil
1323	<i>L. chalepensis</i> (L.) Mill.-Hələb q.	I	Th	Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1324	<i>L. armeniaca</i> Chav.-Erməni q.	I	Th	Ks	V-VI; VI-VIII	A- OD	Erməni. Şi. İran	Kserofil
1325	<i>Scrophularia atropatana</i> Grossh.-Azərbaycan qaraşəngisi	II	Hk	Ks	V- VI;VI	A- OD	Atropatan	Kserofil
1326	<i>S. chrysantha</i> Jaub. et Spach-Qızılçəçək q.	II	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII- VIII	YD	Ermənistan dağ.	Kserofil
1327	<i>S. ilwensis</i> C. Koch-İlvensib q.	I	Th	Mz Ks	V-VII; VI-VII	OD- Sub.	Ermənistan dağ.	Kserofil
1328	<i>S. orientalis</i> L.-Şərq q.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI; VII- VIII	OD- Sub.	Ermənistan dağ.	Kserofil

1329	<i>S. olympica</i> Boiss.- Olimpiya q.	Ç.ot	Hk	Ks	VII; VIII	Sub- Alp	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
1330	<i>S. nachitschevanica</i> Grossh.-Naxçıvan q.	II	Hk	Ks	V(VI)	A- OD	İran	Kserofil
1331	<i>S. rupestris</i> Bieb. ex Willd.-Qaya q.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII; VII- VIII	AD- Sub.	Erməni.Qafqaz	Kserofil
1332	<i>S. nervosa</i> Benth.- Damarlı q.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	OD	İran	Kserofil
1333	<i>S. azerbaijanica</i> Grau (<i>S. decipiens</i> Boiss. Et Ky.)- Azərbaycan q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1334	<i>S. haematantha</i> Boiss. et Heldr.- Qanvarçiçək q.	II	Hk	Ks	VI	AD	İran	Kserofil
1335	<i>S. variegata</i> Bieb.- Ala q.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VI-VIII	A- YD	Şi. İran- Qafqaz	Kserofil
1336	<i>Odontites aucheri</i> Boiss. -Oşe ortantası	I	Th	Ks	VI- VIII;VI I-VIII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1337	<i>Veronica polita</i> Fries-Haca bulaqotu	I	Th	Ks	III- IV;V- VI	D- OD	Holarktik	Boreal
1338	<i>V. biloba</i> Schreb.- İkidilimli b.	I	Th	Mz Ks	IV-V; V-VI	A- OD	İran-Turan	Kserofil
1339	<i>V. campylopoda</i> Boiss.-Əyriyaq b.	I	Th	Mz Ks	IV-V; V-VI	D- AOD	Ön Asiya	Kserofil
1340	<i>V. hederifolia</i> L.- Sarmaşığıarpaq b.	I	Th	Mz	III-IV; IV-V	D- AD	Palearktik	Boreal
1341	<i>V. verna</i> L.-Bahar b.	I	Th	Ks	IV-V; V-VI	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1342	<i>V. gentianoides</i> Vahl- Jensiyanvari b.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII; VII- VIII	Sub- Alp	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
1343	<i>V. persica</i> Poir.-İran b.	I	Th	Ks	IV-VIII	D- AD	Evksin	Kosmopolit
1344	<i>V. arvensis</i> L.-Çöl b.	I	Th	Ks	IV- V;V-VI	D- OD	Avropa	Boreal
1345	<i>V. multifida</i> L.- Çoxbölümlü b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VII- VIII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
1346	<i>V. anagallis-aquatica</i> L.-Bulaq b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VII- VIII	Düz. -Sub.	Holarktik	Boreal
1347	<i>V. microcarpa</i> Boiss.-Xırdameyvə b.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VI-VII	D- OD	Atropatan	Kserofil

1348	<i>V. orientalis</i> Mill.- Şərq b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII; VII- VIII	A- YD	Ön Asiya	Kserofil
1349	<i>V. ceratocarpa</i> C.A. Mey.-Buynuzmeyvə b.	I	Th	Mz	IV-V; V-VI	A- OD	Kolxid-Hirkan	Qədim
1350	<i>V. beccabunga</i> L.- Axın b.	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VIII; VII-IX	D- AD	Holarktik	Boreal
1351	<i>Lagotis stolonifera</i> (C. Koch) Maxim.- Budaqlı laqotis	Ç.ot	Hk	Mz	IV-V	O- YD	Kiçik Asiya- Şi.İran	Kserofil
1352	<i>Digitalis ferruginea</i> L.-Pashı üskükotu	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII; VIII-IX	A- OD	Qədim Şə.Aralıq d.	Qədim
1353	<i>Melampyrum chlo- rostachyum</i> Beau- verd-Yaşılısünbül qa- rabuğda	I	Th	Mz Ks	V-VI; VII- VIII	OD	Qafqaz dağlıq	Qafqaz
1354	<i>M. arvense</i> L.-Çöl q.	I	Th	Mz Ks	VI-VII; VII-VIII	OD	Avropa	Boreal
1355	<i>Pedicularis crassirostris</i> Bunge.- Şişburun yuvaotu	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	Alp	Qafqaz	Qafqaz
1356	<i>P. sibthorpii</i> Boiss.- Sibtorp y.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII; VI-VIII	YM- Alp	Şə. Aralıq d. dağ.	Kserofil
1357	<i>Rhinanthus major</i> var. <i>apterus</i> Fr. -Yaz çınqılotu	I	Th	Mz	VII;VII -VIII	OD- Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
1358	<i>Euphrasia pectinata</i> Ten.-Daraqlı gözotu	I	Th	Mz	VI-VIII	YD	Aralıq dən. dağ.	Kserofil
1359	<i>Euphrasia pectinata</i> subsp. <i>pectinata</i> - Gürcüstan g.	I	Th	Mz Ks	VI-IX	OD	İberiya	Qafqaz
1360	<i>E. stricta</i> D. Wolff ex J.F. Lehm.-Şaxəli g.	I	Th	Ks	V(VI)- IX	O- YD	Aralıq dən. dağ.	Kserofil
1361	<i>E. townsendiana</i> Freyn ex Wettst.- Tounsend g.	I	Th	Mz Ks	VI-VII	Alp- Sub.	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
1362	<i>E. caucasica</i> Juz.- Qafqaz g.	I	Th	Mz Ks	VIII	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
1363	<i>Dodartia orientalis</i> L.-Şərq dodarsiyası	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VII- VIII	D- AD	Turan	Səhra
1364	<i>Chaenorhinum calycinum</i> (Banks & Sol.) P.H.Davis.- Kuprian-İran xenorrinium	I	Th	Ks	(IV)V; V-VI	A- OD	Ön Asiya	Kserofil

1365	<i>Orphanthella aucheri</i> (Boiss.) Rauschert- Oşe ortanthası	I	Th	Ks	VI- VIII; VII- VIII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1366	<i>Odontites glutinosus</i> (M.Bieb.) Benth.- Yapışqanlı dişlicə	I	Th	Mz	VII- VIII; VIII	O- YD	Avropa	Boreal
1367	<i>Rhynhocorys orientalis</i> (L.) Benth.-Şərq xortumçiçəyi	I	Th	Mz	VI- VIII; VII- VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1368	<i>Pedicularis caucasica</i> Bieb.- Qafqaz yuvaotu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII- VIII	Alp	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
1369	<i>P. wilhelmsiana</i> Fisch. ex Bieb.- Vilhelm y.	Ç.ot	Hk	Mz	V- VI;VI- VII	O- YD	Kolxid- Qafqaz	Qədim
1370	<i>Bungea trifida</i> (Vahl) C.A. Mey.-Üçdilim bungee	Ç.ot	Hk	Ks	IV- VI;V- VII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
XCIV. <i>Orobanchaceae</i> Vent.-Orobaşkimilər								
1371	<i>Phelipanche purpurea</i> (Jacq.) Sojak-Alqırmızı felipanxe	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI; VI-VII	D- OD	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
1372	<i>Orobanche caesia</i> Rchb. Göy o.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VII; VI-VIII	A- OD	Adventiv	Adventiv
1373	<i>Ph. mutellii</i> (F. Schultz) Czer.-Mutel o.	I	Th	Mz Ks	V- VIII;VI- IX	D- YD	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
1374	<i>O. pulchella</i> (C.A. Mey.) Sojak-Qaşəng o.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII; VII-VIII	A- YD	Qafqaz	Qafqaz
1375	<i>O. bungeana</i> (G. Besk) Sojak-Bunge o.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VI- VII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1376	<i>Ph. coelestis</i> (Reut.) Sojak-Açıqgöy o.	II	Hk	Ks	V- VI;VI- VII	A- YD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1377	<i>O. cilicica</i> (G. Beck) Sojak-Kilkiya o.	II	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1378	<i>O. kelleri</i> (Novopokr.) Sojak-Kaller o.	II	Hk	Ks	V- VI;VI- VII	Düz. - Dağ.	Qafqaz-Qərbi Sibir -Orta Asiya	Qafqaz
1379	<i>O. serratocalyx</i> (G. Besk) Sojak-Mışardış o.	II	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Orta Asiya	Kserofil

1380	<i>O. hirtiflora</i> (Reut.) Sojak-Tüklüçiçək o.	II	Hk	Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1381	<i>O. aegyptiaca</i> (Pers.) Pomel-Misir o.	I	Th	Ks Mz	VI- VIII; IX.IX	D- AD	Şə.Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
1382	<i>Ph. ramosa</i> (L.) Pomel-Budaxlı o.	I	Th	Mz Ks	VI- VIII; VII-IX	D- AD	M.O.	M.O.
1383	<i>Diphelypea tournefortii</i> (Desf.) Nicolson-Turnefor felipeyası	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1384	<i>Orobanche cumana</i> Wallr.-Günəbaxan orobaş	I	Th	Ks Mz	V-VIII; VI-IX	D- OD	Adventiv	Adventiv
1385	<i>O. glabricaulis</i> Tzvel.- Çılpaqqövdə o.	II	Hk	Ks	V-VI; VI-VII	D- AD	Qafqaz	Qafqaz
1386	<i>O. sintensis</i> G. Beck- Sintensis o.	II Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	D- AD	M.O.	M.O.
1387	<i>O. caryophyllacea</i> Smith (O. vulgaris Poir. in Lam.)- Qərənfil o.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VI-VIII	Düz. -Sub.	Şə.Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
1388	<i>O. raddeana</i> G. Beck-Radde o.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI- VIII; VII-IX	YD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1389	<i>O. crenata</i> Forssk.- Yarımdairədişli o.	Ç.ot II	Hk	Mz Ks	V-VII; VI-VIII	A- OD	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
1390	<i>O. connata</i> C. Koch- Bitişik o.	Ç.ot II	Hk	Mz	V-VI; VI-VII	AD	Qafqaz	Qafqaz
1391	<i>O. elatior</i> Sutt.- Böyük o.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Adventiv	Adventiv
1392	<i>O. kurdica</i> Boiss. et Hausskn.-Kürdüstan o.	Ç.ot II	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1393	<i>O. grossheimii</i> Novopokr.- Qrossheym o.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI- VIII; VII-IX	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz
1394	<i>O. alsatica</i> Kirschl.- Elzas o.	II Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII-IX	OD	Adventiv	Adventiv
1395	<i>O. rosea</i> Tzvel.- Çəhrayı o.	II Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
1396	<i>O. lutea</i> Baumg.- Qarayonca o.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VI-VIII	D- OD	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal

1397	<i>O. alba</i> Steph.-Ağ o.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VI-VIII	Düz. -Sub.	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
1398	<i>Cistanche salsa</i> (C.A. Mey.) G. Besk.-Şoran Sistanxe	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V; V-VI	Düz.	Şə. Avropa- Qafqaz -Orta Asiya	Boreal
1399	<i>C. fissa</i> (C.A. Mey) G. Beck-Dilimli s.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V; V-VI	AD	Qafqaz-Orta Asiya	Qafqaz
XCV. <i>Globulariaceae</i> DC.-Qlobulariakimilər								
1400	<i>Globularia trichosantha</i> Fisch. et C.A. Mey.-Darləçək qlobularia	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VII	A- OD	Şə. Avropa- Qafqaz	Boreal
XCVI. <i>Plantaginaceae</i> Juss.-Bağayarpağıkimilər								
1401	<i>Plantago major</i> L.-Böyük bağayarpağı	Ç.ot	Hk	Mz	V-IX; VI-X	Düz. -Sub.	Aralıq d.- Turan	Kserofil
1402	<i>P. lanceolata</i> L.-Lansetli b.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII; VI-X	Düz. -Sub.	M.O.	M.O.
1403	<i>Plantago atrata</i> subsp. atrata.-Daşlıq b.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII; VII-IX	Sub.- Alp	M.O.	M.O.
1404	<i>P. minuta</i> Pall.-Xırda b.	I	Th	Ks	IV-V; V-VI	Düz.	Turan-Monqol	Səhra
XCVII. <i>Verbenaceae</i> J. St.-Hil.-Minaçiçəyikimilər								
1405	<i>Verbena officinalis</i> L.-Dərman minaçiçəyi	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VIII(X)	D- OD	Palearktik	Boreal
XCVIII. <i>Lamiaceae</i> Martinov-Dalamazkimilər								
1406	<i>Ajuga chamaepitys</i> subsp. chia (Schreb.) Arcang. -Çılpaq dirçək	Ç.ot	Hk	Ks	IV-V; V-VI	D- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
1407	<i>A. genevensis</i> L.-Cenevrə d.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	D- OD	Palearktik	Boreal
1408	<i>A. orientalis</i> L.-Şərqi d.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-VII (VIII)	Düz. -Sub.	Aralıq dənizi	Kserofil
1409	<i>A. chamaecistus</i> Ging. ex Benth.-Yapalaq d.	Y/K	Ch	Ks	V-VI	A- OD	İraq	Kserofil
1410	<i>Teucrium orientale</i> L.-Şərqi məriyəmnoxudu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII; VII-IX	AD- Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
1411	<i>Teucrium scordium</i> subsp. scordioides (Schreb.) Arcang.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VII-X	D- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
1412	<i>T. polium</i> L.-Ağ m.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII (IX)	OD	Aralıq d. Avropa	Boreal

1413	<i>Teucrium orientale</i> subsp. <i>taylorii</i> (Boiss.) Rech.f.- Teylor m.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	AD	İran	Kserofil
1414	<i>T. parviflorum</i> Schreb.-Xırdaçəçəkl m.	Ç.ot	Hk	Ks	VI	OD	Ön Asiya	Kserofil
1415	<i>Marrubium vulgare</i> L.-Adi itotu	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VIII-IX	D- OD	Avropa Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
1416	<i>M. parviflorum</i> Fisch. et C.A. Mey.- Azçəçəkl i.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VIII-IX	A- YD	Kiçik Asiya	Kserofil
1417	<i>Marrubium</i> <i>propinquum</i> Fisch. & C.A.Mey.-Kiçik i.	Ç.ot	Hk	Ks	V	A- OD	Atropatan	Kserofil
1418	<i>M. astracanicum</i> Jacq. (<i>M.</i> <i>goktschaicum</i> N. Pop.)-Astracant i.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VIII-IX	OD- Sub.	Şim. Atropatan	Kserofil
1419	<i>M. persicum</i> C.A. Mey.-İran i.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII; VIII-IX	A- OD	İran	Kserofil
1420	<i>Nepeta mussinii</i> Spreng. (<i>N.</i> <i>transcaucasica</i> Grossh.)- Mussin pişiknanəsi	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII; VII-IX	AD- Sub.	Albaniya	Qafqaz
1421	<i>Nepeta supina</i> subsp. <i>buschii</i> (Sosn. & Manden.) Menitsky.- Buş p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII	Sub.- Alp	Ermənistan	Kserofil
1422	<i>N. cataria</i> L.-Adi pişiknanəsi	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	Düz. -Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
1423	<i>N. zangezura</i> Grossh.-Zəngəzur p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII	OD- Sub.	Atropatan, Qaradağ	Kserofil
1424	<i>N. cyanea</i> Stev.- Göyçəçək p.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-IX; VIII-IX	Sub.- Alp	Dağıstan	Qafqaz
1425	<i>Nepeta betonicifolia</i> subsp. <i>strictifolia</i> (Pojark.) Menitsky.- Dikgövdə p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	OD- Sub.	Ermənistan	Kserofil
1426	<i>N. meyeri</i> Benth.- Meyer p.	I	Th	Mz Ks	IV-VII; V-VII	D- OD	Şərqi Qafqaz	Qafqaz
1427	<i>N. trautvetteri</i> Boiss. et Buhse-Trautvetter p.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VII- VIII	OD	Atropatan	Kserofil

1428	<i>N. sulphurea</i> C. Koch-Kükürdü-sarı p.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	OD- Sub.	Kiçik Asiya	Kserofil
1429	<i>Nepeta congesta</i> Fisch. & C.A.Mey. - Erevan p.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	AD	Atropatan	Kserofil
1430	<i>Prunella vulgaris</i> L.-Adi boğazotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	Düz. -Sub.	Holarktk	Boreal
1431	<i>Phlomis tuberosa</i> (L.) Moench-Yumrukök odotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Pontik-Sarmat	Bozqır
1432	<i>Ph. laciniata</i> (L.) R. Kam. et Machmedov-Cırımlı o.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VI	AD	Ön Asiya	Kserofil
1433	<i>Lamium amplexicaule</i> L.-Gövdəniqcaqlamışy arpaq dalaıaz	I	Th	Ks	III-V; V-VI	D- DƏ	Qərbi Palearktik	Boreal
1434	<i>L. tomentosum</i> Willd.-Keçətük d.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII; VIII-IX	Sub.- Alp	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
1435	<i>L. purpureum</i> L.-Purpur d.	I	Th	Mz	IV- V;V-VI	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1436	<i>L. album</i> L.-Ağ d.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII; VII-IX	Sub.	Palearktik	Boreal
1437	<i>Leonurus cardiaca</i> L.-Adi şırquyuğu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII-IX	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1438	<i>Lagochilus cabulicus</i> Benth.-Kabil dovşandodaq	Kc	Ch	Ks	VI	AD	İran	Kserofil
1439	<i>Ballota nigra</i> L.-Qara ağpopur	Ç.ot	Hk	Ks	VI-IX; VII-X	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1440	<i>Stachys inflata</i> Benth.-Şişkin poruq	Y/K	Ch	Mz Ks	V-VII; VII- VIII	A- OD	İran	Kserofil
1441	<i>S. germanica</i> L.-Alman p.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VII- VIII	D- OD	Avropa	Boreal
1442	<i>S. balansae</i> Boiss. et Kotschy-Balanza p.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII; VIII-IX	Sub.	Kiçik Asiya dağ	Kserofil
1443	<i>S. iberica</i> Bieb.-Gürcü p.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	OD- Sub.	Kiçik Asiya	Kserofil
1444	<i>S. pubescens</i> Ten.-Tüklü p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VI; VI-VII	OD	Qərbi Aralıq d. Kiçik Asiya	Kserofil
1445	<i>S. atherocalyx</i> C. Koch-Qılıqkasalı p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	D- YD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil

1446	<i>S. lavandulifolia</i> Vahl.- Ləvəndyarpaq p.	Y/K	Ch	Ks	V-VII; VI-VIII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
1447	<i>S. stschegleewii</i> Sosn.- Şeqleev p.	Y/K	Ch	Ks	V-VI; VII- VIII	AD	Atropatan	Kserofil
1448	<i>S. macrantha</i> (C. Koch) Stearn-İriçiçək p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII (IX)	YM- Sub. Alp	Kolxid	Qədim
1449	<i>S. officinalis</i> (L.) Trevis.-Dərman p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	DƏ- Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
1450	<i>Salvia viridis</i> L.- Yaşıl sürvə	I	Th	Mz Ks	IV-VI; V-VI	D- AD	Aralıq dənizi	Kserofil
1451	<i>S. verticillata</i> L.- Qırçanlı s.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VII-IX	D- AD	Panon-Pontik	Səhra
1452	<i>S. sclarea</i> L.-Ənbər s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII- VIII	A- OD	Şə.i Aralıq d.- İran	Kserofil
1453	<i>S. tesquicola</i> Klok. et Pobed.-Quruçöl s.	Ç.ot	Hk	Mz	VI;VII (VIII)	YD	Pontik- Sarmat-İran	Bozqır
1454	<i>S. spinosa</i> L.-Tikanlı s.	Ç.ot	Hk	Ks	IV- VI;VI- VII	AD	Cən. İran- Turan	Kserofil
1455	<i>S. syriaca</i> L.-Suriya s.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
1456	<i>S. aethiopsis</i> L.- Həbəşstan s.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VI-VIII	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1457	<i>S. limbata</i> C.A. Mey.-Köbəli s.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	A- OD	Ermənistan- İran	Kserofil
1458	<i>S. ceratophylla</i> L.- Kütyarpaq s.	Ç.ot	Hk	Ks	V- VI;VI- VII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
1459	<i>S. virgata</i> Jacq.- Çubux s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	OD	Şə. Aralıq d.- Ön Asiya	Kserofil
1460	<i>Salvia staminea</i> Montbret & Aucher- Erməni s.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VIII	YD	Erməni.- Atropatan	Kserofil
1461	<i>S. amasiaca</i> Freyn et Sint.- Amaziya s.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; III-IX	O- YD	Ön Asiya	Kserofil
1462	<i>S. grossheimii</i> Sosn.- Qrossheym s.	Y/K	Ch	Ks	V- VI;VI	D- AD	Atropatan	Kserofil
1463	<i>Ziziphora capitata</i> L.-Başcıq dağ nanəsi	I	Th	Ks	VI;VII (VIII)	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1464	<i>Z. clinopodioides</i> Lam.-Kiçikdiş d.n.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII- VIII	O- YD	Ermənistan dağ.	Kserofil
1465	<i>Z. persica</i> Bunge- İran d.n.	I	Th	Ks	IV- V;VI	OD	İran	Kserofil

1466	<i>Z. tenuior</i> L.-Nazik d.n.	I	Th	Ks	V-VI; VII- VIII	OD	İran-Turan	Kserofil
1467	<i>Ziziphora clinopodioides subsp. rigida</i> (Boiss.) Rech.f. -Sart d.n.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VII; VII-IX	A- OD	İran	Kserofil
1468	<i>Ziziphora clinopodioides subsp. pseudodasyantha</i> Biberşteyn d.n.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII; IX	OD	Şimali İran	Kserofil
1469	<i>Satureja hortensis</i> L.-Dağımıçiqçək çöl nanəsi	I	Th	Mz Ks	VII- VIII; IX-XI	Ö- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1470	<i>S. macrantha</i> C.A. Mey.-İriçiqçək ç.n.	Ç.ot	Hk	Ks	VI- VIII; VIII-IX	Ö- OD	Şimali İran	Kserofil
1471	<i>Acinos rotundifolius</i> Pers.-İyli qəlbətotu	I	Th	Mz Ks	V-VI; VI-VII	A- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
1472	<i>Clinopodium vulgare</i> L.-Adi iyəvər	Ç.ot	Hk	Mz	VIII-X	Düz. -Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
1473	<i>Origanum vulgare</i> L.-Adi qaraot	Ç.ot	Hk	Mz	VI- VIII; VIII-X	Düz. -Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
1474	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds.-Uzunyarpaq yarpız	Ç.ot	Hk	Mz Hd	VII- VIII; IX-X	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1475	<i>M. aquatica</i> L.-Su y.	Ç.ot	Hk	Hd	VIII- IX; IX-XI	D- OD	Palearktik	Boreal
1476	<i>Scutellaria karjaginii</i> Grossh.-Karyagin başlıqotu	Ç.ot	Hk	Ks	(IV)V- VI	A- OD	Atropatan	Kserofil
1477	<i>S. platystegia</i> Juz.-Enlizarlı b.	Y/K	Ch	Mz Ks	V-VII; VIII	Ö- OD	Qarabağ	Kserofil
1478	<i>S. sevanensis</i> Sosn. ex Grossh.-Sevan b.	Y/K	Ch	Ks Mz	VI- VIII; VIII-IX	Sub.- Alp	Şim. Atropatan	Kserofil
1479	<i>S. araxensis</i> Grossh.-Araz b.	Y/K	Ch	Ks	V-VI; VI-VII	OD	Atropatan	Kserofil
1480	<i>Thymus kotschyanus</i> Boiss. et Hohen.-Koçi kəklikotu	Y/K	Ch	Ks	VI-VII; VII	A- YD	Ön Asiya dağ.	Kserofil
1481	<i>Th. collinus</i> Bieb.-Təpəlik k.	Y/K	Ch	Ks	VI-VII; VII- VIII	OD- Sub.	Qafqaz	Qafqaz

1482	<i>Thymus sipyleus</i> Boiss. -Seyrəkçiçək k.	Y/K	Ch	Ks	VI-VII; VII- VIII	YD	Kiçik Asiya	Kserofil
1483	<i>Th. nummularius</i> Bieb.-Pulvari k.	Y/K	Ch	Ks	VI- VIII; VIII-IX	YD	Qafqaz- Kolxid d.	Qədim
1484	<i>Th. transcaucasicus</i> Ronn.-Qafqaz k.	Y/K	Ch	Ks	VI-VII; VII- VIII	O- YD	M.O.	M.O.
1485	<i>Th. migricus</i> Klok. et Shost.-Mehri k.	Y/K	Ch	Ks	VI-VII; VII- VIII	O- YD	Şimali İran	Kserofil
1486	<i>Lycopus europaeus</i> L.-Avropa laçəkotu	Ç.ot	Hk	Hd Mz	VII-IX; VIII-X	D- OD	Paleartik	Boreal
1487	<i>Sideritis montana</i> L.- Dağ dəmrəyi	I	Th	Mz Ks	V-VI; VI-VII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1488	<i>Stachys woronowii</i> (Schischk. ex Grossh.) R.R.Mill.- Balansa d.	I	Th	Mz Ks	V-VI	A- OD	Atropatan	Kserofil
1489	<i>Dracocephalum</i> <i>botryoides</i> Stev.- Fırça ilanbaşı	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII; VIII-IX	Alp	Şərqi Qafqaz	Qafqaz
1490	<i>D. multicaule</i> Montbr. et Auch. ex Benth.-Çoxgövdəli i.	Ç.ot	Hk	Ks	VII;VII I-IX	O- YD	Ermənistan- İran	Kserofil
1491	<i>Eremostachys</i> <i>molucelloides</i> Bunge.- İriyarpaq çilədağı	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	AD	Ön Asiya	Kserofil
1492	<i>Hymenocrater</i> <i>bituminosus</i> Fisch et C.A. Mey.- Yapışqanlı Himenokrater	Y/K	Ch	Ks	IV- V;V-VI	A- OD	Şimali İran	Kserofil
1493	<i>Phlomis cancellata</i> Bunge-Şadaralı odotu	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	AD	Şimali İran	Kserofil
1494	<i>Ph. orientalis</i> Mill.- Qafqaz o.	Ç.ot	Hk	Ks	VI; VIII-IX	A- YD	Ön Asiya	Kserofil
1495	<i>Phlomis herba-venti</i> <i>subsp. pungens</i> (Willd.) Maire ex DeFilipps -Tikanlı o.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI- VIII; VII-IX	A- OD	Şə.Aralıq d- Pontik	Bozqır
1496	<i>Lallemantia</i> <i>canescens</i> (L.) Fisch. et C.A. Mey.-Bozaq Lallemansiyası	II	Hk	Mz Ks	VI-VIII	YD	Kiçik Asiya	Kserofil

1497	<i>L. peltata</i> (L.) Fisch. et C.A. Mey.-Daraqılı I.	I	Th	Mz Ks	V (VI)- VI-VII	A- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1498	<i>L. iberica</i> (Bieb.) Fisch. et C.A. Mey.-Gürcü I.	I	Th	Mz Ks	V-VI (VII)	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
XCIX. Colchicaceae DC.-Vaxtsizotukimilər								
1499	<i>Colchicum trigynum</i> (Adams) Stearn - Üçsütuncuqlu danaqıran	Ç.ot	K	Ks	III-IV	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
1500	<i>Colchicum szovitsii</i> Fisch. et C.A. Mey.-Sovis vaxtsizotı	Ç.ot	K	Mz	III-IV	Sub.- Alp	İran-Qafqaz	Kserofil
1501	<i>C. speciosum</i> Stev.-Gözəl v. o.	Ç.ot	K	Mz	VIII-IX	Sub.- Alp	Atropatan- Qafqaz	Kserofil
1502	<i>Colchicum freynii</i> Bornm. ex Stef.-Zəngəzur v. o.	Ç.ot	K	Mz	III-IV	Düz.	Atropatan	Kserofil
C. Liliaceae Juss.-Zəmbəqkimilər								
1503	<i>Gagea bulbifera</i> (Pall.) Salisb.-Soğanaqlı qaz soğanı	Ç.ot	K	Ks	IV-V	A- OD	İran-Turan	Kserofil
1504	<i>G. chlorantha</i> (Bieb.) Schult. et Schult. f.-Yaşılmtılsarı q.s	II	K	Ks	III- IV;V	OD	Şərqi- Zaqafqazia	Səhra
1505	<i>G. confusa</i> A. Terracc.-Məxul q. s.	Ç.ot	K	Mz	III-IV; V	Alp	İran	Kserofil
1506	<i>G. alexeencoana</i> Misch.-Aleksenko q. s.	Ç.ot	K	Mz Ks	III-V	A- YD	Qafqaz dağlıq	Qafqaz
1507	<i>G. reticulata</i> (Pall.) Schult. et Schult. f.-Torlu q. s.	Ç.ot	K	Ks	III-V	D- AD	Turan (Xəzəryanı)	Səhra
1508	<i>G. quasitenuifolia</i> Levichev-Nazikyarpaq q. s.	II	K	Mz Ks	IV-V	D- OD	İran- Zaqafqazia	Kserofil
1509	<i>G. commutata</i> C. Koch-Dəyişkan q. s.	Ç.ot	K	Mz Ks	IV-V	A- OD	Şər. Zaqafqazia	Səhra
1510	<i>G. caroli-kochii</i> Grossh.-Kox q. s.	Ç.ot	K	Ks Mz	IV-V	YD- Alp	Atropatan dağ.	Kserofil
1511	<i>G. liotardii</i> (Sternb.) Schult. et Schult. f. (G. anisanthos C. Koch)-Bərabərçiəksiz q. s.	Ç.ot	K	Mz	V-VII	YD- Alp	Ön Asiya- Qafqaz d.	Kserofil

1512	<i>G. joannis</i> Grossh. (<i>G. glacialis</i> C. Koch)-Goannis q. s.	Ç.ot	K	Mz	V-VIII	Sub.-Alp	Kiçik Asiya-Qafqaz	Kserofil
1513	<i>G. chomutowae</i> (Pasch.) Pasch. (<i>G. improvisa</i> Grossh.)-Sahil q. s.	Ç.ot	K	Ks	III,IV-V	OD	Atropatan	Kserofil
1514	<i>G. turanica</i> Levichev (<i>G. stipitata</i> Merkl.)-Turan q. s.	Ç.ot	K	Ks	III-V	D-OD	İran-Turan	Kserofil
1515	<i>G. gageoides</i> (Zucc.) Vved.-İran q. s.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	OD	İran-Turan	Kserofil
1516	<i>Fritillaria kurdica</i> Boiss. et Noe-Kürd lələvəri	Ç.ot	K	Ks	V-VI	OD	Atropatan	Kserofil
1517	<i>F. caucasica</i> Adams-Qafqaz l.	II	K	Mz Ks	IV-VI	OD	Kiçik Asiya-Qafqaz	Kserofil
1518	<i>F. gibbosa</i> Boiss. (Rhinopetalum gibbosum (Boiss.) A.Los.)-Qozbel l.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	D-OD	İran	Kserofil
1519	<i>Tulipa julia</i> C. Koch-Yuliya dağlaləsi	Ç.ot	K	Mz	IV-V;V-VI	OD	Şimali-İran	Kserofil
1520	<i>T. biflora</i> Pall.-Çoxçiçəkli d.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	D-OD	İran	Kserofil
CI. Orchidaceae Juss.-Səhləbkimilər								
1521	<i>Platanthera chlorantha</i> (Custer) Reichenb.-Yaşıl rəngli ləçəkotu	Ç.ot	K	Mz	V-VI	D-OD	Aralıq dənizi-Atlantik-Avropa	Boreal
1522	<i>Dactylorhiza romana</i> subsp. <i>georgica</i> (Klinge) Soó ex Renz & Taubenheim - Sarımtıl dactyloriza	Ç.ot	K	Mz	V-VI	AD-Sub	Kiçik Asiya-Qafqaz	Kserofil
1523	<i>Anacamptis palustris</i> (Jacq.) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.Chase.-Bataqlıq səhləbi	Ç.ot	K	Hd	V	Düz.-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
1524	<i>Anacamptis coriophora</i> (L.) R.M.Bateman, Pridgeon & M.W.ChaseBədbuy s.	Ç.ot	K	Mz	V-VI	Düz.-OD	Aralıq d.-Avropa	Boreal
1525	<i>O. mascula</i> (L.) L.-Erkək s.	Ç.ot	K	Mz	V-VI	A-OD	Avropa	Boreal
1526	<i>Ophrys apifera</i> Huds.-Arı qaş səhləbi	Ç.ot	K	Mz	V-VI	AD	Aralıq d.-Atlantik	Boreal

CII. <i>Iridaceae</i> Juss.-Süsənkimilər								
1527	<i>Crocus artvinensis</i> (G. Philippow) Grossh.-Artvin zəfəranı	Ç.ot	K	Mz	V	Alp	Ön Asiya	Kserofil
1528	<i>Iris caucasica</i> Stev in Bieb.-Qafqaz süsəni	Ç.ot	K	Ks Mz	IV-V	A- OD	Ermənistan- İran	Kserofil
1529	<i>I. pseudocaucaşica</i> Grossh.-Yalançı Qafqaz s.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	OD	Atropatan	Kserofil
1530	<i>Iris spuria</i> subsp. <i>demetrii</i> (Achv. & Mirzoeva) B.Mathew Demetri s.	Ç.ot	K	Mz	VII	OD	Ön Asiya	Kserofil
1531	<i>I. imbricata</i> Lindl. (<i>I.</i> <i>sulphurea</i> C. Koch)- Kirəmitvari s.	Ç.ot	K	Ks Mz	V-VI	O- YD	Atropatan	Kserofil
1532	<i>Iris iberica</i> subsp. <i>elegantissima</i> (Sosn.) Fed. & Takht.- Qəşəng s.	Ç.ot	K	Ks	VI	A- OD	Ermənistan- İran	Kserofil
1533	<i>Iris iberica</i> subsp. <i>lycotis</i> (Woronow) Takht.-Qurdqulağı s.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	D- AD	Atropatan	Kserofil
1534	<i>I. paradocha</i> Stev.- Paradoksal s.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	AD	İran- Zaqafqaziya	Kserofil
1535	<i>I. grossheimii</i> Woronow. ex Grossh.- Qrossqeym s.	Ç.ot	K	Mz	V-VI	O- YD	Atropatan	Kserofil
1536	<i>Gladiolus italicus</i> Mill. (G. segetum Ker.-Gawl.)- Əkinqarğa soğanı	Ç.ot	K	Mz	V-VI	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1537	<i>G. atroviolaceus</i> Boiss.- Tündbənövşəvi q. s.	Ç.ot	K	Ks Mz	V-VI	OD	İran	Kserofil
CIII. <i>Ixioliriaceae</i> Nakai-İksiolirionkimilər								
1538	<i>Ixiolirion</i> <i>tataricum</i> (Pall.) Herb. (<i>I. montanum</i> (Labill.) Herbert)- Tatar iksiolirion	Ç.ot	K	Ks Mz	V-VI	D- OD	Şiroko-İran	Kserofil
CIV. <i>Hemerocallidaceae</i> R. Br.-Günötkimilər								
1539	<i>Hemerocallis fulva</i> (L.) L.-Kürən günötu	Ç.ot	K	Mz	VI	D- AD	Şimali Aralıq d.	Kserofil
CV. <i>Asphodelaceae</i> Juss.-Asfodelinkimilər								
1540	<i>Eremurus spectabilis</i> Bieb.-Görkəmli çiriş	Ç.ot	K	Mz	V-VI	OD	Ön Asiya	Kserofil

1541	<i>Asphodeline prolifera</i> (Bieb.) Kunth (<i>A. dendroides</i> (Hoffm.) G. Woron.)-Ağacvari asfodelina	I	Th	Mz Ks	V-VI	D- OD	Şə. Zaqafqaziya	Səhra
1542	<i>A. tenuiflora</i> (C. Koch) Misch. (<i>A. szowitsii</i> (C. Koch) Misch.)-Nazikarpaqa.	Ç.ot	K	Ks	VI	OD	Atropatan	Kserofil
CVI. Hyacinthaceae Batsch ex Borkh.-Hiasintkimilər								
1543	<i>Ornithogalum brachystachys</i> C. Koch-Qısasünbül quşsüdü	Ç.ot	K	Mz	V-VI	OD- Sub.	Ön Asiya	Kserofil
1544	<i>O. montanum</i> Cyr.-Dağ q.	Ç.ot	K	Ks	V-VI	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
1545	<i>O. transcausicum</i> Misch. ex Grossh.-Zaqafqaziya q.	Ç.ot	K	Ks	V-VII	YD	Şim. Atropatan	Kserofil
1546	<i>O. sigmeoidium</i> Freyn et Sint.-Qıvrım q.	Ç.ot	K	Mz	V-VI	YD	Ermənistan dağlıq	Kserofil
1547	<i>Scilla mischtachenkoana</i> Grossh. (<i>S. dziensis</i> Grossh.)-Mistişenko zümrüdçiyyəi	Ç.ot	K	Mz	(VI)V	AD- Alp	Atropatan	Kserofil
1548	<i>Scilla siberica</i> subsp. <i>caucasica</i> (Misch.) Mordak.-Qafqaz z.	Ç.ot	K	Mz Ks	III(IV)	OD	Hirkan dağlıq	Qədim
1549	<i>Puschkinia scilloides</i> Adams-Zümrüdvary puşkiniya	II	K	Mz	V- VI(VII)	OD- Alp	Ön Asiya	Kserofil
1550	<i>Hyacinthella atropatana</i> (Grossh.) Mordak et Zakhar-yeva-Atropatan hiasinti	Ç.ot	K	Mz	VI-V	OD	Atropatan	Kserofil
1551	<i>Bellevalia macrobotrys</i> Boiss.-İribaşlı bellevaliya	Ç.ot	K	Ks Mz	IV-V	D- OD	Şə. Zaqafqaziya	Səhra
1552	<i>B. longistyla</i> (Misch.) Grossh.-Uzunsütuncuqlu b.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	Ö- OD	Atropatan	Kserofil
1553	<i>B. montana</i> (C. Koch) Boiss.-Dağ b.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	AD	M.O.	M.O.

1554	<i>Bellevalia paradoxa</i> (Fisch. & C.A.Mey.) Boiss.-Sıxçiçək b.	Ç.ot	K	Mz	V-VI	O-YD	İran dağlıq	Kserofil
1555	<i>Leopoldia longipes</i> (Boiss.) Losinsk. (M. atropatanum Grossh.)-Uzun sütuncuqlu ilan soğanı	Ç.ot	K	Mz	IV-V	Düz.-AD	Şimali İran	Kserofil
1556	<i>Leopoldia tenuiflora</i> (Tausch) Heldr - Nazikçiçək i.s.	Ç.ot	K	Ks Mz	VI-VII	O-YD Sub.	Pannon-Pontik	Bozqır
1557	<i>Leopoldia caucasica</i> (Griseb.) Losinsk. - Qafqaz i. s.	Ç.ot	K	Ks Mz	V-VI	Ö-OD	Qafqaz-Şimali İran	Kserofil
1558	<i>M. neglectum</i> Guss. (M. szovitsianum Baker in Gard.)-Sovis i. s.	Ç.ot	K	Mz Ks	(VI)V-VI	A-YD	Kiçik Asiya	Kserofil
CVII. Alliaceae J. Agardh-Soğankimilər								
1559	<i>Allium schoenoprasum</i> L.-Scoroda soğanı	Ç.ot	K	Mz	VI-VIII	YD	Holarktik dağ	Boreal
1560	<i>A. pseudostrictum</i> Albov-Yalançıdüz s.	Ç.ot	K	Ks	VII-VIII	Sub.-Alp	Kiçik Asiya-Qafqaz	Kserofil
1561	<i>A. scabriscapum</i> Boiss. et Kotschy-Kələkötür yarpaq s.	Ç.ot	K	Ks	VI	A-OD	Şimali-İran	Kserofil
1562	<i>A. rotundum</i> L.-Yumru s.	Ç.ot	K	Mz	VI-VII	OD	Aralıq d.-Avropa	Boreal
1563	<i>Allium ampeloprasum</i> L. - Ağrəng s.	Ç.ot	K	Ks Mz	VI-VII	OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
1564	<i>Allium borszczowii</i> Regel.-Qarabənövşəyi s.	II	K	Ks	VI-VIII	D-OD	İran-Turan	Kserofil
1565	<i>A. pseudoampeloprasum</i> Misch. ex Grossh.-Yalançıüzümlük s.	Ç.ot	K	Ks	VI-VII	OD	Atropatan	Kserofil
1566	<i>A. fuscoviolaceum</i> Fomin-Tutqunbənövşəyi s.	II	K	Ks	VI-VII	D-OD	Şi.İran Zaqaqaziya	Kserofil
1567	<i>A. dictyoprasum</i> C.A. Mey. ex Kunth-Top s.	Ç.ot	K	Ks	VI-VII	OD	Atropatan	Kserofil
1568	<i>A. vineale</i> L.-Üzümlük s.	Ç.ot	K	Mz	VII-VIII	Sub.-Alp	Avropa	Boreal
1569	<i>Allium borszczowii</i> Regel-Qəşəng torlu s.	Ç.ot	K	Ks	VI-VII	AD	Kiçik Asiya-Atropatan	Kserofil

1570	<i>A. rubellum</i> Bieb.- Qısaçıçəkli s.	Ç.ot	K	Ks	V-VI	OD	Atropatan	Kserofil
1571	<i>A. convallarioides</i> Grossh.-İnciçiçəkvari s.	Ç.ot	K	Mz	VI-VII	D- AD	Ön Asiya	Kserofil
1572	<i>A. stamineum</i> Boiss.- Erkək s.	Ç.ot	K	Ks	VI-VII	A- OD	Ön Asiya	Kserofil
1573	<i>A. pseudoflavum</i> Vved.-Yalançı sarı s.	Ç.ot	K	Ks	VI-VII	OD	Şimali-İran	Kserofil
1574	<i>A. paczoskianum</i> Tuzs.-Yaşılı s.	Ç.ot	K	Ks	VI-VII (VIII)	OD	Aralıq d.- Pontik	Bozqır
1575	<i>A. kunthianum</i> Vved.-Kunt s.	Ç.ot	K	Mz	VIII-IX	Sub- Alp	Qafqaz	Qafqaz
1576	<i>A. paradoxum</i> (Bieb.) G. Don f.-Xəzər s.	Ç.ot	K	Mz	IV-V	A- OD	Hirkan	Qədim
1577	<i>A. materculae</i> Bordz.-Matuskin s.	Ç.ot	K	Ks M	IV-V	OD	Atropatan	Kserofil
1578	<i>A. akaka</i> S.G. Gmel. ex Schult. et Schult. f.-Akaka s.	Ç.ot	K	Ks	V	A- OD	Atropatan	Kserofil
1579	<i>A. cardiostemon</i> Fisch. et C.A. Mey.- Ürəkvari erkəkçikli s.	Ç.ot	K	Ks	VI-VII	OD- Sub.	İran	Kserofil
1580	<i>A. mariae</i> Bordz.- Maria s.	Ç.ot	K	Ks	V	A- OD	Atropatan	Kserofil
1581	<i>A. woronowii</i> Miscz. ex Grossh.-Voronov s.	Ç.ot	K	Ks	V-VI	OD- Sub.	Atropatan	Kserofil
1582	<i>Allium tripedale</i> Trautv.-Üçfütlü n.	Ç.ot	K	Mz	VI	OD	Atropatan	Kserofil
CVIII. <i>Convallariaceae</i> Horan.-İnciçiçəyikimilər								
1583	<i>Polygonatum</i> <i>orientale</i> Desf. (<i>P.</i> <i>polianthemum</i> (M.B.) Dietrich.)-Şərqi güyənəsi	Ç.ot	K	Mz	V- VI;VI- VII	Sub.	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
CIX. <i>Asparagaceae</i> Juss.-Quşüzümükimilər								
1584	<i>Asparagus</i> <i>verticillatus</i> L.- Topayarpaq quşüzümü	Ç.ot	K	Mz Ks	V	D- OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
1585	<i>A. officinalis</i> L. (<i>A.</i> <i>polyphyllus</i> Stev.)- Dərman q.	Ç.ot	K	Mz	V-VI	D- AD	Pontik-Sarmat	Bozqır
1586	<i>A. persicus</i> Baker- İran q.	Ç.ot	K	Mz Ks	V-VI	Düz. -AD	Turan	Səhra
1587	<i>A. breslerianus</i> Schult. et Schult. f.- Bresler q.	Ç.ot	K	Ks	IV-V	D- DƏ	Turan	Səhra

CX. Juncaceae Juss.-Cığkımilər								
1588	<i>Juncus bufonius</i> L.- Qurbaga cığı	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	Düz. -Sub.	Holarktik	Boreal
1589	<i>J. compressus</i> Jacq.- Yasti c.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-IX	D- OD	Palearktik	Boreal
1590	<i>J. gerardii</i> Loisel.- Jerar c.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII	D- OD	Palearktik	Boreal
1591	<i>J. inflexus</i> L.-Əyilən c.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VIII	Düz. -Sub.	Aralıq d. Avropa	Boreal
1592	<i>J. effusus</i> L.-Ayrıq c.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	Düz. -Sub.	Qərbi Palearktik	Boreal
1593	<i>J. articulatus</i> L.- İşıldaqmeyvəli c.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1594	<i>J. alpigenus</i> C. Koch- Yüksəkdağ cığı	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII	YD	Qərbi Aralıq d.dağ.	Kserofil
1595	<i>J. heldreichianus</i> Marss. ex Parl. (<i>J.</i> <i>litoralis</i> C.A. Mey.)- Sahil c.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	D- OD	Hirkan litoral sahil	Qədim
1596	<i>Luzula spicata</i> (L.) DC.-Sümbüllü işıqotu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	YD	Holarktik, Arktik-Alp	Boreal
CXI. Cyperaceae Juss.-Cilkimilər								
1597	<i>Eriophorum</i> <i>vaginatum</i> L.-Qımlı tüklücə	Ç.ot	Hk	Hd	VI-VIII	YD	Holarktik	Boreal
1598	<i>Bolboshoenus</i> <i>maritimus</i> (L.) Palla in Koch-Dəniz lıqvər	Ç.ot	Hk	Hd	V-IX	D- OD	Holarktik	Boreal
1599	<i>Scirpoides holoschoenus</i> (L.) Sojak- Adi qolosxenus	Ç.ot	Hk	Mz Hd	V-VII	D- YD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1600	<i>Eleocharis palustris</i> (L.) Roem. et Schult.- Batdaq batdaqlıca	Ç.ot	Hk	Hd	V-VI	D- OD	Holarktik	Boreal
1601	<i>Cyperus longus</i> L.- Lələ salaməleyküm	Ç.ot	Hk	Hd	VI-IX	D- AD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1602	<i>C. rotundus</i> L.- Şarvari s.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-IX	D- ÖD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1603	<i>C. glaber</i> L.-Hamar s.	I	Th	Hd	VII-IX	D- AD	Şə. Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
1604	<i>C. fuscus</i> L.- Qaraqonur s.	I	Th	Mz	VI-X	OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1605	<i>C. michelianus</i> (L.) Delile-Mikeli s.	I	Th	Mz	VII-X	Düz.	Paleo-Tropik- Subtropik	Adventiv
1606	<i>Cyperus flavidus</i> Retz.-Sarımtıl cilicə	I	Th	Mz	VII-X	Düz.	Pantotr.-Subtr. Kosmopolit	Kosmo-polit
CXII. Cyperaceae Juss.-Cilkimilər								

1607	<i>Schoenus nigricans</i> L.-Qaramtil sxenus	Ç.ot	Hk	Hd Mz	V- VI(X)	D- OD	Aralıq d.- Atlantik	Boreal
1608	<i>Carex deasyi</i> (C.B.Clarke) O.Yano & S.R.Zhang.-Sxenusvari şegocə	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII	YD- Alp	Ş. Palearktik, Arktik-Alp	Boreal
1609	<i>Carex tristis</i> Bieb.-Qəmgin cil	Ç.ot	Hk	Mz	V-VI; VII- VIII	Alp- Sub.	Kiçik Asiya- Qafqaz d.	Kserofil
1610	<i>C. vesicaria</i> L.-Qoqəli c.	Ç.ot	Hk	Hd	VII- VIII	D- YD	Palearktik	Boreal
1611	<i>C. acutiformis</i> Ehrh.-Yalançı sivri c.	Ç.ot	Hk	Hd Mz	V-VI	D- OD	Palearktik	Boreal
1612	<i>C. riparia</i> Curt.-Sahil c.	Ç.ot	Hk	Hd Mz	V-VI	D- OD	Palearktik	Boreal
1613	<i>C. melanostachya</i> Bieb. ex Willd.-Qarasünbül c.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	D- OD	Şərqi Palearktik	Boreal
1614	<i>C. hordeistichos</i> Vill.-Arpacərgəli c.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	O- YD	Aralıq dənizi	Kserofil
1615	<i>Carex umbrosa</i> subsp. <i>huetiana</i> (Boiss.) Soó...-Huye c.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	Alp	Balkan-Kiçik Asiya	Kserofil
1616	<i>C. caryophyllea</i> Latourr.-Qərənfilşəkili c.	Ç.ot	Hk	Mz	III-V	Sub.	Avropa	Boreal
1617	<i>C. polyphylla</i> Kar. et Kir.-Çoxyarpaqlı c.	Ç.ot	Hk	Mz	V- VI(VII)	D- OD	Avropa	Boreal
1618	<i>Carex spicata</i> subsp. <i>spicata</i> -Qarışlıq c.	Ç.ot	Hk	Mz	V- VI(VII)	D- OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1619	<i>C. divisa</i> Huds.-Aralı c.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VII	D- OD	Aralıq dənizi- Atlantik litoral	Boreal
1620	<i>C. pachystylis</i> J. Gay.-Yoğunsütuncuqlu c.	Ç.ot	Hk	Ks	IV-VI	OD	İran-Mərkəzi Asiya ön dağ.	Kserofil
1621	<i>C. leporina</i> L.-Dovşan c.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII (VIII)	Sub.	Palearktik	Boreal
1622	<i>C. canescens</i> L.-Bozumtul c.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII	YD	Holarktik	Boreal
1623	<i>C. oreophila</i> C.A. Mey.-Dağsevən c.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII	Alp	Ön Asiya Qafqaz	Kserofil
CXIII. <i>Sparganiaceae</i> F. Rudolphi-Qurbağaotukimilər								
1624	<i>Sparganium emersum</i> Rehm.-Adi kirpibaş	Ç.ot	Hk	Hd	VI-VII	OD	Holarktik	Boreal
CXIV. <i>Typhaceae</i> Juss.-Ciyənkimilər								
1625	<i>Typha latifolia</i> L.-Enliyarpaq ciyən	Ç.ot	Hk	Hd	VI-VII	Düz	Holarktik	Boreal

1626	<i>T. laxmannii</i> Lepech.-Laksman c.	Ç.ot	Hk	Hd	VI-VIII	Düz	Aralıq d. Palearktik	Boreal
1627	<i>T. domingensis</i> Pers. (<i>T. angustata</i> Bory et Chaub.)-Daryarpaqlı c.	Ç.ot	Hk	Hd	VI-VII	D-OD	Aralıq d.-İran	Kserofil
1628	<i>T. minima</i> Funck-Kiçik c.	Ç.ot	Hk	Hd Mz	V(VI)	D-OD	Cən. Palearktik	Boreal
CXV. Poaceae Barnhart-Qırtckimilər								
1629	<i>Phyllostachys reticulata</i> (Rupr.) K.Koch.-Bambukvari yarpağı sünbülcüklü	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VII; VIII-IX	D-AD	Adventiv	Adventiv
1630	<i>Brachypodium sylvaticum</i> (Huds.) Beauv.-Meşə qısaayaq	Ç.ot	Hk	Mz	V- VII;VI- IX	D-OD	Holarktik meşə	Boreal
1631	<i>Pseudoroegneria heidemaniae</i> (Tzvelev.-Heydeman ayrıqotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII	OD	Qafqaz	Qafqaz
1632	<i>E. caespitosa</i> (C. Koch) Nevski-Çimli a	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VII (VIII)	OD	Ön Asiya dağlıq	Kserofi
1633	<i>E. turcica</i> P.E. Me Guire (E. gracillimum Nevski)-Türkiyə a.	Ç.ot	Hk	Mz	VII	Düz	Aralıq dənizi	Kserofil
1634	<i>E. intermedia</i> (Host.) Nevski-Orta a.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI	OD	Şərqi Aralıq d.	Kserofil
1635	<i>E. trichophora</i> (Link) Nevski-Tükburan a.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VIII	A- YD	Ş. Aralıq d.- İran-M. Asiya	Kserofil
1636	<i>E. repens</i> (L.) Nevski-Sürünən ayrıq	Ç.ot	Hk	Hd Mz	VI-VIII	Düz. -Sub.	Palearktik	Boreal
1637	<i>Elymus repens subsp. elongatiformis</i> (Drobow) Melders - Uzunsov a.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII	A- OD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
1638	<i>Eremopyrum orientale</i> (L.) Jaub. et Spach-Şərq bozaq	I	Th	Ks Mz	IV-VI	D- DƏ	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1639	<i>E. bonaepartis</i> (Spreng.) Nevski-Bonapart b.	I	Th	Ks Mz	V(VI)	OD	Şə.Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
1640	<i>E. distans</i> (C. Koch) Nevski-Düzəkli b.	I	Th	Ks Mz	V-VI	D- OD	İran-Turan	Kserofil
1641	<i>E. triticeum</i> (Gaertn.) Nevski-Buğdayı b.	I	Th	Ks Mz	IV- V(VI)	D- ÖD	Sarmat	Bozqır

1642	<i>Aegilops cylindrica</i> Host-Silindirvari buğdayıot	I	Th	Ks	V-VI	D- OD	Şə. Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
1643	<i>A. tauschii</i> Coss.- Tauşi b.	I	Th	Mz Ks	(IV)V- VI(VII)	D- OD	İran-Mərkəzi Asiya	Kserofil
1644	<i>Aegilops tauschii</i> subsp. <i>stragulata</i> (Eig) Tzvelev.-Vız- vız b.	I	Th	Ks	(IV)V- VI(VII)	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1645	<i>A. triuncialis</i> L.- Üçdüyməli b.	I	Th	Ks	V-VI	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1646	<i>A. biuncialis</i> Vis.- İkidüyməli b.	I	Th	Ks	V-VI	D- AD	Şərqi Aralıq d. Kiçik Asiya	Kserofil
1647	<i>A. colummaris</i> Zuhuk.-Tacvari b.	I	Th	Ks Mz	VI-VIII	D- OD	Kiçik Asiya	Kserofil
1648	<i>A. umbellulata</i> Zuhuk.-Çətürvari b.	I	Th	Ks	V-VI	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
1649	<i>Hordeum</i> <i>brevisubulatum</i> (Trin.) Link- Bənövşəyi arpa	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII (VIII)	YD	Ermənistan dağ	Kserofil
1650	<i>Hordeum murinum</i> subsp. <i>leporinum</i> (Link) Arcang.- Dovşan a.	I	Th	Mz Ks	IV- VI(VII)	D- AD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1651	<i>H. bulbosum</i> L.- Soğanaqlı arpa	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1652	<i>Hordeum vulgare</i> subsp. <i>spontaneum</i> (K.Koch) Asch. & Graebn. -Yabanı a.	I	Th	Mz Ks	IV-VI	Düz	Şə. Aralıq d. İran-Turan	Kserofil
1653	<i>Taeniatherum caput- medusae</i> (L.) Nevski -Uzunsov yastıqlıçq	I	Th	Ks	V-VII	A- OD	Şərqi Aralıq d.-İran	Kserofil
1654	<i>Henrardia persica</i> (Boiss.) C.E. Hubb.- İran nazikquyruq	I	Th	Ks Mz	V-VII	D- OD	İran	Kserofil
1655	<i>Bromus racemosus</i> L.-Dəstəvari tonqalotu	I	Th	Mz	VI-VII	Düz.	Avropa	Boreal
1656	<i>Bromus commutatus</i> subsp. <i>commutatus</i> - Svelyov t.	I	Th	Mz	IV-VII	O- YD	Qafqaz	Qafqaz
1657	<i>B. squarrosus</i> L.- Kilkəşli t.	I, II	Th	Ks Mz	VI-VII	Düz.	Aralıq dənizi	Kserofil
1658	<i>B. briziformis</i> Fisch. et Mey.-Titrəkvari t.	I	Th	Ks Mz	V-VI	D- OD	Hirkan	Qədim

1659	<i>Bromus danthoniae</i> Trin.-İrisünbül t.	I	Th	Mz	IV-VII	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
1660	<i>B. danthoniae</i> Trin.-Danton t.	I	Th	Ks Mz	V-VII	D-OD	İran-Turan	Kserofil
1661	<i>B. lanceolatus</i> Roth-İrisünbül t.	I	Th	Mz	IV-VII	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
1662	<i>B. scoparius</i> L.-Süpürgəvari t.	I	Th	Ks	IV-VII	D-OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1663	<i>Bromopsis benekenii</i> (Lange) Holub-Beneken tonqalotu	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	D-YD	Qərbi Palearttik	Boreal
1664	<i>Bromus variegatus</i> subsp. villosulus (Steud.) P.M.Sm.-Acar t.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VII	YD-Alp	Kiçik Asiya	Kserofil
1665	<i>Bromus tomentellus</i> Boiss.-Keçəcikvari t.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VII	A-OD	Ön Asiya	Kserofil
1666	<i>Bromus tectorum</i> L.-Krovel anisanta	I	Th	Mz	(III) IV-VI	D-OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
1667	<i>B. rubens</i> (L.) - Qızaran t.	I	Th	Ks Mz	III-IV	D-ÖD	Aralıq dənizi	Kserofil
1668	<i>Bromus sterilis</i> L. - Meyvəsiz a.	I	Th	Ks Mz	IV-VI	D-OD	Aralıq d.Turan	Kserofil
1669	<i>Bromus pumilio</i> (Trin.) P.M.Sm. - Kilkəşli buasiye	I,II	Th	Ks Mz	VI-VII	Düz.	Aralıq dənizi	Kserofil
1670	<i>Avena persica</i> Steud. (A. ludoviciana Durieu)-İran vələmiri	I	Th	Mz Ks	IV-VI (VII)	O-YD	Turan	Səhra
1671	<i>A. barbata</i> Pott. ex Link.-Saqqalvari v.	I	Th	Ks Mz	V-VI	D-AD	Aralıq dənizi	Kserofil
1672	<i>Arrhenatherum kotschy</i> Boiss.-Koçi rayqras	Ç.ot	Hk	Ks	VI	OD	İran dağlıq	Kserofil
1673	<i>A. elatius</i> (L.) J. et C. Presl-Firəng r.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII (VIII)	A-OD	Avropa	Kserofil
1674	<i>Ventenata macra</i> (Steven ex M.Bieb.) Balansa ex Boiss. Arıq qaudinopsis	I	Th	Ks	V-VI	D-OD	Ön Asiya	Kserofil
1675	<i>Trisetum rigidum</i> (Bieb.) Roem. et Schult.-Bərk üçqıllı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII (VIII)	ÖD-Sub.	Ermənistan	Kserofil
1676	<i>T. flavescens</i> (L.) Beauv.-Çəmən ü.	Ç.ot	Hk	Mz	V-VIII	DƏ-Sub.	Avropa	Boreal
1677	<i>Koeleria macrantha</i> subsp. <i>macrantha</i> - Kürd nazıkbaldır	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	DƏ-Sub.	Ön Asiya dağ.	Kserofil

1678	<i>Apera interrupta</i> (L.) Beauv.-Aralıq süprək	I	Th	Mz Ks	IV-V	OD- YD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1679	<i>Agrostis gigantea</i> Roth-Nəhəng tarlaotu	Ç.ot	Hk	Hd Mz	VI-VII	D- YD	Holarktik meşə	Boreal
1680	<i>A. capillaris</i> L.- Tükvari t.	Ç.ot	Hk	Hd Mz	VI-VII	Ö- OD	Holarktik meşə	Boreal
1681	<i>A. stolonifera</i> L. (A. karsensis Litw. in Sched.)-Zoğlu t.	Ç.ot	Hk	Hd	VII- VIII	YD	Erməni.-İran d.	Kserofil
1682	<i>A. lazica</i> Bal.- Lazistan t.	Ç.ot	Hk	Mz	VII- VIII	YD	Kiçik Asiya- Qafqaz	Kserofil
1683	<i>A. olympica</i> (Boiss.) Bor-Olimpiya t.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VIII	YD- Alp	Ön Asiya dağ.	Kserofil
1684	<i>Agrostis vinealis</i> Schreb. -Yastıyarpaq t.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	YD	Ermənistan- İran d.	Kserofil
1685	<i>Polypogon fugax</i> Nees ex Steud.- İnkışafetməmiş dəlipişpişə	I	Th	Mz Ks	V-VI	Düz	İran-Turan	Kserofil
1686	<i>P. monspeliensis</i> (L.) Desf.-Monpele d. p.	I	Th	Ks	V-VII	D- OD	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1687	<i>P. maritimus</i> Willd.- Sahil d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	Düz.	Aralıq d.İran- Turan	Kserofil
1688	<i>Lolum rigidum</i> Gaud.-Bərk quramat	I	Th	Ks	V-VI	D- OD	Aralıq dənizi İran	Kserofil
1689	<i>L. persicum</i> Boiss. et Hohen.-İran q.	I	Th	Mz	VI-VIII	Düz. -Sub.	İran-Turan	Kserofil
1690	<i>Festuca sclerophylla</i> Boiss. ex Bisch.- Sərtıyarpaq topal	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII	A- OD	Ermənistan- İran	Kserofil
1691	<i>F. chalcophaea</i> V. Krecz. et Bobr.- Bənövşəyi t.	Ç.ot	Hk	Ks	VII- VIII	YD	Sarmat	Bozqır
1692	<i>F. valesiaca</i> Gaud.- Şırımli t.	I	Th	Mz Ks	IV-VIII	DƏ- YD N	Avropa	Boreal
1693	<i>F. brunnescens</i> (Tzvel.) Galushko- Qonur t.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-IX	OD	Sarmat	Bozqır
1694	<i>F. skvortsovii</i> E. Alexeev-Skvortsov t.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	A- OD	Qafqaz	Qafqaz
1695	<i>Festuca myuros</i> L- Siçanquyruğu vulpiya	I	Th	Ks	IV-VI	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1696	<i>Festuca ambigua</i> Le Gall.-Kırpikli v.	I	Th	Ks	IV-V	D- AOD	Aralıq dənizi	Kserofil

1697	<i>V. persica</i> (Boiss. et Buhse) V. Krecz. et Bobr.-İran v.	I	Th	Ks Mz	V-VI	AD	İran	Kserofil
1698	<i>V. hirtiglumis</i> Boiss. et Hausskn.-Qısapulcuqlu v.	I	Th	Ks	IV-V	A-OD	M.O.	M.O.
1699	<i>Festuca maritima</i> L-Sahil biglicası	I	Th	Ks	IV-V	D-AD	İran	Kserofil
1700	<i>Festuca orientalis</i> (Boiss.) B.Fedtsch.-Cənub quramat	I	Th	Ks	V	Düz	Aralıq dənizi	Kserofil
1701	<i>L. rigidum</i> (L.) Griseb.Bərk-Bərk q.	I	Th	Ks	V-VI	D-OD	Aralıq dən. İran	Kserofil
1702	<i>Cutandia rigescens</i> (Grossh.) Tzvel.-Sərtvari qutandiya	I	Th	Ks Mz	IV-V	Düz.	Turan	Səhra
1703	<i>Poa sinaica</i> Steud.-Sinay dişəsi	Ç.ot	Hk	Ks Mz	IV; IV-V	A-OD	Şə.Aralıq d.İran	Kserofil
1704	<i>P. densa</i> Troitzky-Sıx d.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI; VI-VIII	A-YD	Ön Asiya	Kserofil
1705	<i>P. trivialis</i> L.-Adi d.	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	D-OD	Palearktik	Boreal
1706	<i>P. annua</i> L.-Birillik d.	I	Th	Ks	V-VII; VI-IX	D-OD	Kosmopolit	Kosmop
1707	<i>P. nemoralis</i> L.-Meşə d.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI; VII-VIII	D-DƏ	Holarktik meşə	Boreal
1708	<i>P. araratica</i> Trautv.-Ararat d.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII;VII I-IX	Alp	Erməni.-İrand.	Kserofil
1709	<i>P. compressa</i> L.-Basıq d.	Ç.ot	Hk	Mz Hd	VI;VII- VIII	Düz-AOD	Avropa	Boreal
1710	<i>Eremopoa persica</i> (Trin.) Roshev.-İran səhra dişəsi	I	Th	Hd Mz	(V) VI- VII	A-OD	Ön Asiya	Kserofil
1711	<i>Catabrosella humilis</i> (Bieb.) Tzvel.-Yatıq qırtıc	Ç.ot	Hk	Mz Ks	IV-V	D-OD	Sarmat	Bozqır
1712	<i>Catabrosa aquatica</i> (L.) Beauv.-Su çayotu	Ç.ot	Hk	Mz Hd	V-VII	D-YD	Holarktik	Boreal
1713	<i>Puccinellia gigantea</i> (Grossh.) Grossh.-Nəhəng pazotu	Ç.ot	Hk	Hal o Mz	V	Düz	Turan	Səhra
1714	<i>Sclerochloa woronowii</i> (Hack) Tzvel. ex Bor-Voronov sərtsünbülü	I	Th	Ks Mz	IV-V	Düz	Şərqi Zaqaqaziya	Səhra

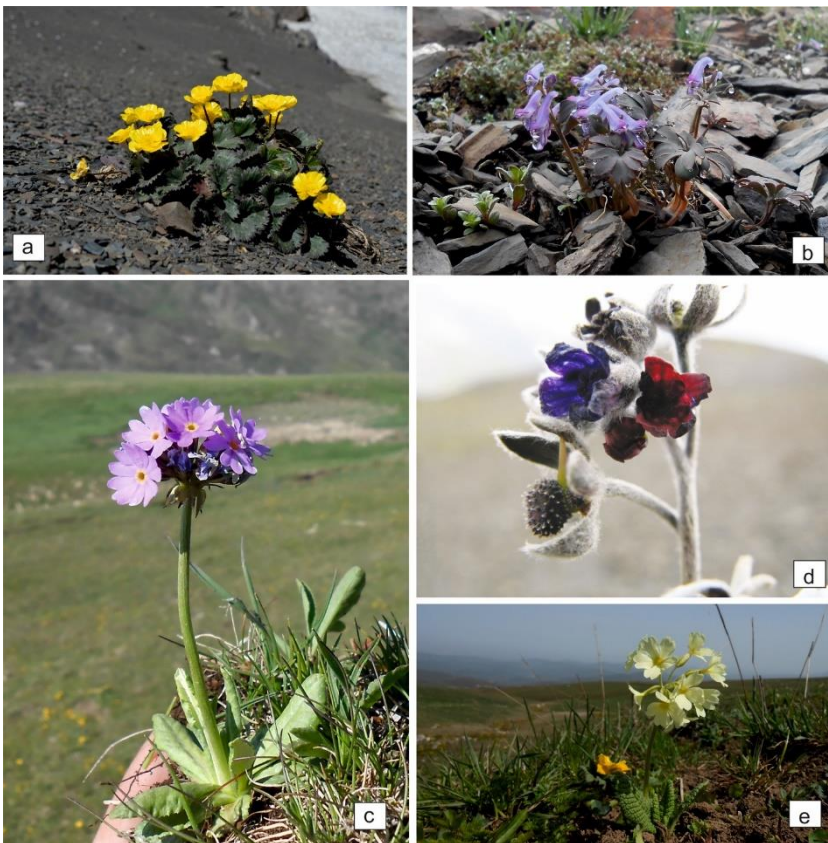
1715	<i>Cynosurus echinatus</i> L.-Tikanlı itquyruğu	I	Th	Ks	V-VIII	D- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1716	<i>Phalaroides arundinacea</i> (L.) Rausch.-Qamışvari baliqotu	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VI-VII; VII-IX	D- AOY D	Holarktik	Boreal
1717	<i>Phalaris canariensis</i> L.-Qısasınbül bülbulotu	I	Th	Mz	V- VI;VI- VII	D- AOD	Qəbi Aralıq d.	Kserofil
1718	<i>Phleum phleoides</i> (L.) Karst.-Bozqır pişikquyruğu	Ç.ot	Hk	Ks Mz	(V)VI- VII (VIII)	D- OD	Palearktik	Boreal
1719	<i>P. paniculatum</i> Huds.-Süpürgavari p.	I	Th	Ks	V- VI(VII)	D- ÖD	Aralıq dənizi Turan	Kserofil
1720	<i>P. pratense</i> L.- Çəmən p.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII- VIII	A- YD	Palearktik	Boreal
1721	<i>M. atropatana</i> Schischk.-Atropan k	Ç.ot	Hk	Ks	V-VI	OD	İran	Kserofil
1722	<i>Achnotherum ordubadense</i> Tzvel.- Ordubad çiyi	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VIII (IX)	A- OD	Mərkəzi Asiya	Kserofil
1723	<i>Stipa ehrenbergiana</i> Trin. et Rupr.- Erenburq şiyavı	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VI	OD	Atropatan	Kserofil
1724	<i>S. capillata</i> L.-Tüklü ş.	Ç.ot	Hk	Ks	VII, VIII (IX)	AD- Sub.	Sarmat	Bozqır
1725	<i>S. gaubae</i> Bor (S.nachiczevanica)- Gaubə ş.	Ç.ot	Hk	Ks	VI-VIII	O- YD	Atropatan	Kserofil
1726	<i>Piptatherum molinoides</i> Boiss.- Yaşılmtıl düyüsov	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	YD	İran dağlıq	Kserofil
1727	<i>Schismus barbatus</i> (L.) Thell.-Kasalı sxismus	I	Th	Ks	IV-VI	D- ÖD	Aralıq dənizi	Kserofil
1728	<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin. ex Steud.-Cənub qamışı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-X	A- OYD	Holarktik	Boreal
1729	<i>Aristida heymannii</i> Regel. (A. adscensionis L.)- Heymanni şiyəvəri	I	Th	Ks	VI- VIII(X)	D- OD	Aralıq d.- Sindis	Kserofil
1730	<i>Aeluropus repens</i> (Desf.) Parl.-Sürünən qaçañayır	Ç.ot	Hk	Hal o Ks	V-IX	D- ÖD	Şə.Aralıq d.- İran-Turan	Kserofil

1731	<i>Cleistogenes serotina</i> (L.) Keng.-Gecikən ilanotu	Ç.ot	Hk	Ks	(VI) VII-III (X)	A- OD	Aralıq dənizi	Kserofil
1732	<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.-Barmaqvari cayır	Ç.ot	Hk	Ks	VI-IX	D- AD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
1733	<i>Sporobolus schoenoides</i> (L.) P.M.Peterson-Qamışvari gizliçiçək	I	Th	Ks Mz	VI-IX	Düz.	Aralıq d.-Turan	Kserofil
1734	<i>Sporobolus aculeatus</i> (L.) P.M.Peterson.-Tikanlı g.	I	Th	Mz	(VI) VII- VIII(X)	Düz.	Aralıq dənizi Turan	Kserofil
1735	<i>Echinochloa crusgalli</i> (L.) Beauv.-Toyuqdarısı suluf	I	Th	Ks Mz	VII-IX	D- AD	Boreo-Tropik	Adventiv
1736	<i>Eriochloa succincta</i> (Trin.) Kunth-Nazikbel yunluca	I	Th	Ks Mz	(VIII) IX-XI	Düz.	Turan	Səhra
1737	<i>Cenchrus orientalis</i> Morrone Rich.-Şərq lələkotu	Ç.ot	Hk	Ks	V-VIII	A- OD	Şə.Aralıq d.İran	Kserofil
1738	<i>İmperata cylindrica</i> (L.) Raesch.-Silindirik hülpə	Ç.ot	Hk	Ks	V	Düz.	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
1739	<i>Sorghum halapense</i> (L.) Pers.-Conson out	Ç.ot	Hk	Mz	VI-VIII	D- AD	Aralıq d.-Subtropik	Kserofil
1740	<i>Bothriochloa ischaemum</i> (L.) Keng.-Qandayandırıcı ağot	Ç.ot	Hk	Mz Ks	VII-IX	DƏ- OD	Aralıq d. Sarmat	Kserofil
CXVI. Butomaceae Mirb.-Suoxukimilər								
1741	<i>Butomus umbellatus</i> L.-Çətirvari suoxu	Ç.ot	Hk	Hd Mz	V-VII	Düz.	Palearktik	Boreal
1742	<i>Alopecurus textilis</i> Boiss.-Lifli tülküquyruğu	Ç.ot	Hk	Ks Mz	VI-VIII	YD Sub. Alp	İran-Erməni. d.	Kserofil
1743	<i>A. arundinaceus</i> Poir.-Qamışvari t.	Ç.ot	Hk	Ks Mz	V-VII	D- ÖD	Palearktik	Boreal
1744	<i>A. myosuroides</i> Huds.-Siçanquyruğuvari t.	I	Th	Mz Hd	V-VI	D- OD	Aralıq d.İran-Turan	Kserofil
1745	<i>Glyceria arundinaceae</i> Kunth-Qamışvari şirintum	Ç.ot	Hk	Hd	VI-VII	OD	Qərbi Palearktik	Boreal
1746	<i>G. fluitans</i> (L.) R.Br.-Üzğun ş.	Ç.ot	Hk	Mz Hd	V-VII	D- YD	Holarctik meşə	Boreal

1747	<i>Melica ciliata</i> L. - Kırım kalışı	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	D- YD	Şərqi Aralıq dənizi	Kserofil
1748	<i>Melica persica</i> Kunth.-Jakmon k.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	OD	İran	Kserofil
1749	<i>M. hohenackeri</i> Boiss.-Hohenaker k.	Ç.ot	Hk	Mz Ks	V-VII	OD	Atropatan	Kserofil
1750	<i>M. ianaequiglumis</i> Boiss.-Tənsizzarlı k.	Ç.ot	Hk	Ks	V-VII	OD	İran	Kserofil
CXVII. <i>Alismataceae</i> Vent.-Bağəvərkimilər								
1751	<i>Alisma plantago- aguatica</i> L.-Yol bağəvəri	Ç.ot	Hk	Hd Mz	VII- VIII	Düz. -Sub.	Palearktik	Boreal
CXVIII. <i>Juncaginaceae</i> Rich.-Cıqqimilər								
1752	<i>Triglochin palustre</i> L.-Bataqlıq üçdişi	Ç.ot	Hk	Hd Mz	V-VI; VII- VIII	OD	Palearktik	Boreal
CXIX. <i>Potamogetonaceae</i> Dumort.-Suçiçəyikimilər								
1753	<i>Potamogeton nodosus</i> Poir.- Buğumlu suçiçəyi	Ç.ot	Hk	Hq	VI-VII; VII- VIII	Düz.	Holarktik rütub.	Boreal
1754	<i>P. crispus</i> L.-Qumral suçiçəyi	Ç.ot	Hk	Hq	VI-VII; VIII	Düz.	Holarktik	Boreal
CXX. <i>Ruppiaceae</i> Horon.-Ruppiakimilər								
1755	<i>Ruppia maritima</i> L.- Dəniz ruppiası	Ç.ot	Hk	Hq	VI-X	Düz.	Kosmopolit	Kosmopol
CXXI. <i>Zannicheliaceae</i> Dumort.-Zannixeliyakimilər								
1756	<i>Zannichelia palustris</i> L.-Bataqlıq zannixeliası	Ç.ot	Hk	Hq	VI-VIII	Düz.	Su kosmopolit	Kosmopol
CXXII. <i>Araceae</i> Juss.-Danaayağıkimilər								
1757	<i>Arum rupicola</i> Boiss. (<i>A. elongatum</i> Stev.)- Uzunsov danaayağı	Ç.ot	Hk	Ks	V	D- OD	Ön Asiya	Kserofil
CXXIII. <i>Lemnaceae</i> S.F. Gray-Sugülükimilər								
1758	<i>Lemna minor</i> L.- Balaca su gülü	Ç.ot	Hk	Hq	V-IX	Düz- YD	Su kosmopolit	Kosmopol
1759	<i>L. trisulca</i> L.-Borulu s. g.	Ç.ot	Hk	Hq	V-IX	D- OD	Su kosmopolit	Kosmopol

Şəkil 4. Şahdağ ərazisinin nadir və itmək üzrə olan bəzi növləri:
a - Woodsia alpina, b - Juniperus foetidissima, c - Colchicum speciosum, d - Crocus adami, e - Crocus speciosus, f - Pulsatilla albana.

Şəkil 5. Şahdağ ərazisinin nadir və itmək üzrə olan bəzi növləri:
a - Ranunculus arachnoideus, b - Corydalis alpestris, c - Primula
algida, d - P.ruprechtii, e - Cynoglossum holosericeum, f -
Scrophularia minima

Nadir və təhlükə altında olan flora növləri və onların qorunması tədbirləri

Şahdağ florası Böyük Qafqaz florasının zənginliyini əks etdirir. Burada 2000-ə yaxın bitki növü mövcuddur. Bu növlərdən 31-i Qırmızı kitaba daxil edilmişdir.

1. *Woodsia alpina* (Bolt.) S.F.Gray – Alp vudsiyası (Quba-Xınalıq, alp, nival)
2. *Taxus baccata* L. – Giləli qaraçöhrə (Qubanın şərq hissəsi, Qəbələ Həmzəli, Ləzə, 1900m-ə kimi fıstıq vələs meşələrində)
3. *Pinus kochiana* Klotzch ex C.Koch (= *Pinus hamata* (Stev.) Sosn.) - Kox şamı (Qusar Kuzun, d.s. 1800-2000m hündürlükdə, subalp)
4. *Juniperus foetidissima* Willd.- Ağırıyli ardıc (Qəbələ, Savalan, Quba-Xaltan, Şamaxı-Hillmilli)
5. *Nectarscordum bulgaricum* Janka (Qusar-Aladaş qayalıqlarında)
6. *Galanthus alpinus* Sosn. var. *alpinus* (G.caucasicus (Baker) Grossh.) – Qafqaz xədicəgülü (Quba-Rustov, meşə)
7. *Danae racemose* (L.) Moench. – Budaqlı danaya (Qəbələ-Qüybədə dağı, İsmayılı - Xanagah)
8. *İridodictyum reticulatum* (Bieb.) Rodionenko – Torlu iridodiktum (Şamaxı-Mərzə, Çuxuryurd, Xaçmaz-Qusarçay, Ağsu dolayları)
9. *Orchis purpurea* Huds. – Fıfır səhləb (Quba ətrafi, Qonaqənd, Qusar ətrafi, İsmayılı-İvanovka, Xıllı, Astraxanovka, meşə və meşə ətrafi kolluqlar)
10. *Himantoglossum formosum* (Stev.) C.Koch (*Loroglossum formosum*(Stev.) G.Camus et Bergen) – Qəşəng qayışləçək (Qusar ətrafi, kolluqlarda)
11. *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch - Uzunyarpaq tozbaş səhləb (Qusarçay, Alekseyevka, Dədəli, İsmayılı meşə, kolluqlarda)

12. *Limodorum abortivum* (L.) Sw. - Natamam limodorum (Qəbələ ətrafı, meşə və meşə ətrafı kolluqlarda)
13. *Salix kuznetzowii* Laksch. ex Goerz - Kuznetsov söyüdü (Quba, Qudyalçay, Qusar-Laza, Şahdağ subalp, alp kolluqlarında)
14. *Pterocarya fraxinifolia* (Lam.) Spach (*P. pterocarpa* (Michx.) Kunth ex İ.İljinsk.) – Qanadmeyvə yalanqoz (İsmayılı-Xanagah, Oğuz-Padar)
15. *Betula raddeana* Trautv. – Radde tozağacı (Quba-Susay, Qusar –Laza, Kuzun, d.s. 1500-2100m hünd.)
16. *Castanea sativa* Mill. – Adi şabalıd (Qəbələ-Vəndam, Bum çayı, d.s. 600-1100m hünd. meşəlikdə)
17. *Pseudovesicaria digitata* (C.A.Mey.) Rupr. – Barmaqvari qovqaq(Quba-Xınalıq, Derk, Qusar-Tufandağ alp nival)
18. *Pyracantha coccinea* M.Roem. – Qırmızı tubulqa (İsmayılı, Basqal və Talıstan, Qusarçay boyu, Şamaxı-Çuxur-yurd)
19. *Rosa azerbaijhanica* Novopokr. et Rzazade – Azərbaycan it burnu (Quba –Artuc kəndi daşlı çınqıllı yamaclar)
20. *Astragalus kubensis* Grossh. – Quba paxladəni (Quba-Qırız çəmən otlaqlarında)
21. *Buxus colchica* Poyark. –Kolxida şümşad (Qəbələ-Vəndam, d.s. 1000m-ə kimi meşələrdə)
22. *Vitis sylvestris* Gmel. – Meşə üzümü (Quba-Alpan, düzən meşələri)
23. *Hedera pastuchowii* Woron. - Pastuxov daş sarmaşığı (Quba-Qusar, Qəbələ meşələrində)
24. *Rhododendron luteum* Sweet. – Sarı xanıməli (Şamaxı-Pırqulu d.s.100-1500m seyrək meşələrdə)
25. *Primula juliae* Kusn. – Yulin novruzçiçəyi (Qəbələ Dəmiraparançay sahillərində)
26. *Gentiana lagodechiana* Grossh. – Laqodex acıçiçək (Quba-Xınalıq alp qurşağı)

27. *Atropa caucasica* Kreyer – Qafqaz xanımotu (Qusar şəhəri ətrafı, meşələrdə, meşə ətrafı talalarda)
28. *Cladochaeta candidissima* (Bieb.) DC. – Parlaq kladoxeta (İsmayılı-Müçü, Korçay, Quba-Qonaqkənd, Xaltan, Yerfli, Ağsuçay, Şamaxı, Pirsaatçay, daşlı çınqıllı ərazilərdə, çay vadilərində)
29. *Diospyros lotus* L.- Qafqaz xirniyi (İsmayılı-Buynuz d.s. 1000m-ə kimi meşələrdə)
30. *Alcea kusariensis* (İljin.) İljin. – Qusar gülxətmi (Qusar şəh. ətrafı, Şamaxı-Şaradil, Kirovka, Quba-Çimi kəndi, talalar, meşə kənarı kolluqlar)
31. *Frangula grandiflora* (Fisch. Et C.A.Mey.) Grub.- Iriyarpaq kövrək mürdəşər (Qusar-Samurçay, Qələnxur kəndi, meşəliklərdə)
32. *Taxus* L. –Qaraçöhrə cinsinə aid *T.baccata* L. - Qubanın şərq hissəsi, Şamaxı-Çuxuryurd-Pirqulu, Qəbələ Həməzəli, Qəbələ-Laza, 1900 m-ə kimi hündürlükdə, fıstıq-vələs meşələrində nadir halda rast gəlinir. Məhv olma səbəbi – meşə yaşılları, oduncağın bir sıra məqsədlərlə istifadə olunması, toxumların quşlar tərəfindən yeyilməsi və yayıldığı mühitdə meşələrin qırılması nəticəsində dəyişilməsi.
33. *Pinus* L. – Şam cinsinin *P.kochiana* Klotzch ex C.Koch. növü əsasən Qusar-Kuzun ərazisi, d.s. h. 1800-2000m, subalp çəmənliklərdə rast gəlir. Məhv olma səbəbi –Qusar-Kuzun ərazisində toxum tədarükü məqsədilə təbii bərpanın zəif getməsi, tikinti materialı kimi yararlı olması, müxtəlif göbələk xəstəliklərinə həssas olması, meşə yaşılları və təbii eroziya proseslərinə həssas olması.
34. *Juniperus* L.-Ardıc cinsinin *J.foetidissima* Willd. növü Quba-Xaltan, Qəbələ-Savalan, Şamaxı-Hillmilli ərazisində nadir halda yayılır. Məhv olma səbəbi – ərazilərdə bitkilərin kütləvi qırılması, mal-qaranın systemsiz otarılması, yaşıllar və təbii bərpanın çox zəif getməsi.

35. *Cephalanthera* Rich. cinsinin *C.longifolia* (L.) Fritsch. növü Qusar çay, İsmayılı Dövlət Təbiət Qoruğunda meşə və kolluqlar arasında təsadüf edilir. Məhv olma səbəbi – bəzək bitkisi kimi çox toplanılması, yayıldığı meşələrin qırılması və digər məqsədlərlə istifadəsi, ətraf mühitin dəyişən amillərinə çox həssas olması.
36. *Salix* L. – Soyüdü *S.kusnetzowii* Laksch. ex Goerz növü Şamaxı-Pirqulu-Pirsaatçay, Quba-Qudyalçay, Qusar-Laza, Şahdağ-subalp, alp bitkiliyində kolluqlar arasında yayılır. Məhv olma səbəbi – çəpər materialı və ya yanacaq məqsədi ilə qırılması, texniki bitkilər kimi istifadə olunması, yayıldığı ərazilərin insanlar tərəfindən mənimsənilməsi, təbii bərpanın zəif və çox gec getməsi.
37. *Pterocarya* Kunth. Cinsinin *P.pterocarpa* (Michx) Kunth. Ex İljinik növü İsmayılı-Xanagah, Oğuz-Padar ərazisində rast gəlinir. Məhv olma səbəbi – meşələrin tikinti materialı və ya yanacaq məqsədi ilə qırılması, təbii bərpanın zəif və çox gec getməsi.
38. *Castanea* Hill. – Şabalıd cinsinə aid *C.sativa* Mill. növü Qəbələ-Vəndam, Bum çayı, Qəbələ-İsmayılı meşələri d m.s.h. 600-1100m meşəliklərdə yayılır. Məhv olma səbəbi – oduncağının tikinti materialı kimi çox qiymətli olması, əsas çoxalma vasitəsi olan toxumlarının insanlar tərəfindən qida məqsədi ilə toplanılması və müxtəlif göbələk xəstəliklərinə tez məruz qalmasıdır.
39. *Pyracantha* M.Roem. cinsinin *P.coccinea* M.Roem. növü İsmayılı-Basqal, Talistan, Qusarçay boyu, Şamaxı-Çuxuryurd ərazilərində yayılmışdır. Məhv olma səbəbi – əsasən dərman və dekorativ əhəmiyyətli bitki olması və digər antropogen amillərin mənfi təsiri.
40. *Rosa* L. – İtburnu cinsinin *R.azerbaydzhanica* Nov. et Rzazade növü Quba-Artuc kəndi daşlı çinqilli yamaqlarda yayılır. Məhv olma səbəbi – dərman və bəzək bitkisi

kimi çox əhəmiyyətlidir, kütləvi tədarük edilir, arealı çox kiçikdir.

41. *Rhododendron* L.- cinsinin *R.luteum* Sweet. Növü Şamaxı-Pirqulu, d.s.h. 100-1500 seyrək meşələrdə yayılır. Məhv olma səbəbi – yayıldığı ərazilərin yay otları kimi geniş istifadə olunması və təbii arealının kiçilməsi, dərman və bəzək bitkisi kimi toplanılmasıdır.
42. *Primula* L.-Xoruzgülü cinsinin *P.juliae* Kusn. növü Qəbələ-Dəmiraparançay, çay sahillərində rast gəlinir. Məhv olma səbəbi – yayıldığı ərazilərin su və külək eroziyasına məruz qalması, bəzək bitkisi kimi cəlbədicisi olması, arealının və ehtiyatının çox az olmasıdır.
43. *Atropa* L. cinsinin *A.caucasica* Kreyer. növü Qusar şəhər ətrafı meşələrində və meşəətrafı talalarda, İsmayılı qorğunun ərazisində yayılmışdır. Məhv olma səbəbi – yayıldığı ərazilərin əsasən meşəlik ərazilər olması və meşələrin qırılması nəticəsində növün arealının kiçilməsidir.
44. *Cladochaeta* DC. Cinsinə aid *C.candidissima* (Bieb.) DC. İsmayılı-Mücü, Korçay, Quba-Qonaqkənd, Xaltan, Yerfli, Ağsuçay, Şamaxı-Pirsaatçay, daşlı, çınqıllı ərazilərdə, çay vadilərində təsadüf edilir. Məhv olma səbəbi – yayıldığı ərazilərin əsasən çay kənarlarında olması və tez-tez baş verən çay daşqınları, su və külək eroziyası, mal-qara tərəfindən həvəslə yeyilməsi.
45. *Sternbergia* Waldst. Ex *Kit.S.fischeriana* (Herb.) M.Roem. Qəbələ-Bucaq, Şamaxı ətrafı aşağı dağ qurşağında quru yamaclarda yayılıb. Məhv olma səbəbi – yayıldığı ərazilərin mal-qara tərəfindən intensiv otarılması və gözəl bəzək bitkisi kimi toplanmasıdır.

Beləliklə ərazidə İUCN meyar və kateqoriyalar üzrə qiymətləndirilmə aparılmış, nəticələr cədvəl 10da əks olunmuşdur.

Şahdağ ərazisində rast gəlinən quru sahələr və bataqlıqlar, alp və subalp ekosistemləri cari floranın ekoloji aspektləri təhlil

edilərək, onların növləri müəyyənləşdirilmiş və indikator növlər seçilmişdir.

Növlərin müəyyən edilməsi, kateqoriyaya daxil edilməsi, faydalı və tibbi əhəmiyyətli növlərin veqetasiya dövrlərinin müəyyən edilməsi, veqetasiya xəritəsinin hazırlanması və layihə ərazisində hədəf növlərin müəyyən edilməsi əsas mahiyyət kəsb edir.

Şəkil 6. Ərazinin nadir və təhlükə altında olan flora növləri:
a – *Taxus baccata*, b – *Pyracantha coccinea*, c – *Pinus cochiana*,
d - *Vitis sylvestris*

Tədqiqat ərazisində bir sıra nadir və endem növlər toplanılmışdır. Tədqiq edilən paxlalılardan 5 cins üzrə 11 növün (*Onobrychis cyri*, *O.biebersteinii*, *O.iberica*, *O.bobrovii*, *O.petraeae*, *O.vaginalis*, *Lotus caucasica*, *Vicia grossheimii*, *V.boissieri*, *Lathyrus miniatus*, *Medicago glutinosa*) nadir, nəsli kəsilməkdə olan və endem bitkilər olması aşkar edilmişdir. Məlum olmuşdur ki, həmin növlər Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Beynəlxalq İttifaqın nadir və nəsli kəsilməkdə olan növlərin təsnifatı

üzrə müxtəlif kateqoriyalara aid olunan bitkilər aşağıdakı kimi qiymətləndirilmişdir.

Lower Risk (LR)-bu kateqoriyaya aid olan növlər az təhlükə (təhdid) altında olan növlər hesab edilir: – Kür xaşası (*Onobrychis cyri*), Bobrov xaşası. (*O.bobrovii*), Qafqaz qurdotu (*L.caucasicus*), Kiçik gülülcə (*L.miniatus*) və Yarışqanlı qarayonca (*M.glutinosa*). Biologiyası, yayılması və bolluq indeksi haqda məlumat azdır. Ona görə də bu kateqoriyaya daxil edilməlidir. Bu taksonlar təhlükə altında olmasından çox, onların haqqında ətraflı məlumatın toplanılması və areallarının dəqiqləşdirilməsinə daha çox ehtiyac vardır. Bu növlərdən *Medicago glutinosa* Azərbaycan subendemi, dörd növ isə Qafqaz endemləridir.

Near Threatened (NT)-bu kateqoriyaya aid olan növlər insan fəaliyyəti və ya digər abiotik amillərin təsirindən arealı daralan, biologiyası zəif öyrənilmiş, təhlükəyə yaxın növlər hesab edilir: Qaya xaşası. (*O.petraea*), Biberşteyn xaşası. (*O.biebersteinii*), Gürcü xaşası. (*O.iberica*), Qınlı xaşa. (*O.vaginalis*), Qrossheim lərgəsi (*V.grossheimii*) və Boiseri lərgəsi. (*V.boissieri*). Bu kateqoriyaya daxil olan növlər xüsusi mühafizə sahələrində qorunmalı, bioloji xüsusiyyətləri öyrənilməli və populyasiyalarına nəzarət edilməlidir. Bunlardan *Onobrychis vaginalis* Azərbaycan subendemi, digərləri isə Qafqaz endemləridir.

Tədqiq edilən növlərin ekotopoloji təhlili aparılmış, onların qurşaqlar üzrə paylanması və ekoloji qrupları (əsasən suya münasibətinə görə) araşdırılmışdır. Biotopoloji analizin nəticələrinə görə paxlalıların 40 növü kolluqlarda, 38 növü meşə, meşə talalarında, 28 növü əkin sahələrində; taxılların isə 7 növü yol kənarlarında, 4 növü bağlar, üzümlüklər və 4 növünün daşlı – çınqıllı, qayalı biotoplarda yayıldığı müəyyən edilmişdir. Bu növlərdən aşağı dağ qurşaqlarında 78, orta dağ qurşaqlarında 27 və yuxarı dağ qurşaqlarında 13 növün yayılması müəyyənləşdirilmişdir.

Həmçinin bu növlərdən 58 növün mezofit ekoloji qrupuna aid olması dəqiqləşdirilmişdir.

Qeyd olunan növlərin əksəriyyəti yem bitkiləri olduqlarından, əsasən otlaqların sistemsiz istifadəsi, eroziya və digər faktorların təsiri nəticəsində onların arealı kiçilmişdir. Odur ki, onların yayılması dəqiqləşdirilməli və populyasiyaları üzərində nəzarət olmalıdır. Lazımi hallarda bəzi növlərin reintroduksiya üsulları ilə təbiətdə toxumla çoxaldılmasına nail olunmalıdır.

Areallarının dəqiqləşməsinə ehtiyacı olan və bəzi nadir bitkilər üzrə 16 cinsi və 31 növü əhatə edən 250 nüsxədən çox herbari materialı toplanılmış, kameral şəraitdə işlənilərək herbari fonduna təhvil verilmişdir. Onların beynəlxalq şkala üzrə kateqoriyaları müəyyən edilmiş və mühafizəsi üzrə tədbirlər işlənib həzirlənmişdir.

Hələ 2001-ci ilin sonlarında Azərbaycan Respublikası Prezidenti, ulu öndər H.Ə.Əliyevin sərəncamına əsasən ölkədə heyvanların, bitkilərin və mikroorqanizmlərin məhv olması təhlükəsinin qarşısının alınması üçün əlaqədar nazirliklər və elmi tədqiqat müəssisələrinin aparıcı alimlərinin iştirakı ilə komissiya yaradılmışdır və buna əsaslanaraq bölgələrdə qoruqlar və milli parkların yaradılması məsələlərinə ciddi yanaşılmışdır.

Bunu rəhbər tutaraq tədqiqat ilində Azərbaycanın qoruq ərazisində rast gələn nadir və nəslikəsilməkdə olan bitkilərinin müasir vəziyyəti öyrənilmiş, bəzi növlər reintroduksiya edilmişdir.

Çılpaq toxumlulardan: *Taxus bassata* L.(qaraçöhrə) -Milli parkın Balakən-İsmayılı rayonlarında; *Juniperus foetidissima* Willd.(ardıç)- MP Şamaxı-Qəbələ ərazisində; *Pinus kochiana* Klotzsch ex C.Koch- Balakəndə reintroduksiya edilmiş və nəzarətə götürülmüşdür.

Geofitlərdən:

1.*Merendera sobolifera* C.A.Mey(Ağaran danaqıran)- Milli parkın qərbi

2. *Colchicum speciosum* Stev. (Gözəl vaxtızotu) – Zaqatala, Qax və Şəki rayonları

3. *Gagea glacialis* C.Koch. (Buzlaq qazsoğanı) – MP qərbi və Quba

4. *Tulipa bibersteiniana* Schult.et Schult. (Bibersteyn dağlələsi) – Quba

5. *Dactyloriza flavescens* (C.Koch)Houlb (Sarımtıl səhləb) – MP-şərq, qərbi, Quba

6. *Herminium monorchis* (L.) R.Br. (Təkyumrulu qışlaqotu) – Quba (Şahdağ)

7. *Ophrys apifera* Huds. (Arı qaş səhləbi) – Şəki (Kiş kəndi)

8. *Ophrys oestrifera* Bieb. (Altmilçək qaş səhləbi) – BQ qərbi, şərq, Quba

9. *Orchis purpurea* Huds. (Qırmızı səhləb) – Quba, Qusar, İsmayılı

10. *Orchis ustulata* L. (Ütük səhləb) – Quba (yeganə yayılma mərkəzi)

11. *Platanthera chlorantha* (Cust.)Reichenb. (Yaşıl ləçəkotu) – BQ

12. *Crocus adami* J.Gay. (Adam zəfəranı) – MP qərbi və Quba hissəsi

13. *Crocus speciosus* Bieb. (Gözəl zəfəranı) – BQ bütün r-1

14. *Gladiolus imbricatus* L. (Kərpicvari qarğa soğanı) – MP şərq və Quba

15. *Orinthogalum ponticum* Zahar. (Pont quşsüdü) – Pirquluda

15 növ geofit bəzək bitkisi kimi tanınan adı çəkilən ərazilərdən yığılaraq (1-5 artıq olmayaraq şıxarılaraq) Şah dağ Milli Parkında reintroduksiya edilmişdir.

Konkret ərazilərin müasir flora və bitkiliyini tədqiq etmək, orada baş verən dəyişiklikləri müəyyənləşdirmək, ekoloji, antropogen və zoogen təsirlərə qarşı mübarizə aparmaqla mühafizəsini

təşkil etmək də ekoloqlar qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biridir [2].

Azərbaycan florasında o cümlədən, Qoruqlar və Milli Parklarda təbiət komplekslərinin və obyektlərinin mühavizəsi fəaliyyətinin effektivliyinin artırılması və təkmilləşdirilməsi istiqamətində eksperimental tədqiqat işləri həyata keçirilir. Belə tədqiqatlar xüsusilə, meşə ekosistemlərini əhatə etməli, onların məhv olmasının qarşısı alınmalı, bunun üçün yerli icmalarla müştərək işlər həyata keçirilməlidir. Bu tədqiqatın həyata keçirilməsində əsas məqsəd Milli Park ətrafında yaşayan yerli əhalinin gündəlik ehtiyaclarının qarşılınması üçün milli sərvətlərdən məqsədyönlü istifadə etməkdir. Bu ehtiyaclara inşaat və yanacaq üçün odun təmini, tikinti ağacı olmayan meşə məhsullarının, meyvələrin və dərmn bitkilərinin şürlü və məhdudiyətli toplanması da daxildir.

Ümumiyyətlə Şahdağ Milli Prkının meşə ekosisteminin bitki aləminin öyrənilməsi zamanı əsasən aşağıdakı assosiasiyalara rast gəlinir:

Meşədən sonar əmələ gələn – mezofit təmaüllü taxıllı-çimli-müxtəlifotlu çəmənlər. Burada bolluq təşkil edən cil və taxıl otların nümayəndələridir.

Meşə altından çıxmış taxıllı-müxtəlifotlu çəmənlər- 1900-2200m d.s. *Brizetum media* çəmənliyi və düzənlikdən tutmuş subalp çəmənliyi də daxil olmaqla *Dactiyletum glomeratae* çəmənliyi.

Meşə altından çıxmış quru taxıllı çəmənlər- əsas elementləri *Bromopsis variegata*, *Festuca ripicola* və s.

Az rütubətli meşəliklərin altından çıxmış paxlalı bitkilərin üstünlüyü ilə yaranan çəmənliklər; *Calamagrosetum arundinaceae* üstünlüyü ilə yaranan hündürotluluqlar; rütubətli subalp çəmənləri və s.

Bizim apardığımız tədqiqat işinin əsas hissəsi 2012-ci ilin bütün fəsiləri üzrə İsmayılı rayonu Yeni Yol meşəsi ndə həyata keçirilmişdir. Meşə ekosistemi başdan-başa təftiş edilmiş, müəyyən olmuşdur ki, burada meşənin əsas elementləri ağac və kollardan ibarətdir. Enliyarpaqlı ağaclardan Sallaq tozağacı - *Betula pendula* Roth., Şərq fisdığı – *Fagus orientalis* Lipsky., cökə- *Tilia cordata* Mill., palıd- *Quercus robur* L. ağacları, bozumtul böyürtkən- *Rubus caesius* L., beşyuvalı yemişan -*Crataegus pentaguna* W. Et L., itburnu- *Rosa cinnamomeae* L., qaragilə- *Vaccinium Myrtillus* L. kolları, ot bitkilərindən taxıllar, paxlalılar və müxtəlifotlardan Dərman gülxətmi – *Althea officinalis* L., Adi qaraqınıq – *Origanum vulgare* L., Dazıotu – *Hypericum perforatum* L., Üçyarpaq yonca (qırmızı) – *Trifolium pratense* L., Siğirquyruğu – *Verbascum thapsiforme* Schrad. kimi dərman və aromatik bitkilər meşədə üstünlük təşkil edir. Xüsusilə meşə ərazisində olan qoz ağacları möhtəşəmdir.

Lakin ərazidə nisbətən azsaylı, dar areallı və populyasiyalarında seyrəlmə yaranan *Taxus baccata* L., *Pinus kochiana* Klotzch ex C.Koch, *Juniperus foetidissima* Wild, *Salix kusnetzowii* Lakschş ex Goerz, *Castanea sativa* Mill. kimi ağacların təbii populyasiyalarının meşələrin vaxtılı tikinti material kimi, yancaq kimi, bəzək kimi çox qırılması, ot bitkilərindən *Cladochaeta candidissima* (Bieb.) DC. *Primula juliae* Kusn., *Atropa caucasica* Kreyer., *Rhododendron luteum* Sweet. kimi növlər isə ərazinin intensiv otarılması və gözəl görünüşlü olmaları ilə bağlı yerli icmalar tərəfindən kortəbii surətdə toplanmasıdır.

Yerli əhalini meşə ekosistemindən düzgün istifadə etmək bacarığına (biliyinə) yiyələndirmək məqsədilə, əhatələrində olan meşədən düzgün istifadə, orada azalan növlərin toxum tədarükünün əldə edilməsi, itməkdə olan növlərin bərpa edilməsi, meşələrin qırılmaması, heyvanların örüş tutumunun aydınlaşdırılması məsələləri ilə onlarla birgə meşəyə səyahət edildi və Şahdağ Milli

Parkı ərazisinə daxil olan Yeni Yol meşəsi təftiş edildikdən sonra treyninqlər keçirildi.

Aparılan tədqiqat və treyninqlər zamanı, yerli icmaların meşələrdən düzgün istifadəsi üçün aşağıdakı tövsiyələr onlara çatdırıldı:

İcmaları ərazilərində mövcud olan meşələrin qorunması və düzgün, o cümlədən məqsədyönlü istifadəsi üçün məlumatlandırmaq

- Yerli idarəetmə orqanı əməkdaşlarına müvafiq treyninqlər keçirmək

- İcmaları meşə ekosistemindən düzgün istifadə etmək bacarığına (biliyinə) yiyələndirmək

- Nadir, endemik və azsaylı növlərin qorunması və bərpası istiqamətində hazırlanan tədbirlər planı barədə yerli idarəetmə orqanı əməkdaşlarını və icmaları məlumatlandırmaq

- İtmək təhlükəsində olan taksonların bərpası üçün bəzi əyani üsullar və vasitələr tətbiq etmək

Tədqiqat zamanı meşənin əsas komponentlərinin 2000-dən çox nüsxə herbariləri toplanılmış, təyin edilərək Şahdağ Milli Parkının fonduna daxil edilmişdir. Nadir növlərin toxumları toplanılaraq reintraksiya işləri həyata keçirilmişdir. Tədqiqat işi davam etdirilir.

Tədqiqat işi "Cənubi Qafqazın dağ regionlarında Bioloji variativliyin saxlanması və davamlı inkişafının dəstəklənməsi" mövzusunda Norveç qrantı hesabına həyata keçirilmişdir.

ŞAHDAĞ MİLLİ PARKININ BİTKİLİYİNİN TƏSNİFATI

Böyük Qafqaz daxilində yerləşən Şahdağ Milli Parkının bitkiliyinin monitorinqi zamanı 6 bitkilik tipində formalaşan 25 formasiya sinifi, 72 formasiya, 98 assosiasiya müəyyənləşdirilmişdir. Bitkiliyi formalaşdırən əsas elementlər meşəliklər və kolluqlardır. Çəmən, subalp və alp xalıları da ərazidə geniş inkişaf etmişdir, lakin tuqay, subasar və su-bataqlıq qruplaşmaları nisbətən az xarakterizə olunur.

Konkret ərazilərin müasir flora və bitkiliyini tədqiq etmək, orada baş verən dəyişiklikləri müəyyənləşdirmək, ekoloji, antropogen və zoogen təsirlərə qarşı mübarizə aparmaqla mühafizəsini təşkil etmək də ekoloqlar qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biridir.

Azərbaycan daxilində Böyük Qafqaz (BQ) ərazisi istər flora, istərsə də bitkilik baxımından daima maraq dairəsində olmuşdur. Hələ 1962-ci ildə Akademik V.C.Hacıyev BQ ərazisinin subalp hündürotluluğuna 2 tip, 4 yarım tip, 16 formasiya qeydə almışdır [Гаджиев, 1962], lakin müəllifin 2004-cü ildə “Azərbaycanın yüksəkdağlıq bitkiliyinin ekosistemi” adlı əsərdə ümumən bu tipə aid 9 formasiya qeydə alınmışdır. Bu onun göstəricisidir ki, bitkilik baxımından ekosistem vahidləri getdikcə azalır. Biomüxtəlifliyin müxtəlif səbəblərdən azalması və bitkilərin itmək təhlükəsinə məruz qalması nəinki bizi, o cümlədən dünya birliyini ciddi narahat edir və ölkələrdə bunun qarşısını almaq üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilir [Əliyev və b., 2008; Антропогенная нарушенность экосистем, 2000]. Buna əsaslanaraq, Azərbaycan Respublikasında bir-neçə milli park, qoruqlar və yasaqlıqlar yaradılmışdır.

Bioloji müxtəlifliyin genetik fondunun toplanması, öyrənilməsi, mühafizəsi, səmərəli və davamlı istifadəsi, qorunub gələcək nəsillərə çatdırılması və ekoloji monitorinqlərin həyata keçirilməsi məqsədilə təşkil edilmiş bu ərazi ekosistemin qorunması üçün

qurulmuşdur, lakin daimi istifadə, turizm və tədqiqat işləri kimi kontrol edilən fəaliyyətlərə də icazə verilir və bu zonaların planlanmasında insanların ən az məskunlaşdığı dağlıq ərazilər seçilmişdir. Buna baxmayaraq məhdud saylı məskunlaşma və gündəlik istifadə sahələri olan yüksəkdsğlıq da mövcuddur. Aparılan çoxillik tədqiqatlardan məlum olmuşdur ki, seçilmiş ərazinin bitkiliyinin təsnifatı bəzədə müasir tədqiqat işləri tam deyil, bütün bunlar nəzərə alınaraq milli parkın bitki örtüyünün təsnifatının araşdırılmasını qarşıya qoyduq.

Şahdağ Milli Parkının ümumi ərazisi 130.501.5 hektardır ki, bunun da təxminən 93980 hektarını meşələr təşkil edir. Ərazinin 36521 hektarı isə Dövlət Ehtiyat Fonduna aid olan örtüş və biçənlərin payına düşür. Tədqiqat zamanı Şahdağ Milli Parkının bitkiliyin quruluşu öyrənilmiş, [Ярешенко, 1964], formasiyalar və assosiasiyalar, [Программы для геоботанических исследований, 1932], o cümlədən bitkiliyin ali taksonları təyin edilmişdir [Ильинский, 1935]. Müasir dövrdə ərazinin yerləşdiyi ekosistem təhlil edilmişdir [Наси́ев, 2004].

Şahdağ Milli Parkının bitki örtüyü əsasən aşağıdakı formasiya və assosiasiyalardan təşkil olunmuşdur.

Çəmən bitkiliyi və onun təsnifatı: Bu bitkilik əsasən meşədən sonra əmələ gələn taxıllı-cilli- müxtəlifotlu mezofil çəmənlər hesabına yaranır. Ot örtüyündə bolluq təşkil edən cil və taxıl otların nümayəndələridir. Məsələn, *Carex lachenalii*, *C.pallescens*, *C.tristis*, *Agrostis planifolia*, *A.capillaris*, *Poa nemoralis*, *Calamagrostis arundinaceae*, *Arrhenatherum elatius*, *Cephalaria gigantea*, *Filipendula hexpetala*, *Verbascum laxum*, *Rumex acetosa*, *Alchemilla oxysepala*, *Senecio platyphyllus*, *Vicia sepium*, *V.balansae*, *Trifolium repens*, çala (sacaq) tipli çəmənlərdə isə *Carex hordeistichos*, *C.hirta*, *Alopecurus aequalis* və başqaları mikro-assosiasiya əmələ gətirirlər.

Meşə altından çıxmış taxıllı-müxtəlifotlu çəmənlər.

1) *Brizetum media* çəmənliyi: 1900-2200m hündürlükdə

2) *Dactyletum glomeratae* çəmənliyi düzənlikdən tutmuş su-balp çəmənliyi də daxil olmaqla yüksək dağ qurşaqlarına qədər yayılmışdır. Subdominant *Festuca pratensis*, *Phleum phleoides*, *Poa pratensis*, *Origanum vulgare*, *Achillea millefolium*.

Meşə altından çıxmış quru taxıllı çəmənlər.

Bromopsis variegata, *Festuca rupicola*, *Agrostis capillaris*, *Phleum phleoides*, *Koeleria caucasica*, *Elymus repens*, *Festuca ovina*, *Poa pratensis*, *Vicia grossheimii*, *Trifolium pratense*.

Az rütubətli meşəliklərin altından çıxmış paxlalı bitkilərin üstünlüyü ilə yaranmış çəmənliklər. *Trifolium pratense*, *T. medium*, *Onobrychis cyri*, *O. vaginalis*, *Vicia sepium*, *Lotus caucasicus* kimi paxlalı edifikatorlarla yanaşı, *Koeleria gracilis*, *Alchemilla caucasica*, *Poa pratensis*, *Agrostis capillaris*, *Astragalus glycyphylloides*, *Pyrethrum roseum*, *Centaurea salicifolia*, *Achillea millefolium*, *Coronilla varia*, *Dactylis glomerata*, *Digitalis nervosa*, *Veratrum lobelianum*, *Pyrethrum roseum*, *Knautia montana*, *Rubus caucasicus*.

Hündürotluqda *Heracleum sosnowskyi*, *Aconitum orientale*, *Dactylis glomerata*, *Cephalaria gigantea*, *Knautia montana*, *Symphytum asperum*, *Senecio platyphyllus*, *S. lampanoides*, *Delphinium flexuosum*, *Campanula latifolia*, *Poa longifolia*, *Brachypodium silvaticum*, *Veratrum lobelianum*, *Chamaenerium angustifolium*, *Nepeta grandiflora*, *İnula orientalis*, *İ. grandiflora*, *Pyrethrum roseum*, *P. macrophyllum*, *Valeriana tiliifolia*, *Aconitum orientale*, *Heracleum asperum*, *Thalictrum minus*, *Festuca pratensis*, *Bromopsis variegata*, *Poa longifolia*, *Linum hypericifolium*, *Calamagrostis arundinacea*, *Pyrethrum roseum*, *Knautia heteroticha*, *Macroscladum alatum*, *Cicerbita racemosa*, *Oberna walchiana*, *Campanula latifolia*, *Briza media*, *Trisetum pratense*, *Vicia sepium* əsas elementlərdəndir. Burada cəmi 3 assosiasiya qrupu müəyyən edilmişdir:

1. Taxıl otlarının bolluğu ilə yaranan assosiasiya - Qamışvari yumşaq süpürgəlik (*Calamagrostetum arundinaceae*)

2. Enliyarpaqlı bitkilərin üstünlüyü ilə yaranan assosiasiyalar- Baldırqanlıq (*Heraclietum sosnowskyi*)

Enliyarpaq xaçgüllük (*Senecietum platyphyllum*)

Kəpənəkçiçəklik (*Aconitetum orientale*)

İriyarpaq doronikumluq (*Doronicetum macrophyllum*)

Andızlıq (*İnuletum*)

3. Dişi və erkək ayıdöşəyi növlərinin üstünlüyü ilə yaranan assosiasiyalar.

Athyrietum filix femina

Dryopteretum filix mas

4. İlkin yaranmış hündürotlu assosiasiyalar.

Calamagrostetum arundinaceae

Heraclietum sosnowskyi

Athyrietum filix femina

Dryopteretum filix mas

5. Ekoloji amillərin təsirindən sonra yaranan hündürotluq assosiasiyalar:

Aconitetum orientale

Doronicetum macrophyllum

Senecietum platyphyllum

Cirsietum obvallatum

Qamışvari yumşaq süpürgənin (*Calamagrostetum arundinaceae*) üstünlüyü ilə yaranan hündürotluqlar. *Bupleurum polyphyllum*, *Aconitum nasutum*, *Geranium silvaticum*, *Agrostis planifolia*, *Poa longifolia*, *Cephalaria gigantea*, *Crepis sibirica*.

Baldırqanın (*Heraclietum sosnowskyi*) üstünlüyü ilə yaranmış hündürotluqlar: *Nepeta grandiflora*, *Aconitum orientale*, *Senecio platyphyllum*, *S. vernalis*, *Filix femina*, *Filix mas*, *Polygonum alpineinum*, *Dactylis glomerata*, *Urtica dioica* *senoza Rumex alpestris*, *Cirsium arvense*, *Anthemis melanoloma*, *Amoria ambigua*, *Taraxacum officinale*, *Phleum alpineum*, *Cirsium obvallatum*, *C. arvense*, *C. macrocephalum*, *Doronicum macrophyllum*.

Cədvəl 1.

Qırmızı və ruprext ətirşahın üstünlüyü ilə yaranmış nəmli çəmənlərin növ tərkibi (Quba ərazisi 2015-ci il)

Qırmızı ətirşahlıq (1800m hündürlükdə)				Ruprext ətirşahlığı (1600m hündürlükdə)			
Bitkilərin adları	Bol (b)	Hünd. (sm)	M.	Bitkilərin adları	Bol (b)	Hünd. (sm)	M.
<i>Geranium sanguineum</i>	3-4	35-45	I	<i>Geranium ruprechtii</i>	2-3	35-50	I
<i>Alchemilla caucasica</i> Bus.	2-3	18-20	II	<i>Stachys macrostachya</i> (Wend.) Briq.	1-2	35-40	I
<i>Ranunculus caucasicus</i> Bieb.	1-2	10-12	III	<i>Astrantia maxima</i> Pall.	1-2	30-35	I
<i>Rumex acetosa</i> L.	1	40	II	<i>Carum carvi</i> L.	1-2	12-16	I
<i>Origanum vulgare</i> L.	1-2	35	I	<i>Trollius ranunculinus</i> (Smith.) Stearn.	1	1-12	III
<i>Luzula spicata</i> (L.) DC	1	8-10	III	<i>Leontodon hispidus</i> L.	1-2	20-25	II
<i>Trifolium canescens</i> Willd.	1-2	10-12	II	<i>Pyrethrum carneum</i> Bieb.	1	40	I
<i>Poa alpina</i> L.	1-2	12-16	II	<i>Cephalaria media</i> Litv.	1	45-75	I
<i>Phleum alpinum</i> L.	1	12-16	II	<i>Viola vespertina</i> Klok.	1-2	15-30	II
<i>Amoria ambigua</i> (Bieb.) Sojak.	1-2	6-8	II	<i>Agrostis tenuis Sibth.</i>	1-2	20	II
<i>Cirsium horridum</i> (Ad.) Petrak.	1	35-40	I	<i>İnula grandiflora</i> Willd.	1	40	I

Subalp çəmənləri aşağıdakı formasiya qruplarına və formasiyalara bölünür:

1. Əsl nəmli subalp çəmənlər
 - a) Əsl mezofil subalp çəmənlər

b) Bol nəmli (sacaq) subalp çəmənləri

c) Kriofil subalp çəmənlər

d) Ala topalın üstünlüyü ilə bozqırlaşmış subalp çəmənləri

Rütubətli subalp çəmənləri: *İnula grandiflora*, *Geranium platupetalum*, *Betonica grandiflora*, *Veratrum lobelianum*, *Betonictum*, *İnuletum*, *Anemonetum* və d. assosiasiyalar.

Geranietum – *Geranium sanguineum* və *G.ruprechtii*, *G.collinum*, *G.sibiricum*, *Veratrum lobelianum*, *Fragaria vesca*, *Ranunculus caucasicus*.

Stachysetum macrantha assosiasiyasının növ tərkibi: *Anemorastrum fasciculatum*, *İnula orientalis*, *Astrantia maxima*, *Pyrethrum roseum*, *Campanula collina*, *Scabiosa caucasica*, *Gentiana septemfida*, *Dactylis glomerata*, *Digitalis nervosa*, *Nepeta hypericum*, *Origanum agrostis*.

Əsl mezofil subalp çəmənləri aşağıdakı formasiyalara ayırılır:

a) Ala tonqalotulu mezofil çəmənlər. *Bromopseta variegatae*, *Koelerietum calarashica*, *Dactylis glomerata*, *Agrostis planifolia*, *Taraxacum stevenii*, *Carex tristis*

Bromopseta variegatae – *Hordietum violaceum*, *Trisetum flavescens*, *Taraxacum officinale*, *Plantago major*, *Anthemis iberica*

b) Qarışıq taxıllı mezofil çəmənlər. Bu qrupa tarlaotuluq (*Agrostisetum*), pişikquyruğuluq (*Phleumetum*) və dişəlik (*Poaetum*) çəmənlikləri aiddir.

**Ala tonqalotulu – nazıkbaldırlıq və ala tonqalotulu-bənövşəyi
arpalıq assosiasiyalarının növ tərkibi və quruluşu (2016-cı il il)**

Assosiasiya – A					Assosiasiya – B			
Bitkilərin adları	Bol.	Hün. (sm)		M	Bitkilərin adları	Bol.	Hün. (sm)	M
<i>Bromopsis variegata</i> (Bieb.) Holub	3-4	45	T	I	<i>Hordeum violaceum</i> Boiss. Et Huet	3-4	40	Sün.
<i>Koeleria albobii</i> Domin.	2-3	30	T	I	<i>Bromopsis variegata</i> (Bieb.) Holub	2-3	45	Sün.
<i>Agrostis gigantea</i> Roth.	1-2	35	T	I	<i>Dactylis glomerata</i> L.	1	40	Sün.
<i>Festuca rupicola</i> Heuff.	1	25	T	I	<i>Festuca pratensis</i> Huds.	1	40	Sün.
<i>Phleum phleoides</i> (L.) Karst.	1-2	27	Tox.	II	<i>Phleum pratense</i> L.	1	35	Sün.
<i>Poa alpina</i> L.	1	23	Tox.	II	<i>Poa alpina</i> L.	1-2	30	Sün.
<i>Carex tristis</i> Bieb.	1-2	18	Tox.	II	<i>Ranunculus acutilobus</i> Ledeb.	1-2	10	Çiç.
<i>Ajuga orientalis</i> L.	1-2	6-8	Tox.	III	<i>Stachys discolor</i> Benth.	1-2	10	Çiç.
<i>Taraxacum stevenii</i> (Spreng.) DC	1-2	0-11	Tox.	III	<i>Anthylis lachnophora</i> Juz.	1-2	10	Çiç.
<i>Securigera varia</i> L.	1-2	12	Çiç.	II	<i>Alchemilla sericata</i> Reichenb. Ex Bus.	1-2	6	Çiç.
<i>Trifolium pratense</i> L.	1-2	15	Çiç.	II	<i>Cerastium purpurascens</i> Adams. Et Mohr.	1	15	Çiç.
<i>Amoria ambigua</i> (Bieb.) Sojak	1-2	8	Çiç.	III	<i>Trifolium pratense</i> L.	1	16	Çiç.
<i>Salvia verticillata</i> L.	1-2	15	Çiç.	II	<i>Myosotis alpestris</i> Schmidt.	1	16	Çiç.
<i>Pimpinella saxifraga</i> L.		18	Çiç.	II	<i>Potentilla ruprechtii</i> Boiss.	1	18	Çiç.
<i>Pastinaca armena</i> Fisch. Et C.A.Mey.		15	Çiç.	II	<i>Carex tristis</i> Bieb.	2	6	Sün.
<i>Plantago major</i> L.		3	M.	III	<i>Alchemilla grossheimii</i> Gross.	2	16	Çiç.
<i>Gentiana septemfida</i> Pall.		18		II	<i>Luzula spicata</i> (L.) DC	1	12	Çiç.

Ağ tarlaotu (*Agrostisetum giganteae*) çəmənliyi: *Phleum alpinum*, *Trifolium ambigium*, *Myosotis alpestris*, *Alchemilla retinervi*, *Scabiosa caucasica* *Phleumetum alpineinum* assosiasiyanı yaradan *Phleum alpinum*

Alp dişəliyi (*Poaetum 172lpine*) çəmənliyiaz hallarda rast gəlinir.

c) Taxıllı-paxlalı mezofil çəmənlər.

d) Formasiyanın əsas assosiasiyalarından biri tarlaotu-yoncalıq (*Trifolieta canescens*- *Agrostisetum tenuis*) assosiasiyasıdır.

Cədvəl 3.

Tarlaotulu –yoncalıq assosiasiyasının növ tərkibi və həyati formaları

Bitkilərin adları	Həyati formaları	Bitkilərin adları	Həyati formaları
<i>Agrostis gigantea</i>	Çoxillik	<i>Calamagrostis arundinacea</i>	Çoxillik
<i>Trifolium canescens</i>	Çoxillik	<i>Dactylis glomerata</i>	Çoxillik
<i>Briza media</i>	Çoxillik	<i>Trifolium pratense</i>	Çoxillik
<i>Phleum phleoides</i>	Çoxillik	<i>Ranunculus oreophilus</i>	Çoxillik
<i>Potentilla conferta</i>	Çoxillik	<i>Poa alpina</i>	Çoxillik
<i>Anthyllis variegata</i>	Çoxillik	<i>Campanula caucasica</i>	Çoxillik
<i>Pedicularis sibthorpii</i>	Çoxillik	<i>Leontodon hispidus</i>	Çoxillik
<i>Luzula spicata</i>	Çoxillik	<i>Myosotis alpestris</i>	Çoxillik
<i>Gentiana septemfida</i>	Çoxillik	<i>Alchemilla sericea</i>	Çoxillik
<i>Ajuga orientalis</i>	Çoxillik	<i>Pyrethrum carneum</i>	Çoxillik
<i>Scabiosa caucasica</i>	Çoxillik	<i>Veronica gentianoides</i>	Çoxillik
<i>Primula macrocalyx</i>	Çoxillik	<i>Pastinaca armena</i>	Çoxillik
<i>Silene ruprechii</i>	Çoxillik		

Tək-tək *Hordeum violaceum*, *Prunella vulgaris*, *Stachys*, *Erigeron*, *Koeleria* spp. rast gəlinir.

**Cillik (*Carexetum*) mezofil çəmənləri. Qəmgin cil (*Carex tristis*)
üstünlüyü ilə formalaşır.**

Bitkilərin adları	Bolluq	Bitkilərin adları	Bolluq
<i>Carex tristis</i>	3-4	<i>Centaurea fischeri</i> Schlecht	1
<i>Festuca rupicola</i>	1-2	<i>Pyrethrum carneum</i>	1
<i>Poa alpine</i>	2-3	<i>Ranunculus caucasicus</i>	2
<i>Koeleria albobovii</i>	1-2	<i>Potentilla conferta</i>	1
<i>Anthoxanthum caucasicum</i>	2	<i>Taraxacum stevenii</i>	1
<i>Alchemilla caucasica</i>	1-2	<i>Primula algida</i>	1
<i>Carum caucasicum</i>	1-2	<i>Stachys discolor</i>	1
<i>Luzula spicata</i>	1	<i>Trifolium canescens</i>	2
<i>Viola oreades</i>	1	<i>Plantago saxatilis</i>	2
<i>Carex caucasica</i>	2	<i>Gentiana septemfida</i>	1
<i>Bistorta carnea</i>	1	<i>Daphne glomerata</i>	1
<i>Trifolium pratense</i>	1	<i>Myosotis alpestris</i>	2
<i>Amoria ambigua</i>	2	<i>Silene ruprechtii</i>	2
<i>Polygala alpicola</i>	1	<i>Campanula caucasica</i>	1

Sucaq çəmənlər daimi axan bulaqların ətrafında, çala tipli yerlərdə formalaşmışdır. Bu qruplaşmalar *Caltha polypetala*, *Butomus umbellatus*, *carex hirta*, *C.inflata*, *C.diandra* və s. növlərin iştirakı ilə yaranır. Xüsusilə də *Saxifraga*, *Gentiana*, *Potentilla*, *Pedicularis* cinsi növlərinin iştirakı üstünlük təşkil edir.

Kriofil subalp çəmənlər: *Nardus stricta*, *Nardetum stictae*, *Nardetum Festicosum versicolor*, *Nardetum-Careosum tristis*, *Nardetum herbosum*, *Festuca versicolor*, *F.ovina*

**Kriofil subalp çəmənliklərinin əsas assosiasiyalarında
bitkilərin bolluğu**

<i>Bitkilərin adları</i>	<i>Assosiasiyalar</i>			
	<i>Nardetum stictae purum</i>	<i>Nardetum Festicosum versicolor</i>	<i>Nardetum- Careosum tristis</i>	<i>Nardetum herbosum</i>
<i>Nardus stricta</i>	4-5	3-4	3-4	3-4
<i>Poa alpina</i>	1	1-2	1-2	1-2
<i>Festuca versicolor</i>	1	2-3	-	1-2
<i>Festuca ovina</i>	1		1-2	2
<i>Agrostis planifolia</i>		2	1-2	
<i>Calamagrostis arundinacea</i>				1-2
<i>Bromopsis variegata</i>		1-2	1	1
<i>Colpodium versicolor</i>	1	1-2	1	1
<i>Kobressia humilis</i>	1	1-2	1	1
<i>Veronica petraea</i>	1	1-2	1	1
<i>Campanula collina</i>		1-2	1	1
<i>Stachys discolor</i>	1	1	1	1
<i>Ajuga orientalis</i>		1	1	1
<i>Viola rupestris</i>	1	1-2	1	1
<i>Taraxacum stevenii</i>		1	1	1-2
<i>Plantago saxatilis</i>	1	1	1	1
<i>Carex tristis</i>	1	1	2-3	1-2
<i>Luzula spicata</i>	1	1-2	1-2	1-2
<i>Carex lachenalia</i>		1-2	1	1-2
<i>Carex medwedewii</i> Leskov.		1-2	1	1-2
<i>Leontodon hispidus</i>	1	1	1	1-2
<i>Amoria ambigua</i>		1	1	1
<i>Trifolium canescens</i>	1	1	1	1
<i>T.trichocephalum</i>			1	1
<i>Polygala alpicola</i>		1-2		
<i>Potentilla conferta</i>	1		1	1
<i>Carum caucasicum</i>	1	1	1	1-2
<i>Thymus nummularius</i>		1	1	1
<i>Ranunculus caucasicus</i>		1	1	1
<i>Daphne glomerata</i>	1	1-2		1
<i>Hieracium pilosella</i>	1-2	1	1	1-2
<i>Campanula tridentata</i>		1-2	1-2	1
<i>Scabiosa caucasica</i>		1		1
<i>Minuartia circassica</i> (Albov) Woronow		1		1
<i>Rumex alpinus</i>		1-2	1-2	
<i>Pedicularis crassirostris</i>			1	1-2
<i>Astrantia maxima</i>			1	1-2
<i>Gentianella caucasica</i>		1		1
<i>G.lingulata</i>		1	1	1
<i>Euphrasia caucasica</i>		1	1	1
<i>Silene ruprechtii</i>		1	1-2	1

Subalpin bozqırlaşmış çəmənləri: *Nardetum herbosum*, *Festuca versicolor* və *Nardus stricta*. Bu senozlar üç assosiasiyada təmsil olunurlar: *Festucetum versicolor-Nardosum stricta*, *Festucetum versicolorae* və *Festucetum versicolor-Bormopsiosum variegata*.

Cədvəl 6.

Bozqırlaşmış subalp çəmənliklərinin tərkibi və bolluğu

Bitkilərin adları	Assosiasiyalar		
	<i>Festucetum versicolor-Nardosum stricta</i>	<i>Festucetum versicolorae</i>	<i>Festucetum versicolor-Bormopsiosum variegata</i>
<i>Festuca versicolor</i>	3-4	4-5	3-4
<i>Festuca rupicola</i>	1	2	1
<i>Carex tristis</i>	1-2	2	1-2
<i>Daphne glomerata</i>	1-2	2	1-2
<i>Koeleria calarshica</i>	1	1	1
<i>Amoria ambigua</i>	1-2	1-2	1-2
<i>Lotus caucasicus</i>	1	2	1
<i>Nardus stricta</i>	2	2	2
<i>Hieracium pilosella</i> L.	1-2	1-2	1-2
<i>Pyrethrum carneum</i>	1	1-2	1-2
<i>Crepis pannonica</i>		1	1
<i>Carex caucasica</i>	1	1	1
<i>Trollius ranunculinus</i>	1		
<i>Gagea alexkoana</i>		1	1
<i>Ficaria ficarioides</i>	1		
<i>Verbascum pyramidatum</i>	1		1
<i>Securigera varia</i>	1	2	
<i>Campanula argunensis</i>		1	1
<i>Trifolium canescens</i>	1	1	1
<i>Viola arvensis</i>	1	1	1
<i>Oberna lacera</i>	1	1-2	1
<i>Thymus nummularius</i>	1	1-2	1-2
<i>Prunella vulgaris</i>	1-2	1-2	1
<i>Achillea nobilis</i>	1	1	2
<i>Poa alpina</i>	2	2	2
<i>Luzula spicata</i>	2	2	2
<i>Carum causicum</i>	1	2	1
<i>Carum carvi</i>	1	1	1
<i>Bromopsis variegata</i>			3
<i>Plantago saxatilis</i>	1-2	1-2	1-2
<i>Leontodon hispidus</i>	1		1
<i>Stachys macrantha</i>	1	2	1
<i>Veronica gentianoides</i>	1	1	1
<i>Phleum alpinum</i>	1-2	1-2	1-2
<i>Centaurea fischeri</i>		1-2	

Alp çəmənləri və xalıları. Alp çəmənliklərində aşağıdakı assosiasiyalar formalaşmışdır.

1. *Carxetum* və *Carexetum tristis-Festucosum ovinae*
2. *Poaetum alpinaena-Bromopsiosum variegatae*
3. *Festucetum versicolor*
4. *Nardetum strictae*
5. *Kobressiaetum humilis*
6. Alçaqboylu alp çəmənleri
7. Nəm və bataqlıq çəmənlikləri

Cilli və taxıllı-cilli çəmənliklər (*Carexetum* və *Carxetum tristis* – *Festucosum ovinae*). *Carex tristis* və *Festuca ovina* növlərinin dominantlığı ilə yaranan mikroassosiasiyada *Carex medwedewii*, *Myosotis alpinestris*, *Veronica petraea*, *C.oreophila*, *Bromopsis variegata*, *Poa alpineina*, *Anthoxanthum odoratum*, *Ranunculus oreophilus*, *Amoria ambigua*, *Alchemilla caucasica*, *Taraxacum stevenii*, *Festuca versicolor*, *Kobressia capiliformis*, *K.humilis*, *Carex tristis* və *Festuca ovina*.

Qarıxıq taxıllı alp çəmənleri (*Poa alpineina* – *Bromopsis variegata*): *Poa alpineina* və *Festuca rupicola* növlərinin dominantlığı ilə alp qurşağında assosiasiyalar yaradırlar.

Festucetum versicolor (Bozqırlaşmış ala topallıq alp çəmənliyi): *Festuca versicolor*, *Bromopsis variegata*, *Myosotis alpinestris*, *Poa alpineina*, *Ranunculus oreophilus*, *Veronica petraea*, *Ant-hemis rudolphicana*, *Plantago saxatilis*, *Taraxacum stevenii*, *Carum caasicum*.

Nardetum strictae (Ağbıqlıq kriofil alp çəmənliyi): *Plantago saxatilis*, *Ranunculus oreophilus*, *Veronica gentianoides*, *Alchemilla caucasica*, *Trifolium ambigium*, *Potentilla gelida*, *Poa alpineina*, *Euphrasia petiolaris*, *Myosotis alpinestris*, *Polygala alpineicola*.

Şenusvari şecocəlik alp çəmənleri (*Kobressietum schoenoides*): *Kobressia schoenoides*, *Luzula spicata*, *Alchemilla caucasica*, *Bromopsis variegata*, *Festuca ovina*, *Cerastium purpurascens*, *Polygonum carneum*.

Alçaq şecocəlik alp çəmənliyi (*Obressietum humilis*): *Kobressia humilis*, *K.schoenoides*, *Carex tristis*, *Festuca ovina*, *Hordeum violaceum*, *Taraxacum stevenii*, *Campanula tridentata*, *Sibbaldia parviflora*, *Cerastium holosteoides*, *Thymus caucasicus* və *T.nummularis*, *Oxytropis overinii*, *Astragalus incertus*, *A.kubensis*, *Alchemilla setacea*, *Festuca ovina*.

Sucaq və bataqlıq alp çəmənləri: *Ranunculus* sp., *Carex* sp., *Primula* sp., *Carex medvedevii*, *C.oreophila*, *Kobressia capilliformis*, *Bistorta carnea*, *Anthoxanthum odoratum*, *Luzula spicata*, *Swertia iberica*, *Ranunculus oreophilus*.

Alp çəmənlikləri:

Ornithogalum balansae, *Ranunculus helenae*, *Taraxacum stevenii*

Cıncıllı substratlarda yayılan tipik alp xalıları. Zirəlik (*Carumetum*). Bu qruplaşmada əsas edifikator Qafqaz zirəsidir (*Carum caucasicum*). Qruplaşmanın tərkibində *Campanula tridentata*, *Alchemilla caucasica*, *Gnaphalium supinum*, *Minuartia oreina*, *Primula algida*, *Plantago saxatilis*.

Alchemilletum. Burada iki növ *Alchemillacaucasica* və *A.se-ricedominant*dır. *Carum caucasicum*, *Sibbaldia parviflora*, *Plantago saxatilis*, *Gnaphalium supinum*, *Veronica gentianoides*.

Bağayarapağılıq (*Plantagetum*)- *Plantago saxatilis*, *Cerastium cerastoides*, *Ranunculus oreophilus*, *Veronica gentianoides*, *Festuca varia*, *Amoria ambigua*, *Potentilla crantzii*, *Taraxacetum stevenii*

Veronicetum gentianoides- *Myosotosum alpinestrus*: *Primula algida*, *Festuca versicolor*, *Plantago saxatilis*.

Daşlı substratlardakı alp xalıları: *Sibbaldiyalıq* (*Sibbaldietum*): *Sibbaldia parviflora*, *S.semiglabra*, *Potentilla gelida*, *Carum caucasicum*, *Gnaphalium supinum*, *Euphrasia* sp., *Festuca versicolor*, *Colpodium variegatum*, *Minuartia aizoides*.

Zəngçiçəyilik (*Campanuletum*): 3 növ dominantdır: *Campanula tridentata*, *C.argunensis* və *C.biebersteiniana*. Digər növlərdən *Minuartia aizoides*, *Veronica gentianoides*, *Sibbaldia parviflora*.

*lora, Alchemilla caucasica, Ranunculus oreophilus, Draba brunli-
folia, Gnaphalium supinum, Colpodium variegatum, Poa alpinei-
na, Carex tristis, Thymus nummularis, Saxifraga exarata, Potentilla crantzii.*

Qayalıq və skletli massivlərin primitiv bitkiliyi: *Pseudovesicaria digitata, Draba, Saxifraga, Valeriana, Sedum, Oxyria, Cerastium* cinsi növləri yayılmışdır.

Qayalıq bitkiliyi – *Aster alpineinus, Cystopteris fragilis, Potentilla foliosa, Cartilaginea, Saxifraga pseudolaevis, S. pilosum, Viola rupestris, Erysimum ibericum, Astrochanta aurea, Scrophularia variegata, S. rupestris, Draba brunifolia, Minuartia oreina, M. biebersteinii, Asperula prostrata*

Töküntü bitkiliyinin növ tərkibi: *Festuca versicolor, Bromopsis variegata, Carex tristis, Festuca ovina, Thymus nummularius, Anthoxanthum odoratum, Koeleria albovii, Sibbaldia semiglabra, Draba siliquosa, Saxifraga adscendens, Sedum gracile, Minuartia oreina, M. circassica, Centaurea fischeri, Galium humifusum, Erysimum ibericum, Veronica gentianoides, Poa longifolia, Hordeum violaceum, Saxifraga sibirica, Sedum oppositifolium.* Bu bitkiliyin tərkibində *Cirsium, Urtica, Rumex* cinsi növlərinə də təsadüf edilir.

Məşə bitkiləri ərazinin əsas elementləridir. Aşağı və orta dağ qurşağının məşə bitkiliyi: *Carpinus, Betulus* və *Quercus pedunculiflora, Q. pubescens, Q. castaneifolia, Acer campestre, Pyrus caucasica, Pterocarya pterocarpa, Crataegus pentagyna, C. curuise-pala, Mespilus germanica, Prunus divaricata, Rubus caucasicus, R. ibericus, R. caesius, Corylus avellana, Smilax excelsa, Periploca graeca, Vitis silvestris, Hedera helix, H. pastuchowii, Humulus lupulus, Carpinus betulus, Populus sp., Ulmus minor, Acer campestre, A. laetum, Fraxinus excelsior, F. oxycarpa, Cerasus avium, Sorbus aucuparia, Tilia cordata, T. begonifolia* və b.

Crataegus pentagyna, C. orientalis, Prunus divaricata, Mespilus germanica, Jasminum fruticans, Ligustrum vulgare, Cornus

mas, Svida australis, Lonicera orientalis, L.iberica, L.caprifolium, Corulus avellana, Rosa, Caragana, Berberis, Rhamnus, Cotinus coggyrgia, Rhus coriaria, Prunus spinosa, Rubus və b.

Çaykənarı meşələr: *Populus canescens, P.nigra, Ulmus minor, Alnus barbata*

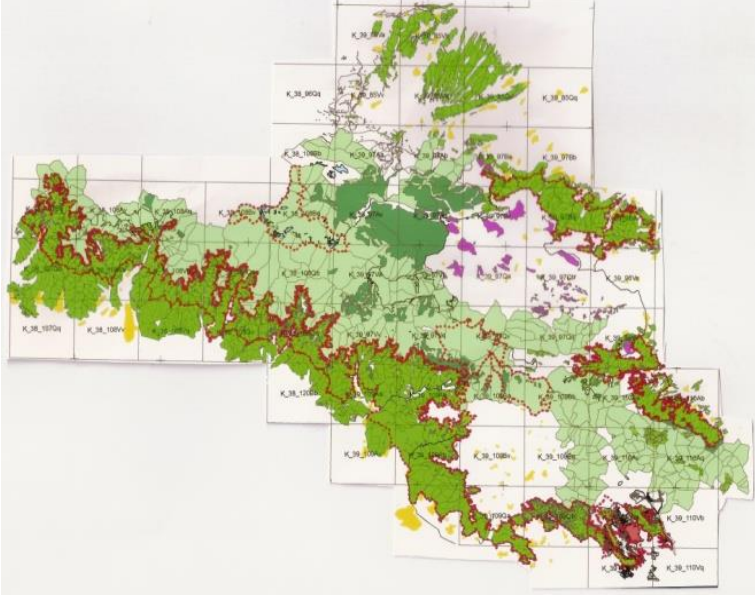
Dağ meşələri: (*Fagusetta orientalis*) *Acer campestre, A.platanoides, bəzən isə A.laetum, Tilia cordata, T.platyphyllos, Ulmus elliptica, U.scabra, Sorbus kuznetzovii, Coryllus iberica, Carpinus betulus, Quercus iberica, Q.macranthera=Q.orientalis, Acer trautvetter. Rubus, Rosa və Sorbus* cinsinin bəzi növləri, nadir hallarda isə *Taxus baccata* rast gəlinir.

Yüksək dağ meşələri: Şimal yamaqlarda subalp meşələrinin tərkibində *Q.macranthera, Acer trautvetter, Fagus orientalis və Betula* cinsinin 3 növü yayılmışdır (*Betula raddeana, B.pendula, B.litwonowii*). Burada *Vaccinum* cinsinin 2 növünə *V.myrtillus, V.vitis-idea, Rubus biebersteinii, R.orientalis, Daphne glomerata, Festuca versicolor, Poa nemoralis, Alchemilla sp., Geranium sylvaticum, Senecio caucasica, Veratrum lobelianum, Veronica gentianoides, Pastinaca armena, Pinus hamata, P.kochiana, Ulmus glabra, Sorbus graeca* növlərinə rast gəlinir.

Bizim apardığımız tədqiqat işinin əsas hissəsi İsmayılı rayonunun Yeni Yol meşəsində, Buynuzda, Quba rayonunun Şahdağ Milli Parkının yuxarı dağlığında, Qəbələ və Şamaxı rayonlarının milli parka aid olan hissəsində həyata keçirilmişdir. Ümumiyyətlə Şahdağ Milli Parkının bitki örtüyünün öyrənilməsi zamanı müəyyən edilmişdir ki, əsasən meşələr, meşədən sonra əmələ gələn – mezofil təmayüllü taxıllı-çimli-müxtəlifotlu çəmənlər burada üstünlük təşkil edir. Meşə altından çıxmış taxıllı-müxtəlifotlu çəmənlər 1900–2200m d.s. yüksəklikdədir. Əsas elementləri *Brizetum media* bolluğu ilə çəmənlik və düzənlikdən tutmuş subalp çəmənliyi də daxil olmaqla *Dactyloctenium glomeratae* çəmənliyidir. Baxmayaraq ki, dağ çəmənlərində ardıcıl eroziya müşahidə edilən çəmənlərə belə rast gəlinir, xüsusən Xınaiq aşırımlarında eroziya uğramış ərazilər çoxluq təşkil edir.

Meşə altından çıxmış quru taxıllı çəmənlərin əsas elementləri *Bromopsis variegata*, *Festuca ripicola* və s. növlərdir.

Az rütubətli meşəliklərin altından çıxmış paxlalı bitkilərin üstünlüyü ilə yaranan çəmənliklərdə isə əsasən *Calamagrostetum arundinaceae* növünün yaratdığı hündürotluluqlar və rütubətli su-balq çəmənləri diqqəti cəlb edir.

Şəkil 7. Şah Dağ Milli Parkının bitkiliyinin xəritəsi.

Meşə ekosisteminin bitkiliyi başdan-başa təftiş edilmiş, müəyyən olmuşdur ki, burada meşənin əsas elementləri ağac və kollarından ibarətdir. Enliyarpaqlı ağaclardan Sallaq tozağacı - *Betula pendula* Roth., Şərqi fisdığı - *Fagus orientalis* Lipsky., cökə-*Tilia cordata* Mill., Adi palıd- *Quercus robur* L. ağacları, bozuntul böyürtkən- *Rubus saesius* L., beşyuvalı yemişan -*Crataegus pentagyna* Waldst., itburnu-*Rosa chinensis* Jacq., qaragilə-*Vaccinium myrtillus* L.kolları, ot bitkilərindən taxıllar, paxlalılar və müxtəlifotlardan Dərman gülxətmi - *Althaea officinalis* L., Adi qaraqınıq - *Origanum vulgare* L., Dazıotu - *Hyperecum perforatum* L.,

Üçyarpaq yonca (qırmızı) – *Trifolium pratense* L., Şırımlı sığırquyruğu (Keçiçulağı) – *Verbascum flavidum* (Boiss) Freyn. and Bornm. kimi dərman və aromatik bitkilər meşədə üstünlük təşkil edir. Xüsusilə meşə ərazisində olan qoz ağacları (İsmayılı r-n) möhtəşəmdir.

Lakin ərazidə nisbətən azsaylı, dar areallı və populyasiyalarında seyrəlmə yaranan *Taxus baccata* L., *Pinus kochiana* Klotzch ex C.Koch (=Pinus hamata), *Juniperus foetidissima* Wild, *Salix kusnetzowii* Lakschş ex Goerz, *Castanea sativa* Mill. kimi ağacların təbii populyasiyalarının meşələrin vaxt ilə tikinti material kimi, yanacaq kimi, bəzək kimi çox qırılması, ot və kol bitkilərindən *Cladochaeta candidissima* (Bieb.) DC., *Primula juliae* Kusn., *Atropa caucasica* Kreyer., *Rhododendron luteum* Sweet. kimi növlər isə ərazinin intensiv otarılması və gözəl görünüşlü olmaları ilə bağlı yerli icmalar tərəfindən kortəbii surətdə toplanmasıdır.

Bütün bunlarla yanaşı tərəfimizdən ərazidə 6 bitkilik tipində cəmlənmiş, 25 formasiya sinifini, 72 formasiya və 98 assosiasiyanın formalaşması müşahidə edilmişdir. Geniş ərazilərdə rütubətli subalp çəmənləri, mezofil subalp çəmənləri, kriofil subalp çəmənləri, alp çəmənləri, aşağı və orta dağ qurşağının meşələri, çaykənarı meşələr, dağ memələri və yüksəkdağ meşələri qruplaşmalarına rast gəlinir ki, bunlar da yuxarıda qeyd olunan bitkilik tiplərinin tərkibinə daxil olurlar. Aşağıda ayrılmış bitkilik tipləri və onların formasiyaları xarakterizə edilir.

Kolluq bitkiliyi

Kolluqlar milli parkın ərazisinə yaxın kəndləri əhatə edir, d.s. 1200-3200 m hündürlüklərdə yayılmaqla, subalp və alp qurşaqlarının sərhədlərinə qədər qalxırlar. Burada çay kənarı və çaylaqlarda *Tamarix meyeri*, *T. hohenackeri*, kollarına rast gəlinir. Bundan başqa *Ephedraprocera*, *Lonicera iberica*, *Rhamnus pallasii*, *Crataegus caucasica*, *Juniperus exselsa* subsp. *polycarpus*, *Rosa tuschetica*, *R. canina*, *Berberis vulgaris*, *Sorbusgraeca*,

*Cotoneaster melanocarpus*və s. növlərə rast gəlinir. Bu bitkilik 2 formasiya sinfinə, 9 formasiya və 14 assosiasiyaya ayrılmışdır.

I. Formasiya sinfi: Həmişəyaşıl kolluqlar

Formasiya (F): Ağriyli ardıcılıq (*Junipereta oetidissimum*)

A:1. Müxtəlifotlu-astrakantalı-ardıcılıq Assosiasiya (A):1. (*Juniperus foetidissimum*+*J. polycarpus*+ *J. hemispheriaca*+*Astracantha microcephala*+*Herbosa*);

2. Müxtəlifkollu-acılıqlı-ardıcılıq (*Juniperus foetidissimum*+*J. polycarpus*+*J. hemispheriaca*+*Ephedra procera*+*E. aurantica*+*Fruticosus*);3. Dəvəqıranlı-ardıcılıq (*Juniperus foetidissimum*+*J. hemispheriaca*+*J. polycarpus* +*Atrophax spinosa*)

F:Boylu acılıqlıq (*Ephedra procera*)

A:Astrakantalı-acılıqlıq(*Ephedra procera*+*Astracantha microcephala*)

F: Meyer yulğunluğu (*Tamariceta meyeri*)

A:Təmizyulğunluq(*Tamarix meyeri*+*T. kotschy*)

II Formasiya sinfi: Yarpaqlarını tökən kolluqlar

Formasiya: Tozağacıvari vələslik (*Carpineta betulus*)

A:1. Karvanqıranlı-murdarçalı-vələslik (*Carpinus betulus*+*Atrophax spinosa*+*Rhamnus pallasii*); 2. Itburnulu-doqquzdonlu-badamlıq (*Rosa canina*+*Lonicera iberica*+*Amygdalus fenzliana*)

F: Aşı sumaxlığı (*Rhueta coriariem*)

A:Təmiz sumaxlıq (*Rhus coriaria*)

F: Adi zirinlik (*Berberieta vulgarisum*)

A:1. Itburnulu – ağcaqayınlı-zirinlik (*Berberis vulgaris*+*Rosa canina*+*Acer ibericum*);2. Topulqalı-dovşan almalı-zirinlik (*Berberis vulgaris*+*B. densiflora*+*Cotoneaste melanocarpus*+*Spiraea crenata*+*S. hypericifolia*)

F: Rapin itburnuluğu (*Roseta rapinium*)

A:1. Təmizitburnuluq(*Rosa rapinii*+*R. canina*);2. Yemişanlı-ardıcılı-itburnuluq (*Rosa rapinii*+*R. canina*+*Juniperu hemispheriaca*+*J. polycarpus*+*Crataegus meyeri*+*C. caucasica*)

F: Qarameyvə dovşanalmalıği (Cotoneasteerta melanocarpus)

A: Astrakantalı – albalılı- qarameyvə dovşanalmalıği (*Cotoneaster melanocarpus*+*Cerasus incana*+ *C. integerrimus*+*Astracantha gudrath*+*A. insidios*)

F: İran quşarmuduluğu (Sorbueta persicae)

A: Yemişanlı-başınağacılı-quşarmuduluq (*Sorbus persica*+*S. boissieri*+*Viburnum lantana*+*Crataegus orientalis*+*C. pseudoheterophilla*)

Meşə bitkiliyi

Təbii meşəliklər d.s. 1500-2700 m hündürlüklərdə xalı yarıdır. Bu meşələrin tərkibində *Quercus macranthera*, *Fraxinus excelsior*, *Betula pendula*, *Crataegus meyeri*, *C. orientalis*, *Acer ibericum*, *Pyrus caucasica*, *P. salicifolia*, *Malus orientalis*, *Salix triandra*, *S. alba*, *Populus x canescens*, *P. euphratica* (= *P. transcaucasica*), *P. tremula*, *Ulmus minor* və s. növlərə rast gəlinir. Bu bitkilik tipi 3 formasiya sinfi, 8 formasiya və 17 asosiasiyaya ayrılmışdır.

Regionun tuqay meşələri çay sahilləri boyu ensiz zolaqlar şəklində yayılmışdır. Burada *Populus x canescens*, *Ulmus minor*, *Pyrus caucasica*, *Berberis iberica*, *Tamarix meyeri*, *Rhus coriaria*, *Rubus caesius* və s. növlər yayılmışdır.

Ağ söyüdlük (*Saliceta albae*) formasiyası az komponentli olub, əsasən vadilər boyu dar dərələrdə yerləşirlər. Park ərazilərində söyüd meşələri *Salix aeduptiaca*, *S. triandra*, *S. alba*, *S. excelsa*, *S. wilhelmsiana* və kolşəkili *S. caprea* növlər ilə təmsil olunurlar. Keçilməz olan *S. caprea* kolluqları Qəbələ meşələrinin yuxarı sərhədlərində tozağacı və palıd ağacları qarışığında təmiz və bircinsli kolluqlar təşkil edirlər. Söyüdlüklərdə aşağı mərtəbələrdə *Ulmus minor*, *Berberis vulgaris*, *Spiraea crenata*, *Cerasus avium* növlərinə də rast gəlinir.

Şəkil 8. Şahdağ milli parkının yüksək dağlıq meşələri

Tuqay meşələrinin böyük təsərrüfat və fitosenoloji əhəmiyyəti vardır. Bu meşələr çay məcralarının həddindən artıq genişlənməsini məhdudlaşdırır, eroziyanın qarşısını alır və torpağın münbitliyini artırır. Son illərdə insanların birbaşa fəaliyyəti nəticəsində tuqay meşələri dəyişikliklərə məruz qalmış, sahələri həddindən artıq kiçilmişdir. Bu meşələrin qorunması üçün lazımi tədbirlər görülməzsə, onların tamamilə məhv olma təhlükəsi gözlənilir. Təsnifatı aşağıdakı kimidir.

Formasiya sinfi: Tuqay meşələri

F: Ağ söyüdlük (*Salix alba*)

A: 1. Təmiz söyüdlük (*Salix alba*+*S. caprea*+*Salix triandra*);
2. Yulğunlu-iydəli-söyüdlük (*Salix alba*+*Elaeagnus angustifolia*+*Tamarix meyeri*)

F: Qələmə qovaqlıq (*Populeta gracilis*)

A: 1. Təmiz qovaqlıq (*Populus gracilis*+*Populus euphratica*+*Populus nigra*); 2. Söyüdlü-qovaqlıq (*Populus nigra*+*Salix triandra*)

F: Kiçik qaraağacılıq (*Ulmua minor*)

A: Söyüdlü-qovaqlı-qaraağacılıq (*Ulmua minor*+*Populus gracilis*+*Salix alba*)

Formasiya sinfi: Enliyarpaqlı dağ meşələri

F: Şərq palıdlığı (*Querceta macrantherae*)

A:1.Təmiz palıdlıq (*Quercus macranthera*) ;2. Göyrüşlü-ağcaqayınlı-palıdlıq (*Quercus macranthera*+*Fraxinus exelsior*+*Acer bericum*) ;3.Yemişanlı-palıdlıq (*Quercus macranthera*+*Crataegus meyeri*+*C. orientalis*)

F:Meyer yemişanlılığı(*Crataegueta meyeri*)

A:1.Armudlu-yemişanlıq(*Crataegus meyeri*+*Pyrus salicifolia*); 2.Almalı-armudlu- palıdlı-yemişanlıq (*Crataegus caucasica*+*Malus orientalis*+ *Pyrus salicifolia*+*Quercus macranthera*)

F: Sallaq tozağacılıq(*Betuleta pendulae*)

A:1.Quşarmudulu-tozağacılıq(*Betula pendula*+*Sorbus greaca*) ; 2. Göyrüşlü-palıdlı-tozağacılıq (*Betula pendula* + *Quercus macranthera* + *Fraxinus exelsior*);3. Söyüdlü-hündürotluqlu-tozağacılıq (*Betula pendula*+*Salix caprea*+*Altherbosa*).Formasiya sinfi: Seyrək arid meşələri

F: Söyüdyarpaq armudluq (*Pyrueta salicifoliae*)

A:1.Itburnulu-dovşanalmalı-armudluq(*Pyrussalicifolia*+*P.caucasica*+*Cotoneaster melanocarpus*+*Rosa rapinii*+*R.canina*);2.Almalı-yemişanlı-armudluq (*Pyrus salicifolia*+*P.caucasica*+ *Crataegus meyeri*+ *Malus orientalis*); 3.Palıdlı-ardıclı-armudluq (*Pyrus salicifolia*+ *Juniperus polycarpos*+*Quercus macranthera*)

F: Turnefor dağdağanlığı (*Celtieta tournefortii*)

A:Təmizdağdağanlıq (*Celtis tournefortii*+*C. caucasica*)

Çəmən bitkiliyi

Bu tip demək olar ki, şaquli zonallıq üzrə bütün hündürlük qurşaqlarını əhatə edir. Subasar, çala-çəmən, meşəaltı, meşədən sonrakı çəmən-kolluq, subalp, alp və alp xalıları çəmənlikləri yarımteplərində 14 formasiya sinfi, 42 formasiya və 52 assosiasiyada yayılmışdır.

Şəkil 9. Şahdağ milli parkının orta dağlıq meşələri

Subasar və çala (sucaq) çəmənləri yarım tipi daha çox Qubadan Xınalığ istiqamətində dərələr və yarıqlıqlarda (eni 20-30 m) və İsmayılı yarıqlıqlarında (sol eni 50 m, sağ eni 205 m) rast gəlinir. Fitosenozun əsas senozəmələgətiricilərinə taxılların *Phleum pratense*, *Cynodon dactylon*, *Aeluropus repens* və s., paxlalıların *Lotus corniculatus*, *Trifolium pratense*, *Lathyrus pratensis*, *Glycyrrhiza glabra* və s., müxtəlifotların isə *Filipendula ulmaria*, *Ranunculus repens*, *Plantago lanceolata* və s. növləri daxildir. Bu yarım tip 2 formasiya sinifi, 6 formasiya, 10 assosiasiyaya ayrılmışdır.

Alp çəmənləri yarım tipi hövzədə subalp çəmənlərinin tədricən yox olması ilə başlayır ki, bəzən bu keçidin sərhədlərini izləmək çətin olur. Lakin bəzi sahələrdə keçid olduqca kəskin və ya bu çəmənlərdən biri itərək digəri ilə əvəzlənir. Burada əsas çiməmələgətirən taxılların *Hordeum violaceum*, *Poa araratica* və s., cillərin *Carex leporina*, *C. tristis* və s., paxlalıların *Trifolium canescens*, *Vicia elegans* və s., müxtəlifotların isə *Veronica gen-*

tianoides, *Potentilla argentea*, *Cerastium purpurascens*, *Plantago atrata*, *Erigeron caucasicus*, *Silene ruprechtii* və s. növlərinə rast gəlinir. Bu yarım tip 2 formasiya sinifi, 3 formasiya, 5 assosiasiyaya ayrılmışdır.

Alp xalıları yarım tip hövzədə tundra iqliminin hökm sürdü-yü şimal yamacların qayalı, daşlı-çınqıllı, qar və buzlaqlarla xarakterizə edilən subnival və nival qurşaqlarında yayılmışdır. Burada şibyələr, mamırların *Pogonatum aloides*, *Polytrichastrum alpinum*, qıjıların *Ceterax officinarum*, *Asplenium septentrionale* və s., çiçəkli bitkilərin isə yerə sərilmiş və ya yataq formalı kserofit və sukkulentlərindən *Minuartia imbricata*, *Draba sili-quosa*, *D. bryoides*, *Alopecurus textilis*, *Dichodon cerastoides*, *Myosotis alpestris*, *Sibbaldia parviflora*, *Campanula tridentata*, *Pedicularia crassirostris*, *Carum caucasicum*, *Alchemilla sericea*, *Plantago saxatilis*, *Taraxacum stevenii* vəs. növləri kiçik qruplaşmalar əmələ gətirirlər. Bu yarım tip 2 formasiya sinifi, 11 formasiya, 11 assosiasiyaya ayrılmışdır.

Yarım tip: Subasar və çala (sacaq) çəmənlər

Formasiya sinfi: Subasar çəmənlər

F: Buynuzlu qurdotuluq (*Lotusetta corniculataeae*)

A:1. Təmiz qurdotuluq (*Lotus corniculatus*); 2. Taxıllı-cilli-müxtəlifotlu-qurdotuluq (*Lotus corniculatus*+*Carex vesicaria*+*Cynodon dactylon*+*Phleum pratense*+*Herbosa*)

F: Çəmən yoncalığı (*Trifolium pratensis*)

A: Təmiz yoncalıq (*Trifolium pratensis*)

F: Çimli ayırıqotuluq (*Elitrigieta caespitoseum*)

A: Qarışıqtaxıllı-ayırıqotuluq (*Elitrigiacaespitosa*+*Dactylis glomerata*+*Cynodon dactylon*+*Alopecurus ventricosus*+*Phleum pratense*)

F: Qaraağacarpaq quşqonmazlıq (*Filipendula ulmaria*)

A: Arpalı-quşqonmazlıq (*Filipendula ulmaria*+*Hordeum bulbosum*+*H. violaceum*)

Formasiya sinfi: Çala (sacaq) çəmənlər

F: Barmaqvari çayırılıq (*Cynodoeta dactylon*)

- A:1.Təmizçayırılıq (*Cynodon dactylon*) ; 2.
 Yulğunlu-çayırılıq (*Cynodon dactylon*+*Tamarix meyeri*);
- 4.Biyanlı-çayırılıq (*Cynodon dactylon*+*Glycyrrhiza glabra*)
 F: Sürünən qaçañçayırılıq(*Aeluropeta repens*)
 A: Təmiz qaçañçayırılıq(*Aeluropus repens*)
 Yarım tip: Meşəaltı, meşədən sonrakı çəmənlər və çəmən-kolluqlar
 Formasiya sinfi: Taxıllı-cilli-müxtəlifotlu meşəaltı çəmənlər
 F:Tüklümeyvə başlıotluq (*Poterieta lasiocarpum*)
 A:Tonqalotulu-başlıotluq (*Poterium lasiocarpum*+*Bromus racemosus*)
 F: Düz qaytarmalıq (*Potentilleta rectae*)
 A:Qırtıclı-yovşanlı-qaytarmalıq(*Potentilla recta*+*Poa araratica*+*Artemisia absinthum*)
 F: Qəmgincillik(*Cariceta tristis*)
 A:Taxıllı-cillik(*Carex tristis*+*Echinochloa crusgalli*+*Aeluropus repens*)
 Formasiya sinfi: Taxıllı-paxlalı-müxtəlifotlu çəmən-kolluqlar
 F: Bordzilovski amoriyalığı (*Amorieta bordzilowskyi*)
 A:1. Qantəpərli-amorialıq (*Amorietum bordzilowskyi*+*Cephalaria procera*);2. Dilqanadanlı-qırtıclı-lərgəlik(*Vicia elegans*+*Poa bulbosa*+*Galium verum*)
 Formasiya sinfi: Meşədən sonrakı quru çəmənlər
 F: Tükvaritarlaotuluq (*Agrostieta capillaris*)
 A: Paxlalı-müxtəlifotlu-tarlaotuluq (*Agrostis capillaris*+*Vicia variabilis*+*Herbosa*)
 Yarım tip:Yüksək dağlıqın subalp çəmənləri
 Formasiya sinfi: Hündürotlu subalp çəmənlər
 F: Soğanaqlı cacıxlıq (*Chaerophylleta bulbosum*)
 A: Təmiz cacıxlıq(*Chaerophyllum bulbosum*+*Chaerophyllum aureum*)
 F: Kiçik qaytarmalıq (*Thalictrueta minus*)
 A:Təmizqaytarmalıq(*Thalictrum minus*)

F: Sərtkənyarpaq baldırğanlıq (*Heraclea trachylomae*)
A: Təmiz baldırğanlıq (*Heracleum trachyloma*)
F: Burunlu kəpənəkçiçəklik (*Aconitum nasutum*)
A: Baldırğanlı – əvəlikli – kəpənəkçiçəklik (*Aconitum nasutum*+*Heracleum trachyloma*+*Rumex alpestris*+*R. acetosa*)
F: Enliyarpaq əvəliklik (*Rumex alpestris*)
A: Təmiz əvəliklik (*Rumex alpestris*)
F: İriyarpaq doronikumluq (*Doronicum macrophyllum*)
A: Təmiz doronikumluq (*Doronicum macrophyllum*)
F: Çölqanqallığı (*Cirsium arvense*)
A: Təmizqanqallıq (*Cirsium arvense*)
Formasiya sinfi: Paxlalı-müxtəlifotlu subalp çəmənlər
F: Anatoli noxudluğu (*Ciceretia anatolicum*)
A: Güləbətlinli-dazıotulu-noxudluq (*Ciceretia anatolicum*+*Pulsatilla violaceae*+*Hypericum perforatum*)
Formasiya sinfi: Quru taxıllı subalp çəmənlər
F: Uzanan ağbıqlıq (*Nardus stricta*)
A: Topallı-ağbıqlıq (*Nardus stricta*+*Festuca valesiaca*)
F: Sərtarpaq topallıq (*Festucetia sclerophyllae*)
A: 1. Şirpəncəli-topallıq (*Festuca sclerophylla*+*Alchemilla sericea*); 2. Tonqalotulu-topallıq (*Festuca sclerophylla*+*Bromus racemosus*)
F: Basıq qırtıclıq (*Poa compressa*)
A: Şirpəncəli-şiyavlı-qırtıclıq (*Poa compressa*+*Stipa capillata*+*Alchemilla epipsila*)
Formasiya sinfi: Nəmli (mezofil) subalp çəmənlər
F: Bənövşəyi arpalıq (*Hordetia violaceum*)
A: Yoncalı-amoriyalı-arpalıq (*Hordeum violaceum*+*H. bulbosum*+*Amaranthus ambigua*+*Trifolium montana*)
F: Künclüacıçəklik (*Gentiana angulosa*)
A: Təmiz acıçəklik (*Gentiana angulosa*)
F: Təpəcikli ətirşahlıq (*Geranieta collinum*)

A:Yoncalı-ətirşahlıq (*Geranieta collinum*+*G. divaricatum*+*Trifolium trichocephalum*+ *T. canescens*)

Formasiya sinfi: Geofitli subalp çəmənlər

F: Qarabənövşəyi soğanlıq (*Allieta atroviolaceum*)

A: Təmizsoğanlıq (*Allium atroviolaceum*+*A. kunthianum*)

F: Kirəmitvari süsənlik (*Irieta imbricata*)

A:1.Təmiz süsənlik(*Iris imbricata*);2.Müxtəlifotlu-süsənlik (*Iris imbricata*+*İ. lycotis*+*Herbosa*)

F: Yaşılımtılsarı qazsoğanlıq (*Gageta chloranthae*)

A:Təmizqazsoğanlıq (*Gagea chlorantha*)

F:Ala tonalotuluq (*Bromopseta variegata*)

A: Bənövşəyi arpalı-ala tonqalotuluq(*Bromopseta variegata*+*Hordietum violaceum*)

Yarım tip: Yüksək dağlığınalp çəmənləri

Formasiya sinfi: Qarışıq taxıllı alp çəmənlər

Şəkil 10. Şahdağ milli parkının alp çəmənlikləri

F:Lifli tülküquyruğuluq (*Alopecureta textilis*)

A:Pişikquyruğulu-tülküquyruğuluq (*Alopecurum textilis*+*Phleum pratense*)

F: Lazistan tarlaotuluq (Agrosteta lazicae)
A: Topallı-tarlaotuluq (Agrostis lazica + Festuca valesiaca)
Formasiya sinfi: Cilli-taxıllı-paxlalı-müxtəlifotluqalp çəmənələr
F: Qəmgincillik (Carexeta tristis)
A: 1. Təmizcillik (Carex tristis); 2. Gəvənli-topallı-cillik (Carex tristis + Festuca chalcophaea + Astragalus alpinus); 3. Şirpəncəli-topallı-cillik (Carex tristis + F. valesiaca + Alchemilla sericea)
Yarım tip: Yüksək dağlığın tundura tipli subnival və nival qurşağının alp xalıları
Formasiya sinfi: Nəmli alp xalıları
F: Gentiyanvari bulaqotuluq (Veroniceta gentianoides)
A: Unutmamənili-bulaqotuluq (Veronica gentianoides + V. anagallis-aquatica + Myosotis alpestris)
F: Alp cıqlığı (Junceta alpigenus)
A: Təmizcılıq (Juncus alpigenus)
F: Həqiqi fikarialıq (Ficarieta ficarioides)
A: Təmizfikarialıq (Ficaria ficarioides)
Formasiya sinfi: Daşlı, çınqıllı alp xalıları
F: Xırdaçiçək sibbaldiyalıq (Sibbaldieta parviflorae)
A: Xırdaçiçək və yarıçılpaq sibbaldiyalıqlar (Sibbaldia parviflora + S. semiglabra)
F: Üçdişlüzəngçiçəklik (Campanuleta tridentate)
A: Təmiz zəngçiçəklik (Campanulatridentate)
F: Ayzoncintuluğu (Minuariteta aizoides)
A: Bağayarpağılı-cinotuluq (Minuartia aizoides + Plantago atrata)
F: Şişburunyuvaotuluq (Pedicularieta crassirostris)
A: Təmiz yuvaotuluq (Pedicularis crassirostris)
F: Qafqaz zirəliyi (Carumeta caucasicum)
A: Təmiz zirəlik (Carum caucasicum)
F: İpəyi şirpəncəlik (Alchemilletasericeae)
A: Təmiz şirpəncəlik (Alchemilla sericea)
F: Daşlıq bağayarpağılığı (Plantageta saxatilis)

A: Təmiz bağayarpağılıq (*Plantago saxatilis*)
F: Steven zəncirotuluğu (*Taraxaceta stevenii*)
A: Təmiz zəncirotuluq (*Taraxacum stevenii*)

Şəkil 11. Şahdağ milli parkının alp çəmənliklərində kriofil bitkilik

Su-bataqlıq bitkiliyi. Bu bitkilik tipi tədqiqat ərazisində o qədər də geniş yayılmamışdır. Bataqlıqlar əsasən düzənliklərdə yağış sularının toplandığı və qrunut sularının səthə yaxın olduğu yerlərdə əmələ gəlir. Yüksək dağ qurşaqlarında, bulaqların, təbii və süni göllərin yaxınlıqlarında bataqlıq ərazilərə rast gəlinir. Bu bataqlıqlarda *Veronica anagalis-aquatica*, *Mehtha longifolia*, *M. aquatica*, *Rumex acetosa*, *Carex vesicaria*, *Bolboshoenus maritimus*, *Triglochyn palustre*, *Typhalatifolia*, *Phragmites australis*, *Butomus umbellatus*, *Sparganium emersum*, *Epilobium nervosum*, *Juncus compressus*, *Caltha polypetala*, *Alopecurus arundinaceus* və s. növlərə rast gəlinir.

Formasiya sinfi: Suüstü, su üzərində üzən və suya batmış əsil su bitkiləri

F: Lakısmən ciyənliyi (*Typheta laxmannii*)

A:1. Təmizciyənlük (*Typha laxmannii*+*Typha minima*+*T. latifolia*); 2. Qamışlı-ciyənlük (*Typha laxmannii*+*Phragmites australis*); 3. Taxıllı-ciyənlük (*Typha laxmannii*+*Poa trivialis*)

F: Balaca sugülülük (*Lemneta minor*)

A: Təmizsugülülük (*Lemna minor*+*L. trisulcata*)

F: Su bibərli qırxbuğumluq (*Persicarieta hydropiper*)

A: Təmizqırxbuğumluq (*Persicaria hydropiper*)

F: Buğumlu suçiçəyilik (*Potamogeta nodosus*)

A:1. Təmiz suçiçəyilik (*Potamogeton nodosus*); 2. Qumral suçiçəyilik (*Potamogeton crispus*)

Formasiya sinfi: Suda-quruda yaşayan su-bataqlıq bitkiləri

F: Dəniz lıqvərlik (*Bolboshoeneta maritimus*)

A: Qamışlı-ciyənli-lıqvərlik (*Bolboshoenus maritimus*+*Typha laxmannii*+*Phragmites australis*)

F: Bataqlıq batdaqlıcalığı (*Eleochareta palustris*)

A: Təmizbatdaqlıcalıq (*Eleocharis palustris*)

F: Lölə salaməleykümlük (*Cypereta longus*)

A: Təmiz salaməleykümlük (*Cyperus longus*)

Formasiya sinfi: Sahil su-bataqlıq bitkiləri

F: Dağınıq cığlıq (*Junceta effusus*)

A: Təmizcığlıq (*Juncus effusus*+*J. bufonius*)

F: Cənub qamışlığı (*Phragmiteta australis*)

A: Cilli-qamışlıq (*Phragmites australis*+*Carexeta vesicariae*)

Formasiya sinfi: Subalp və alp su-bataqlıq bitkiləri

F: Salxımvari xaçgülülük (*Senecieta racemosus*)

A: Təmizxaçgülülük (*Senecio racemosus*)

F: Sünbülü işıqotuluq (*Luzuleta spicata*)

A: Cilli-ayrıqotuluq-ışıqotuluq (*Luzula spicata*+*Carex canescens*+*Elitrigia caespitosa*)

F: Nəm mamırotuluq (*Sagineta procumbens*)

A: Təmiz mamırotuluq (*Sagina procumbens*)

F: Çoxləçəkli kaltalıq (*Caltheta polypetalae*)

A:Təmiz kaltalıq (*Caltha polypetala*)

5.Qaya və töküntü bitkiliyi.

Bu bitkilik tipi bütün dağlıq qurşaqları əhatə edir. 2 formasiya sinfində (qaya bitkiləri və töküntü bitkiləri) yayılmışdır. Burada *Saxifragapontica*, *Sedumtenellum*, *Erysimumpulchellum*, *Dianthusorientalis*, *Campanula bayerniana*, *Cotoneasterintegerrimus*, *Rhamnus pallasii*, *Ephedraprocera*, *Juniperus*, *Crataegus* və *Rosa* cinsinin növlərinə rast gəlinir. Dayanıqlı töküntülərin tərkibində *Vicia ciceroidea*, *Anthemis iberica*, *Nepetabuschii*, *Pyrethrumkotschyi*, *Cirsium tomentosum*, *Jurinella subacaulis*, *Thalictrum sultanabadense*, *Ranunculuscaucasicus*, qismən hərəkətli hissəsində isə *Viciavaria*, *Oxyria digyna*, *Sibbaldia semiglabra*, *Noneapulla* və s. növlər xüsusilə seçilirlər.

Şəkil 12. Şahdağ milli parkının alp xalılar

6. Vahə bitkiliyi

Bu bitkilik tipi yaşayış düzənliklərində, orta dağlıq qurşaqda bağların ərazilərini və suvarılan mədəni tarlaları əhatə edir. Onların tərkibində ağac və kolların: *Platanus orientalis*, *Juglans regia*, *Fraxinus exelsior*, *Salixalba*, *Ulmusscabra*, *Elaeagnus angustifolia* və s., çoxillik otların isə *Onobrychis transcaucasica*, *Hordeumbulbosum*, *Symphytum asperum*, *Falcaria vulgaris*, *Ag-rimonia eupatoria* və s., həmçinin zərərli və zəhərli növlərinə rast gəlinir.

Beləliklə Şahdağ Milli Parkının bitki örtüyündə 6 bitkilik tipi, 25 formasıya sinifi, 72 formasıya, 98 assosiasiya müəyyənləşdirilmişdir. Bitkiliyi formalaşdıran əsas botaniki qruplar ağaclar və kolluqlardır, müxtəlifotlar, o cümlədən taxıllar da ərazidə tez-tez rast gəlinir, lakin, paxlalı bitkilər nisbətən azdır.

BİTKİLƏRİN QURŞAQLAR ÜZRƏ YAYILMASI

Bitkilərin iqlim və torpaq şəraitinə uyğunlaşmasının ekofitosenotik qanunauyğunluğu, onların hündürlük qurşaqları üzrə yayılması ilə xarakterizə olunur. ŞMP bəzi qurşaqlarındakı növlərin sayının azlığına iqlim şəraitinin kəskinliyi, zəif torpaq örtüyü, yamacların maillilik dərəcəsi və eroziya proseslərinin intensivliyi səbəb olmuşdur.

Qafqazın floristik prinsiplərə və bitkilik tiplərinə görə qurşaqlara bölünməsi işi ilk dəfə olaraq Y.S.Medvedyev tərəfindən həyata keçirilmişdir. Y.S.Medvedyev, A.A.Qrossqeym, A.Q.Doluxanov, O.S.Qrebennikov Qafqazın qurşaq sxemlərinə həsr olunmuş əsərlərində kompleks iqlim şəraitini əsas götürməklə "düzənlik", "aşağı", "orta", "yuxarı", "subalp", "alp", "sub-nival" və "nival" anlayışlarını elmə daxil etmişlər.

Tədqiqat obyektini kimi seçdiyimiz MP ərazisinin dağətəyi və aşağı dağlıq (1000-1500 m), orta dağlıq (1500-2000 m), yüksək dağlıq (2000-2500 m), subalp (2500-3000 m), alp (3000-3500 m), subnival və nival (3500-3906 m) qurşaqlar təşkil edir. Göründüyü kimi MP ərazisinin çox hissəsi dağlıq zonadır. Burada bitkilik tiplərinin yayılması zonallıq qanununa tabe olaraq, mühit şəraitinin dəyişməsi ilə əlaqədar şaquli istiqamətdə aşağı dağlıqdan yüksək dağlıqda doğru dəyişilir. ŞMP flora və bitkiliyini hündürlüklərə görə müəyyənləşdirərkən, fiziki-coğrafi şərait ilə bir-birindən fərqlənən 8 şaquli qurşaq götürülmüş, onların hündürlükləri dəqiqləşdirilmiş, oradakı növlərin yayılma qanunauyğunluqları tədqiq olunmuşdur (cədvəl 1.).

MP orta dağlıq qurşağı növlərinin sayına görə digər qurşaqlardan daha zəngindir (1083 növ, 34,7 %). Ən az növlər alp (172 növ, 5,5 %), dağətəyi (60 növ, 1,9 %), subnival və nival (hər biri 4 növ, 0,1 %) qurşaqlarda qeydə alınmışdır.

Cədvəl 1.

Şahdağ flora və bitkiliyinin hündürlük qurşaqları üzrə yayılması

№	Qurşaqlar	Dəniz səviyyəsindən mütləq hündürlük m-lə	Bitkilik tipləri	Növlər	
				sayı	%-lə
1.	Dağətəyi	1000-1200	Yarımsəhra, dağ-kserofit	60	1,9
2.	Aşağı dağlıq	1200-1500	Dağ-kserofit, oazis	579	18,6
3.	Orta dağlıq	1500-2000	Bozqır, meşə və kolluq	1083	34,7
4.	Yuxarı dağlıq	2000-2500	Meşə, kolluq və çəmən	309	9,9
5.	Subalp	2500-3000	Çəmən, subalp çəmənləri	320	10,3
6.	Alp	3000-3500	Alp çəmənləri və xalıları	172	5,5
7.	Subnival	3500-3800	Subnival və petrofil	4	0,1
8.	Nival	3800-3906	Nival və petrofil	4	0,1

Qeyd edilən qurşaqlardakı növlərin sərhədlərinin dəqiq müəyyən edilməsində bir sıra çətinliklər meydana çıxmışdır. Belə ki, bəzi bitki növlərinə bir neçə qurşaqda rast gəlinəndə, elə

növlər də vardır ki, onlara yalnız bir qurşaqla rast gəlinmişdir. Ona görə də qurşaqlar bir-birilə müqayisə edilmiş, onların floristik tərkibi Serensen-Çekanovski oxşarlıq əmsalından (K_{sc}) istifadə etməklə hesablanmışdır (cədvəl 16).

Cədvəl 2.

Qurşaqlar üzrə müqaisə edilən floristik tərkibinə oxşarlıq əmsalı

Qurşaqlar	Düzənlik	Dağətəyi	Aşağı dağlıq	Orta dağlıq	Yuxarı dağlıq	Subalp	Alp	Subnival Nival
Dağətəyi		-	0,02	0,04	0,01	0,03	-	0,05
Aşağı dağlıq			-	0,37	0,09	0,06	0,01	-
Orta dağlıq				-	0,02	0,10	0,01	-
Yuxarı dağlıq					-	0,10	0,07	0,01
Subalp						-	0,45	-
Alp							-	-
Subnival, Nival								-

Məlum olmuşdur ki, subalpin alp, aşağı dağlığın orta dağlıqla müqayisəsində oxşarlıq dərəcəsi ($K_{sc} = 0,45; 0,39; 0,37$) yüksək olmuşdur []. Buna əsas səbəb ərazinin çox hissəsinin dağlıq zondan ibarət olmasıdır ki, burada da yarımşəhra, dağ-kserofit, bozqır, kolluq və meşə bitkilikləri yayılmışdır.

ŞAHDAĞ MİLLİ PARKI ƏRAZİSİNİN FLORASININ EKOLOJİ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Ekosistemin bütün canlılarının və abiotik komponentlərinin bir-birinə funksional uyğun olması, o cümlədən ekoloji korelyasiya qanununun ətraf mühətdə araşdırılması ekologiya qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biridir. Buna görə də təbiətin və insanın təbii ətraf mühitinin qorunmasına dair qanunçuluq yaradılması ekoloji qanunçuluğun əsasıdır. Ekoloji mövqə heç vaxt boş qalmır, biri digəri ilə əvəz olunur, yəni təbiətdə ekoloji korelyasiya qanunu mövcuddur, ekosistemin bütün canlılarının və abiotik komponentlərinin bir-birinə funksional uyğunluğu təzahür edir. Hər bir bitki qrupunun və ya konkret növün ona ən çox uyğun olan şəraiti vardır ki, bu şəraitdə nəsilvermə qabiliyyətinin davamlılığı, növlərarası əlaqə və abiotik faktorlara uyğunlaşma nəticəsində ekosistemlər yaranır.

Şahdağ Milli Parkı ərazisində 3 növ ekosistem vardır- meşə, bozqır və dağ. Milli Parkda əsas ekosistem meşə ekosistemidir və mühüm yerə sahibdir. Ərazidə meşələr çay kənarından başlayaraq, alp yüksəkliyinə qədər qalxır. Bozqır əraziləri əsasən MP sərhəddinə yaxın ərazilərdə yerləşir.

Meşə ekosistemi. Şahdağ ərazisində çöllər və iynəyarpaqlı meşələr yalnız cüzi təmsil olunduğu halda, enliyarpaqlı meşələr, dağətəyi və alp çəmənlikləri üçün xarakterikdir. Ekosistemin bitki örtüyü ümumiyyətlə, palıdlıq (*Quercetum*) ilə xarakterizə olunur. Rütubətli yerlərdə *Quercus castaneifolia* və *Salix macranthera* geniş rast gəlinir. Nisbətən quru yerlərdə isə *Quercus anatolica*, *Salix hypochrys*, *S.iberca*, *S.longipes* rast gəlmək olur. Meşə ekosistemlərində bu bitkilərlə yanaşı *Carpinus caucasica*, *C.oxycarpa*, *C.orientalis*, *Acer laetum*, *A.campestris*, *A.pseudoplatanus*, *Fraxinus excelsior*, *Populus nigra*, *Sorbus torminalis*, *Prunus mahleb*, *P.ovum*, *P.microcarpa*, *Pyrus caucasica*, *P.boisseriana*, *Malus orientalis*, *Cornus avellana*, *C.iberica*, *Cornus mas* ağac və kolları da yayılmışdır.

1300-1600m yüksəklikdə bitki örtüyü *Quercetum-Carpinso-sum* bir pilləli landşaft yaradır, sonra *Quercusetum* landşaftına çevrilir. *Fagetum* formasiyasının tərkibində isə *Fagus orientalis* edifikatorluğu ilə assosiasiya yaranır ki, tərkibi *Quercus macranthera*, *Qu.castaneifolia*, *Tilia caucasica*, *Populus tremula*, *Prunus divaricata*, *Fraxinus coriariafolia*, *Pyrus caucasica*, *P.hyrcana*, *Malus orientalis*, *Sambucus nigra*, *Lonicera caucasica*, *Viburnum opalus* və s. təmsil olunur.

800-1000m yüksəklikdə olan ekosistemlərdə isə fıstıq, ağcaqayın, palıd və cökə ağaclarının iştirakı ilə senozlar formalaşmışdır. Dağların şimal yamaclarında ağcaqayın, cənub yamaclarında isə şər q palıdı, şam, ardıc ağaclarına rast gəlmək olar.

Qəbələ, İsmayılı və qismən Şamaxı bölgələrində, cənub yamaclarda 1400-m yüksəklikdə yayılmış fıstıq meşələri bəzən 650-700m-ə qədər enir. Şimal-şər q yamaclarda palıd quruluşlu cənub yamacında n fərqlidir. Şimal-şər qi yamaclarda 800-1700m yüksəklikdə fıstıq, ağcaqayın, cökə ağacları yayılmışdır. Dağ meşələrində fıstıq, tozağacı, şər q palıdı, şam, ardıc üstünlük təşkil edir.

Bozqır (Step) ekosistemləri. Əsasən orta dağlıq landşaftlarında formalaşmışdır. Step formasiyalarına nadir kserofil kollara cənub yamaclarda rast gəlmək olar. Yaşillıq əsas olaraq qısa ağaclardan və kollardan ibarətdir: *Berberis vulgaris*, *B.iberica*, *Crataegus orientalis*, *C.caucasica*, *Acer ibericus*, *Prunus spinosa*, *Sorbus torminalis*, *Rubus hispanica*, *cerasus araxina*, *Euonymus verrucosa*, *Cotoneaster saxatilis*, *Dryopteris caucasica*, *Cotinus coggygria*.

Çəmən və çala-çəmənlərə, əsasən 1600-1900m yüksəklikdə nəm və quru olaraq rast gəlmək olur. Bu ekosistemdə hakim bitkilər yem əhəmiyyətli növlərdir. Bura dağ –kserofit və dağ çəmən landşaftlarıyla xarakterizə olunur.

Yüksəkliklərdə (2100-2400m) *Fagus orientalis*, ağcaqayın, kolluqlar, *Betula litwinowii*, *B.alba*, *B.verrucosa*, *Sorbus boisseri*, *Salix caucasigena*, *S.kuznetzovii*, *S.subfusica*, *S.cinerea* yayılmışdır.

Dağ ekosistemləri. 3400-3800m yüksəkliklərdə dağlıq regionun aydın nümunələri ilə seçilir. Burada əsasən 30 növ çiçəkli bitkiyə və şibyələrə rast gəlinir. 3600m yüksəklikdə alp çəmənliklərində rəngli çəmənlik, 4250m yüksəklikdə kəskin yamaclarda qayalığ və talus landşaftları vardır.

Milli Parkda bütün landşaftlar üçün dominantlıq edən çoxillik bitkilər: *Fagus orientalis*, *Quercus pedunculiflora*, *Qu. pubescens*, *Qu. castaneifolia*, *Qu. iberica*, *Acer campestre*, *Pyrus caucasica*, *Pterocarya pterocarpa*, *Crataegus pentagyna*, *C. curuisepala*, *Mespilus germanica*, *Prunus divaricata*, *Rubus caucasicus*, *R. ibericus*, *R. caesius*, *Corylus avellana*, *Smilax excelsa*, *Periploca graeca*, *Vitis sylvestris*, *Hedera helix*, *H. pastuchowii*, *Humulus lupulus*, *Carpinus caucasica*, *Populus nigra*, *Fraxinus excelsior*, *F. oxycarpa*, *Cerasus avium*, *Sorbus aucuparia*, *Tilia cordata*, *T. begonifolia*, *Populus canescens*, *P. nigra*, *Alnus barbata*.

Milli Park ərazisində dominant kol bitkiləri: *Berberis vulgaris*, *B. iberica*, *Crataegus orientalis*, *C. caucasica*, *Acer ibericus*, *Prunus spinosa*, *Sorbus torminalis*, *Rubus ispanica*, *cerasus araxina*, *Euonymus verrucosa*, *Cotoneaster saxatilis*, *Cotinus coggygia*, *Amoria ambigua* və s.

Milli Park ərazisində dominant ot bitkiləri: *Carex tristis*, *C. lachenalii*, *C. pallescens*, *Agrostis planifolia*, *A. capillaris*, *Poa nemoralis*, *Calamagrostis arundinaceae*, *Arrhenatherum elatius*, *Cephalaria gigantea*, *Filipendula hexpetala*, *Verbascum laxum*, *Rumex acetosa*, *Alchemilla oxysepala*, *Senecio platyphyllus*, *Vicia sepium*, *V. balansae*, *Trifolium repens*, *Carex hirta*, *Trifolium pratense*, *Onobrychis cyri*, *O. vaginalis*, *Poa pratensis*, *Dactylis glomerata*, *Veronica petraea*, *Bromopsis variegata*, *Poa alpina*, *Anthoxanthum odoratum*, *Ranunculus oreophilus*, *Amoria ambigua*, *Alchemilla caucasica*, *Taraxacum stevenii*, *Festuca versicolor*, *Centaurea salicifolia*, *Astragalus glycyphylloides*, *Pyrethrum roseum*, *Achillea millifolium*, *Coronilla varia*, *Elymus repens*, *Koeleria caucasica*, *Phleum phleoides*.

Biomüxtəlifliyin müxtəlif səbəblərdən azalması və bitkilərin itmək təhlükəsinə məruz qalması dünya birliyini ciddi narahat edir və ölkələrdə bunun qarşısını almaq üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilir. Buna əsaslanaraq, Azərbaycan Respublikasında bir-neçə milli park, qoruqlar və yasaqlıqlar yaradılmışdır. Şahdağ Milli Parkı, 2006-cü ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 8 dekabr tarixli 1814 sayılı Sərəncamı əsasında Böyük Qafqazın yüksəkdağlıq ərazisində, bioloji müxtəlifliyin genetik fondunun toplanması, öyrənilməsi, mühafizəsi, səmərəli və davamlı istifadəsi, qorunub gələcək nəsillərə çatdırılması və ekoloji monitorinqlərin həyata keçirilməsi məqsədilə təşkil edilmişdir. Bu ərazi növlərin və ekosistemin qorunması üçün qurulmuşdur, lakin daimi istifadə, turizm, rekresiya və tədqiqat fəaliyyətləri kimi kontrol edilən fəaliyyətlərə də icazə verilir və bu zonaların planlanmasında insanların ən az məskunlaşdığı ərazilər seçilmişdir. Buna baxmayaraq məhdud saylı məskunlaşma və gündəlik istifadə sahələri də mövcuddur. Konkret ərazilərin müasir flora və bitkiliyini tədqiq etmək, orada baş verən dəyişiklikləri müəyyənləşdirmək, ekoloji, antropogen və zoogen təsirlərə qarşı mübarizə aparmaqla mühafizəsini təşkil etmək də ekoloqlar qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biridir.

Azərbaycan florasında o cümlədən Qoruqlar və Milli Parklarda təbiət komplekslərinin və obyektlərinin mühafizəsi fəaliyyətinin effektivliyinin artırılması və təkmilləşdirilməsi istiqamətində eksperimental tədqiqat işləri həyata keçirilir. Belə tədqiqatlar xüsusilə, meşə ekosistemlərini əhatə etməli, onların məhv olmasının qarşısı alınmalı, bunun üçün yerli icmalarla müştərək işlər həyata keçirilməlidir. Bu tədqiqatın müəyyən bir hissəsinin həyata keçirilməsində əsas məqsəd Milli Park ətrafında yaşayan yerli əhalinin gündəlik ehtiyaclarının qarşılınması üçün milli sərəvətlərdən məqsədyönlü istifadə etməkdir. Bu ehtiyaclara inşaat

və yanacaq üçün odun təmini, tikinti ağacı olmayan meşə məhsullarının, meyvələrin və dərmn bitkilərinin şüurlu və məhdudiyətli toplanması da daxildir.

Ümumiyyətlə, Şahdağ Milli Prkının meşə ekosisteminin bitki aləminin öyrənilməsi zamanı əsasən aşağıdakı bitki birliklərinə rast gəlinir: Meşədən sonra əmələ gələn – mezofit təmaüllü taxıllı-çimli-müxtəlifotlu çəmənələr. Burada bolluq təşkil edən cil və taxıl otların nümayəndələridir; Meşə altından çıxmış taxıllı-müxtəlifotlu çəmənələr- 1900-2200m d.s. *Brizetum media* çəmənliyi və düzənlikdən tutmuş subalp çəmənliyi də daxil olmaqla *Dactyletum glomeratae* çəmənliyi; Meşə altından çıxmış quru taxıllı çəmənələr- əsas elementləri *Bromopsis variegata*, *Festuca ripicola* və s.; Az rütubətli meşəliklərin altından çıxmış paxlalı bitkilərin üstünlüyü ilə yaranan çəmənliklər- *Calamagrostetum arundinaceae* üstünlüyü ilə yaranan hündürotluluqlar; rütubətli subalp çəmənləri və s.

Bizim apardığımız tədqiqat işinin bu hissəsi 2012-ci ilin bütün fəsiləri üzrə İsmayılı rayonunun Yeni Yol meşəsində həyata keçirilmişdir. Meşə ekosistemi başdan-başa təftiş edilmiş, müəyyən olmuşdur ki, burada meşənin əsas elementləri ağac və kollardan ibarətdir. Enliyarpaqlı ağaclardan Sallaq tozağacı - *Betula pendula* Roth., Şərq fisdığı – *Fagus orientalis* Lipsky., cökə- *Tilia cordata* Mill., palıd- *Quercus robur* L. ağacları, bozumtul böyütkən- *Rubus seaius* L., beşyuvalı yemişan -*Crataegus pentaguna* W. et L., itburnu- *Rosa cinnamomeae* L., qaragilə-*Vaccinium myrtillus* L. kolları, ot bitkilərindən taxıllar, paxlalılar və müxtəlifotlardan Dərman gülxətmi – *Althea officinalis* L., Adi qaraqınlıq – *Origanum vulgare* L., Daxlotu – *Hyperecum perforatum* L., Üçyarpaq yonca (qırmızı) – *Trifolium pratense* L., Siğirquyruğu – *Verbascum thapsiforme* Schrad. kimi dərman və aromatik bitkilər meşədə üstünlük təşkil edir. Xüsusilə meşə ərazisində olan qoz ağacları möhtəşəmdir.

Lakin ərazidə azsaylı, dar areallı və populyasiyalarında seyrəlmə yaranan *Taxus baccata* L., *Pinus kochiana* Klotzch ex

C.Koch, *Juniperus foetidissima* Wild, *Salix kusnetzowii* Lakschş ex Goerz, *Castanea sativa* Mill. kimi ağacların təbii populyasiyalarının meşələrin vaxtilə tikinti material kimi, yanacaq kimi, bəzək kimi çox qırılması, ot bitkilərindən *Cladochaeta candidissima* (Bieb.) DC. *Primula juliae* Kusn., *Atropa caucasica* Kreyer., *Rhododendron luteum* Sweet. kimi növlər isə ərazinin intensiv otarılması və gözəl görünüşlü olmaları ilə bağlı yerli icmalar tərəfindən kortəbii surətdə toplanmasıdır.

İcmaları meşə ekosistemindən düzgün istifadə etmək bacarığına (biliyinə) yiyələndirmək məqsədilə, əhatələrində olan meşədən düzgün istifadə, orada azalan növlərin toxum tədarükünün əldə edilməsi, itməkdə olan növlərin bərpa edilməsi, meşələrin qırılmaması, heyvanların öyrüş tutumunun aydınlaşdırılması məsələləri ilə onlarla birgə meşəyə səyahət edildi və Şahdağ Milli Parkı ərazisinə daxil olan Yeni Yol meşəsi təftiş edildikdən sonra treyninqlər keçirildi.

Aparılan tədqiqat və treyninqlər zamanı, yerli icmaların meşələrdən düzgün istifadəsi üçün aşağıdakı tövsiyələr onlara çatdırıldı:

- İcmaları ərazilərində mövcud olan meşələrin qorunması və düzgün, o cümlədən məqsədyönlü istifadəsi üçün məlumatlandırmaq

- Yerli idarəetmə orqanı əməkdaşlarına müvafiq treyninqlər keçirmək

- İcmaları meşə ekosistemindən düzgün istifadə etmək bacarığına (biliyinə) yiyələndirmək

- Nadir, endemik və azsaylı növlərin qorunması və bərpası istiqamətində hazırlanan tədbirlər planı barədə yerli idarəetmə orqanı əməkdaşlarını və icmaları məlumatlandırmaq

- İtmək təhlükəsində olan taksonların bərpası üçün bəzi əyani üsullar və vasitələr tətbiq etmək

Tədqiqat zamanı meşənin əsas komponentlərinin 2000-dən çox nüsxə herbariləri toplanılmış, təyin edilərək Şahdağ Milli

Parkının fonduna daxil edilmişdir. Nadir növlərin toxumları toplanılaraq reintraduksiya işləri həyata keçirilmişdir. Şahdağ Milli Parkı ərazisinin eroziya uğramış sahələrində fitomeliorativ tədbirlərin həyata keçirilməsi vacib məsələlərdən biridir. Bu problem həll etmək məqsədi ilə mövcud ekoloji şəraitə uyğun bitki növlərinin seçilməsi, seçilmiş bitki növlərinin eroziya prosesinin qarşısını alması üçün güclü kök sistemində malik olması və quraqlığa davamlılığı nəzərə alınmalıdır. Digər tərəfdən bu proseslərin qarşısını almaq məqsədi ilə çəmən və meşə senozlarında ağac və kol bitkilərinin kəsilməsinin, ərazilərdə otarılmanın qarşısını almaq əsas məsələ kimi göstərilmişdir. Bütün bunları nəzərə alaraq ərazidə aşağıda göstərilən tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədə uyğundur: bitki örtüyünün təbii potensialını qoruyub saxlamaq məqsədi ilə monitorinq aparılması və torpaqların inventarlaşdırılması; bitki və torpaq örtüyünün deqradasiyası və dağ torpaqlarının eroziyasının qarşısını almaq məqsədi ilə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi; çay və dərələrin genişlənməmiş yataqlarında fitomeliorativ tədbirlərin həyata keçirilməsi, sürüşməyə qarşı meyilli ərazilərin, nisbətən sərt dağ yamaqlarının ağaclandırılması, qoruyucu meşə zolaqlarının salınması; qoruq rejiminə ciddi əməl edilməsi kimi tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Torpaqların eroziyası və ərazidə yaz və payız aylarında tez-tez baş verən sel kimi təbii fəlakətlərə qarşı dağ yamaqlarında ağac, kol və çoxillik ot bitkilərinin əkilməsi torpaqların deqradasiyasının qarşısını almaq üçün görülən kompleks fitomeliorativ tədbirlər aparılmalıdır. Milli Park ərazisi orta və yüksək dağlıq qurşaqlarda yerləşdiyindən hər bir qurşaq özünə məxsus təbii şəraitə malikdir. Buna görə seçilən bitki növləri geniş ekoloji yayılma diapozonuna malik olmalıdır ki, orta və yüksək dağlıq qurşağın təbii şəraitinə dözə bilsin. Bu baxımdan digər dağ-kserofit bitkiləri içərisində *Juniperus* cinsinə malik növlər ətraflı öyrənilmişdir. Güclü kök sistemində malik olan bu bitkilər d.s.-dən 2200-2300 m yüksəkliklərdə yaxşı inkişaf edə bilirlər. Meşənin aşağı sahələrində ağac və kol formalı *Juniperus* növlərinə çox zaman

bir yerdə rast gəlinsə də yüksək dağlıq qurşaqda yalnız kolşəkilli formalar yayılıbdır. Sıx ardıc meşəliyində demək olar ki, torpaq eroziyasına rast gəlinmir. Buna görə də bu bitkilərin eroziya uğramış ərazilərdə becərilməsi məqsədəuyğundur.

Quercus macranthera ərazi meşələrinin dominant bitkisi olub Milli parka aid meşələrdə orta dağlıq qurşaqda geniş yayılmışdır. Bitki güclü kök sisteminə malik olub quraqlığa və susuzluğa qarşı davamlıdır. Toxumla çox yaxşı çoxala bilir. Bu tip bitkilərdən *Fraxinus excelsior* və *Acer ibericum* misal göstərmək olar. *Salix alba* çay, dərə və su kənarlarında bitən iri ağaclar olub sıx və dərinə işləyən kök sisteminə malikdir. Onlar torpağın münbitliyinə az tələbkar olub, yaxşı torpaq qoruyucu xüsusiyyətə malikdir. Bu tip ağac və kol bitkilərindən çay və dərə yataqlarının eroziyadan qorunmasında da istifadə etmək mümkündür.

Amygdalus fenzliana, *Pyrus salicifolia*, *P. oxyprion* yaxşı inkişaf etmiş kök sisteminə malik ağac və ya kolşəkilli bitkilər olub quru dağ yamaclarının və ya uçurumların ağaclandırılmasında istifadə etmək mümkündür. Quraqlığa və susuzluğa davamlı, torpağın münbitliyinə az tələbkardır.

Crataegus cinsinə məxsus növlər açıq ərazilərdə kol şəkili olub boyları 2- 4 m, meşə sahələrində isə hündür ağaclar olub, boyları 7-8 m arasında dəyişir. Bütün növlər yaxşı inkişaf etmiş kök sisteminə malikdir. Fitomeliorant kimi eroziyaya meyilli sahələrin ağaclandırılmasında istifadə edilə bilər. *Rosa* cinsi növləri 2-4 m hündürlüyündə kollar olub, güclü kök sisteminə malikdirlər. Zəif inkişaf etmələrinə baxmayaraq dağ yamaclarının eroziyadan qorunmasında fitomeliorant kimi istifadə edilə bilər.

Thymus kotschyanus torpaq üzərində sıx kollanan bitki olub, güclü kök sisteminə malikdir. Kökləri 1,5-2 m uzunluğunda olub, 5-10 sm dərinlikdə sıx şəbəkə əmələ gətirir. Fitomeliorant kimi dağ yamaclarının bərkidilməsində istifadə edilə bilər.

Eroziyaya məruz qalan və bu prosesə meyilli ərazilərin bərkidilməsində ərazidə geniş yayılmış *Astragalus* cinsinə məxsus növ-

lərdən də geniş istifadə etmək müsbət nəticə verir. Xüsusən çoxillik gəvən növləri torpağın dərin qatlarına işləyən və 3-4 m üfqi surətdə yayılan güclü kök sisteminə malikdir. Bu bitkilərin əksəriyyəti quraqlığa davamlı olub bütün torpaq növlərində yaxşı bitirlər. Çoxillik gəvən növləri dağ senozlarında fitomeliorant kimi qiymətli bitkilərdir. Xüsusən tikanlı gəvən növləri heyvanlar tərəfindən yeyilə bilmədiyi üçün daha sıx əkildikdə ərazilərdə xüsusi mühit yaradaraq digər bitkilərin də inkişafına şərait yaradırlar.

Şahdağ Milli Parkının ərazisinin yerləşdiyi orta və yüksək dağlıq qurşaqlar fiziki-coğrafi xüsusiyyətləri ilə biri-birindən fərqləndikləri üçün fitomeliorativ tədbirlərdə istifadə olunacaq bitki növləri də nisbətən bir-birindən fərqlənir.

Orta dağlıq qurşaq digər qurşaqlara nisbətən sərt və dik yamaqların çox olması, əvvəllər mütəmadi surətdə otarılmaya məruz qalması və bununla əlaqədar getdikcə bitki örtüyünün azalması nəticəsində daha çox eroziya prosesinin müşahidə olunduğu sahələrdir. Xüsusilə daşlı-qayalı ərazilərdə yağış və qar sularının hesabına bu proses daha sürətli getmişdir. Nisbətən az meyilli və meşəlik ərazilərdə torpaq qatının çoxluğu, bitki örtüyünün rəngarəngliyi və sıxlığı nəticəsində eroziya prosesi zəif müşahidə olunur. Bu ərazilərdə aparılan fitomeliorativ tədbirlərdə, xüsusilə yeni meşə sahələrinin salınmasında quraqlığa davamlı ağac və kol bitkilərindən istifadə olunması çox mühümdür. Son zamanlar milli park ərazisində meşəbərpa tədbirlərinin həyata keçirilməsi zamanı quraq ərazilərdə palıd, vən, yemişan və itburnu növlərindən, çay və dərə sahillərinin bərkidilməsində isə söyüd və qovaq ağaclarından istifadə edilməsi müsbət nəticə vermişdir.

Yüksək dağlıq qurşaqda dağ yamaqlarının ağaclandırılmasında aqrotexniki tədbirlərə əməl etmədən meşə bitkilərindən palıd, göyrüş, alma müxtəlif armud və yemişan növlərindən istifadə etmək mümkündür. Xüsusilə yemişan və itburnu növləri bu ərazilərdə daha yaxşı inkişaf edir. Dağ yamaqlarının yaşıllaşdırılmasında ardıc növləri də xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Şahdağ MP florasındaki fitomeliiorantların təhlili

№	Fəsilələrin adı		Fitomeliiorantlar	
	Latinca	Azərbaycanca	sayı	%-lə
1.	<i>Cupressaceae</i> S.F. Gray	Sərvkimilər	3	0,74
2.	<i>Ephedraceae</i> Dumort.	Acılıqkimilər	2	0,49
3.	<i>Berberidaceae</i> Juss.	Zirinckimilər	4	0,98
4.	<i>Chenopodiaceae</i> Vent.	Tərəçiçəklilikimilər	15	3,68
5.	<i>Polygonaceae</i> Juss.	Qırxbuğumkimilər	6	1,47
6.	<i>Plumbaginaceae</i> Juss.	Quruşunçiqəyikimilər	9	2,20
7.	<i>Platanaceae</i> T. Lestib.	Çinarkimilər	1	0,25
8.	<i>Fagaceae</i> Dumort.	Fıstıqkimilər	1	0,25
9.	<i>Betulaceae</i> C.F. Gray	Tozağacıkimilər	2	0,49
10.	<i>Juglandaceae</i> DC. ex Perleb	Qozkimilər	1	0,25
11.	<i>Hypericaceae</i> Juss.	Dəzıkimilər	8	1,96
12.	<i>Reaumuriaceae</i> Ehrenb. ex Lindl.	Keçialaçıkimilər	2	0,49
13.	<i>Tamaricaceae</i> Link.	Yulğunkimilər	4	0,98
14.	<i>Salicaceae</i> Mirb.	Söyüdkimilər	12	2,94
15.	<i>Capparaceae</i> Juss.	Kəvərkimilər	1	0,25
16.	<i>Malvaceae</i> Small	Əməköməcikimilər	4	0,98
17.	<i>Ulmaceae</i> Mirb.	Qaraağacıkimilər	3	0,74
18.	<i>Moraceae</i> Link	Tutkimilər	3	0,74
19.	<i>Thymelaeaceae</i> Juss.	Canavargiləsikimilər	2	0,49
20.	<i>Grossulariaceae</i> DC.	Rusalçasıkimilər	2	0,49
21.	<i>Rosaceae</i> Juss.	Gülçiçəklilikimilər	56	13,7
22.	<i>Fabaceae</i> Lindl.	Paxlakimilər	98	24,0
23.	<i>Aceraceae</i> Juss.	Ağcaqayınkimilər	2	0,49
24.	<i>Anacardiaceae</i> Lindl.	Sumaxkimilər	1	0,25
25.	<i>Zygophyllaceae</i> R. Br.	Həlməlkimilər	2	0,49
26.	<i>Peganaceae</i> Tiegh. ex Takht.	Üzərrikkimilər	1	0,25
27.	<i>Nitrariaceae</i> Bercht. et J. Presl	Şorgiləkımilər	1	0,25
28.	<i>Celastraceae</i> R. Br.	Gərməşovkimilər	2	0,49
29.	<i>Rhamnaceae</i> Juss.	Murdarçakımilər	3	0,74
30.	<i>Elaeagnaceae</i> Juss.	İydəkımilər	3	0,74
31.	<i>Cornaceae</i> Dumort.	Zoğakımilər	1	0,25
32.	<i>Apiaceae</i> Lindl.	Kərəvüzkimilər	10	2,45
33.	<i>Viburnaceae</i> Raf.	Başmağacıkımilər	1	0,25
34.	<i>Caprifoliaceae</i> Juss.	Doqquzdonkimilər	2	0,49
35.	<i>Asteraceae</i> Martinov	Asterkimilər	44	10,8
36.	<i>Oleaceae</i> Hoffmanns. et Link	Zeytunkimilər	5	1,23
37.	<i>Lamiaceae</i> Martinov	Dalamazkimilər	20	4,90
38.	<i>Cyperaceae</i> Juss.	Cilkimilər	14	3,43
39.	<i>Poaceae</i> Barnhart	Qırtıckimilər	57	14,0
Cəmi:			408	100,0

Torpaq eroziyası və sel hadisələrinin qarşısını almaq məqsədi ilə aparılan fitomeliorativ tədbirlərdə istifadə edilən bitki növləri güclü kök sisteminə, sıx çiməmələgətirmə qabiliyyətinə malik olub, torpaq səthini bərkidərək qar və yağış sularının torpaq səthini yumasının qarşısını alır. Orta və yüksək dağlıq qurşaqlar (d.s.1600-2200 m) üçün ağac və kol bitkilərinin, subalp və alp qurşağı üçün çiməmələgətirən çoxillik ot bitkilərinin seçilməsi daha münasibdir.

Bütün bunları nəzərə alaraq ərazidə aşağıda göstərilən tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədə uyğundur:

- Bitki örtüyünün təbii potensialını qoruyub saxlamaq məqsədi ilə monitoring aparılması və torpaqların inventarlaşdırılması;

- Bitki və torpaq örtüyünün deqradasiyası və dağ torpaqlarının eroziyasının qarşısını almaq məqsədi ilə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi;

- Çay və dərələrin genişlənmiş yataqlarında fitomeliorativ tədbirlərin həyata keçirilməsi, sürüşməyə qarşı meyilli ərazilərin, nisbətən sərt dağ yamaqlarının ağaclandırılması, qoruyucu meşə zolaqlarının salınması;

- Qoruq rejiminə ciddi əməl edilməsi.

ŞAHDAĞ MİLLİ PARKININ FAYDALI NÖVLƏRİ VƏ ONLARIN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ OLUNMASI

Şahdağ Milli Parkı flora cəhətdən zəngin olmaqla bərabər ərazidə təsərrüfat əhəmiyyətli bitki növləri də geniş yayılmışdır. Ərazi florası dərman, efir yağı, yabanı tərəvəz, boyaq, meyvə və giləmeyvə, dekorativ, yem və bal verən bitki növləri ilə də çox zəngindir. Ərazinin yabanı qida bitkiləri arasında meyvə və giləmeyvə bitkiləri təbii sərvət və dəyərli ehtiyat qida mənbəyidir. Yabanı meyvə bitkiləri qədim zamanlardan bu günədək insanların həyatında qida kimi öz tərkiblərində olan vitamin, şəkər və digər üzvi maddələrə və müalicə əhəmiyyətinə görə mədəni bitkilərdən heç də geri qalmayan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Şahdağ Milli Parkının ərazisini örtən qarışıq tipli meşələr tərkibində üçüncü dövrə məxsus olan nadir reliktdən və endem ağac və kol bitkilərinin zəngin olması ilə diqqəti cəlb edir. Özünəməxsus qarışıq dendrofloraya məxsus olan bu ərazilərdə qiymətli genetik ehtiyat materialı kimi yabanı meyvə növlərinin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması çox vacibdir.

Milli Park ərazisində Şərq alması (*Malus orientalis* Uglitzk.) növünə rast gəlinir. Şərq almasına ərazidə təbii halda az-az rast gəlinir. Qızıl alma növü isə, əsasən, yaşayış massivlərində mədəni bitki kimi becərilir.

Heyva (*Cydonia oblonga* Mill.) Milli Parkda, adətən, dağətəyi qurşaqlarda, meşəətrafı kolluqların tərkibində geniş yayılmışdır. Yabanı heyva növündən alınmış müxtəlif sortlar şəxsi təsərrüfatlarda becərilir.

Əzgil (*Mespilus germanica* L.), yemişan növlərindən *Crataegus meyeri* Pojark. - Meyer yemişanı, *C. caucasica* C. Koch-Qafqaz yemişanı, *C. pseudoheterophylla* Pojark. - Yalançı müxtəlifarpaq yemişan və *C. orientalis* Pall. ex Bieb. - Şərq yemişanı Milli Park ərazisində geniş yayılmışdır.

Sorbus boissieri Schneid. - Buasye quşarmudu, *S. graeca* (Spach) Lodd. ex Schauer-Yunan quşarmudu və *S. persica* Hedl.-

İran quşarmudu bitkisinə park ərazisində yalnız orta dağ qurşağında, qarışıq meşə tərkibində tək-tək rast gəlinir.

Çəyirdəkli meyvə növlərdən yalnız alça (*Prunus divaricata* Ledeb.) meşə ətrafında yabani halda bitir. Gavalı (*Prunus domestica* L.), göyəm (*P. spinosa* L.), ərik (*Armeniaca vulgaris* Lam.), adi şaftalı (*Persica vulgaris* Mill.), gilənar albalı (*Cerasus vulgaris* L.) növləri isə şəxsi təsərrüfatlarda becərilir. Təbii meşə ərazisində bu növlərə rast gəlinmir.

BQ meşələrinin tərkibində yabani armud növləri də mövcuddur. Bunların bəziləri adi, bəziləri isə endemik armud növləridir [23,110]. Yabani armud növlərinə Milli Park ərazisində və ətraf yerlərdə rast gəlinir. Onlardan *Pyrus megrica* Gladkova-Mehri armudu, *P. georgica* Kuth.-Gürcü a., *P. nutans* Rubtz.-Sallaq a., *P. pseudosyriaca* Gladkova-Yalançı Suriya armudu Qafqaz endemikləridir və Azərbaycan Respublikasının Qırmızı Kitabına daxil edilmişdir [1]. Bundan əlavə ərazidə *Pyrus caucasica* Fed.-Qafqaz armudu, *P. syriaca* Boiss.-Suriya armudu, *P. salicifolia* Pall.-Söyüdyarpaq armudu da yayılır. *P. communis* L.-Adi armud isə MP ərazisində introduksiya edilmişdir.

Yerli əhali hələ qədim zamanlardan bu armud növlərindən qida ehtiyatı kimi geniş şəkildə istifadə etmişdir. Armud yetişərkən onu gildən hazırlanmış küplərdə duzlu suya qoyur və qış üçün azuqə ehtiyatı edir, yaxud saxlaması mümkün olmayan yetişmiş meyvələri bişirir, şirəsindən bəkməz hazırlayır, xalq təbə-bətində öskürək, qaraciyər, öd ağrıları və s. kimi bir sıra xəstəliklər zamanı müalicəvi vasitə kimi istifadə edirlər.

Şahdağ Milli Parkı və onun ətrafında yerləşən ərazilərdə yabani armud növlərinin bitdiyi yerləri təyin etmək, onların yaşama və ekoloji şəraiti, indiki vəziyyəti, mühafizə olunma dərəcəsi, populyasiyanın perspektivliyini və s. öyrənmək məqsədi ilə tədqiqat aparılmışdır.

Qafqaz armudunun (*Pyrus caucasica* Fed.) nümunə sahəsi palıd meşəsinin tərkibində, 8-10° mayillikli cənub-şərq yamacında yerləşir. Təqribən 35-40 yaşında 4 ağacdən ibarətdir. Meyvələri yetişməmiş yeyilir. Təbii bərpa 5 ədəd 3-4 illik cavan

bitkilərdən ibarətdir, birillik cücətilər yoxdur. Apardığımız tədqiqat nəticəsində məlum oldu ki, Şahdağ Milli Parkının ərazisində yabanı armud növlərinin təbii ehtiyatları çox azdır. Adətən, dağ ətəyi və aşağı dağ qurşaqlarında yayılan bu bitki növlərinin arealının son illərdə kəskin surətdə azalmasının bir sıra səbəbləri vardır. Əsasən armud növləri çox gözəl calaqaqlı materialdır. Yerli şəraitdə gözəl inkişaf etdiyinə görə kəndlərdə yaşayan həvəskar bağbanlar 4-5 (6-8) illik yeniyetmə armud bitkisini görəndə kimi dərhal onu çıxarıb öz həyatında əkir və digər kənd təsərrüfatında alınmış sortlarla calaq edirlər. Armud növləri meşədə və meşə ətrafında yayıldığı üçün, adətən, meyvələri yetişmədən əvvəl bəzi heyvanlar tərəfindən yeyilir və ya toxumları yetişməmiş yerə tökülür və üçüncü səbəb, mühafizə olunmayan ərazilərdə, armud bitən yerlərdə mal-qaranın intensiv formada otarılması yeni cücətilərin kütləvi surətdə tələf olmasına gətirib çıxarır.

Şahdağ Milli Parkının ərazisi müxtəlif giləmeyvəlilərlə zəngindir. Giləmeyvəlilərin əksəriyyəti kol bitkisidir, adətən, meşə kənarında və meşənin aşağı yarusunda geniş yayılmışdır. Onların arasında *Rubus caesius* L.-Bozuntul böyürtkən, *Fragaria vesca* L., meşə ərazisinin yuxarı sərhədlərində *Vaccinium arctostaphylos* L. növləri tək-tək rast gəlinir.

Milli Parkda giləmeyvələrin məhsuldarlığı və ehtiyatlarının müəyyən olunması məqsədi ilə parkın ayrı-ayrı yerlərində üç nümunə sahəsi seçilmiş, hər sahədə 3 təkrarda hesablamalar

Meşədə yerləşən nümunə sahəsində müxtəlif yerlərdə cəngəllik yaradan mərəvcə kollarına rast gəlinir. Əsasən, giləmeyvəliklərə Milli Parkın meşə kənarlarında və ya meşənin üst yarusunun nisbətən zəif inkişaf etdiyi kiçik talalarda rast gəlinir.

Giləmeyvəliklərin tərkibi əsasən aşağıda göstərilən komponentlərdən ibarət olur:

Əzgil, yemişan, böyürtkən, mərəvcə, itburnu.

Meşə moruğuna ərazidə az-az rast gəlinir. Bu giləmeyvə çox zəif inkişaf etmişdir. Buna əsasən böyürtkən kollarına yaxın yerlərdə 1-2 ədəd olmaqla rast gəlmək olur. Milli Parkda giləmeyvələr yerli əhali tərəfindən toplanılır. Giləmeyvələr meşə fauna

növlərinin qidası kimi də mühüm əhəmiyyət kəsb edir və onların meşədəki ehtiyatlarını öyrənmək vacibdir. Meyvə və giləmeyvələrin bəzi məhsuldarlıq göstəriciləri 1 saylı cədvəldə verilmişdir.

Cədvəl 1.

**Meyvə və giləmeyvələrin məhsuldarlıq göstəriciləri
(2014-2017 –ci illər üçün)**

Fitosenoz nümunə sahəsinin №-si, giləmeyvələrin komponentləri	Sahə		1 nümunədə məhsuldar zoğların sayı	1 zoğdakı meyvələrin sayı M±T	esabat sahəsindəki gmeyvələrin sayı	100 meyvənin kütləsi, q-la M±T	Hesabat sahəsindəki məhsulun kütləsi, kq-la	1 ha ərazidə nisbi məhsuldarlıq, t-la
	Ərazisi m ²	Nümunələrin sayı n						
<i>Rubus caesius</i>	2	5	15	29±4	2175	170±50	3,67	18,4
<i>Sorbus boissieri</i>	4	5	14	35±3	2450	175±50	4,29	10,7
<i>Fragaria vesca</i>	4	3	16	34±2	1632	150±40	2,45	6,1
<i>Pyrus caucasica</i>	3	5	15	27±3	2025	150±40	3,04	10,1
<i>Pyrus megrica</i>	2	5	17	25±3	2125	165±50	3,51	17,6
<i>Pyrus georgica</i>	2	6	15	34±3	3060	135±40	4,13	20,7
<i>Pyrus salicifolia</i>	4	4	12	35±2	1680	170±50	2,27	5,7
<i>Pyrus salicifolia</i>	4	5	18	24±2	2160	130±80	2,81	7,0
<i>Crataegus caucasica</i>	2	7	12	26±4	2184	190±50	4,15	20,8
<i>Crataegus orientalis</i>	1	6	15	5±1	450	40±10	0,18	1,8
<i>Crataegus meyeri</i>	2	5	9	25±2	1125	140±50	1,58	7,9

Cədvəldən göründüyü kimi, hər bir nümunə sahəsinin ərazisi 2-4 m² – dan ibarətdir. Sahədəki hər giləmeyvə kolunun orta hesabla 12-18 ədəd məhsuldar zoğu (və yaxud salxımı) vardır. 100 ədəd giləmeyvənin orta çəkisi 130-190 qram arasında dəyişir və hər nümunə sahəsindən təqribən 2,8-4,3 kiloqram məhsul alınır. Əgər park ərazisində bütün meyvə və giləmeyvəliklərin sahəsini nəzərə alsaq, onda bu məhsulun ehtiyatlarının tonlarla olduğunu şahidi olarıq.

Milli Parkın ərazisində nümunə sahələrində giləmeyvələrin çiçəkləməsi və meyvəverməsi Drude şkalasına müvafiq olaraq qiymətləndirilmişdir. Müxtəlif illərdə alınmış nəticələrin bir-birindən fərqli olmasına baxmayaraq ümumilikdə alınmış orta nəticələr 2 saylı cədvəldə əks olunur.

Cədvəl 2.

Nümunə sahələrində giləmeyvələrin çiçəkləməsinin və meyvəverməsinin (vizual müşahidələrə) hesablanması

Bitkinin adı	Fitosenozun adı	Verilmiş qiymət balı	
		Çiçək	Meyvə
<i>Rubus caesius</i>	meşə	5	4
<i>Sorbus boissieri</i>	meşə	4	4
<i>Frigaria vesca</i>	meşə	2	1

Çoxillik müşahidələrin nəticəsindən belə qərara gəlmək olur ki, Milli Park ərazisində giləmeyvələrin çiçəklənməsi, adətən, yüksək olsa da, meyvələnmə bir qədər zəif olur. Xüsusən, bu, özünü böyürtkən növündə qabarıq göstərir. Meşə çiyləyi adətən çox zəif çiçəkləyir və cüzi miqdarda məhsul verir.

MÜALİCƏ ƏHƏMİYYƏTLİ BİTKİLƏR VƏ ONLARIN İSTİFADƏ İMKANLARI

Azərbaycanın dərman bitkilərinin kompüter bankı əsasında dərman bitkilərinin tərkibi haqqında məlumat verilir [Мехтиева Н.П.]. Dərman bitkiləri arasında ot bitkiləri 1232 növlə üstünlük təşkil edir. Ağacların və kolların sayı xeyli azdır (müvafiq surətdə, 119 və 124). Yarımkol, kolcuqlar və yarımkolcuqlar çox zəif təmsil edilmişdir, onların sayı 13 növ ilə 22 növ arasında dəyişir. Lianların payına isə 1 növ düşür [Тугаюк В.Х., Гаджиев В.Д.,]. İnsan üçün faydalı olan bitkilər içərisində dərman bitkiləri xüsusi əhəmiyyətə malik olub, insanlar tərəfindən qədim zamanlardan bu günə qədər istifadə edilməkdədir [Сукцессионные процессы в 2000].

Dərman bitkilərinin tərkibində alkaloidlər, qlükozidlər, vitaminlər, zülallar, üzvi turşular, efir yağları və s. maddələr vardır ki, bütün bunların əksəriyyəti farmakoloji fəal maddələrdir.

Yerli əhali tərəfindən hələ qədimdən bəzi bitki növlərindən alınan cövhərlər, dəmləmələr müxtəlif xəstəliklərin müalicəsində dərman kimi istifadə olunmuş və müasir dövrdə də elmi-praktiki təbabətdə tibbi xammal kimi istifadə edilir [188]. Milli Parkın daxili idarə olunma (menecment planı) qaydalarına görə göstərilən bitkilərdən yalnız məhdud istifadə zonasında, toplamaq olar.

Tərəfimizdən aparılan floristik tədqiqatlar nəticəsində ŞMP ərazisində 250 növdən artıq dərman bitkisinin olduğu müəyyən edilmişdir. Şərti olaraq ərazidə yayılan dərman bitkilərini 4 qrupa bölmək mümkündür.

Birinci qrupa ərazidə ehtiyatı çox olan və toplanma qaydalarına düzgün əməl edərək kütləvi toplanan dərman bitkiləri aiddir. Bu bitkilərə ikievlı gicitkən, acı yovşan, müxtəlif yemişan və itburnu növləri, boymadərən kimi bitkiləri göstərmək mümkündür.

İkinci qrup bitkilərə ərazidə ehtiyatı kütləvi toplanma nəticəsində azalan bitkilər daxil edilmişdir. Bu bitkilər ərazidə müəyyən hədd daxilində toplanmalı və toplanmasına nəzarət edilməlidir. Bu bitkilərə qatırquyruğu, dəvədabanı, zirinc, andız, dazıotu, qaraqı-nıq, müxtəlif kəklikotu növləri və s. kimi bitkilər aid etmək olar.

Üçüncü qrup bitkilərə ərazidə ehtiyatı az olub tək-tək və ya kiçik qruplar halında və ehtiyatı tükənmək üzrə olan bitkilər daxil edilmişdir. Bu bitkilərə səhləb, bənövşə, bəlgəmotu, solmazçiçək, su bibəri və s. aiddir.

Dördüncü qrup bitkilərə nadir, nəsli kəsilmək təhlükəsində və qorunma ehtiyacı olan bitkilər daxil edilmişdir. Bu bitkilərə şam, xamırmaya və s. aiddir.

Ərazidə yayılan ən mühüm dərman bitkiləri aşağıdakılardır:

Humulus lupulus - Xamırmaya. Qurudulmuş meyvələrinin sulu dəmləməsindən yuxugətirici, dəri xəstəliklərində antiseptik vasitə kimi, böyrək və sidik yollarının iltihabı zamanı iltihabı aradan qaldıran və sidikqovucu dərman kimi işdədir.

Salix caprea - Keçi söyüdü. Çiçək, qabıq və yarpaqlarının sulu dəmləməsindən ürək-damar xəstəliklərində, boğaz ağrısı və soyuqdəymələrdə hərarət salan dərman kimi istifadə edilir.

Colchicum speciosum - Gözəl vaxtsızot. Revmatizm, podaqra və digər dəri xəstəliklərinin müalicəsində soğanaq yumrularından və toxumlarından dərman məqsədi ilə istifadə edilir.

Urtica dioica - İkievli gicitkən. Dəmləmə, tinktura və quru ekstrat şəklində daxili qanaxmalar zamanı qankəsici dərman kimi istifadə edilir. Polivitamin xammal hesab olunur.

Berberis vulgaris - Adi zirinc. Kök, gövdə, yarpaq və meyvələrindən sidik kisəsinin və qara ciyərin iltihabında, öd yolları və mədə-bağırsaq xəstəliklərində, qanazlığında eləcədə daxili qanaxmalarda qankəsici dərman kimi istifadə edilir.

Crataegus meyeri - Meyer yemişanı. Qurudulmuş çiçək və meyvələrindən dəmləmə şəklində ürək ağrısı və hipertoniya xəstəliyində, təzə dərilmiş meyvələrindən ana südünün miqdarını artırmaq üçün istifadə edilir.

Hypericum perforatum - Zəif dazı. Yarpaq və gövdəsinin sulu dəmləməsindən böyrək xəstəliklərində və soyuqdəymələrdə tərlədici, sidikqovucu, mədə-bağırsaq və qaraciyər xəstəliklərində ödqovucu, antiseptik və ağrıkəsici vasitə kimi istifadə edilir.

Juniperus communis - Adi ardıc. Yetişmiş və qurudulmuş meyvələrindən böyrək xəstəliklərində dəmləmə və yığıntıların tərkibində sidikqovucu və öskürəyə qarşı istifadə edilir.

Plantago major - İri bağayarpağı. Dəmləmə şəklində mədə-bağırsaq xəstəliklərində, kolitdə, mədə və onikibarmaq bağırsaq yaralarında, yarpaqlarından isə öskürəkkəsici və yarasagaldıcı dərman kimi istifadə edilir.

Rosa canina - İt itburnusu. İtburnu növləri C vitamini ilə çox zəngindir. Meyvələrindən şərbət və ekstrat şəklində sinqa, raxit, qanazlığı, vərəm və avitaminoza qarşı, dəmləmə şəklində böyrək və öd xəstəliklərində istifadə edilir. Meyvələri, çiçəyi və köklərindən xalq təbabətində və praktiki təbabətdə geniş istifadə olunur. Meyvələrində C, B₂, P, PP vitaminləri və A provitamini vardır. Onlardan qanazlığı, mədə, qaraciyər, arteriosklerioz xəstəliklərinin müalicəsində, həmçinin, böyrək xəstəlikləri və avitaminoz vaxtında geniş istifadə edilir. Mədəni sortlarından gül yağı alınır, ətriyyat sənayesində və əczaçılıqda geniş istifadə olunur. Qarışıq meşələrdə itburnu növləri orta dağ və yuxarı dağ qurşaqlarında xüsusilə daha çox yayılmışdır.

Leonurus cardiaca L.-Adi şirquyruğu. Qurudulmuş yerüstü hissələrinin dəmləməsi və tinkurası ürək nevrozu, hipertoniya və başqa ürək xəstəliklərində istifadə edilir.

Daucus carota -Yabanı kök. Meyvələrinin dəmləməsi və tinkurası böyrək və sidik yollarının xəstəliklərində sidikqovucu dərman kimi istifadə edilir. Toxumlarından alınmış preparat ürək xəstəliklərində istifadə edilir.

Sambucus ebulus L. – Ot gəndalaş. Yarpaqlarının dəmlənməsi revmatizm, yanq, köhnəlmiş yaraların sağalması, laringit vaxtı boğazı qarqara etmək üçün, ilan, arı, ağcaqanad sancması vaxtı və s. məqsədlərlə isti-fadə edilir. Şirəsi zəiflədici [Федоров А.А.]. Yarpaqlarının dəmlənməsi bağırsaq sancıları vaxtı, çiçəyinin cövhəri malyariya, böyrək, sidik kisəsi xəstəlikləri vaxtı istifadə edilir. Tərqovucu və bəlgəmgətirici xassəyə malikdir.

Quercus castaneifolia C.A.Mey. – Şabalıdyarpaq palıd. Aşı maddələrinin miqdarı qabığında 16-25%, qozalarında 14-19%

(müt. quru mad.) təşkil edir. Qabığının dəmlənməsi mədə-bağırsaq xəstəlikləri vaxtı, katar, qarın-işləmə və qarın ağrıları, zəhərlənmələr vaxtı antiseptik vasitə kimi istifadə edilir [95]. Qozalarının, qabığının və yarpaqlarının dəmlənməsi dəri yanıqlarında, qozalarından hazırlanmış surroqat dizenteriya zamanı yaxşı nəticə verir. Floemasının şirəsinin tərkibində B₁, B₂, C, H vitaminləri, panoten turşusu vardır.

Viscum alba. – Öksəotu. Yarpaqları və gövdəsi suda dəmlənərək cövhəri (maye ekstrat) I və II dərəcəli hipertonic xəstəliklər vaxtı hipotonik vasitə kimi istifadə edilir. Yarpaqlarının suda dəmlənməsindən qan-bərpaedici vasitə kimi istifadə edilir, anti-spazmatik xüsusiyyətə malikdir, damarları genişləndirir və qan təzyiqini aşağı salır.

Ligustrum vulgare. – Adi birgöz. Çiçəklərinin və yarpaqlarının dəmlənməsi larinqit, stomatit vaxtı sinqaya və qızdırmaya qarşı istifadə olunur [Природа Кавказа.]. Meyvələri zəiflədici kimi, qabığını şərabda saxladıqda pnevmoniya və bronxitə qarşı istifadə edilir. Yarpaqlarının dəmlənməsindən qadın xəstəlikləri, angina, frangit, stomatit, ürək-damar xəstəlikləri vaxtı istifadə edilir.

Fraxinus excelsior. – Hündür göyrüş. Qabığından müxtəlif qanaxmalar, babasil, venaların varikoz genişlənmələrinin müalicəsi üçün istifadə edilən eskulin alınır. Xalq təbabətində dəmlənməsi, cövhəri və tozu büzükdürücü, yarasəğaldıcı, tonusbərpaedici, qızdırmaya qarşı (xininin əvəzedicisi kimi) istifadə olunur [Халг тябабяти хязинясиндян].

Cydonia oblonga Mill. – Adi heyva. Yarpaqlarının dəmlənməsindən mədə xəstəlikləri, çiçəkləri bəd xassəli şişlərə qarşı, meyvələri ürək, nəfəs yolları, astma, vərəm, mədə-bağırsaq traktının xəstəlikləri vaxtı ümumi möhkəmləndirici vasitə kimi istifadə olunur.

Crataegus caucasica C.Kosh. – Qafqaz yemişanı. Qabığı, budaqları, yarpaqları diare və diuretik xəstəlikləri, meyvələri dişlərin kariesi vaxtı istifadə edilir. Hipetenziv təsirə malikdir.

Rubus caesius L. – Bozuntul böyürtkən. Yarpaqları və meyvəsi ginekoloəi xəstəliklər vaxtı istifadə edilir. Yarpaqlarının

dəmlənməsindən və cövhəri qastrit, angina, diare, bağırsaq qurdlarına qarşı, xroniki xoralara, faringit, xoralı stomotit və digər xəstəliklər qarşı istifadə edilir.

Mespilus germanica L. – Qafqaz əzgili. Antibakterial xüsusiyyətə malikdir. Köklərinin qabığının, yarpaqlarının suda dəmlənməsindən bəd xassəli şişlərə, diareya və dizenteriyaya qarşı istifadə edilir. Yarpaqları babasil, böyrək xəstəlikləri və boğazı qarqara etmək məqsədi ilə istifadə edilir.

Tilia begoniifolia Stev. – Cökə. Yarpaları aşı maddələrinə və C vitamininə (224,4%), karotinə malikdir. Çiçəklərinin suda dəmlənməsindən angina və qrip vaxtı boğazı qarqara etmək və soyuqdəymə zamanı tərqovucu vasitə kimi istifadə edilir.

Şahdağ Milli Parkında müalicəvi əhəmiyyətə malik olan bitkilər çoxdur. Yuxarıda qeyd olunmuş bitkilərin siyahısını dəfələrlə artırmaq olar. Bununla belə, onların müasir elmin tələblərinə uyğun olaraq tədqiq olunmasına ehtiyac vardır. Həmin bitkilərin yalnız bir qismi tərəfimizdən tədqiq olunmuş və müalicəvi xassələri haqqında məlumatlar toplanmışdır. Əslində park ərazisində bitən əksər bitkilər bu və ya digər formada müalicəvi xassələrə malikdir.

ÖRÜŞ VƏ BİÇƏNƏKLƏRİN FİTOSENOOJİ QURULUŞU VƏ YEM BİTKİLƏRİNİN MƏHSULDARLIĞI

Ərazidə 280-dən çox yem əhəmiyyətli bitkilər yayılmışdır. Şahdağ Milli Parkının ətraf ərazilərində olan örüş və biçənəklərinin müasir vəziyyəti barədə məlumat verilməklə yanaşı, kövşənlərin məhsuldarlığının mövsümi dinamikası, yem keyfiyyəti və istifadə perspektivləri öyrənilmişdir.

Şahdağ Milli ərazinin 36521 hektarı isə Dövlət Ehtiyat Fonduna aid olan örüş və biçənəklərin payına düşür. “Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektləri haqqında” Azərbaycan Respublikası qanununun tələblərinə əsasən Park ərazisində hər hansı təsərrüfat fəaliyyəti, o cümlədən otarılma və otlaq və biçənəklərdən istifadə tamamilə qadağandır.

Tədqiqat obyekti olaraq Şahdağ Milli Parkının biçənək və örüş sahələri götürülmüşdür. Geobotaniki üsullarla formasiyalar və bitkiliyin quruluşu öyrənilmişdir [4]. Formasiyanın məhsuldarlığını və onun yem vahidini bilərək aşağıdakı düstur üzrə örüşün 1 hektarının yükü hesablanmışdır.

$$T = \frac{M \times Y}{H \times D}$$

T - 1 ha örüş sahəsinə düşən mal-qaranın sayı (baş hesabı ilə); M - 1 ha örüş sahəsində mal-qara tərəfindən yeyilən quru otun məhsuldarlığı (sentnerlə); Y - örüşün yerüstü kütləsində 100-ha da olan yem vahidi (kq-la); H - 1 baş mal-qaraya 1 gündə tələb olunan yem vahidi (bu xırda buynuzlu mal-qara üçün 1,3 kq, iribuynuzlu mal-qara üçün 3,9 kq götürülmüşdür); D - mal-qaranın 1 ildə örüşlərdə otarılma günlərinin sayı (245 gün götürülmüşdür).

Biokimyəvi analizlər ümumi qəbul edilmiş metodlar üzrə aparılmışdır: yandırma üsulu ilə - kül, Keldal üsulu ilə - xam protein, Sokslet aparatı ilə - xam yağ, Hanniberq və Ştomana görə - xam sellüloza, termik üsulu ilə hiqroskopik nəmlik; analizlərin nəticələri əsaslanmaqla otlaq sahələrində qeydə alınmış səciyyəvi formasiyalarda biokimyəvi analiz edilmiş, azotsuz ekstraktiv

maddələr (AEM), yem vahidi və mənimsənilən (yaxud həzm olunan) protein hesablanmışdır.

Tədqiqat aparılmış Şahdağ ərazisinin biçənək və otlaq sahələri rayonlar üzrə ayrı-ayrı hesablanmışdır: Qəbələ rayonu üzrə yaz-yay otlaqlarının ümumi sahəsi 1820 ha, uyğun olaraq İsmayılıda 6251 ha, Qubada 17415 ha və Qusarda 11035 ha. Quba və Qusar rayonları görüldüyü kimi digər rayonlardan daha zəngindir, bunun da səbəbi bu rayonlarda alp və supalp çəmənliyi kimi otlaqların başqa regionlardan daha çox olmasıdır. Ərazinin kəndətrafi örüş və biçənəklərində deqradasiyaya da rast gəlinir. Otarma nəticəsində çəmən və bozqır qruplaşmalarının dəyişməsi otlaq deqradasiyası adlanır. Heyvanın növündən, sayından, otarma müddətindən asılı olaraq otarma otlağa müxtəlif təsir göstərir.

Otarma ot örtüyünə bir-neçə cür təsir göstərir: bilavasitə bitkinin yeyilməsi, dırnaqları ilə qırılması və torpaq rejiminin dəyişməsi vasitəsilə. Otarma zamanı adətən torpaq bərkiyir, bu zaman kapilyarlar vasitəsilə suyun səthə çıxaraq buxarlanması nəticəsində torpağın duzlaşması baş verir. Qumlu torpaqlarda isə çim örtüyünün dağılması nəticəsində külək eroziyası güclənir və s. Bütün bu neqativ proseslər otlaqlarda mal-qaranın sistemsiz və həddən artıq otarılması ilə əlaqədardır.

Milli Park ətrafı təbii yem bitkilərinin yayıldığı ərazilər mövsümi istifadə edilən yaz-yay otlaqlarından, biçənəklərdən və ilboyu istifadə edilən kəndətrafi örüşlərdən ibarətdir. Bu kateqoriyadan olan torpaqlar öz hüquqi rejiminə görə bir qədər fərqli cəhətlərə malikdir. Belə ki, yaz və yaz otlaqları dövlət mülkiyyətində saxlanılmaqla fiziki və hüquqi şəxslərə qısa və uzunmüddətli istifadəyə verilir. Biçənək və kəndətrafi örüşlər isə ümumi istifadəyə verilməklə bələdiyyə mülkiyyətində saxlanılmışdır. Həm bələdiyyə torpaqlarının örüş sahələrinin, həm də Milli Parka aid biçənəklərin əsas formasiyalarının məhsuldarlığı öyrənilmişdir.

Ərazidə tez-tez rast gəlin formasiyalardan biri müxtəlifotlu-topallıqdır. Onun botaniki tərkibində 35-dən çox ali bitki növü formalaşmışdır ki, bunlardan 5-i kolların payına düşür, 10-a qədəri taxıllar, 2 növü paxlalılar, qalanları isə müxtəlifotlardır (cədvəl 30).

Cədvəl 1.

Müxtəlifotlu-topallıq formasıyasının növ tərkibi və quruluşu

N-si	Bitkilərin adları	Bolluğu (balla)	Orta hündürlük, sm-lə	Fenoloji faza
Kollar				
1.	Yemişan	2-3	180-250	Meyvəvermə
2.	Böyürtkən	1-2	90-100	//
3.	İtburnu	1-2	120-150	//
4.	Cır alça	1-2	80- 100	//
5.	Armut 3 növ	2-3	100-130	//
Taxıllar				
6.	Qandayandırıcı ağot	3-4	10-15	Toxumlama
7.	Daraqlı qırtıc	1-2	15-20	//
8.	Barmaqvari çayır	1-2	10-20	//
9.	Boş vələmir	1	20-25	//
10.	Sahil tonqalotu	1	10-15	//
11.	Bozqır pişikquyruğu	1	15-20	//
12.	Silindirik buğdayiot	1	10-15	//
13.	Yabanı arpa	1	20-15	//
Paxlalılar				
14.	Mavi qarayonca	1-2	8-10	Toxumlama
15.	Üçyarpaq yonca	1-2	5-10	//
Müxtəlifotlar				
16.	Sərtkənar baldırğan	3-4	150-180	Tam vegetasiya
17.	Dalar gicitkan	2-3	60-80	//
18.	İkievli gicitkan	1-2	50-60	//
19.	Şişkin poruq	3-4	20-25	//
20.	Yabanı kök	2-3	25-40	//
21.	Böyük bağayarpağı	1	10-15	//
22.	Çoban kirmidi	1	20-35	//
23.	Çoban yastığı	1	10-25	//
24.	Çöl pişikquyruğu	1	10-20	//
25.	Məryəmnoxudu	1	10-20	//
26.	Çöl qanqalı	1	10-35	//
27.	Dərman acıqovluğu	1	10-20	//
28.	Dağınq süpürgəotu	1	50-45	//
29.	Qara gəndalaş	1	10-30	//
30.	Başcıqlı qanqal	1	10-35	//
31.	Nəcib boymadərən	1 -2	10-15	//
32.	Gürcü güləvəri	1 -2	10-15	//
33.	Fişer güləvəri	1	10-20	//
34.	Dərman gülxətmi	1	10-20	//
35.	Adi kasnı	1	15-25	//

Formasiyanın dominantı taxıllardan qandayandırıcı ağot və müxtəlifotlardan sərtkənar baldırqan 3-4 balla ikinci yarusda, 2-3 balla yemişan birinci yarusda subdominantdır. Ot örtüyünün orta hündürlüyü 10-250 sm, orta sıxlığı isə 35-45 %-dir.

Aparılan geobotaniki tədqiqatlar nəticəsində məlum olmuşdur ki, örüş sahəsində yayılan yem bitkilərinin məhsuldarlığı il ərzində düşən yağıntının miqdarından, havanın temperaturundan, torpaqların münbitliyindən, örüşün texniki vəziyyətindən çox asılıdır. Bitki örtüyündən ağaclar, taxıllar, paxlahılar və müxtəlifotların əksər növləri vegetasiyanın ilk dövrlərində heyvanlar tərəfindən yaxşı yeyilir. Bu bitkilərdən başqa örüş sahələrində zərərli və zəhərli bitkilər də qeyd olunmuşdur ki, bunlar da heyvanlar tərəfindən ya heç yeyilmir, ya da çox zəif yeyilir.

Örüş sahələrinin bitki örtüyünün biokimyəvi tərkibi, məhsuldarlığı, yem ehtiyatı və tutumu tədqiqatlar nəticəsində təyin olunmuşdur. Formasiyalardan bəziləri ayrı-ayrı öyrənilmiş və onlardan 1 nümunə cədvəl 2-də öz əksini tapmışdır. Örüş sahəsinin tutumunu təyin etmək üçün formasiyanın yerüstü quru kütləsini, yem vahidini və mənimsənilən proteinin miqdarını bilmək vacibdir. Cədvəldən göründüyü kimi sahəsi 173 hektar olan taxıllı-müxtəlifotluq formasiyasının quru ot məhsulunun hər 100 kq-da 47,96 yem vahidi və 5,7 kq mənimsənilən protein vardır. Bu formasiyanın yerüstü kütləsində hiqroskopik nəmlik 10,58, kül 11,45 %, protein 9,94 %, yağ 3,01 %, sellüloza 25,00 %, azotsuz ekstraktiv maddələr 50,13 % təşkil edir.

Örüş sahəsinin 1 hektarına düşən mal-qaranın sayını, sahənin hektarını bilərək ərazidə cəmi neçə baş xırdabuynuzlu davar və neçə baş iribuynuzlu mal-qara otarmaq mümükün olduğunu hesablamaq olar (cədvəl 2.).

Ərazinin otlalarında nisbətən geniş yayılmış faydalı bitkilər birillik taxıl otlarıdır. Taxıllar fəsiləsinə mənsub olan bitkilər həmişə erkən yazda yaxşı inkişaf edib, yaşıl yem kütləsi əmələ gətirir. Dağətəyi zonada yerləşən qış otlalarında yazda əmələ gələn yaşıl ot örtüyünün tərkibində birillik taxıl otları nisbətən az olur. Onların əvəzində bəzi birillik müxtəlif ot bitkilər çoxluq təşkil edir və qiymətli yem hesab olunur.

Örüş sahələrinin bitki formasıyaları üzrə biokimyəvi tərkibinə aid göstəricilər

Formasiyanın adı	Nümunənin N- si	Ümumi nəmlik	Hiçroskopiya nəmlik, %-lə	Mütləq quru maddədə, %-lə					100 kq quru bitkidə (kq)	
				Kül	Protein	Yağ	Selluloza	AEM	Yem vahidi	Mənim sənilen protein
Taxıllı - müxtəlifotluq	3	21,69	10,58	11,45	9,94	3,01	25,0	50,13	47,96	5,7

Regionun əsasən yay otlaları çəmən, bozqır və meşə ətrafı bitkiliklərdə çoxillik müxtəlifotlardan təşkil olunur. Bütün bitkiliklərin yaz otlalarının əsas elementləri efemer və efemeroidlərdir. Regionda qış otlaları istifadə edildiyi halda, Milli Park ərazisində qış otlığı demək olar ki yoxdur.

Örüşlərin formasıyalar üzrə sahəsi, məhsuldarlığı, qidalılığı və tutumu

Formasiyaların adı	Örüşün növü	Sərhəd daxilində sahələr		Yerüstü kütlənin məhsuldarlığı, s/ha	100 kq yemdə (kq-la)		Yem ehtiyatı			Örüşün tutumu (baş davar və qaramal hesabı ilə)	
		ha	%		Yem vahidi	Mənim sənilen protein	Yem	Yem vahidi	Mənim sənilen protein	ha-da	Cəmi sahədə
Topallı-müxtəlifotluq	Kol	147	15,45	4,7	48,61	5,34	673	398	46	0,3	$\frac{123}{44}$
Paxlalı-müxtəlifotluq	Bozqır	155,7	16,98	5,1	58,05	7,03	731	411	49	0,4	$\frac{124}{46}$
Şiyavlı-müxtə-	Çəmən	297	22,8%	8,9	76,34	8,67	982	605	64	0,7	$\frac{170}{67}$

Həm yaz, həm də yay otlalarının məhsuldarlığı müxtəlif illərdə və həm də rayonlar üzrə tərəfimizdən tədqiqi edilmişdir. Məhsuldarlığın təyini üçün hər ay eyni ərazilərdə 10-15 yerdə nümunə sahəsi götürülərək, onları botaniki qruplara ayırdıqdan (taxıllar, paxlalar, müxtəlifotlar) sonra yaş və quru kütlələri müəyyən edilmişdir.

2011-ci ilin yay mövsümündə quru yem kütləsinin məhsuldarlığı 5,69 s/ha olmuşdur ki, bunun da çox hissəsini müxtəlifotlar (4,33 s/ha) təşkil etmişdir. Qalan hissələri isə taxıllar (1,35

s/ha), paxlalılar (0,01 s/ha) tutmuşlar. Yaz mövsümündə assosiasiyalarda yüksək məhsuldarlıq müşahidə olunur. 2011-ci ilin quru yem kütləsinin məhsuldarlığı 11,15 s/ha olmuşdur ki, onun da, 8,56 s/ha-ı müxtəlifotların payına düşür.

2012-ci illə müqayisədə 2013-cü ildə məhsuldarlıqda artım müşahidə olunmuşdur (cə.d.4). Bu da təbii ki, iqlim faktorları ilə əlaqədar olmuşdur.

1, 2 və 3 sayılı dioqramlarda 2012-ci ilə aid regionlar üzrə bitki qruplarının məhsuldarlığına aid əldə edilən məlumatlar öz əksini tapmışdır. Tədqiqatın nəticəsi olaraq bəzi assosiasiyalarda mövsümlərə görə quru yem kütləsinin orta məhsuldarlığı verilmişdir. Diaqramlara nəzər saldıqda görünür ki, hər üç rayonun otlaqlarında ən yüksək göstəricilər müxtəlifotların payına düşür.

Cədvəl 4.

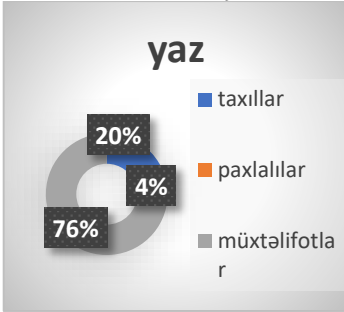
Şah dağ Milli park ərazisinin botaniki qruplara görə məhsuldarlığı (2011-2013-ci illər)

İllər	Botaniki qruplar	Fəsilər							
		Yay				Yaz			
		15.VI—15.IX				1.III—15.V			
		Yaş kütlə		Yem kütləsi		Yaş kütlə		Yem kütləsi	
s/ha	%-lə	s/ha	s/ha	s/ha	%-lə	s/ha	s/ha		
2011	Taxıllar	2,37	24	1,91	1,31	4,77	24	3,58	2,41
	Paxlalılar	0,12	1	0,09	0,05	0,49	3	0,37	0,18
	Müxtəlifotlar	7,25	75	5,72	4,33	12,27	70	10,81	8,56
	Cəmi:	9,74	100	7,72	5,69	17,53	100	14,76	11,15
2012	Taxıllar	0,24	3,8	0,16	0,09	1,68	16,5	1,22	0,83
	Paxlalılar	0,06	1	0,04	0,02	0,45	4,4	0,24	0,14
	Müxtəlifotlar	6,07	95,2	5,54	4,61	8,08	79,1	7,31	5,76
	Cəmi:	6,37	100	5,73	4,72	10,21	100	8,77	6,73
2013	Taxıllar	0,35	5,3	0,23	0,16	2,44	20,6	1,87	1,42
	Paxlalılar	0,07	1	0,04	0,02	0,27	2,3	0,19	0,11
	Müxtəlifotlar	6,26	93,7	5,89	5,48	9,12	77,1	7,75	5,82
	Cəmi:	6,68	100	6,16	5,66	11,83	100	9,81	7,35

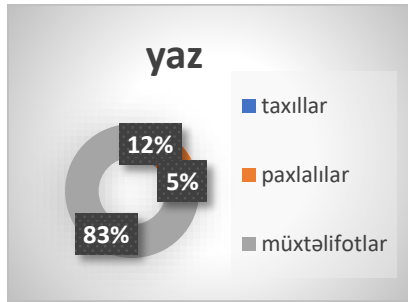
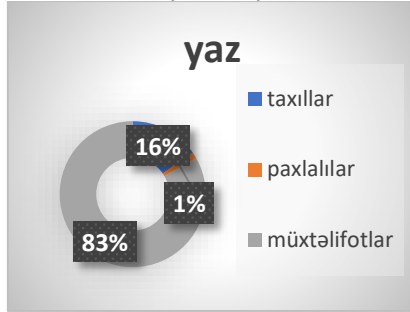
Ərazinin bitki örtüyünün əsaslı olaraq tədqiq edilməsi, endemik, nadir və nəsli kəsilməkdə olan növlərin aşkarlanması, ərzaq və kənd təsərrüfatı əhəmiyyətli bitki növlərinin müasir vəziyyəti və onların təbiətdə ehtiyatlarının müəyyən edilməsi, əvvəlki illərdə aparılmış tədqiqatların nəticələri ilə hazırkı vəziyyət arasındakı fərqlərin üzə çıxarılması, mühafizə yönümlü tədbirlər planının hazırlanması prioritet problemlər kimi araşdırılmışdır.

Rayonlar üzrə botaniki qruplara görə məhsuldarlıq (2014-cü il üçün)

Diaqram 1.
Qəbələ rayonu

Diaqram 2.
İsmayıllı rayonu

Diaqram 3. Quba rayonu

Tədqiqat ərazilərində ərzaq və kənd təsərrüfat əhəmiyyətli mədəni bitkilərin yabanı əcdadları daxil olan cins və növlərin tədqiq edilmişdir. Müxtəlif marşrutlar üzrə təşkil edilmiş ekspedisiyalarla növlərin arealları, bitmə şəraiti dəqiqləşdirilmiş, onlar üzrə herbari və toxum materialları toplanılmışdır. Əldə olunmuş ilkin nəticələr əsasında yem bitkisi kimi əhəmiyyət daşıyan paxlalıların və taxılların növlərin konspekti hazırlanmışdır.

Tədqiqat ərazisində toplanmış herbari materiallarının araşdırılması və ədəbiyyat məlumatlarına əsasən müasir təsnifat prinsiplərinə uyğun Böyük Qafqazın ŞMP hissəsində Paxlalılar və Taxıllar fəsilələrindən aşağıdakı növlərin yayılması müəyyən edilmişdir:

FABACEAE Lindl. (LEGUMINOSAE Juss.) - Paxlahlılar

- Chrysaspis* Desv. – Xrizapsis
C.aurea (Poll.)Greene
(*Trifolium strepens* Crantz) –
Qızılı x.
Coronilla L. – Acıyonca
C.coronata L. – Hündür a.
C.varia L.– Ala a.
Onobrychis L. – Xaşa
(Esparsət)
O.bobrovii Grossh. – Bobrov
x.
O.cyri Grossh. – Kür x.
O.iberica Grossh. – Gürcü x.
O.petraea (Bieb.) ex
Willd.)Fisch – Qaya x.
O.vaginalis C.A.Mey. – Qınlı
x.
Lotus L. – Qurdotu
L.caucasicus Kuprian.ex Juz..
– Qafqaz q.
L.corniculatus L. – Buynuzlu
q.
L.tenius Waldst. et Kit.ex
Willd. – Nazik q.
Lathyrus L. – Gülülçə
L.annuus L. – Birillik g.
L.aphaca L. – Yarpaqsız g.
L.cicera L. – Qırmızı g.
L.hirsutus L. – Kələ-kötür g.
L.incurvus (Roth) Roth – Əyri
g.
L.miniatus Bieb. ex Stev. –
Kiçik g.
L.nissolia L. – Nissoliya g.
L.pratensis L. – Çəmən g.
L.roseus Stev. – Çəhrayı g.
L.silvesrtis L. – Meşə g.
L.sphaericus Retz. – Şarvari g.
L.tuberosus L. – Köküyumru g.
Medicago L. – Qarayonca
M.arabica (L.) Huds. – Ərəb
q.
M.caerulea Less. ex Ledeb. –
Mavi q.
M.caucasica Vass. – Qafqaz
q.
M.denticulata Willd. – Dişli q.
M.glutinosa Bieb. –
Yapışqanlı q.
M.hemicycla Grossh. –
Yarıpımdairəvi q.
M.lupulina L. – Xamırmaya q.
M.minima (L.) Bartalini –
Balaca q.
M.orbicularis (L.) Bartalini –
Girdəpaxla q.
M.rigidula (L.) All. – Qaba q.
M.sativa L. – Əkin q.
M.virescens Grossh. – Yaşıl q.
Melilotus Hill. – Xəşənbül
M.albus Medik. – Ağ x.
M.caspius Grun. – Xəzər x.

- M.dentatus* (Waldst. et Kit.)
 Pers. – Dişli x.
M.indicus (L.) All. – Hind x.
M.officinalis (L.) Pall. –
 Dərman x.
Vicia L. – Lərgə
V.abbreviata Fisch. ex Spreng.
 – Kəsik l.
V.alpestris Stev. – Dağ l.
V.angustifolia Reichard –
 Uzunyarpaq l.
V.balansae Boiss. – Balanz l.
V.bithynica (L.) L. – Vifiniya
 l.
V.cassubica L. – Kaşub l.
V.caucasica Ekvtim. – Qafqaz
 l.
V.cinerea Bieb. – Bozumtul l.
V.cordata Wulf ex Hoppe. –
 Ürəkvarı l.
V.crocea (Desf.) Fritsch –
 Narıncı l.
V.ervilia (L.) Willd. –
 Kürüşnə l.
V.grandiflora Scop. – İriçiçək
 l.
V.grossheimii Ekvtim. –
 Grossheim l.
V.hirsuta (L.) S.F. Gray –
 Qılcıqlı l.
V.hybrida L. – Qarıışıq l.
V.loiseleurie Boiss. – Meyer l.
V.narbonensis L. – Dəyişkən
 l.
V.peregrina L. – Gəlmə l.
V.sativa L. – Əkin l.
V.semiglabra Rupr.ex Boiss. –
 Yarıçılpaq l.
V.sepium L.– Çəpər l.
V.tetrasperma (L.) Schreb. –
 Dördtoxumlu l.
V.varia Host – Meyvəsitüklü l.
V.variabilis Freyn et Sint. –
 Dəyişkən l.
V.villosa Roth – Tüklü l.
Trifolium L. – Yonca,
 üçyarpaq yonca, çəmən
 yoncası
T.alpestre L. – Alp y.
T.ambiguum Bieb. – Şübhəli
 y.
T.angustifolium L. –
 Ensizyarpaq y.
T.arvense L. – Qumlaq y.
T.bonannii C. Presl – Bonan y.
T.campestre Schreb. – Çöl y.
T.canescens Willd. – Ağımtıl
 y.
T.caucasicum Tausch –
 Qafqaz y.
T.diffusum Ehrh. – Şaxəli y.
T.echinatum Bieb – İynəli y.
T.fontanum Bobr. – Bulaq y.
T.lappaceum L. – Pıtraq y.

T. medium L. – Orta y.
T. parviflorum Ehrh. –
Solğunçiçək y.
T. pratense L. – Qırmızı
çəmən y.
T. repens (L.) C.Presl – Ağ y.
T. resupinatum L. – Şabdar y.
T. scabrum L. – Kələkötür y.
T. spumosum L. – Köpüklü y.
T. stiratum L. – Tilli y.
T. subterraneum L. –
Yerəyatıq y.
T. trichocephalum Bieb. –
Baştüklü y.
T. tumens Stev. ex Bieb. –
Şişkin y.
Trigonella L. – Güldəfnə
T. arcuata C.A.Mey. – Əkmə
g.
T. gladiata Stev. ex Bieb. –
Qılınlı g.
T. monspeliaca L. – Monpeli g.
T. tenuis Fisch. ex Bieb. – İncə
g.

**POACEAE Barnhart –
Taxıllar**

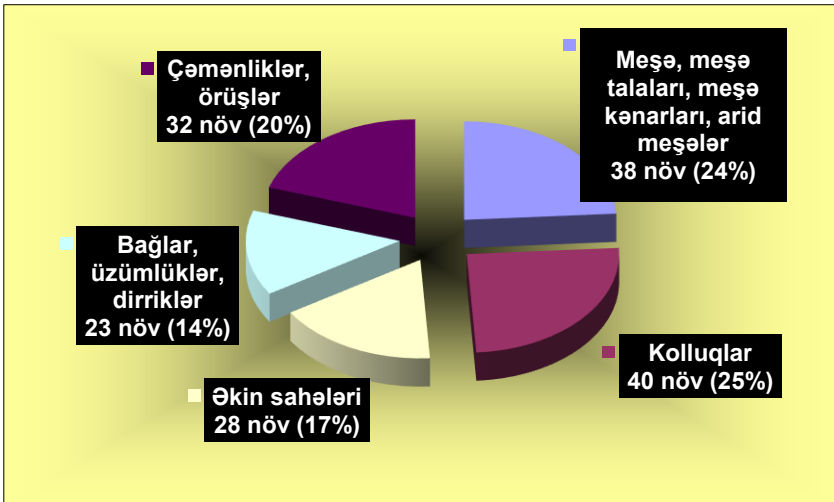
***Aegilops* L. – Buğdayıot**
A. biuncialis Vis. – İkidüyməli
b.
A. triuncialis L. – Üçdüyməli b.
A. cylindrica Host. – Silindrik
b.
A. ovata L. – Yumurtavari b.
A. tauschii Coss. – Tauşi b.
***Hordeum* L. – Arpa**
H. bulbosum L. – Soğanaqlı a.
H. geniculatum All (*H. hystrix*
(Roth) Jir) – Qulaqcıqlı a.
H. leporinum Link – Pişpişə a.
H. spontaneum C.Koch –
Yabanı a.
H. violaceum Boiss. et Huet. –
Bənövşəyi a.
Secale L. – Çovdar
S. silvestre Host – Yabanı ç.

Cədvəldən görünür ki, Böyük Qafqazın şərq hissəsində Paxlılardan ən geniş yayılan cinsləri *Vicia* L., *Trifolium* L., Taxılardan *Aegilops* L. və *Hordeum* L.-dur.

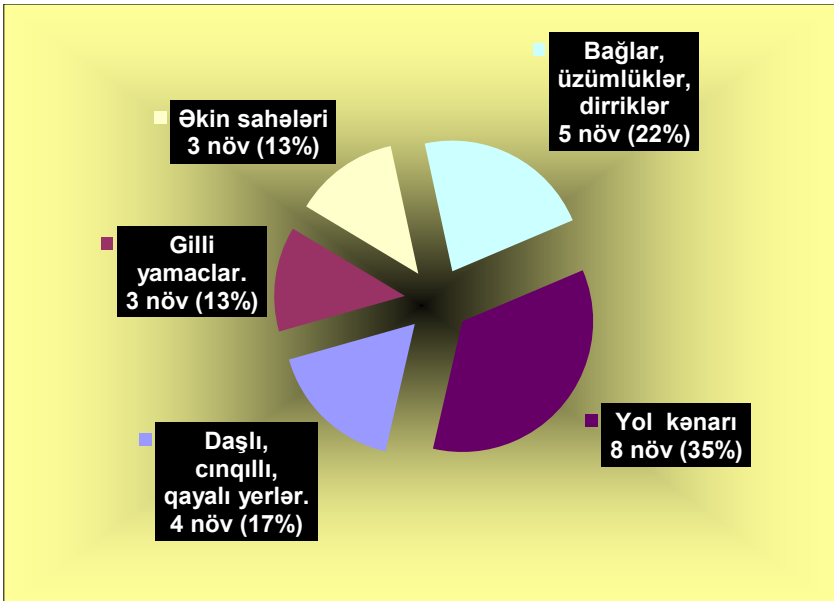
Tədqiqat zamanı taksonomik təhlillə yanaşı ekoloji analizə də xüsusi yer verilmiş, ərazidə tədqiq olunan növlərin yayıldığı biotoplara dair təhlil, onların qurşaqlar üzrə paylanması, ekoloji qrupları (əsasən suya münasibətinə görə) və digər ekoloji məsələlər də araşdırılmışdır. Bu araşdırmalar ədəbiyyat və fond materialları əsasında aparılmış, əraziyə edilmiş ekspedisiyalar zamanı dəqiqləşdirilmişdir. Tədqiq olunan növlərin biotopoloji analizi zamanı müəyyən olunmuşdur ki, tədqiq olunan Paxlılaların 40 növü kolluqlarda, 38 növü meşə, meşə talaları, meşə kənarları, arid meşə biotoplarında, 28 növün əkin sahələrində, Taxılların isə 7 növü yol kənarları, 4 növü bağlar, üzümlüklər, tarlalar, dirriklərdə, 4 növü daşlı, çınqıllı, qayalı biotoplarda rast gəlinir. Bu növlərin qurşaqlar üzrə yayılması da qeyri – bərabərdir. Ən çox aşağı dağ qurşağında 78 növə, orta dağ qurşağında 27 növə rast gəlinir, 13 növə isə yuxarı dağ qurşağında rast gəlinəndiyi müəyyən edilmişdir.

Ekspedisiya zamanı aparılan monitorinqlər göstərir ki, növlərin ekoloji qrupları və dağ qurşaqları üzrə paylanmasında fiziki – coğrafi amillər (torpaq tipi, yağıntının miqdarı və s.) və antropogen faktorların rolu vardır. Öyrənilən növlərin biotopoloji, ekoloji, coğrafi təhlili aşağıdakı diaqramlarda (2, 3) göstərilmişdir.

Tədqiq olunan növləri ekoloji qruplara görə analiz etdikdə 58 növün mezofit, 35 növün kserofit, 4 növün isə mezokserofit mühidə bitdiyi müəyyən edilmişdir.

Diaqram 4: Paxlalılar fəsiləsindən olan növlərin mühüm biotoplar üzrə paylanması.

Diaqram 5. Taxillər fəsiləsindən olan növlərin mühüm biotoplar üzrə paylanması.

ŞAHDAĞ MİLLİ PARKININ İNDİQATOR NÖVLƏRİ

Milli parkın daxilində və ətrafında milli və Beynəlxalq statusu olan bitkilər müəyyən edilmiş, onların təbii yaşayış yerləri qeyd edilmişdir. Bu məlumatlar zonaların müəyyən edilməsində mühüm rol oynayır. Milli parkın ətrafında digər əhəmiyyətli növlər daha çox yayılan və təbii yaşayış yerlərini genişləndirməklə istifadə oluna bilən indiqator növlərdir.

Cədvəldə göstərilən növlərin əhəmiyyəti və təbii yaşayış ərazilərində yerləşməsi üçün indiqator kimi müəyyən edilmişdir. Bu siyahının hazırlanmasında məqsəd təhlükə və yox olma üzrə olan indiqator növlərin təbii yaşayış ərazilərinin pozulması nəticəsində baş verə bilər. Bu bitkilər yalnız göstərilən ekoloji mühit üçün xarakterikdir, ona görə də digər ekosistemlərdə yaşamaq qabiliyyətinə malik olurlar, bununla da nəsləkəsilmək təhlükəsinə məruz qalırlar (cədv. 1).

İndikator bitkilər və onların ekoloji mühitinə aid siyahı

Taksonun adı	Yaşayış yeri
<i>Inula grandiflora</i> , <i>Geranium platupetalum</i> , <i>Betonica grandiflora</i> , <i>Veratrum lobelianum</i> , <i>Geranium sanguineum</i> , <i>G.ruprechtii</i> , <i>G.collinum</i> , <i>G.sibiricum</i> , <i>Veratrum lobelianum</i> , <i>Fragaria vesca</i> , <i>Ranunculus caucasicus</i>	Rütubətli subalp çəmənləri
<i>Bromopsis variegata</i> , – <i>Koeleria calarashica</i> , <i>Dactylis glomerata</i> , <i>Agrostis planifolia</i> , <i>Taraxacum stevenii</i> , <i>Carex tristis</i> <i>Hordeum violacea</i> , <i>Trisetum flavescens</i> , <i>Taraxacum officinale</i> , <i>Plantagi major</i> , <i>Anthemis iberica</i>	Mezofil subalp çəmənləri
<i>Nardetum strictae purum</i> , <i>Carex tirstis</i> , <i>Festuca versicolor</i> , <i>F.ovina</i>	Kriofil subalp çəmənləri
<i>Festuca ovina</i> , <i>Carex tristis</i> , <i>C.medwedewii</i> , <i>Myosotis alpestris</i> , <i>Veronica petraea</i> , <i>Bromopsis variegata</i> , <i>Poa alpina</i> , <i>Anthoxanthum odoratum</i> , <i>Ranunculus oreophilus</i> , <i>Amoria ambigua</i> , <i>Alchemilla caucasica</i> , <i>Taraxacum stevenii</i> , <i>Festuca versicolor</i> , <i>Kobressia capiliformis</i> , <i>K.humilis</i> , <i>Bromopsisetum variegata</i> , <i>Festucetum versicolor</i> , <i>Nardetum strictae</i> , <i>Sxenusvari şecocəlik</i> , <i>Kobressietum schoenoides</i> , <i>Kobressietum humilis</i> , <i>Carum caucasicum</i> , <i>Plantago saxatilis</i> , <i>Sibbaldia parviflora</i> , <i>Sibbaldia semiglabra</i> , <i>Campanula tidentata</i>	Alp çəmənləri
<i>Carpinus betulus</i> , <i>Quercus pedunculiflora</i> , <i>Qu.pubescens</i> , <i>Qu.castaneifolia</i> , <i>Acer campestre</i> , <i>Pyrus caucasica</i> , <i>Pterocarya pterocarpa</i> , <i>Crataegus pentagyna</i> , <i>C.curuisepala</i> , <i>Mespilus germanica</i> , <i>Prunus divaricata</i> , <i>Rubus caucasica</i> , <i>R.ibericus</i> , <i>R.caesius</i> , <i>Corylus avellana</i> , <i>Smilax excelsa</i> , <i>Periploca graeca</i> , <i>Vitis silvestris</i> , <i>Ulmus minor</i> , <i>Acer campestre</i> , <i>A.laetum</i> , <i>Fraxinus excelsior</i> , <i>F.oxycarpa</i> , <i>Cerasus avium</i> , <i>Sorbus aucuparia</i> , <i>Tilia cordata</i> , <i>T.begonifolia</i>	Aşağı və orta dağ qurşağı meşələri
<i>Populus canescens</i> , <i>P.nigra</i> , <i>Ulmus minor</i> , <i>Alnus barbata</i>	Çaykənarı meşələr
<i>Faguseta orientalis</i> , <i>Acer campestre</i> , <i>A.platanoides</i> , <i>A.laetum</i> , <i>Tilia platyphyllos</i> , <i>T.caucasica</i> , <i>Ulmus elliptica</i> , <i>U.scabra</i> , <i>Sorbus kuznetzovii</i> , <i>Coryllus iberica</i> , <i>Carpinus betulus</i> , <i>Quercus iberica</i> , <i>Qu.macranthera</i> , <i>Acer trautvetteri</i> , <i>Alnus glutinosa</i> , <i>A.incana</i> , <i>Taxus baccata</i>	Dağ meşələri
<i>Quercus macranthera</i> , <i>Acer trautvetteri</i> , <i>Fagus orientalis</i> , <i>Betula raddeana</i> , <i>B.pendula</i> , <i>B.litvonovii</i> , <i>Ulmus glabra</i> , <i>Vaccinium myrtillis</i> , <i>V.vitis-idea</i> , <i>Rubus biebersteinii</i> , <i>R.orientalis</i> , <i>Daphne glomerata</i> , <i>Pinus hamata</i>	Yüksək dağ meşələri

Ədəbiyyat

1. "Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində "Şahdağ Turizm Mərkəzi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin yaradılması haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 sentyabr 2015-ci il tarixli Sərəncamı. president.az
2. Qurbanov E.M. Azərbaycanın bitki örtüyü. Elm nəşriyatı, 2024, 544s.
3. Qurbanovun E.M.müəllifliyi ilə. Azərbaycanın bitki örtüyü xəritəsi (miqyas 1:600 000).Bakı: ETSN, Aerogeodeziya və Kartoqrafiya Agentliyi, 2023.
4. Əsgərov A.M. Azərbaycanın ali bitkiləri (Azərbaycan florasının konspekti) 3 cilddə, II c., Bakı, Elm, 2006, 284 s.
5. Əsgərov A.M. Azərbaycanın ali bitkiləri (Azərbaycan florasının konspekti) 3 cilddə,III c., Bakı: Elm, 2008, 244 s.
6. Əsgərov A.M. Azərbaycan florasının konspekti (Əlavələr və dəyişikliklərlə, 1961-2009). Bakı: Elm, 2010, 184 s
7. Hacıyev V.C. Azərbaycanın yüksəkdağlıq bitkiliyinin ekosistemi. Bakı: Elm, 2004, 97 s.
8. Hacıyev V.C., Musayev S.H., Əkrərov Z.I., İbadullayeva S.C. Azərbaycan florasının ali bitkilərinin biomüxtəlifliyinə dair. // AMEA Botanika İnstitutunun əsərləri, 2004, c. XXV, səh. 88-93
9. Hacıyev V.C., Musayev S.H. Azərbaycanın «Qırmızı» və «Yaşıl» kitablarına tövsiyə olunan bitki və bitki formasiyaları. Bakı: Elm, 1996, 40 s.
10. Məmmədov Q.Ş., Xəlilov M.Y., Məmmədova S.Z. Azərbaycan Respublikası Ekoloji Atlas. Bakı: Kartoqrafiya fabriki, 2009, 156 s.
11. Məmmədov T.S. Abşeronda yaşıllaşdırmada perspektivli ağac, kol bitkilərinin bioekoloji xüsusiyyətlərinin, aqrotexnikasının və xalq təsərrüfatında səmərəli istifadəsinin elmi əsasları: Biol. elm. dok. ... dis. Bakı, 2003, 329 s.

12. Məmmədova S.E., İbadullayeva S.C. Böyük Qafqazda (Azərbaycan daxilində) bəzi dərman bitkilərinin ehtiyatı // AMEA Botanika İnstitutunun Elmi əsərləri, 2007, XXVII c., s. 203-206
13. Musayev S.H. Azərbaycan florasının endemik nöidərinin təftişi // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Xəbərləri. Biologiya elmləri seriyası, 2005, № 1-2, s. 84-96
14. Novruzov V.S., Qurbanov E.M., İsmayılov Z.M. Bitki ekologiyası (geobotanikanın əsasları ilə). Bakı: BDU, 1998, 197 s.
15. Seyidov M.M. Şahbuz Dövlət Təbiət Qoruğunun subtəpəlik bitkiliyi // AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri. Təbiət və texniki elmlər seriyası, 2009, № 2, s. 160-165
16. Seyidov M.M. Şahbuz Dövlət Təbiət Qoruğunun mühafizəsi (fitomeliyativ tədbirlər) / Botanika bağlarının müasir mərhələdə təbii mühafizəsi beynəlxalq elmi konfransın materialları, Bakı: Elm, 2010, s. 140-146
17. Seyidov, M. S. İbadullayeva Şahbuz Dövlət Təbiət Qoruğunun ağac və kollarının bioloji xüsusiyyətləri // AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri. Təbiət və texniki elmlər seriyası, 2007, №4 s. 62-65.
18. Seyidov M.M., Ələkbərov R.Ə. Şahbuz Dövlət Təbiət Qoruğu ərazisində yayılmış ali sporlu bitkilər // AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri. Təbiət və texniki elmlər seriyası, 2008, №2 s. 168-173
19. Seyidov M.M., Salayeva Z.K. Şahbuz Dövlət Təbiət Qoruğu florasının sistematik təhlili // AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri. Təbiət və texniki elmlər seriyası, 2008, №4 s.74-79.
20. Səfərov H.M. Hirkan Milli Parkının florası və bitki örtüyü: Biol. elm. üzrə fəls. dok. ... dis. avtoref. Bakı, 2010, 20 s.
21. Алексеев В.Р. Ландшафтная индикация наледных явлений. Новосибирск: Наука, 2005, 364 с.
22. Алексеев Ю.Е., Карапухина Е.А., Баландин С.А. Биоморфология растений: Иллюстрированный словарь.

- Учеб. пособие.- 2-е изд., испр. и доп. – М., 2005. - 254 с.
23. Александрова В.Д. Методы выделения растительных ассоциаций. Изд. «Наука». Ленинград, 1971, 253 с.
 24. Алехин А.А. Методика геоботанических исследований. М.: Пучина, 1925, 130 с.
 25. Алиев Г.А., Халилов М.Ю. Судьба леса в руках человека. Баку: Азернешр, 1983, 110 с.
 26. Асадов К.С., Асадов А.К. Дикорастущие плодовые растения Азербайджана. Изд-во. «Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası». Баку, 2001 256 с.
 27. Аскеров А.М. Папоротники Кавказа. Баку: Элм, 2001, 244 с.
 28. Ахундов Д.Ф. Эндемы флора Азербайджана: Автореф. дис. ... докт. биол. наук. Из-во Элм, Баку, 1973, 44 с.
 29. Бацацашвили К.О., Гагнидзе Р.И., Липартелиани Г.А., Квеладзе И.И. Картографирование эндемичных видов красного списка флоры Кавказа // Кавказский географический журнал, 2007, № 8, с. 1-10
 30. Бейдеман И.Г. Методика фенологических наблюдений при геоботанических исследованиях. М.- Л., 1954, 127 с.
 31. Быков Б.А. Эдификаторы растительных формаций Советского Союза // Вест. АН Каз.ССР, 1949, №3, с. 53-61
 32. Васильевич В.И. О методах классификации растительности // Бот. журн. 1985, т.70, № 12, с. 281-286
 33. Вантенкова И. В. Влияние экологических факторов на сезонный рост лесообразующих видов в северной Карелии // Севергеоэкотех-2006: Мат. VII международной молодёжной научной конференции (22–24 марта 2006 года). Ч II. Ухта, 2006, с. 294–297.
 34. Воронов А.Г. Геоботаника.М.: Высшая школа, 1973, 382 с. 205.
 35. Гаджиев В.Д., Ахундов Г.Ф. Ботанико-географическая районирование Азербайджана. // Докл. АН Азерб. ССР, 1987. т. 3, №2, с. 72-75

36. Гаджиев В.Д. Высокогорная растительность Большого Кавказа и ее хозяйственное значение. Баку: Элм, 1970, 28 с.
37. Гаджиев В.Д. Динамика и производительность растительных формации высокогорий. Большого Кавказа. Баку: Элм, 1994, 105 с.
38. Гаджиев В.Д., Эфендиев М.Р. Закатальский заповедник. М.: Агропромиз-дат, 1985, 180 с.
39. Гаджиев В.Д., Юсифов Э.Ф. Флора и растительность Кызылагачского заповедника, Баку: тип. "El-Alliance" 2003, 187 с.
40. Гроссгейм А.А. Определитель растений Кавказа. М., 1949. 747 с.
41. Гроссгейм А.А. Реликты Восточного Закавказья. Баку: Аз. ФАН. СССР, 1940, 37 с.
42. Гроссгейм А.А. Анализ флора Кавказа // Тр. Бот.Ин-та Аз.ФАН СССР, Баку: 1936, т. 1, 260 с.
43. Гроссгейм А.А. Растительный покров Кавказа. Москва, 1948, с. 15-264
44. Гроссгейм А.А. Флора Кавказа: В 7-х т. Т.1-7, Баку: АзФАН СССР, 1939-1967
45. Гурбанов Э.М. Дерновинно–злаковые степи атропатанской провинции (в пределах Азербайджанской Республики) // Труды Института Ботаники Национальной Академии Наук Азербайджана. Баку: Элм, 2004. с. 309-312.
46. Гурбанов Э.М. Флора и растительность Атропатанской провинции (в пределах Азербайджанской Республики). Баку: Элм, 2007, 240 с.
47. Денисова Л.В. Редкие и исчезающие виды флоры СССР, нуждающейся в охране Ленинград. Л.: Наука, 1981, 263 с.
48. «Дон Кихот» заповедного дела // Заповедные острова, 2005, №2, с. 7
49. Дроздов И.А. Основы экологического туризма. М.: Гардарики, 2005, 271 с.

50. Егорова Т.В. Новости систематики высших растений, 2006, т. 38, 377с.
51. Едренкина В.А. Флора и растительность зеленой зоны города Уфы: влияние человека и задачи охраны. Дис. канд. биол. наук. Уфа, 2005, 128 с.
52. Еленевский А.Г., Соловьева М.П., Тихомиров В.Н. – Ботаника высших или наземных растений. М.: Центр „Академия” 2000, 432 с.
53. Зернов А. С. Определитель сосудистых растений севера Российского Причерноморья. Определители по флоре и фауне России. М.: КМК, 2002, вып. 3, 283 с.
54. Ибадлы О.В. Конспект геофитов Кавказа. Баку: Турал, 2005, 64 с.
55. Ипатов В.С. Методы описания фитоценоза. М.: СПб., СПбГУ, 2000, 56 с.
56. Камелин Р.В. Флористический анализ естественной флоры горной Средней Азии. Л.: Наука, 1973, 355 с.
57. Кёппен, Ф.П. Географическое распространение хвойных лесов в Европейской России и на Кавказе. Приложение ко 2-му тому «Запис. Акад. Наук». № 4, XX +634, 1885
58. Кузнецов Н.И. Элементы Средиземноморской области в западном Закавказье – «Зап. Русск. Геогр. Общ.» т. XXIII, 146-147. 1891г
59. Кудинов К.А., Криницкий В.В., Шумхинская Э.И. и др. Статистический метод в изучении продуктивности дикорастущих ягодников. Тр. Дарвинского гос. Заповедника. 1976, т.10, с. 281-321.
60. Лапин П.И. Редкие и исчезающие виды природной флоры СССР культивируемые в ботанических садах и других интродукционных центрах страны. М.: Наука, 1983, 302 с.
61. Липский В.И. Флора Кавказа. – «Тр. Тифл. Бот Сада» Вып. IV 1899 г.

62. Конспект флоры Кавказа: В 3-х т. Т.1 / Под ред. Ю.Л. Меницкий, Т.Н. Попова. СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2003, 204 с.
63. Конспект флоры Кавказа: В 3-х т. Т.2 / Под ред. Ю.Л. Меницкий, Т.Н. Попова. СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2006, 466 с.
64. Лавренко Е.М. К методике изучения подземных частей фитоценозов. // Бот. журн., 1947, т. 32, № 6, с. 68-74
65. Лапина П.И. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР. М., 1975, 27 с.
66. Медведев Я. С. Об областях растительности на Кавказе. – «Вестн. Тифл. Бот. Сада» вып. 8 (1907); 2-е издание в 1914 г.
67. Мехтиева Н.П. О создании банка данных лекарственных растений флоры Азербайджана. Материалы IV междунар. научн. конф. «Биологическое разнообразие. Интродукция растений». Санкт-Петербург. 2007. с.57-58.
68. Медведев Я.С. Растительность Кавказа // Тр.Тифлисского ботанич. сада., Тифлис: 1919, т.1, вып. 2, 600 с.
69. Методика полевых геоботанических исследований. М., Л.: АН СССР, 1938, 214 с.
70. Метод фенологических наблюдений при ботанических исследованиях. М.-Л.: Наука, 1966, 152 с.
71. Методы выделения растительных ассоциации / Отв. ред. В.Д. Александрова Л.: Наука, 1971, с. 63-70
72. Морозова Г.Ю., Злобин Ю.А., Мельник Т.И. Растения в урбанизированной природной среде: формирование флоры, ценогенез и структура популяций. // Журн. общ. биол., 2003, № 2, с. 166 - 180
73. Мусаев С.Г. Ревизия эндемичных видов Азербайджана. Известия Биологические науки НАНА, 2005, №1-2. с. 84 – 96
74. Мусаев С.Г., Р.Т.Абдыева, В.М.Али-заде. Биоразнообразие, оценка и сохранение национальных эндемиков

- Азербайджана// Известия НАН Азербайджана (биологические науки), Изд.: -Баку –«Элм», 2009, том 64, №1-2:стр.10-17
75. Неделяков С.Г. Лесная растительность в прикаспийской области в Иране и закономерности ее распространения. // Тр. Тбилис.ин-та леса. 1974, т. 21, с. 45-61
 76. Неронов В.В. Полевая практика по геоботанике в средней полосе Европейской России: Методическое пособие. М.: Центр охраны дикой природы, 2002, 139 с.
 77. Попов С.Ю. Методы изучения структуры и динамики растительности. / газета “Биология” № 46. издательский дом “Первое сентября” 2001
 78. Поплавская Г.И. Экология растений.М.; 1948, 295 с.
 79. Портениер Н.Н. Методические вопросы выделения географических элементов флоры Кавказа // Ботанический журнал, 2000, № 6, с. 76-84
 80. Портениер Н.Н. Система географических элементов флоры Кавказа // Ботанический журнал, 2000, № 9, с. 26-33
 81. Прилипка Л.И. Лесная растительность Азербайджана. Баку.: АН Азерб. ССР, 1954, 485 с.
 82. Прилипка Л.И. Растительный покров Азербайджана. Баку: Элм, 1970, 169 стр.
 83. Природа Кавказа. Ежеквартальное издание, 2004, № 2 (7), 59 с.
 84. Радде Г.И. Высокогорная растительность Кавказских областей / Коллекции Кавказского музея абототанная совместно с учеными специалистами и изданная Ботю-сосюдрю типография канцелярии главноначальствующего гражданскую частиюна Кавказы. Тифлис: 1901,т. 2,с. 75-76
 85. Родман Л.С. Ботаника. М.: Лесная промышленность, 2001, 328 с.
 86. Рожнов С.В. Эволюция биосферы и биоразнообразия. М.: КМК, 2006, 600 с.

87. Савинов А.Б. Биосистемология (системные основы теории эволюции и экологии). Учеб. пос. Н.-Новгород: ННГУ, 2006, 205 с.
88. Сагалаев В.А., Скворцов А.К. и др. К флоре волгоградского Прихоперья и Нижнехоперского природного парка // Изв. Волг. Гос. Пед. Ун-та, 2004, №4(9), с. 77-85
89. Сафаров И.С. Важнейшие древесные третичные реликты Азербайджана. Баку: АН Азерб. ССР, 1962, 312 с.
90. Сафаров И.С., Олисаев В.А. Леса Кавказа: Социально экологические функции. Владикавказ.: Ир, 1991, 217 с.
91. Серебряков И.Г. Жизненные формы высших растений и их изучение. В кн.: Полевая геоботаника. М.: АН СССР. Т.3. 1964. 530 с.
92. Сукцессионные процессы в заповедниках России и проблемы сохранения биологического разнообразия / Отв. ред. Е.С. Шапошников. М.: 2000, 275 с.
93. Типы болот СССР и принципы их классификации. Л.: Наука, 1974, 253 с.
94. Толмачев А.И. Методы сравнительной флористики и проблемы флорогенеза. Сибирское отделение, Новосибирск: Наука, 1986, 195 с.
95. Тутаюк В.Х., Гаджиев В.Д., Вагабов З.В. Дикорастущие декоративные растения в горах Кавказа // Изв. АН. Азерб. ССР, серия биология, 1961, №8, с. 48-77
96. Федорчук А.Т. Ботаническая география (полевая практика). Минск: Изд. БГУ, 1976, 223 с.
97. Флора Азербайджана: В 8-х т.Т.1-8, Баку: Изд. АН Азерб. ССР, 1950-1961
98. Флора СССР. В 30-хт. Т.1-30, М.-Л.: Изд. АН СССР, 1934-1967
99. Чубатова Н.В. Морфология вегетативных органов цветковых растений (учебно-методическое пособие) М.: Изд. каф. высших растений биол. Ф-та Моск. ун-та, 2006

100. Шенников А.П. Экология растений. Мю: Сов. Наука, 1950, 375 с.
101. Шенников А.П. Введение в геоботанику. Л.: Изд-во Ленингр. Ун-та, 1964, 447 с.
102. Штилмарк Ф.Р. Идея абсолютной заповедности. Охрана дикой природы. Киев-Москва: 2005, вып. 52, 116 с.
103. Эюбов А.Д. Бонитировка климата Аз. ССР, Баку, 1975, 141 с.
104. Юркевич И.Д., Голод Д.С., Ярошевич Э.П. Фенологические исследования древесных и травянистых растений (методическое пособие). Минск: Наука и техника, 1980, 88 с.
105. Ярошенко П.Д. О сменах растительного покрова // Бот. журн. М.-Л.: Изд. АН СССР, 1946, т.31, в. 5, с. 29-40
106. Ярошенко П.Д. Геоботаника (основные понятия, направления и методы). Л.: Изд-во АН СССР, 1961, 474 с.
107. Яхьяев А.Б. Об использовании древесного сырья лесов Азербайджана. // Труды Института Ботаники НАНА. 2004, т. XXV, с. 118-122
108. Bruno P. Kremmer. Was blöth in den Alpen? Stuttgart: Franckh-Kosmos Verlags GmbH & Co., 2001, p. 349
109. Casassus I. et al. Vegetation dynamics in Medieteranean forest pastures as affected by beef cattle grazing. // Agric. Ecosyst. Envirion 10. 2006 pp. 168-174
110. Drude O. Atlas der Pflanzen verbreitung in Berghaus' Physicalscher Atlas, Abteilung V, abb. 47-48. 1887.
111. Engler, A. Versuch einer Entwicklungsgechichte der Pflanzenwelt. I Theil, 64, 1879
112. Gilligan B., Dudley N., Fernantez A., Tiovionen H. Management effectvness evaluation of Finlands protected areas Ed. F.G.Lonnberg. Helsinki: 2005, p. 175.
113. IUCN (2007): IUCN Red list of threatened species. www.redlist.org (accessed 12\01\2007)
114. Knapp H.D. & Mammedova S. (2005): report of stady tour and seminar „Management of protected areas in Azerbaijan”.

- Seminar conducted at the German Federal Agency for Nature Conservation, from Mai 26th to June 3rd 2005 in Vilm, Germany (unpublished)
115. IUCN Red List Categories and Criteria: Version 3.1. IUCN Species Survival Commission. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge: 2001, UK. ii + 30 pp.
 116. IUCN 2006 Red List of Threatened Species. <www.iucnredlist.org>
 117. Ministry of Ecology and Natural Resources of the Azerbaijan Republic (MENR) Nomination of the “Hirkan forests” of Azerbaijan as UNESCO World Heritage Site. Unpublished draft as of march 30, 2004
 118. Radde G. Die vegetation der erge III. Grundzuge der Pflanzenverbreitung in den Kaukasuslandern. Kapitel VII, 1899, 400-410 p.
 119. Raunkier Ch. Plant life forms / transl. from Danish by H. Gilbert. – Oxford: Clarendon Press, 1937. – vi, 104 p.
 120. Safarov H.M. Distribution of rose species in the Hyrcan National Park, Azerbaijan / Proceedings of the 1st International Rose Hip Conference. Acta Horticulturae, 2005, 960, pp. 45-47.
 121. Schmidt P. Baume und Straucher Kaukasiens. – Zur – Entstehung und kritik der Barriere-Hypthese // Mitt. Dtech. Dendr. Ges., 2004. v. 87, pp. 87-90.
 122. Smirnov, M. – Enumeration des especes de planates vasculaires du Caucase. «Bull. de la Soc. d. Nat. De Moscou». 1884-87
 123. Teresa M., Beffa D. Alpen Blumen. Neuauflage, 2001, 223 p.

MÜNDƏRİCAT

Giriş	3
Şahdağ milli parkının inkişaf tarixi: qısa icmal	7
Şahdağ MP-nın torpaq örtüyü və onların fiziki-kimyəvi xüsusiyyətləri	12
Şahdağ milli parkının flora konspekti	21
Şahdağ MP ərazisində yayılmış növlərin həyati formaları və ekologiyası	25
Şahdağ MP ərazisi florasının coğrafi təhlili	27
Şahdağ MP florasının xüsusi statuslu növləri.....	31
Şahdağ ərazisinin nadir bitkiləri	36
Nadir və təhlükə altında olan flora növləri və onların qorunması tədbirləri	153
Şahdağ milli parkının bitkilyinin təsnifatı	165
Bitkilərin qurşaqlar üzrə yayılması	195
Şahdağ milli parkı ərazisinin florasının ekoloji qiymətləndirilməsi	198
Şahdağ milli parkının faydalı növləri və onların səmərəli istifadə olunması	209
Müalicə əhəmiyyətli bitkilər və onların istifadə imkanları	214
Örüş və biçənəklərin fitosenooji quruluşu və yem bitkilərinin məhsuldarlığı	219
Şahdağ milli parkının indikator növləri	231
Ədəbiyyat	233

A.Mustafayev, S.İbadullayeva

ŞAHDAĞ MİLLİ PARKI: FLORASI VƏ BİTKİLİYİ

Kompüter tərtibçisi:
Bədi tərtibat:

A.Əhmədoğlu
V.Quliyev

Formatı 60x84 ¹/₁₆
Həcmi 15.25 ç.v.
Tirajı: 350

*Savad nəşriyyat evi tərəfindən hazır diopozitivlərdən
istifadə edilməklə çap olunmuşdur.*